

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ

ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΜΙΑΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΣΥΣΤΑΔΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΙΚΟΥ-
ΕΛΛΙΩΝΑ**

Γεωργούλας Δημήτριος

Διπλωματική Εργασία

που υποβλήθηκε στο Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου
Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση του
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Ναυτιλία

Πειραιάς, 2020

ΔΗΛΩΣΗ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Το άτομο το οποίο εκπονεί την παρούσα Διπλωματική Εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στη βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (εμπορικός, μη κερδοσκοπικός ή εκπαιδευτικός), της φύσης του υλικού, που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες ή χάρτες), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος, που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή στη γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου.

ΔΗΛΩΣΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή που ορίστηκε από τη ΓΣΕΣ του Τμήματος Ναυτιλιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιώς σύμφωνα με τον Κανονισμό Λειτουργίας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Ναυτιλία.

Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Παπαδημητρίου Ευστράτιος (Επιβλέπων)
- Λαγούδης Ιωάννης
- Χλωμούδης Κωνσταντίνος

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική διατριβή πραγματοποιήθηκε για το ακαδημαϊκό έτος 2020 στα πλαίσια του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στη Ναυτιλία του τμήματος ναυτιλιακών σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ολοκλήρωσή του. Επιβλέπων καθηγητής ήταν ο κύριος Ε. Παπαδημητρίου, τον οποίο ευχαριστώ θερμά τόσο για την καθοριστική συμβολή του στην επίτευξη αυτής της μελέτης όσο και για τις πολύτιμες γνώσεις που μεταλαμπαδεύσε κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών. Θα ήθελα επιπλέον να αποδώσω ευχαριστώ στα μέλη της Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής τους Καθηγητές Ι. Λαγούδη και Κ. Χλωμούδη για τις γνώσεις που αποκόμισα μέσα από τις διαλέξεις τους αλλά και για τη συμβουλή τους στο τελικό αποτέλεσμα της εργασίας.

Ευχαριστώ θα ήθελα επιπλέον να εκφράσω στον κύριο Π. Σταυρουλάκη για τις συμβουλές και την επιστημονική του υποστήριξη όπως επίσης τον κύριο Θ. Ματσόπουλο, Β. Κροκίδη και την κυρία Ε. Κυριακίδου για τη σημαντική βοήθεια που μου προσέφεραν. Εκτός αυτού να εκφράσω ευχαριστώ στην ΠΕΕΔ, στο ΕΒΕΑ, στο ΕΕΑ, ΕΒΕΠ, στη Διεύθυνση Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Δήμου Αθηναίων και στις επιχειρήσεις της περιοχής του Ελαιώνα που διέθεσαν τον πολύτιμο χρόνο τους για να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια, στους φίλους και συμφοιτητές μου για τη ψυχολογική υποστήριξη που μου προσέφεραν και την καρτερικότητα που υπέδειξαν σε όλο το διάστημα εκπόνησης της εργασίας.

Αφιερώνεται στους Βασίλη, Χριστίνα, Δημήτρη και Μαρίνα που στα “παλατάκια”
που έχτισαν άνθισαν λουλούδια...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελλάδα επιχειρεί τα τελευταία χρόνια να αναδείξει το διαμετακομιστικό της χαρακτήρα και να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της διεθνώς. Σε αυτά τα πλαίσια και εκμεταλλευόμενοι ένα πρώην Βιομηχανικό Πάρκο που ενώ βιώνει την υποβάθμιση τις τελευταίες δεκαετίες, έχει αναπτύξει μια ταυτότητα που σχετίζεται με τον τομέα της οδικής μεταφοράς, πραγματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα με σκοπό να εντοπιστούν οι προϋποθέσεις και οι ελλείψεις που υφίστανται για να σχηματιστεί στην περιοχή ένα μεταφορικό cluster.

Η μελέτη διήρκησε 6 μήνες και ολοκληρώθηκε μέσα από την ανάλυση των απόψεων των επιχειρηματιών. Αρχικά πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις για τη σύνταξη ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά στις επιχειρήσεις της περιοχής ενώ στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με σκοπό την πιο ολοκληρωμένη ανάλυση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου. Η έρευνα κατέληξε στο ότι στην περιοχή του Βοτανικού-Ελαιώνα αν και δεν υπάρχει θεσμοθετημένη συστάδα, υπάρχουν αρκετά στοιχεία όπως δομή και διακυβέρνηση μιας συστάδα που καλλιεργούν ένα ευνοϊκό κλίμα για μελλοντική συγκρότησή της. Ωστόσο, εντοπίστηκαν και βασικές ελλείψεις στην περιοχή όπως οι φυσικές υποδομές και η απουσία συνεργασίας των τοπικών επιχειρήσεων με εκπαιδευτικά ιδρύματα, για τα οποία συντάχθηκαν προτάσεις.

Λέξεις κλειδιά: μεταφορική συστάδα, Ελαιώνας, ανταγωνιστικότητα, συστάδα logistics

ABSTRACT

In recent years, Greece has been trying to highlight its transit character and strengthen its international competitiveness. In association with the above goals and taking advantage of a former Industrial Park that while experiencing degradation in recent decades, has developed an identity related to the sector of road transport, the present research was carried out in order to identify the conditions and shortcomings that exist, in order to form a transport cluster in the area.

The study lasted 6 months and was conducted through the analysis of entrepreneurs' views through interviews. Initially, interviews were conducted for the development of a questionnaire, which was distributed electronically to local businesses, followed by interviews in order to analyze more completely the results of the questionnaire. The research concluded that in the area of Botanikos-Eleonas, although there is no institutionalized cluster, there are some evidence such as the existence of structure and governance that cultivate a favorable climate for its future formulation. However, key shortcomings in the area were identified, such as the poor physical infrastructure and the lack of cooperation of local companies with educational institutions, for which proposals were made.

Keywords: Transport cluster, Eleonas, competitiveness, Logistics cluster

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΛΩΣΗ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	ii
ΔΗΛΩΣΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ	iii
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	iv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	vi
ABSTRACT	vii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	viii
Λίστα Εικόνων	ix
Λίστα Πινάκων.....	x
Λίστα Διαγραμμάτων	x
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
2 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΣΤΑΔΑ	3
2.1 Ορισμοί.....	3
2.2 Βασικά χαρακτηριστικά	7
2.3 Δομή Συστάδας.....	9
2.4 Η Διακυβέρνηση της συστάδας.....	12
2.5 Κύκλος ζωής ενός Cluster	14
2.6 Διαχωρισμός του Cluster από τα δίκτυα	18
2.7 Κατηγοριοποίηση Cluster.....	19
2.8 Σημαντικότητα συστάδας.....	21
2.9 Κατασκευή συστάδας.....	24
2.10 Βασικά στοιχεία επιτυχίας μιας συστάδας	29
2.11 Εμπόδια στην απόδοση των συστάδων	33

3	CLUSTER ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΦΟΔΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΛΥΣΙΔΑΣ.....	34
3.1	TL Cluster.....	34
3.2	Κατηγορίες TLC.....	35
3.3	Τα βασικά χαρακτηριστικά των Transport & Logistics clusters.....	37
3.4	Τα πλεονεκτήματα ενός Transport & logistics cluster	39
3.4.1	Πλεονεκτήματα σχετικά με τις μεταφορές.....	39
3.4.2	Λειτουργικά Πλεονεκτήματα	41
3.4.3	Πλεονεκτήματα τοπικής κοινότητας	42
4	Ο ΕΛΑΙΩΝΑΣ.....	43
4.1	Ιστορικά στοιχεία	43
4.2	Νομοθετικό πλαίσιο	45
4.3	Ο Ελαιώνας σήμερα	52
4.3.1	Η τοποθεσία του Ελαιώνα.....	52
4.3.2	Οι χρήσεις γης στον Ελαιώνα.....	54
5.	ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ	58
5.1	Μεθοδολογία έρευνας	59
5.2	Το ερωτηματολόγιο	59
5.3	Οι συνεντεύξεις	63
5.4	Ανάλυση δεδομένων.....	64
5.5	Ανάλυση με τον αλγόριθμο Argiori	106
6.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	107
6.1	Ανακεφαλαίωση	108
6.2	Σύγκριση με την περιοχή του Πειραιά	114
6.3	Συμπεράσματα.....	116
6.4	Προτάσεις.....	118
7.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	122
8.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	132
8.1	Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο.....	132
8.2	Ανάλυση ερωτήσεων ερωτηματολογίου	142

Λίστα Εικόνων

Εικόνα 2.1-1	: Το διαμάντι του Porter	6
--------------	--------------------------------	---

Εικόνα 2.5-1: Ο κύκλος ζωής του Cluster	15
Εικόνα 2.7-1: Κατηγορίες συστάδων.....	20
Εικόνα 2.9-1: Οργάνωση συστάδας.....	25
Εικόνα 2.9-2: Localization Analysis	28
Εικόνα 2.9-3: Βήματα για την κατασκευή συστάδας.....	29
Εικόνα 4.2-1: Οι χρήσεις γης του Ελαιώνα βάσει ΠΔ 1995	49
Εικόνα 4.3-1: Η Κατανομή του Ελαιώνα σε δήμους	52
Εικόνα 4.3-2: Ο Ευρωπαϊκός διάδρομος που διασχίζει την Ελλάδα	53
Εικόνα 6.2-1: Σύγκριση Πειραιά με Ελαιώνα	115

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 4.3.2- 1: Οι μεταποιητικές δραστηριότητες του Ελαιώνα.....	55
Πίνακας 4.3.2- 2: Οι δραστηριότητες του Ελαιώνα σχετιζόμενες με τη Βιομηχανία οχημάτων.....	56
Πίνακας 4.3.2- 3: Οι δραστηριότητες χονδρικού εμπορίου του Ελαιώνα.....	57
Πίνακας 4.3.2- 4: Οι δραστηριότητες λιανικού εμπορίου του Ελαιώνα.....	57
Πίνακας 5.4- 1: Το LQ ανά δραστηριότητα βάσει ΕΒΕΑ	65
Πίνακας 5.4- 2: Το LQ ανά δραστηριότητα βάσει ΕΕΑ.....	66
Πίνακας 5.4- 3: Οι πρόσθετες δραστηριότητες των επιχειρήσεων του Ελαιώνα	67
Πίνακας 5.4- 4: Τα μεγέθη των επιχειρήσεων του Ελαιώνα.....	73
Πίνακας 5.4- 5: Αξιολόγηση της έντασης των σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων.....	75
Πίνακας 5.4- 6: Λόγοι εγκατάστασης στην περιοχή του Ελαιώνα.....	84
Πίνακας 5.4- 7: Η αίσθηση του ανήκειν.....	89
Πίνακας 5.4- 8: Υπαρξη ηγέτιδας επιχείρηση.....	96
Πίνακας 5.4- 9: Πλεονεκτήματα της περιοχής του Ελαιώνα 2	98
Πίνακας 5.4- 10: Πλεονεκτήματα που πηγάζουν από τον ανταγωνισμό	99
Πίνακας 5.4- 11: Υπαρξη ειδικευμένου προσωπικού	100
Πίνακας 6-1: Ανακεφαλαίωση προϋποθέσεων	111

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 5.4- 3: Χρονικό διάστημα παραμονής των επιχειρήσεων στον Ελαιώνα....	70
Διάγραμμα 5.4- 4: Γεωγραφική κατανομή τζιρού.....	71
Διάγραμμα 5.4- 5: Κατανομή του τζιρού στο εξωτερικό.....	72
Διάγραμμα 5.4- 6: Περιοχή εγκατάστασης εργαζομένων Ελαιώνα.....	72
Διάγραμμα 5.4- 7: Ένταση των σχέσεων των ταχυμεταφορέων με άλλες επιχειρήσεις.....	77
Διάγραμμα 5.4- 8: Ένταση των σχέσεων των μεταφορέων με άλλες επιχειρήσεις.....	77
Διάγραμμα 5.4- 9: Ένταση των σχέσεων των διαμεταφορέων με άλλες επιχειρήσεις... ..	78
Διάγραμμα 5.4- 10: Ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων logistics με άλλες επιχειρήσεις.....	78
Διάγραμμα 5.4- 11: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων-πελατών με άλλες επιχειρήσεις.....	79
Διάγραμμα 5.4- 12: Η ένταση των σχέσεων των πρατηρίων με άλλες επιχειρήσεις.....	81

<i>Διάγραμμα 5.4- 13: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων πώλησης ελαστικών με άλλες επιχειρήσεις</i>	<i>81</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 14: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων πώλησης οχημάτων με άλλες επιχειρήσεις</i>	<i>82</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 15: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων-προμηθευτών με άλλες επιχειρήσεις</i>	<i>82</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 16: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων-προμηθευτών με άλλες επιχειρήσεις</i>	<i>83</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 17: Βαθμός αξιοποίησης της τεχνολογίας</i>	<i>86</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 18: Βαθμός υιοθέτησης καινοτομιών</i>	<i>87</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 19: Βαθμός δέσμευσης στο στόχο</i>	<i>87</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 20: Βαθμός εκμετάλλευσης διεθνών εξελίξεων</i>	<i>88</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 21: Προοπτικές εξέλιξης εργαζομένων</i>	<i>90</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 22: Το είδος της σχέσης με άλλες επιχειρήσεις.....</i>	<i>91</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 23: Τα χαρακτηριστικά της περιοχής του Ελαιώνα</i>	<i>93</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 24: Τα πλεονεκτήματα εγκατάστασης στον Ελαιώνα.....</i>	<i>97</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 25: Ύπαρξη ειδικευμένου προσωπικού</i>	<i>100</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 26: Προτάσεις βελτίωσης ανταγωνιστικότητας</i>	<i>101</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 27: Κατάλληλος συντονιστής συστάδας.....</i>	<i>104</i>
<i>Διάγραμμα 5.4- 28: Η πρόθεση για συμμετοχή σε Cluster.....</i>	<i>105</i>

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τον M. Porter (2005) ο ανταγωνισμός στις ημέρες απομακρύνεται από το στάδιο της παρουσίας μεταξύ μεμονωμένων επιχειρήσεων και αφορά ανταγωνισμό μεταξύ ολοκληρωμένων εφοδιαστικών αλυσίδων. Λαμβάνοντας υπόψιν την ανωτέρω πρόταση, καθίσταται σαφές ότι για να γίνει πιο ανταγωνιστική μια επιχείρηση ή μια χώρα, είναι απαραίτητη η συγκρότηση οργανωμένων εφοδιαστικών αλυσίδων που παίρνουν τη μορφή επιχειρηματικών συστάδων.

Η Ελλάδα, εκμεταλλεζόμενη τη θέση της στο χάρτη σε σχέση με τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές αλλά και το ανταγωνιστικό λιμάνι που διαθέτει, θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί ευκαιρίες δημιουργίας cluster που αφορούν τον τομέα των μεταφορών και αποθήκευσης.

Αναλύοντας τον τομέα των μεταφορών και αποθήκευσης έτσι όπως αυτός έχει διαμορφωθεί στην Ελλάδα με βάση τα στοιχεία που δημοσίευσε η Eurostat (2016), συμπεραίνουμε την αξία των χερσαίων μεταφορών για την οικονομία της Ελλάδας καθώς το 85% των επιχειρήσεων του τομέα ανήκουν σε αυτές όπως επίσης απασχολούν το 58% του προσωπικού του τομέα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι το 98,7% των χερσαίων εμπορευματικών μεταφορών της χώρας αφορά μεταφορές μέσω του οδικού δικτύου (Eurostat, 2016).

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία και με αφορμή την έρευνα της κυρίας Τσολδάρη (2019) σχετικά με τους αστικούς μετασχηματισμούς στην περιοχή του Ελαιώνα όπου και διαπιστώνεται ότι η ύπαρξη επιχειρήσεων του τομέα της χερσαίας μεταφοράς αποτελεί το σήμα “κατατεθέν” της περιοχής και το βασικότερο λόγο προσέλκυσης νέων επιχειρήσεων, διεξήχθη η παρούσα έρευνα με σκοπό αρχικά τον εντοπισμό προϋποθέσεων για τη συγκρότηση μιας επιχειρηματικής συστάδας με κέντρο της τις δραστηριότητες του τομέα της χερσαίας μεταφοράς και σε τελική ανάλυση τη σύνταξη προτάσεων που θα διευκολύνουν την υλοποίηση ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Ένα τέτοιο εγχείρημα είναι συνυφασμένο με την εθνική στρατηγική Logistics έτσι όπως εγκρίθηκε από το Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής, ενώ η δημιουργία dry-ports στην Ελλάδα θεωρείται από το ΣΕΒ (2019) εκκρεμότητα μέσης

προτεραιότητας. Συνεπώς, η συγκρότηση μιας συστάδας στην περιοχή, δεν θα ευνοήσει μόνο την περιοχή του Ελαιώνα που βάσει νόμου προορίζεται για περιοχή-φορέα καινοτομίας, αλλά και την υποστήριξη των θαλάσσιων μεταφορών και των λιμανιών της χώρας, ενισχύοντας το διαμετακομιστικό χαρακτήρα της και συνεπώς την ανταγωνιστικότητα της.

Επιπλέον στοιχείο που αναδεικνύει τη σημαντικότητα της έρευνας αυτής είναι σύμφωνα με το Business Daily (2020) μελέτη από το υπουργείο Υποδομών που πραγματοποιείται στην περιοχή με σκοπό τη δημιουργία Πύλης Logistics που θα πραγματοποιηθεί μέσω ΣΔΙΤ προκειμένου να αποσυμφώρηθούν περιοχές με έντονες δραστηριότητες διαχείρισης εφοδιαστικής αλυσίδας, να μειωθεί η κυκλοφορική συμφόρηση του κέντρου των Αθηνών και να βελτιωθεί το επιπέδο εξυπηρέτησης πελατών. Η επιτακτικότητα της ανωτέρω μελέτης υπογραμμίστηκε από την αύξηση της ανάγκης για ταχυμεταφορές την περίοδο της εισόδου σε καραντίνα λόγω κορονοϊού.

Για την πραγματοποίηση της παρούσας μελέτης, αρχικά πραγματοποιήθηκε μια βιβλιογραφική έρευνα σε θέματα που αφορούν τις συστάδες και συγκεκριμένα σε στοιχεία όπως η δομή και η διακυβέρνησή τους, παράγοντες που είτε ευνοούν είτε περιορίζουν την ανταγωνιστικότητά τους, στα πλεονεκτήματά αυτών και σε άλλα βασικά χαρακτηριστικά τους.

Έλαβε χώρα, επιπλέον βιβλιογραφική έρευνα που αφορούσε τα clusters που έχουν ως δραστηριότητα πυρήνα τον τομέα των μεταφορών με σκοπό τον προσδιορισμό των βασικών τους χαρακτηριστικών και τα πλεονεκτήματά που αυτά επιφέρουν.

Με βάση τη βιβλιογραφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις ανωτέρω κατευθύνσεις προσδιορίστηκαν τα στοιχεία που θα έπρεπε να διερευνηθούν μέσα από τη μελέτη. Στη συνέχεια, διεξήχθη η τρίτη κατεύθυνση της βιβλιογραφικής έρευνας σχετικά με την περιοχή μελέτης που αφορούσε την αναγνώριση βασικών της χαρακτηριστικών.

Σε ότι αφορά την εμπειρική μελέτη της έρευνας, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από τις ψηφιακές βάσεις δεδομένων του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών και του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Αθηνών με σκοπό την επαλήθευση της ειδίκευσης της περιοχής του Ελαιώνα. Για τις υπόλοιπες προϋποθέσεις που

εξετάστηκαν, συντάχθηκε ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε σε επιχειρήσεις της περιοχής, όπως επίσης πραγματοποιήθηκε και μια σειρά από συνεντεύξεις με επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή με σκοπό την πληρέστερη κατανόηση των ευρημάτων της μελέτης.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε ανάλυση των δεδομένων, παρουσίαση τους και σύγκρισής τους με τα αποτελέσματα από παρόμοια έρευνα που διεξήχθει στην περιοχή του Πειραιά (Pardali et al., 2013) με θέμα την τοπική ανάπτυξη της περιοχής μέσω του σχηματισμού maritime cluster. Ο σκοπός όλων αυτών ήταν η σύνταξη πιο ολοκληρωμένων προτάσεων.

Τέλος, παρουσιάστηκαν τα κυριότερα ευρήματα, ενώ πραγματοποιήθηκαν προτάσεις σε ότι αφορά τη συγκρότηση συστάδας στην περιοχή αλλά και τρόπους για ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της περιοχής και συνεπώς τη δημιουργία πιο ανταγωνιστικού κλάδου χερσαίων μεταφορών.

2 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΣΤΑΔΑ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια εξοικίωσης με τη βασική οντότητα που αφορά η μελέτη, το cluster. Συνεπώς, εφόσον οριστεί η έννοια, θα αναφέρουμε ορισμένα βασικά στοιχεία της μέσω της διεθνής βιβλιογραφίας. Στόχος του κεφαλαίου είναι να μεταβούμε στην εμπειρική μελέτη με το κατάλληλο επιστημονικό υπόβαθρο.

2.1 Ορισμοί

Βασικό στοιχείο της έρευνας είναι η επιχειρηματική συστάδα, καθώς αποτελεί το στοιχείο εκείνο του οποίου η ύπαρξη θα αναζητηθεί στην περιοχή του Ελαιώνα. Συνεπώς, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη ορισμού της έννοιας αυτής.

Η έννοια των συστάδων θίχτηκε για πρώτη φορά από τον Alfred Marshall (1920) μέσα από το συγγραφικό του έργο και συγκεκριμένα από το βιβλίο του με τίτλο «Principles of Economics» όπου περιέγραψε τις αιτίες συγκέντρωσης των επιχειρήσεων σε συγκεκριμένες περιοχές και τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από

τη συγκέντρωση αυτή τόσο για τις ίδιες και τους πελάτες αυτών όσο και για το ίδιο το κράτος. Αν και στο έργο του δεν χρησιμοποιεί καθόλου τον όρο συστάδα, εντούτοις περιγράφει το πώς μέσα από αυτές μπορούν να προκύψουν καινοτομίες. Πιο συγκεκριμένα, ο Marshall αναφέρθηκε στις οικονομίες συγκέντρωσης που λαμβάνουν χώρα μέσα από την πρόσβαση σε δεξαμενές ειδικευμένου προσωπικού των επιχειρήσεων, από την πρόσβαση σε ειδικευμένους προμηθευτές καθώς και μέσα από τη διάχυση γνώσεων μεταξύ επιχειρήσεων που βρίσκονται στην ίδια περιοχή. Τα στοιχεία αυτά θα αναλυθούν στη συνέχεια καθώς αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνητών.

Ο Porter (1990) στα πλαίσια της έρευνας γύρω από τις συστάδες, συμπέρανε ότι η συγκέντρωση επιχειρήσεων σε συνδυασμό με την εξειδίκευση αποτελούν βασικούς άξονες πάνω στους οποίους μπορεί να βασιστεί η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, βασιζοντας τη σκέψη του στη συνέργεια του Marshall.

Επίσης, στο έργο του με τίτλο “The competitive advantage of nations” κατασκεύασε το μοντέλο «διαμάντι ανταγωνιστικότητας» με σκοπό να καθορίσει τους παράγοντες που συνθέτουν το πλαίσιο λειτουργίας ενός κλάδου επιχειρήσεων (Porter, 1990). Το πλαίσιο αυτό, είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη καλύτερης απόδοσης των επιχειρήσεων. Με βάση το υπόδειγμα αυτό η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων εξαρτάται από **(Εικόνα 2.1-1)**:

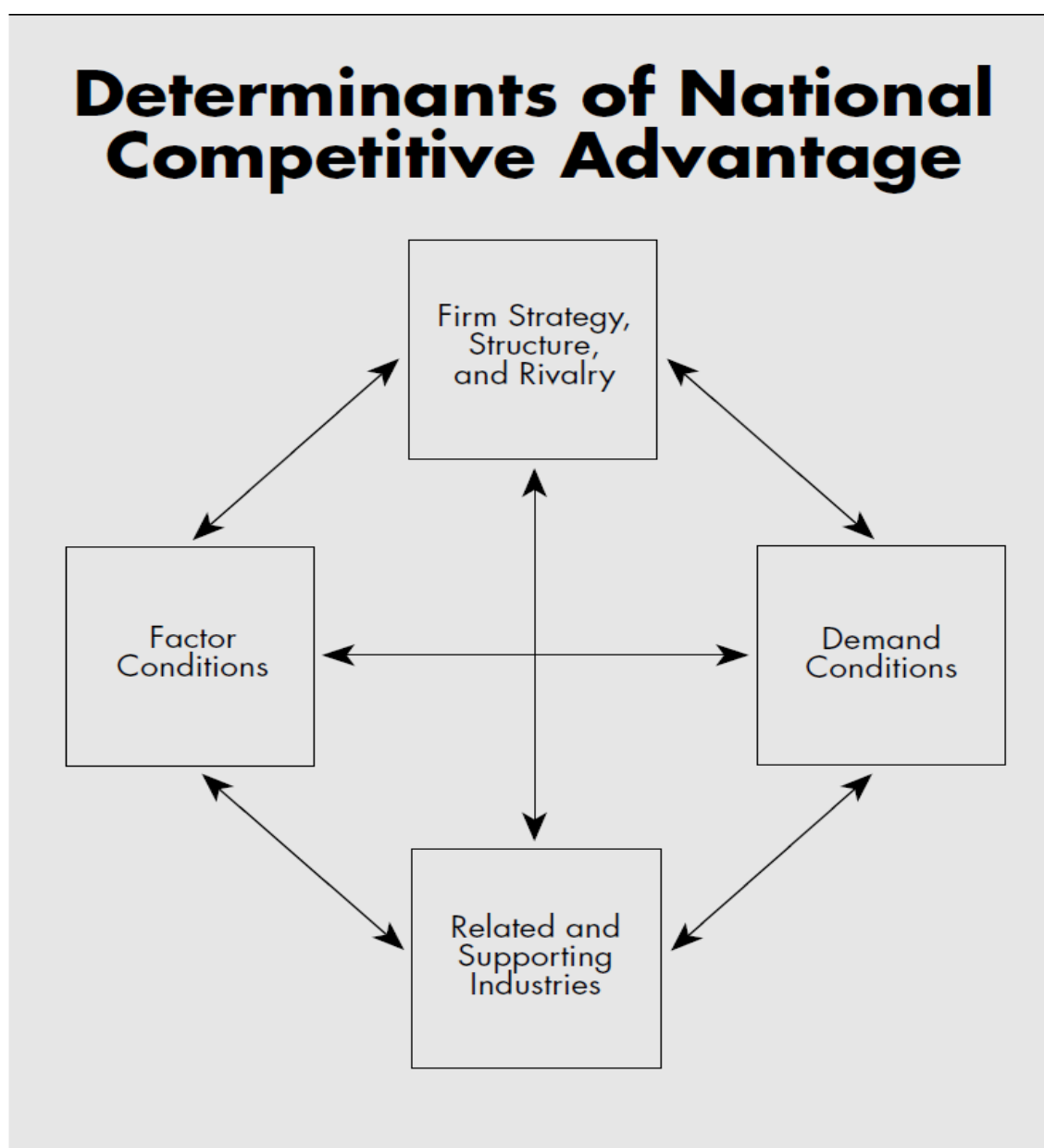
- Την παρουσία εγγύς της συστάδας υποστηρικτικών βιομηχανιών σχετιζόμενων με τη δραστηριότητα πυρήνα. Η κοντινή απόσταση τέτοιου είδους επιχειρήσεων μπορεί να ευνοήσει την ανταγωνιστικότητα μιας συστάδας ιδιαίτερα στο βαθμό που οι επαφές τους είναι ισχυρές και επιτυγχάνεται η ανταλλάγη πληροφοριών.
- Τις συνθήκες των συντελεστών παραγωγής και συγκεκριμένα η ύπραξη κεφαλαίου, γης και ανθρώπινου δυναμικού. Ωστόσο, όσο πιο εξειδικευμένος και πιο σπάνιος είναι ένα συντελεστής παραγωγής, τόσες περισσότερες πιθανότητες έχει ο κλάδος που τον εκμεταλλεύεται για να πετύχει. Συνέπως, είναι πρόδηλη η σημασία του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού έτσι όπως το περιέγραψε και ο Marshall για την επιτυχία μιας συστάδας.

- Τις συνθήκες ζήτησης. Αφορά κατά βάση τη φύση της εσωτερικής ζήτησης του κλάδου και συγκεκριμένα το βαθμό στον οποίο οι εσωτερικοί αγοραστές δίνουν πλήρη εικόνα σχετικά με τις ανάγκες τους στους προμηθευτές τους.
- Τη στρατηγική των επιχειρήσεων, τη δομή τους και τον ανταγωνισμό μεταξύ τους. Ένας κλάδος θεωρείται πιο ανταγωνιστικός όταν υπάρχει σύγκλιση των οργανωσιακών δομών των επιχειρήσεων που τον αποτελούν, όταν υπάρχει αφοσίωση στην επίτευξη των στόχων καθώς και όταν είναι έντονος ο εσωτερικός ανταγωνισμός.

Τέλος σαν εξωτερικοί παράγοντες που όμως συμβάλουν στην ελκυστικότητα του κλάδου είναι ο ρόλος της κυβέρνησης και ο ρόλος της ευκαιρίας. Πιο συγκεκριμένα, ο ρόλος της κυβέρνησης είναι μέσα από τις πολιτικές της να εξασφαλίζει την επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στον κλάδο. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις πρέπει να εκμεταλλεύονται τις εξελίξεις στη διεθνή αγορά μέσα από τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα και τις επηρεάζουν. Τα γεγονότα αυτά δημιουργούν ευκαιρίες.

Ο Porter (1990), λαμβάνοντας υπόψιν τους παράγοντες που καθορίζουν την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, συνέθεσε την έννοια της επιχειρηματικής συστάδας ως εξής: «Συστάδες είναι γεωγραφικά συγκεντρωμένες και διασυνδεδεμένες επιχειρήσεις, ειδικευμένοι πάροχοι υπηρεσιών, εταιρίες με παρόμοιο αντικείμενο και σχετικοί θεσμοί (πχ πανεπιστήμια, εμπορικά επιμελητήρια,) που ανταγωνίζονται ο ένας τον άλλο αλλά και συνεργάζονται».

Εικόνα 2.1-1 : Το διαμάντι του Porter

Πηγή: Porter, 1990

Άλλοι ορισμοί που δόθηκαν για τις επιχειρηματικές συστάδες ήταν:

- Πληθυσμός επιχειρηματικών μονάδων, οργανώσεων και δημόσιων (ή ιδιωτικών) οργανισμών που χαρακτηρίζονται από γεωγραφική συγκέντρωση, αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ τους και δραστηριοποίηση γύρω από την ίδια οικονομική εξειδίκευση (De Langen, 2002).
- Γεωγραφικά οριοθετημένη συγκέντρωση από όμοιες επιχειρήσεις, επιχειρήσεις σχετικά όμοιες όσον αφορά τη δραστηριότητα που αναπτύσσουν και επιχειρήσεις συμπληρωματικές με κανάλια επιχειρηματικών συναλλαγών, επικοινωνιών και

- διαλόγου που μοιράζονται εξειδικευμένη υποδομή, αγορά εργασίας, υπηρεσίες, αντιμετωπίζουν κοινές απειλές και έχουν ίδιες ευκαιρίες. (Rosenfeld, 1995)
- Ομάδα επιχειρήσεων ενός κλάδου που έχει τη βάση της σε μια γεωγραφική περιοχή (Swan & Prevezer, 1996).
 - Κλαδικές και χωρικές συγκεντρώσεις επιχειρήσεων. (Schmitz & Khalid, 1999)
 - Ο Brenner (2004) στο έργο του για τα τοπικά βιομηχανικά cluster, τα όρισε ως συσσώρευση βιομηχανικών επιχειρήσεων που προκαλείται από τοπικές διαδικασίες αυτοεξέλιξης (local self-augmenting processes). Ενώ διευκρινίζει ότι η βιομηχανική συσσώρευση επιχειρήσεων υπάρχει όταν ο αριθμός των επιχειρήσεων ενός κλάδου σε μια περιοχή είναι μεγαλύτερος από το μέσο όρο των άλλων περιοχών.
 - Κοινωνικοοικονομική οντότητα που χαρακτηρίζεται από μία κοινότητα ανθρώπων και οικονομικών φορέων που βρίσκονται σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή και έχουν κοντινές αποστάσεις. (Morosini, 2004)
 - Γεωγραφική συγκέντρωση ή χωροθέτηση επιχειρήσεων που παράγουν όμοια ή συναφή προϊόντα σε μια μικρή περιοχή. (Sonobe & Otsuka, 2006)
 - Τοπικές συγκεντρώσεις από επιχειρήσεις με κάθετες ή οριζόντιες συνδέσεις που ειδικεύονται σε παρόμοιες επιχειρηματικές δραστηριότητες μαζί με υποστηρικτικούς οργανισμούς. (OECD, 2005)
 - Συγκέντρωση επιχειρήσεων, προμηθευτών, παρόχων υπηρεσιών και σχετιζόμενων οργανισμών σε έναν συγκεκριμένο πεδίο. (World Bank, 2009)

2.2 Βασικά χαρακτηριστικά

Όπως παρατηρούμε και από τους ορισμούς της προηγούμενης ενότητας, οι συστάδες έχουν κάποια βασικά χαρακτηριστικά που περιέχονται ή υπονοούνται σε όλους. Παρακάτω αναλύονται τα χαρακτηριστικά αυτά (De Langen, 2002):

Πληθυσμός: κάθε συστάδα αποτελείται από ένα πλήθος μελών που ωστόσο δεν αποτελούν μια ολότητα. Βασικό στοιχείο που διέπει τον πληθυσμό είναι η ετερογένεια δηλαδή τα διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ των επιχειρήσεων που συμβάλλουν στη μεγαλύτερη επίδοση του cluster (De Langen, 2002 & 2004).

Γεωγραφική συγκέντρωση: η γεωγραφική συγκέντρωση του πληθυσμού είναι ένα στοιχείο ευρέως αναγνωρισμένο και αναφέρεται στο χώρο που καταλαμβάνει η

συστάδα όπου και αναπτύσσεται μέρος της συνεργασίας των επιχειρήσεων (Pardali et al, 2013). Ωστόσο, επειδή οι επιχειρήσεις μιας συστάδας αναπτύσσουν και σχέσεις με επιχειρήσεις εκτός αυτής, είναι δύσκολη η οριοθέτηση της περιοχής που καταλαμβάνει (De Langen, 2004). Παρόλα αυτά, αξίζει να αναφερθεί ότι ένα βασικό μέρος των πλεονεκτημάτων που προκύπτουν μέσα από μια συστάδας οφείλεται στη γεωγραφική συγκέντρωση. Τέτοια είναι η βελτιωμένη απόδοση, η αυξημένη παραγωγικότητα και δημιουργία καινοτομιών (Andersson et al., 2004)

Η συμμετοχή στις συστάδες ιδιωτικών-δημόσιων οργανισμών, καθαρά δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων: οι παραπάνω κατηγορίες εντάσσονται στον προαναφερθέν πληθυσμό. Οι οργανισμοί αναφέρονται κυρίως σε εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα αλλά ενώσεις επιχειρήσεων, επιμελητήρια, υπουργεία κτλ (Pardali et al, 2013).

Οικονομική εξειδίκευση: αποτελεί τον πυρήνα της συστάδας γύρω από τον οποίο είναι οργανωμένες όλες οι επιχειρήσεις. Οι δραστηριότητες όλων των επιχειρήσεων που αποτελούν μέλη του cluster σχετίζονται με τη δραστηριότητα του πυρήνα. Αυτό το στοιχείο υπονοείται στους περισσότερους ορισμούς (De Langen, 2002 & 2004). Μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις προκύπτει από το όνομα που δίνεται στο cluster όπως παραδείγματος χάρη η συστάδα κεραμοποιίας. (Porter, 1990)

Αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ μελών: οι σχέσεις αυτές προκύπτουν από το γεγονός ότι τα μέλη έχουν σχετικές μεταξύ τους δραστηριότητες (Pardali, 2012). Συνήθως είναι μεταξύ επιχειρήσεων που συνδέονται είτε οριζόντια είτε κάθετα είτε είναι σχέσεις ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων που προσφέρουν ανταγωνιστικά προϊόντα. (OECD, 2005)

Κρίσιμη μάζα: προκειμένου μια συστάδα να φτάσει σε ένα θεμιτό επίπεδο απόδοσης θα πρέπει να περιέχει έναν ελάχιστο αριθμό μελών, κάτι το οποίο συμβαίνει σε οτιδήποτε μπορεί να γίνει υποκείμενο οικονομικών κλίμακας. Στη συστάδα σχετίζεται με τα αποτελέσματα που πρέπει και μπορούν να επιφέρουν οι πολλαπλές διαδράσεις μεταξύ μελών, οι πολλοί πιθανοί συνδυασμοί τους και η διαδικασία της μάθησης που λαμβάνουν χώρα εντός της (Siegel et al., 2003). Ουσιαστικά μέσω οικονομικών κλίμακας ενισχύεται η ανθεκτικότητα της συστάδας τόσο σε εξωτερικές όσο και σε εσωτερικές πιέσεις (απώλεια μιας επιχείρησης κλειδί). Φυσικά ο κρίσιμος αριθμός των μελών δεν μπορεί να είναι ίδιος για κάθε συστάδα και μπορεί να αλλάξει κατά τη

διάρκεια εξέλιξης της. Σε ότι αφορά τις συστάδες που προέρχονται με πρωτοβουλία του ιδιωτικού τομέα, η κρίσιμη μάζα επηρεάζεται από τεχνολογικές και οργανωτικές αλλαγές. Σε ότι αφορά συστάδες που προέρχονται από το δημόσιο τομέα, η σημασία αυτής της μεταβλητής είναι δύσκολο να αξιολογηθεί. (Andersson et al., 2004)

2.3 Δομή Συστάδας

Η δομή της συστάδας αποτελείται από τέσσερις βασικές μεταβλητές, οι οποίες συμβάλουν στην απόδοσή της (De Langen, 2004). Αυτές αναλύονται παρακάτω:

➤ Οικονομίες συσσώρευσης. Σαν όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις εξωτερικές οικονομίες κλίμακας που προκύπτουν μέσα από την αύξηση της παραγωγής (στα πλαίσια της γενικότερης ανάπτυξης της βιομηχανίας) και έχουν σαν αποτέλεσμα την περαιτέρω συγκέντρωση δραστηριοτήτων (Marshall, 1920). Με βάση τον Krugman (1991) στο βιβλίο του «Γεωγραφία και Εμπόριο», λαμβάνουν χώρα οι 3 οικονομίες συσσώρευσης του Marshall :

- ✓ Η κοινή αγορά εργασίας. Στην περίπτωση της γεωγραφικής συγκέντρωσης επιχειρήσεων στα πλαίσια μιας συστάδας υπάρχει μια διαθέσιμη αγορά από εργατικό δυναμικό που συνεχώς ανανεώνεται μέσω δύο βασικών μηχανισμών. Από τη μία οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι (σε σχέση με τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε μια συστάδα) έλκονται από τη συστάδα για να απασχοληθούν και από την άλλη οι επιχειρήσεις της συστάδας εκπαιδεύουν το προσωπικό τους καθιστώντας το εξειδικευμένο και επενδύοντας χρήματα σε αυτό. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας μεγάλης δεξαμενής ειδικευμένου προσωπικού, που περιορίζει το κόστος αναζήτησης νέου προσωπικού και κατά συνέπεια και το κόστος απόλυσης. Επιπλέον εξασφαλίζει στις επιχειρήσεις ότι δεν θα καταβάλουν μεγάλους μισθούς στους ειδικευμένους εργαζόμενους καθώς εμποδίζεται η δημιουργία μονοπωλίου εργαζομένων χάρη στους μηχανισμούς που περιγράφηκαν παραπάνω (Glaeser et al, 1992)
- ✓ Η παρουσία πελατών και ειδικευμένων προμηθευτών εντός του cluster. Για αυτόν το λόγο αλλά και λόγω της μικρής απόστασης που χωρίζει ουσιαστικά τα μέλη της ίδιας εφοδιαστικής αλυσίδας, τα κόστη συναλλαγής μεταξύ τους είναι μικρότερα συγκριτικά με τα κόστη

συναλλαγής με πελάτες ή προμηθευτές που βρίσκονται εκτός cluster. Εκτός αυτού, η συγκέντρωση επιχειρήσεων με παρόμοιες δραστηριότητες, ευνοεί την εξειδίκευση τους. Η εξειδίκευση ευνοείται επιπλέον κατά πολλούς ερευνητές χάρη στα χαμηλά μεταφορικά κόστη μεταξύ μελών (Krugman, 1991) ενώ σύμφωνα με άλλους εξαιτίας των γενικότερων χαμηλών κοστών συναλλαγής (Sonobe & Otsuka, 2006). Σε κάθε περίπτωση η εξειδίκευση αυτή βελτιώνει την απόδοση ολόκληρου του cluster καθώς καθιστά δυνατή την προσφορά προϊόντων που εξυπηρετούν πιο εξειδικευμένες ανάγκες. Τα οφέλη είναι μεγαλύτερα όταν οι επιχειρήσεις της συστάδας χρειάζονται ειδικευμένο εξοπλισμό ο οποίος είναι ακριβός και υπάρχουν πολλές επιχειρήσεις που τον παρέχουν γύρω από το cluster. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το κόστος να μειώνεται σημαντικά για τις επιχειρήσεις λόγω ανταγωνισμού μεταξύ προμηθευτών. (Marshall, 1920)

- ✓ Η διάχυση γνώσης. Η γνώση και οι πληροφορίες μεταδίδονται πιο άμεσα και κοστίζουν λιγότερο μέσα σε μια συστάδα λόγω της μικρής απόστασης των επιχειρήσεων. Ο βαθμός της διάχυσης εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο έχει εδραιωθεί η εμπιστοσύνη και η ασφάλεια μέσα από την κουλτούρα των μελών και των θεσμών που εδρεύουν εντός συστάδας (Arrow, 1974). Σύμφωνα με την έρευνα του Romer (1988 & 1993) η διάχυση της γνώσης αποτελεί ζωτικής σημασίας παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη μιας επιχείρησης. Η κατάσταση αυτή γίνεται περισσότερο πρόδηλη στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις όπου η πρόσβαση στη γνώση είναι ιδιαίτερα δύσκολη (Arif, 2012)
- Εσωτερικός ανταγωνισμός. Αφορά τον ανταγωνισμό μεταξύ των μελών του cluster οποίος έχει θετική επιρροή σε ολόκληρο το cluster. Αυτό συμβαίνει καταρχάς διότι μειώνεται κόστος αλλαγής του προμηθευτή των πελατών που δραστηριοποιούνται εντός της συστάδας, διότι και ο πρώτος είναι μέλος της ίδιας συστάδας. Κατά δεύτερον, οι εσωτερικοί ανταγωνιστές απευθύνονται στην ίδια αγορά εργασίας, έχουν τα ίδια κόστη συναλλαγής και τους διέπει η ίδια νομοθεσία. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την περαιτέρω εξειδίκευση των μελών για την αντιμετώπιση των ανταγωνιστών και κατά συνέπεια την αύξηση της απόδοσης της συστάδας. Τέλος επειδή ο εσωτερικός ανταγωνισμός είναι πιο αισθητός και πιο "έντονος" από τον εξωτερικό, δημιουργούνται ευνοϊκές

συνθήκες για να οδηγηθούν οι επιχειρήσεις σε καινοτομίες. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, ο ανταγωνισμός παίρνει διαφορετικές μορφές ανάλογα με το αν απευθύνεται σε εταιρίες μέσα στη συστάδα και αν απευθύνεται σε εταιρίες έξω από αυτήν (Andersson et al., 2004).

Ο ανταγωνισμός αυτός που υφίστανται οι επιχειρήσεις συνοδεύεται πάντα και από συνεργασία που τους επιτρέπει να αναπτύσσουν δραστηριότητες με ευελιξία, εκμεταλλευόμενοι από τη μια την ειδίκευση τους (για μικρής κλίμακας παραγγελίες) και από την άλλη τις οικονομίες κλίμακας ως αποτέλεσμα του συντονισμού των δραστηριοτήτων τους και της ανάπτυξης συμπληρωματικών αγαθών.

- Τα εμπόδια. Αφορούν τα εμπόδια εισόδου ή εξόδου σε/από ένα cluster και διαφέρουν από αυτά που υπάρχουν για την είσοδο ή έξοδο σε μια βιομηχανία και έχουν τοπικό χαρακτήρα. Αξίζει να αναφερθεί ότι όσο αυτά υπάρχουν, τόσο πιο δυσμενές γίνεται το περιβάλλον για την αύξηση της απόδοσης της συστάδας. Πιο αναλυτικά:

- ✓ Εμπόδια εισόδου

Είναι τα εμπόδια που δυσκολεύουν την είσοδο μιας επιχείρησης στη συστάδα και σχετίζονται με την πρόσβαση των υποψήφιων νέων επιχειρήσεων στη ρητή γνώση (σε ότι αφορά τις επιχειρηματικές δραστηριότητες που φέρουν) τα παλαιά μέλη και με την πρόσβαση στα δίκτυα. Όταν τα μέλη της συστάδας είναι πρόθυμα να μοιραστούν αυτήν τη ρητή γνώση (πράγμα που πραγματοποιείται λόγω της γεωγραφικής συγκέντρωσης και μέσα από την face-to-face επαφή ανθρώπων και ανταλλαγή μεταξύ τους καθημερινών εμπειριών) και όταν η νομοθεσία δεν περιορίζει την πρόσβαση στα δίκτυα νέων επιχειρήσεων τότε έχουμε χαλαρά εμπόδια εισόδου (Saxenian, 1988).

- ✓ Εμπόδια εκκίνησης (Startup barriers)

Αυτά είναι τα διοικητικά εμπόδια που επηρεάζονται από την εθνική νομοθεσία και κατ' επέκταση δεν αλλάζουν εύκολα. Επιπλέον αφορούν τη διαθεσιμότητα του κεφαλαίου έναρξης που εξαρτάται από το τοπικό κεφάλαιο των συστάδων και κατά συνέπεια είναι διαφορετικό σε κάθε περίπτωση.

- ✓ Εμπόδια εξόδου

Είναι τα εμπόδια που συναντά μια επιχείρηση στην προσπάθειά της να εξέλθει από τη συστάδα και ουσιαστικά είναι αυτά που την καθηλώνουν στη συγκεκριμένη περιοχή. Τέτοια συνήθως είναι η ακινησία του ειδικευμένου

εργατικού δυναμικού, η ακινησία των επενδύσεων σε σχέση με την τοποθεσία και η παρουσία ισχυρών προμηθευτών και πελατών μέσα στη συστάδα. Τα εμπόδια εξόδου είναι ένα στοιχείο που μπορεί να ευνοήσει την απόδοση μιας συστάδας διότι αυξάνει την ανθεκτικότητά της, μειώνει την αβεβαιότητα και κατά συνέπεια αυξάνει τις επενδύσεις εντός της. Ωστόσο, έχει ισχυριστεί ότι τα εμπόδια εξόδου μπορούν να παγιώσουν μια επιχείρηση και να την οδηγήσουν σε έναν καταστρεπτικό ανταγωνισμό που ενδέχεται να μειώσει τα έσοδα της (Bain, 1956).

➤ Ετερογένεια. Ο όρος αναφέρεται στον πληθυσμό μιας συστάδας όπως έχουμε ήδη αναφέρει και στη διαφορετική ικανότητα και χαρακτηριστικά που αυτός έχει. Η μεγάλη ετερογένεια ευνοεί την αύξηση της απόδοσης της συστάδας διότι αυξάνει τις ευκαιρίες για συνεργασία των μελών (στην περίπτωση της ομογένειας θα ήταν πιο πιθανή η συμμαχία με επιχειρήσεις εκτός της συστάδας). Επίσης η ποικιλομορφία του πληθυσμού μειώνει την ευαισθησία της συστάδας στις αρνητικές επιδράσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος καθώς είναι πιο πιθανό οι επιδράσεις αυτές να αποδειχτούν ευνοϊκές για μια μερίδα αυτού. Εκτός αυτού η διαφορετικότητα στα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του πληθυσμού συνεπάγεται ποικιλία στο γνωσιακό αντικείμενο και κατ' επέκταση περισσότερες ευκαιρίες για επίτευξη καινοτομίας.

2.4 Η Διακυβέρνηση της συστάδας

Σύμφωνα με τον De Langen (2004) στο βιβλίο του «The performance of seaport cluster» η διακυβέρνηση της συστάδας (cluster government) ορίζεται ως ο συντονισμός των δραστηριοτήτων μιας συστάδας. Μέσα σε ένα cluster συμβαίνουν συχνά διαδράσεις και συντονισμοί δραστηριοτήτων μεταξύ των μελών μέσω διαφόρων μηχανισμών που αναλύονται σε 4 βασικές μεταβλητές που θα δούμε παρακάτω:

➤ Εμπιστοσύνη

Η εμπιστοσύνη μεταξύ του πληθυσμού μιας συστάδας θεωρείται κοινωνικό κεφάλαιο (Arif, 2012) και παίζει καθοριστικό ρόλο για τον προσδιορισμό του ύψους του κόστους των συναλλαγών που συμβαίνουν μεταξύ μελών του. Πιο συγκεκριμένα, μεγαλύτερη εμπιστοσύνη συνεπάγεται μικρότερο κόστος συναλλαγής, στο βαθμό όμως που αυτή δεν είναι 'τυφλή' και διέπεται από μη

λογική κρίση. Επίσης περισσότερη εμπιστοσύνη συνεπάγεται καλύτερο συντονισμό δραστηριοτήτων εξαιτίας της μείωσης της αβεβαιότητας και του ενδεχομένου για ευκαιριακή συμπεριφορά. Επιπλέον η εμπιστοσύνη επηρεάζεται από τη φήμη της συστάδας, καθώς όσο πιο ισχυρή είναι η τελευταία τόσο πιο θετικά θα επηρεάζεται η πρώτη. Θα ήταν παράληψη σε αυτό το σημείο να μην αναφερθεί πως η εμπιστοσύνη ευνοεί και τη διάχυση γνώσης (Arif, 2012).

➤ Ενδιάμεσοι

Η παρουσία των ανωτέρω σε μια συστάδα μειώνει το κόστος συντονισμού μεταξύ των μελών της. Αυτό συμβαίνει διότι αυτοί αποτελούν το συνδυαστικό κρίκο μεταξύ δύο ή περισσότερων μελών και έτσι μειώνεται το κόστος αναζήτησης για τις επιχειρήσεις που αναζητούν προμηθευτές – πελάτες και γεφυρώνονται τα ενδεχόμενα κενά ή ασυμφωνίες μεταξύ τους. Επιπλέον βασικός λόγος είναι το ότι οι ενδιάμεσοι αναλαμβάνουν την έναρξη και λύση μιας συμφωνίας που εξαιτίας της ικανότητας και εμπειρίας τους κοστίζει λιγότερο. Στα πρώτα στάδια της δημιουργίας του cluster, οι μεσίτες με το έργο αλλά και το εύρος του δικτύου τους καθορίζουν την επιτυχία της συστάδας. Όσο μεγαλύτερη αφοσίωση δείξουν στο έργο τους και όσο μεγαλύτερο δίκτυο διαθέτουν, τόσες περισσότερες και οι πιθανότητες της συστάδας να πετύχει. (Speed Up, 2012)

➤ Ηγέτιδα επιχείρηση

Είναι τα στρατηγικά κέντρα με υψηλής κλάσης ικανότητα συντονισμού και δυνατότητα να κατευθύνουν σε αλλαγές (Lorenzoni & Badenfuller, 1995). Οι ηγέτιδες επιχειρήσεις έχουν ισχυρή θέση στην αγορά και έχουν βασικό κίνητρο να δημιουργήσουν θετικές εξωτερικότητες καθώς σημαντικό μέρος από το κέρδος του cluster θα καταλήξει στα δικά τους χέρια. Επίσης έχουν κίνητρα για να διευρύνουν το συντονισμό έτσι ώστε να μειωθεί το κόστος που αυτό συνεπάγεται και να συντονίσουν τη διεθνοποίηση του cluster. Εκτός αυτού προβαίνουν σε επενδύσεις για να επιτευχθεί καλύτερα χάρη σε αυτές ο συντονισμός και η δημιουργία καινοτομίας. Οι επενδύσεις αφορούν επιπλέον τη βελτίωση υποδομών εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και ανταλλαγής γνώσης όπως επίσης και καλύτερη οργάνωση γενικότερα των υποδομών της συστάδας. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως δεν είναι το μέγεθος απαραίτητα το χαρακτηριστικό εκείνο που θα καθορίσει το ποια επιχείρηση είναι η ηγέτιδα αλλά η φιλοσοφία του ceo.

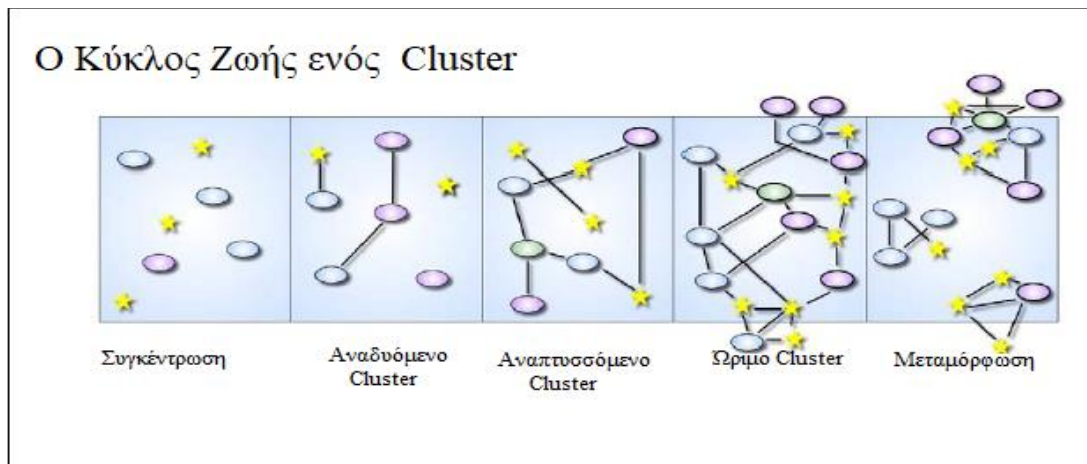
➤ Συλλογική δράση

Ο όρος αναφέρεται στη συνεργασία μεταξύ των μελών του cluster για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Αυτού του είδους η δράση αν και είναι ευνοϊκή για ολόκληρο τον πληθυσμό της συστάδας εντούτοις δεν αναλαμβάνεται ταυτόχρονα από όλους με αποτέλεσμα κάποια μέλη να καρπώνονται τα οφέλη από αυτήν χωρίς να καταβάλουν προσπάθεια. Σε κάθε περίπτωση, στις συστάδες που αναλαμβάνεται συλλογική δράση και τα συλλογικά προβλήματα λύνονται, είναι καλύτερες από τις συστάδες που αυτά μένουν άλυτα. Τέτοιες δράσεις μπορεί να είναι η κοινή χρήση μηχανημάτων, η κατανομή μια παραγγελίας σε διαφορετικά μέλη, η από κοινού καταβολή δαπανών για το marketing και οποιαδήποτε άλλη δράση μπορεί να επιφέρει συλλογική αποδοτικότητα (collective efficiency) και βελτίωση της απόδοσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (Nadvi, 1999). Η συλλογική δράση αποτελεί τη μια από τις δύο διαστάσεις της συλλογικής αποδοτικότητας και μάλιστα την ενεργητική, ενώ οι εξωτερικές οικονομίες κλίμακας λόγω της κοινής τοποθεσίας των επιχειρήσεων αποτελούν τη δεύτερη και παθητική διάστασή της (Nadvi, 1996). Επικουρικά στη συλλογική δράση επιδρούν συνεταιρισμοί, συμπράξεις δημόσιου με ιδιωτικό τομέα και δημόσιοι φορείς καθώς σκοπός αυτών είναι η παροχή συλλογικών αγαθών (π.χ. αντιπροσώπευση μελών, marketing) από τα οποία δεν μπορούν να εξαιρεθούν τα μέλη.

2.5 Κύκλος ζωής ενός Cluster

Βασικό χαρακτηριστικό των clusters αποτελεί η διάρκεια στο χρόνο. Πιο συγκεκριμένα, η δημιουργία μιας συστάδας έχει μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και δεν αποτελεί απλώς μια προσωρινή λύση καθώς διαθέτει εσωτερική σταθερότητα και την αίσθηση της κοινής πορείας. Συνεπώς, κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης ζωής του ένα cluster θα μεταβεί μέσα από πολλά και διαφορετικά στάδια που αν και δεν ταυτίζονται σε κάθε περίπτωση, ωστόσο ακολουθούν ένα συγκεκριμένο μοτίβο. Το μοτίβο αυτό αφορά ουσιαστικά την ανάπτυξη των clusters ενώ στοιχεία όπως ο χρόνος που παραμένει μια συστάδα σε κάθε στάδιο του μοτίβου εξαρτώνται από τις επικρατούσες συνθήκες. (Andersson et al, 2004) Αναπαράσταση του μοτίβου που αφορά τον κύκλο ζωής ενός cluster φαίνεται στην **Εικόνα 2.5-1**.

Εικόνα 2.5-1: Ο κύκλος ζωής του Cluster

Πηγή: Andersson et al., 2004

Με βάση την παραπάνω εικόνα, τα στάδια του κύκλου ζωής ενός cluster είναι:

- a) Συγκέντρωση (Agglomeration). Υπάρχει συγκέντρωση επιχειρήσεων και φορέων σε μια περιοχή χωρίς να υπάρχει συνεργασία μεταξύ τους.
- b) Αναδυόμενο Cluster (Emerging). Ένας αριθμός εταιριών και φορέων από αυτούς που είναι συγκεντρωμένοι ξεκινά να συνεργάζεται μεταξύ τους γύρω από μια δραστηριότητα πυρήνα. Βασικό στοιχείο σε αυτό το στάδιο είναι η αίσθηση των κοινών ευκαιριών που προκύπτουν μέσα από τη συνεργασία και τις διασυνδέσεις με φορείς.
- c) Αναπτυσσόμενο Cluster (Developing). Η περιοχή μετατρέπεται σε κέντρο έλξης νέων επιχειρήσεων με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων συνδέσεων μεταξύ παλιών και καινούργιων μελών. Επίσης είναι πιθανό σε αυτό το στάδιο να εισέλθουν στη συστάδα θεσμοί διαχείρισης του Cluster (IFC) επίσημοι ή ανεπίσημοι. Επιπλέον, το cluster δημιουργεί κοινή ετικέτα, σελίδα στο διαδίκτυο και αίσθηση της από κοινού δράσης.
- d) Ωριμο Cluster (Mature). Στο στάδιο αυτό το cluster έχει φτάσει στον κρίσιμο αριθμό συμμετεχόντων. Επίσης συνάπτει σχέσεις και εκτός των στενών ορίων του, με άλλες συστάδες διαφορετικών δραστηριοτήτων πυρήνα που ανήκουν σε διαφορετικές περιοχές. Σε ότι αφορά το εσωτερικό της συστάδας, είναι πιθανό να σχηματιστούν νέες μορφές επιχειρήσεων όπως startups, corporate spin offs, κοινοπραξίες μεταξύ μελών κτλ.

e) Μεταμόρφωση (Transformation). Ίσως το πιο καίριο στάδιο για την επιβίωση ενός cluster. Είναι το σημείο στο οποίο πρέπει να υπάρξει μετασχηματισμός και προσαρμογή στα νέα τεχνολογικά δεδομένα προκειμένου να αποφευχθεί η παρακμή. Αυτό μπορεί να σημαίνει διαφορετικής κλίμακας αλλαγές, από την αλλαγή στον τρόπο που προσφέρονται οι υπηρεσίες έως αλλαγή στη δομή του cluster με τη μεταμόρφωση σε καινούργιο ή σε πολλά καινούργια. (Martinez et al, 2011)

Αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση τον M. Porter (1998) στο έργο του «Clusters and the new Economics of Competition», το μοτίβο ακολουθεί την ίδια πορεία αλλά η κατανομή των σταδίων είναι διαφορετική. Πιο συγκεκριμένα, ο Porter εντοπίζει τα εξής στάδια:

a) Γέννηση

Ο σχηματισμός μιας συστάδας είναι προϊόν διαφορετικών παραγόντων. Ένας βασικός παράγοντας είναι οι ιστορικές συνθήκες όπως π.χ. συνέβη με το ολλανδικό cluster μεταφοράς που οφείλεται στην κεντρική θέση της Ολλανδίας σε σχέση με την Ευρώπη, στο εκτενές δίκτυο θαλάσσιων διαδρόμων, στην απόδοση του λιμανιού του Ρότερνταμ και στη συσσωρευμένη εμπειρία και ικανότητα των Ολλανδών που είναι αποτέλεσμα της μακρόχρονης ναυτικής τους παράδοσης και ιστορίας.

Άλλος βασικός λόγος σχηματισμού είναι η ασυνήθιστη εγχώρια ζήτηση, όπως συνέβη με τη συστάδα σχετικά με το περιβάλλον, που σχηματίστηκε στη Φιλανδία ως αποτέλεσμα της ρύπανσης από τις εγχώριες βιομηχανίες.

Εξίσου βασικός λόγος δημιουργίας ενός cluster είναι η προηγούμενη παρουσία βιομηχανιών με συναφή δραστηριότητα με το καινούργιο cluster που θα προκύψει ή ακόμα και η ύπαρξη άλλου cluster που θα αποτελέσει αφετηρία.

Εκτός αυτού μια καινοτομία από μία οι περισσότερες επιχειρήσεις μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία για την ανάπτυξη άλλων επιχειρήσεων και ενός cluster.

Τέλος ακόμα και ένα τυχαίο γεγονός μπορεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για να προκύψει ένα cluster. Σε αυτήν την περίπτωση συνήθως, το τυχαίο γεγονός δεν αποτελεί από μόνο του αιτία αλλά συνδυάζεται με κάποιον ή κάποιους από τους προαναφερθέντες παράγοντες.

b) Ανάπτυξη

Εφόσον το cluster πάρει μορφή, ξεκινά ένας κύκλος αυτοανατροφοδότησης που προάγει την ανάπτυξη της συστάδας, ενώ τα αποτελέσματα είναι εντονότερα

εφόσον υπάρξει υποστήριξη από τοπικά ιδρύματα (π.χ. εκπαιδευτικά) και ο τοπικός ανταγωνισμός είναι έντονος. Καθώς λοιπόν η συστάδα επεκτείνεται περιλαμβάνοντας περισσότερα μέλη, τόσο μεγαλύτερη επιρροή αποκτά στις τοπικές κυβερνήσεις και σε ιδιωτικούς και δημόσιους θεσμούς. Αξίζει, ωστόσο σε αυτό το σημείο να αναφερθεί, ότι καθοριστικός παράγοντας ανάπτυξης είναι η συμβολή της τοπικής αρχής στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των μελών (Sainsbury, 2008). Επίσης λειτουργεί ως πόλος έλξης εταιριών έλκοντας από μεγάλες επιχειρήσεις έως μικρές ατομικές που αναγκάζονται να μετακομίσουν και που συνήθως φέρνουν ιδέες ανανέωσης μαζί τους. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρήθηκε ότι ο χρόνος για να αναπτυχθεί σε βάθος μια συστάδα και να αποκτήσει συγκριτικό πλεονέκτημα είναι μια δεκαετία, ίσως και λίγο περισσότερο.

γ) Παρακμή

Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ενός cluster μπορεί να διατηρηθεί για αιώνες, ωστόσο στις περισσότερες περιπτώσεις διατηρείται για μια δεκαετία. Οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό είναι εσωτερικοί και εξωτερικοί. Ο πιο συχνός εξωτερικός παράγοντας είναι κυρίως η τεχνολογική ασυνέχεια που δημιουργεί έλλειψη συμβατότητας μεταξύ διακινούμενων πληροφοριών σχετικών με την αγορά, επαγγελματική κατάρτιση εργαζομένων κτλ εντός του cluster.

Εξίσου σημαντικός λόγος για να μεταβούμε σε αυτό το στάδιο είναι η αλλαγή στις ανάγκες του αγοραστή, η διαφοροποίηση στις τοπικές ανάγκες με αυτές σε άλλες περιοχές αποτελούν εξωτερικές απειλές.

Ωστόσο οι απειλές μπορεί να είναι και εσωτερικές όπως δηλαδή η υπερβολική ένωση των επιχειρήσεων, η έλλειψη αμοιβαίας κατανόησης και οποιοδήποτε άλλοι παράγοντες υπονομεύουν τον τοπικό ανταγωνισμό. Επιπλέον ρυθμίσεις που περιορίζουν την ευελιξία ή εισάγουν περισσότερους περιορισμούς σε ότι αφορά τις ενώσεις επιχειρήσεων, επιβραδύνουν την αύξηση της παραγωγικότητας. Ακόμα και η υποβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης μπορεί να δράσει ανασταλτικά στην εξέλιξη μιας συστάδας. Η εσωστρέφεια είναι επίσης ένα χαρακτηριστικό που δυσχεραίνει την ανάπτυξη ενός cluster καθώς εμποδίζει την υιοθέτηση νέων ιδεών, για αυτό το λόγο ο ρόλος της τοπικής αρχής σε αυτό το στάδιο θα πρέπει να είναι η ενθάρρυνση της δεκτικότητας σε νέες ιδέες (Sainsbury, 2008).

Οι ανωτέρω παράγοντες μπορούν να επιφέρουν ακόμα πιο αρνητικά αποτελέσματα, αν συνδυαστούν με λανθασμένες παρεμβάσεις από τις τοπικές αρχές ή όταν οι επιχειρήσεις-μέλη εμμένουν σε παλιές συμπεριφορές που πλέον

θεωρούνται ξεπερασμένες. Τέλος, ακόμα και αυξήσεις στα κόστη λειτουργίας των επιχειρήσεων-μελών καθιστούν την ανάπτυξη της συστάδας λιγότερο εφικτή, οδηγώντας σε μεταφορά των μελών σε περιοχές με μικρότερο κόστος εργασίας ή ακόμα και σε outsourcing για αντιστάθμιση του υψηλού κόστους, οδηγώντας εν τέλει σε συρρίκνωση της συστάδας.

2.6 Διαχωρισμός του Cluster από τα δίκτυα

Η συστάδα σαν όρος διαφέρει από αυτό που ονομάζεται δίκτυο επιχειρήσεων. Αν και η ύπαρξη του δεύτερου δημιουργεί ένα πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη του πρώτου, ωστόσο δεν υπάρχει απαραίτητα διπλή συνεπαγωγή (Speed Up, 2012). Αν και βασίζονται και οι δύο αυτές έννοιες με στις συνδέσεις μεταξύ επιχειρήσεων διαφέρουν στο ότι το δίκτυο επιχειρήσεων σε αντίθεση με το όπως έχουμε ορίσει τη συστάδα αφορά μια ομάδα επιχειρήσεων όπου η συμμετοχή τους είναι αυστηρά καθορισμένη και οι στόχοι τους θεσμοθετημένοι και αφορούν συνήθως κοινά χρηματικά οφέλη (Rosenfeld, 1995). Βασικά χαρακτηριστικά ενός δικτύου επιχειρήσεων σύμφωνα με το Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (2009) είναι:

- ✓ Η Κοινή στρατηγική. Οι επιχειρήσεις πρέπει να έχουν κοινή κατεύθυνση ενώ ο στόχος πέρα από το κέρδος σε χρήμα (σύμφωνα με τον Rosenfeld) μπορεί να αφορά και την κερδοφορία αλλά και την ανταγωνιστικότητα.
- ✓ Βασικές δεξιότητες. Κάθε μέλος έχει συγκεκριμένο ρόλο μέσα στο δίκτυο με βάση τις ικανότητες του ενώ η συνεισφορά του έχει ως αποτέλεσμα την επιπλέον αξία στο τελικό αγαθό.
- ✓ Η Σαφήνεια της συμφωνίας. Αποτελεί βασικό στοιχείο ενώ η μορφή της διαφέρει καθώς μπορεί να επικυρώνεται με γραπτό συμβόλαιο ή να υφίσταται μόνο προφορικά.
- ✓ Εμπιστοσύνη. Αναφέρεται στις δράσεις του δικτύου και στην πεποίθηση ότι αυτές αφορούν το συλλογικό όφελος και σε καμία περίπτωση δεν αποσκοπούν στην υποβάθμιση του ατομικού συμφέροντος. Ο Rosenfeld (1997) υπογραμμίζει αυτήν τη διαφορά αναφέροντας ότι στην περίπτωση των συστάδων έχουμε κοινό όραμα και όχι απλά διαφορετικούς επιχειρηματικούς στόχους.

- ✓ Τεχνολογία. Είναι απαραίτητη στο βαθμό που εξασφαλίζει την επικοινωνία μεταξύ των επιχειρήσεων περιορίζοντας τις χρονικές προστριβές και το κόστος που αυτή συνεπάγονται.
- ✓ Η ύπαρξη ή απουσία ανταγωνισμού. Στις συστάδες υπάρχουν και τα στοιχεία της συνεργασίας και του ανταγωνισμού μεταξύ των μελών ενώ στα δίκτυα επιχειρήσεων υπάρχει μόνο η συνεργασία (Rosenfeld, 1997).

Οι διαφορές ωστόσο με τις συστάδες εντοπίζονται στα εξής σημεία:

- Η σχέση των μελών. Όταν υπάρχει ισοτιμία μεταξύ τους τότε αναφερόμαστε σε συστάδα ενώ στα δίκτυα επιχειρήσεων υπάρχει ιεραρχική σχέση μεταξύ των μελών (Rosenfeld, 2002).
- Γεωγραφική συγκέντρωση. Στα δίκτυα σε αντίθεση με τις συστάδες δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει γειτνίαση.
- Ο αριθμός των μελών. Στα δίκτυα είναι όπως προαναφέραμε καθορισμένος ενώ οι συστάδες ευνοούνται από την είσοδο νέων μελών.
- Η ελαστικότητα. Στις συστάδες υπάρχει σε ότι αφορά τις σχέσεις των μελών ενώ στα δίκτυα είναι σταθερές.
- Η φύση των μελών. Στις συστάδες υπάρχουν φορείς και επιχειρήσεις που προσφέρουν μάλιστα ανταγωνιστικά προϊόντα ενώ στα δίκτυα συμμετέχουν μόνο επιχειρήσεις που προσφέρουν συμπληρωματικά.
- Οι στόχοι στα δίκτυα επιχειρήσεων είναι όμοιοι με τους στόχους των μελών ενώ στις συστάδες υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί που μάλιστα μπορεί να μην συμβαδίζουν με αυτούς που έχουν θέσει τα μέλη.

Στις συστάδες επιδιώκεται η παροχή υπηρεσιών που απευθύνονται σε κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών ενώ στα δίκτυα θα πρέπει ταυτόχρονα η υπηρεσία αυτή να προσφέρεται σε χαμηλό κόστος.

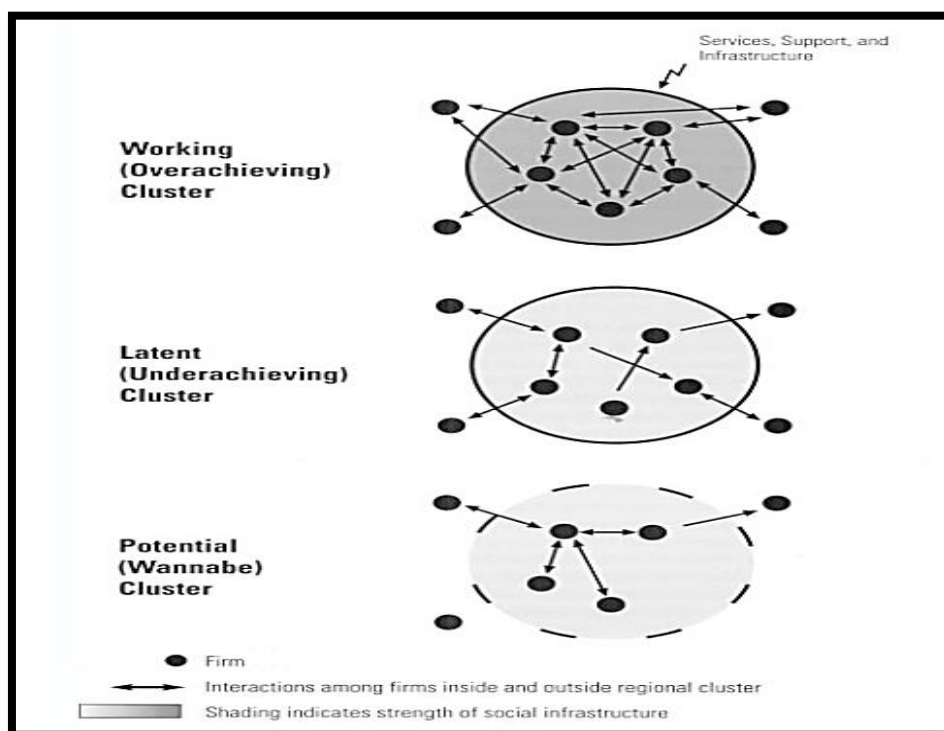
2.7 Κατηγοριοποίηση Cluster

Στο έργο του Rosenfeld (1995) οι συγκεντρώσεις επιχειρήσεων δημιουργούν διαφορετικά είδη cluster ανάλογα με την πυκνότητα των συνδέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών με αποτέλεσμα ο βαθμός της πυκνότητας να καθορίζει και το βαθμό στον οποίο θα εισπράξουν τα οφέλη που προσφέρει μια

συστάδα επιχειρήσεων έναντι ενός αθροίσματος επιχειρήσεων. Έτσι έχουμε 3 κατηγορίες συστάδων οι οποίες είναι (βλέπε **Εικόνα 2.7-1**):

- Το λειτουργικό ή πραγματοποιημένο cluster που τα μέλη του έχουν πλήρη επίγνωση του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λειτουργούν και πετυχαίνουν οικονομίες συσσώρευσης.
- Το αργοπορημένο ή υπό επίτευξη cluster όπου τα μέλη του δεν εκμεταλλεύονται πλήρως τις ευκαιρίες που δημιουργούνται ούτε έχουν συνειδητοποιήσει σε μεγάλο βαθμό τα πλεονεκτήματα της συνέργειας¹ κυρίως διότι οι διαδράσεις μεταξύ εργαζομένων είναι ανίσχυρες.
- Το Πιθανό ή “wannabe” cluster όπου πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις ωστόσο λείπουν ορισμένα βασικά στοιχεία όπως η κρίσιμη μάζα. Επίσης και σε αυτό το σημείο δεν επιτυγχάνεται η συνέργεια ούτε τα οφέλη που προκύπτουν από αυτήν. Ωστόσο, συνήθως τέτοιου είδους “clusters” επιλέγονται από τις κυβερνήσεις και προωθούνται να γίνουν ολοκληρωμένες συστάδες.

Εικόνα 2.7-1: Κατηγορίες συστάδων

¹ Η συνέργεια στις μεταφορές αναφέρεται στη σύναψη στρατηγικής σημασίας συμμαχίες προκειμένου να σχηματιστεί μια εφοδιαστική αλυσίδα που προσφέρει ολοκληρωμένο προϊόν και οφελή τόσο τα μέλη της όσο και τις επιχειρήσεις που την αποτελούν. Αξίζει να σημειωθεί ότι η συνέργεια αναφέρεται τόσο μεξύ μεταφορέων όσο και σε οποιαδήποτε άλλες επιχειρήσεις μπορούν να αποτελέσουν μέλη μια συστάδας logistics (Heuvel F. et al., 2012).

2.8 Σημαντικότητα συστάδας

Το πόσο ανταγωνιστική είναι μια επιχείρηση θα πρέπει να εξαρτάται κατά βάση από τον τρόπο με τον οποίο αυτή ανταγωνίζεται και όχι από τον κλάδο στον οποίο έχει αποφασίσει να δραστηριοποιηθεί. Από τα βασικά στοιχεία που μπορεί μια επιχείρηση να υιοθετήσει για να αυξήσει την ανταγωνιστικότητάς της είναι η χρήση προηγμένης τεχνολογίας στην οποία δεν μπορούν οι υπόλοιπες να έχουν πρόσβαση, η προσφορά μοναδικών προϊόντων και υπηρεσιών που είναι αποτέλεσμα εκτεταμένης γνώσης πάνω σε ένα γνωστικό αντικείμενο και είναι δύσκολο να επιτευχθεί και τέλος η φιλοσοφία που διέπει τον τρόπο με τον οποίο ανταγωνίζεται και που είναι αποτέλεσμα της τοποθεσίας της επιχείρησης και συγκεκριμένα της ποιότητας του εγγύτερου περιβάλλοντος ανταγωνισμού καθώς αυτό επηρεάζει ολόκληρη τη βιομηχανία. Γι' αυτόν το λόγο η δημιουργία ενός cluster αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας μιας επιχείρησης (Porter, 1998).

Σύμφωνα λοιπόν με τον Porter οι συστάδες επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα μέσω αύξησης της παραγωγικότητας, καθοδήγησης καινοτομιών και τέλος εγείροντας τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.

➤ Cluster και παραγωγικότητα.

Η αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της συστάδας οφείλεται στους παρακάτω λόγους:

- ✓ Πρόσβαση σε εξειδικευμένες πληροφορίες που σχετίζονται με την αγορά, με τον ανταγωνισμό είτε είναι τεχνικής φύσεως. Αυτές διαχέονται μέσα από τη ροή πληροφοριών που αναπτύσσεται σε μια συστάδα και βασίζεται στις προσωπικές σχέσεις και την εμπιστοσύνη που επίσης αναπτύσσεται μεταξύ των μελών της και εκδηλώνεται μέσα από τη μίμηση των διαδικασιών παραγωγής, την ανταλλαγή εργαζομένων, τη δημιουργία παραγώγων. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη διαθεσιμότητα νέων πληροφοριών σε όλα τα μέλη χωρίς την καταβολή ιδιαίτερης προσπάθειας και χωρίς ανταμοιβή (Arif, 2012)
- ✓ Καλύτερη πρόσβαση σε εργαζόμενους και προμηθευτές. Όπως έχει ήδη αναφερθεί μέσα στα cluster σχηματίζεται μια δεξαμενή με εξειδικευμένο και έμπειρο

προσωπικό, του οποίου η ύπαρξη μειώνει το κόστος αναζήτησης και πρόσληψης εργαζομένων. Επιπλέον η εγγύτητα των προμηθευτών μειώνει το κόστος αναζήτησης και την ανάγκη για απόθεμα, μειώνει τις πιθανές καθυστερήσεις και το ρίσκο της αθέτησης των υποχρεώσεων από τη μεριά των προμηθευτών και της υπερτιμολόγησης και τέλος βελτιώνει τις επικοινωνίες και καθιστά πιο εύκολη την υποστήριξη των παρεχόμενων προϊόντων από τον προμηθευτή.

- ✓ Πρόσβαση σε φορείς και δημόσια αγαθά. Οι επενδύσεις του δημόσιου τομέα που σχετίζονται με εκπαιδευτικά προγράμματα ενισχύουν την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων και περιορίζουν τις δαπάνες που θα έκανε η ίδια η επιχείρηση για να εκπαιδεύσει το προσωπικό της. Εκτός αυτού, οι επενδύσεις που αναλαμβάνονται στα πλαίσια της συστάδας (καθόσον υπάρχει η αίτηση από τα μέλη της κοινής ωφέλειας αυτών) αφορούν εργαστηριακά τεστ, προγράμματα εκπαίδευσης και υποδομές, αυξάνουν επίσης την παραγωγικότητα.
- ✓ Συμπληρωματικότητα. Αυτή αφορά είτε τα συμπληρωματικά αγαθά που προσφέρονται μέσα σε μια συστάδα από κοινού με τα κύρια αγαθά καλύπτοντας πιο ολοκληρωμένα τις ανάγκες των καταναλωτών είτε στο συντονισμό των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων με τους προμηθευτές τους που μπορεί να επιτευχθεί πιο αποτελεσματικά σε ένα cluster και μπορεί επίσης να συντελέσει στην καλύτερη ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων.
- ✓ Καλύτερα κίνητρα και μετρησιμότητα. Λόγω ανταγωνιστικής πίεσης (εξαιτίας του εσωτερικού ανταγωνισμού) προσπαθούν οι επιχειρήσεις να αποκτήσουν καλύτερη θέση μέσα στο cluster και έτσι αποκτούν κίνητρο για να βελτιώσουν την απόδοσή τους. Εκτός αυτού, λόγω της διάχυσης των πληροφοριών μεταξύ των επιχειρήσεων είναι εύκολη η μέτρηση της απόδοσης της επιχείρησης καθώς πληροφορίες όπως κόστος και απόδοση υπαλλήλων είναι προσβάσιμα σε όλους. Έκτος αυτού, φορείς όπως ινστιτούτα (που συμμετέχουν στο cluster) που συλλέγουν οικονομικές πληροφορίες, μπορούν να παρουσιάζουν συγκεντρωτικές πληροφορίες έτσι ώστε να είναι εφικτό ακόμα και το benchmarking.

➤ Καινοτομία

Η καινοτομία σύμφωνα με τον Schumpeter (1912) είναι συνεχής για μια επιχείρηση που αποφασίζει να καινοτομήσει, καθώς μια καινοτομία φέρνει καινούργιους αντιπάλους στην αγορά και υποχρεώνει την επιχείρηση σε περεταίρω καινοτομία. Ωστόσο, είναι πιο πιθανό να συμβεί μέσα σε μια συστάδα από ότι σε επιχειρήσεις που δρουν μεμονωμένα. Αυτό συμβαίνει διότι τα μέλη της συστάδας έχουν

στενότερη επαφή με πελάτες τους που είναι επίσης μέλη και με άλλους ανταγωνιστές - μέλη μέσω επίσημων συνεργασιών αλλά και ανεπίσημων αλληλεπιδράσεων όπως το cafeteria effect (ως αποτέλεσμα καθημερινής τριβής εργαζομένων διαφορετικών επιχειρήσεων που εργάζονται στο ίδιο μέρος και μένουν σε κοντινές γειτονιές) οπότε αποκτούν καλύτερη εικόνα για την αγορά και τις ανάγκες που υπάρχουν σε αυτήν όπως επίσης για τεχνολογία που επικρατεί, διαθεσιμότητα μηχανημάτων, προσφερόμενες υπηρεσίες κτλ (Andersson et al., 2004). Συνεπώς, τα μέλη ενός cluster μπορούν να εντοπίσουν πιο γρήγορα τα κενά της αγοράς και να τα καλύψουν. Επίσης προμηθευτές και πελάτες μπορούν να εμπλακούν στη διαδικασία επίτευξης καινοτομίας και κατά συνέπεια να εξασφαλιστεί καλύτερη ταύτιση με τις ανάγκες των πελατών. Όπως καθίσταται σαφές, εφόσον τα μέλη της συστάδας απολαμβάνουν μικρότερα κόστη, είναι λιγότερο επώδυνο για αυτά να πειραματιστούν. Επιπλέον αξίζει να αναφερθεί ότι η συστάδα προσφέρει και κίνητρα για καινοτομία μέσω της ανταγωνιστικής πίεσης και της συνεχούς σύγκρισης. Ωστόσο η σχέση της καινοτομίας με το cluster είναι σχέση αμφιλεγόμενη αφού έχει αμφισβητηθεί από ορισμένους ερευνητές (Martin & Sunley, 2003)

➤ Σχηματισμός νέων επιχειρήσεων.

Υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα για σχηματισμό νέων επιχειρήσεων μέσα σε μια συστάδα από ότι εκτός αυτής, διότι όπως προαναφέραμε και στην περίπτωση της καινοτομίας όσοι συμμετέχουν σε μια συστάδα μπορούν σχετικά γρήγορα να εντοπίσουν τα κενά της αγοράς, να σχηματίσουν ένα νέο προϊόν που θα ανταποκρίνεται σε αυτό το κενό και να σχηματίσουν μια νέα επιχείρηση που θα το παράγει. Επιπλέον τα εμπόδια εισόδου είναι ανίσχυρα εφόσον υπάρχει διάχυση γνώσης ενώ οι φορείς που συμμετέχουν με επενδύσεις είναι εξοικειωμένοι με τη συστάδα και είναι πιο πρόθυμοι να επενδύσουν (Kukalova 2013, Porter 1998). Ένας ακόμα λόγος για την εμφάνιση νέων επιχειρήσεων είναι η ειδίκευση της εργασίας από τα μέλη σε πιο συγκεκριμένα προϊόντα, πιο συγκεκριμένα target group, κάλυψη πιο συγκεκριμένων αναγκών, που αφήνει κενό χώρο δραστηριοποίησης (Marshall, 1920). Τέλος μια επιχείρηση συμμετέχοντας στο cluster έχει εξασφαλισμένη πελατεία, καθώς πολλά παλιά μέλη αναλαμβάνουν projects μεγαλύτερα από τις δυνατότητες τους, μοιράζοντας τη δουλειά που δεν μπορούν να αναλάβουν με τα υπόλοιπα μέλη (Andersson et al., 2004)

➤ Οικονομική ανάπτυξη

Η ύπαρξη συστάδων συνδέεται με ταυτόχρονη ενίσχυση της τοπικότητας και της παγκοσμιοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, η τόνωση της τοπικής οικονομίας συμβαίνει μέσα από την παροχή βασικών αγαθών και υπηρεσιών για την τοπική κοινότητα, την τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στις μητροπολιτικές περιοχές αλλά και τη βελτίωση των υποδομών και αύξηση του πλούτου στις περιοχές που είναι εγκατεστημένες οι συστάδες χάρις τη δράση τους. (Nowakowska-Grunt et al, 2014)

2.9 Κατασκευή συστάδας

Τα cluster είναι κατασκευές που δεν έχουν φυσικά όρια καθώς δεν αποτελούν ‘απομονωμένα νησιά’ στην οικονομία (Staber, 1996). Πιο συγκεκριμένα, οι συνδέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων ξεπερνούν τα όρια μιας συστάδας καθιστώντας τα τελευταία αυθαίρετα. Ωστόσο, η οριοθέτηση της αποτελεί βασικό βήμα για την πιο ακριβή μελέτη της εξέλιξης της, σύγκρισή της με άλλες και την ανάλυση της επιρροής των βασικών χαρακτηριστικών της στην απόδοσή της. Τα βασικά βήματα για το γεωγραφικό προσδιορισμό ενός cluster είναι (Langen De, 2004):

- 1) Επιλογή της οικονομικής εξειδίκευσης και ένας χονδρικός προσδιορισμός του χώρου που θα γίνει η ανάλυση.
- 2) Αναγνώριση των οικονομικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα και των οργανισμών που περιέχονται στο cluster.
- 3) Ορισμός περιοχής cluster.
- 4) Αναγνώριση του πληθυσμού του cluster που όπως έχουμε προαναφέρει δεν αποτελείται μόνο από επιχειρήσεις, συνδέεται με δυνατούς δεσμούς με τη δραστηριότητα πυρήνα και δραστηριοποιείται στην εγγυής γεωγραφική περιοχή.

Κατά τη διάρκεια εκτέλεσης των βημάτων είναι πολύ πιθανό ευρήματα από ένα στάδιο να επιφέρουν αλλαγές σε ευρήματα προγενέστερου σταδίου, ωστόσο η χρονολογική σειρά εκτέλεσης των βημάτων παραμένει η ίδια. Έτσι πιθανός εντοπισμός ενός ανατρεπτικού ευρήματος απαιτεί επανάληψη των προηγούμενων βημάτων. Αυτό μπορεί να συμβεί κατά την εκτέλεση του δεύτερου βήματος όπου μπορεί να προκύψει τροποποίηση στην οικονομική εξειδίκευση που επιλέχθηκε στο βήμα ένα, όπως επίσης και κατά την εκτέλεση του βήματος 3 μπορεί να προκύψει

είτε αλλαγή στην οικονομική εξειδίκευση, είτε τροποποίηση στις επιλεχθείσες δραστηριότητες.

1. Επιλογή οικονομικής εξειδίκευσης

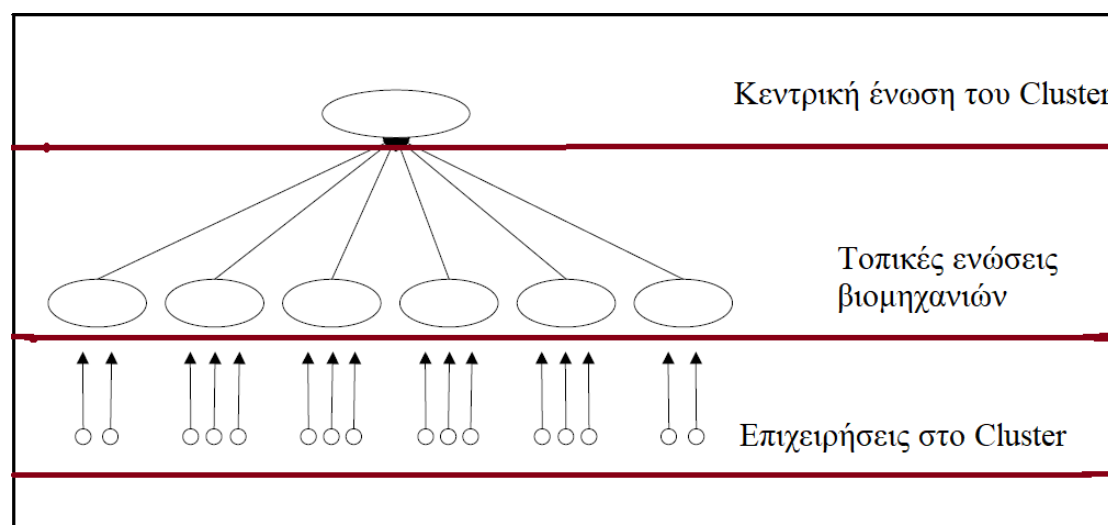
Αυτή μπορεί να οριστεί ευρύτερα και να μην αφορά πολύ συγκεκριμένη δραστηριότητα, ωστόσο πρέπει να αφορά πρωτογενής δραστηριότητα που η παρουσία της στο χώρο θα πρέπει να οφείλεται σε γεωγραφικά πλεονεκτήματα της περιοχής και όχι στην παρουσία άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων με τις οποίες αυτή σχετίζεται. Η δραστηριότητα πυρήνα που θα επιλεχθεί θα πρέπει να είναι σημαντική για την περιοχή.

2. Αναγνώριση οικονομικών δραστηριοτήτων

Υπάρχουν διαφορετικά εργαλεία που εξυπηρετούν τον ανωτέρω σκοπό, τα οποία μπορούν να συνδυαστούν για την επίτευξη ακριβέστερων αποτελεσμάτων (Bergman & Feser, 1999).

Βασικό εργαλείο αναγνώρισης οικονομικών δραστηριοτήτων είναι η ανάλυση της παρουσίας ενός βασικού φορέα ή μιας ένωσης. Αυτό περιλαμβάνει την αναγνώριση της δομής των σχέσεων των επιχειρήσεων-μελών με την ένωση. Αυτός είναι ένας βασικός τρόπος για να αποκτήσουμε μια πρώτη εικόνα. Στην **Εικόνα 2.9-1** απεικονίζεται μια τυπική μορφή σχέσης.

Εικόνα 2.9-1: Οργάνωση συστάδας

Πηγή: De Langen (2004)

Δεύτερος τρόπος αναγνώρισης των οικονομικών δραστηριοτήτων σε ένα cluster είναι η input-output analysis. Εντοπίζονται ουσιαστικά οι συναλλαγές που αφορούν διαφορετικές οικονομικές δραστηριότητες και δραστηριότητες που δεν είναι οικονομικές. Βασικό μειονέκτημα αυτής της μεθόδου είναι ότι τα δεδομένα που απαιτούνται και μάλιστα στη λεπτομέρεια που απαιτούνται είναι δύσκολο να εντοπιστούν.

Τρίτη μέθοδος είναι η ποιοτική ανάλυση της δομής της εφοδιαστικής αλυσίδας μέσω συνεντεύξεων με ειδικούς. Σε μία συστάδα συμβαίνουν πολλές οικονομικές δραστηριότητες που ανήκουν στην ίδια εφοδιαστική αλυσίδα (Roelandt & Hartog, 1999). Εξερευνώντας τη δομή της εφοδιαστικής αλυσίδας μέσω της ποιοτικής ανάλυσης μπορούν να εντοπιστούν οι δραστηριότητες εκείνες που είναι τμήμα της εφοδιαστικής αλυσίδας όπως επίσης και η στρατηγική συσχέτιση των συναλλαγών που συμβαίνουν μεταξύ των επιχειρήσεων-μελών. Συναλλαγές με καθαρά εμπορική βάση σε αντίθεση με στρατηγικής σημασίας συναλλαγές δεν αποτελούν μέρος του cluster. Η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει την ανάλυση της διάδρασης, των σχέσεων, της δομής και της κοινής προσπάθειας των μελών και προτιμάται συνήθως όταν δεν υπάρχουν αρκετά δεδομένα για να εφαρμοστεί η δεύτερη μέθοδος.

Άλλη μέθοδος είναι το κλάσμα της τοποθεσίας (location quotients) που προκύπτει από τις οικονομικές δραστηριότητες σε κάθε περιοχή. Το κλάσμα αυτό δείχνει ουσιαστικά σε τι βαθμό και ποια περιοχή ειδικεύεται σε συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες. Υποθέτοντας ότι μια συστάδα υπάρχει είναι σημαντική σε μια περιοχή, όσο μεγαλύτερο είναι το κλάσμα, τόσο πιο πιθανό είναι ότι η βιομηχανία που εδρεύει στην περιοχή αυτή είναι μέλος του cluster. Σε ότι αφορά τον τύπο του LQ αυτός προκύπτει από την παρακάτω εξίσωση (Nowakowska et al, 2014) :

$$LQ = (E_{ib}^t / E_b^t) / (E_{ir}^t / E_r^t)$$

Όπου:

E_{ib}^t = η αξία της μεταβλητής για έναν κλάδο επιχειρήσεων στην περιοχή b, την περίοδο t.

E_b^t = η αξία της μεταβλητής για όλους τους κλάδους των επιχειρήσεων στην περιοχή b, την περίοδο t.

E_{ir}^t = η αξία της μεταβλητής για έναν κλάδο επιχειρήσεων σε μια περιοχή αναφοράς r, την περίοδο t.

E_r^t = η αξία της μεταβλητής για όλους τους κλάδους των επιχειρήσεων στην περιοχή αναφοράς r, την περίοδο t.

Οι περιοχές b είναι οι περιοχές της έρευνας, ενώ η περιοχή r είναι μια ευρύτερη περιοχή όπως ένα έθνος ή μια πολιτεία.

Για τιμές του LQ:

- Ίσες με τη μονάδα, η κατανομή της μεταβλητής στην περιοχή έρευνας είναι παρόμοια με αυτή της περιοχής αναφοράς.
- Μεγαλύτερες της μονάδας, η περιοχή έρευνας παρουσιάζει μεγαλύτερη συγκέντρωση της μεταβλητής από την περιοχή αναφοράς.
- Μικρότερη της μονάδας, η περιοχή έρευνας παρουσιάζει μικρότερη συγκέντρωση της μεταβλητής από την περιοχή αναφοράς.
- Μεγαλύτερες του 1.25, υποδηλώνει την ύπαρξη συστάδας επιχειρήσεων ή τη δυνατότητα για ύπαρξη μιας συστάδας.

Τέλος άλλη μια μέθοδος είναι μέσω έρευνας των πιο ισχυρών συνδέσεων μεταξύ διαφορετικών οικονομικών δραστηριοτήτων. Η έρευνα σε γενικές γραμμές καλύπτει μέρος των επιχειρήσεων σε μια βιομηχανία. Μόνο όταν εξεταστούν όλα τα υποψήφια μέλη πληθυσμού μιας συστάδας, μπορεί η έρευνα να ορίσει με ακρίβεια τον πληθυσμό της. Ωστόσο αυτή η διεργασία είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί.

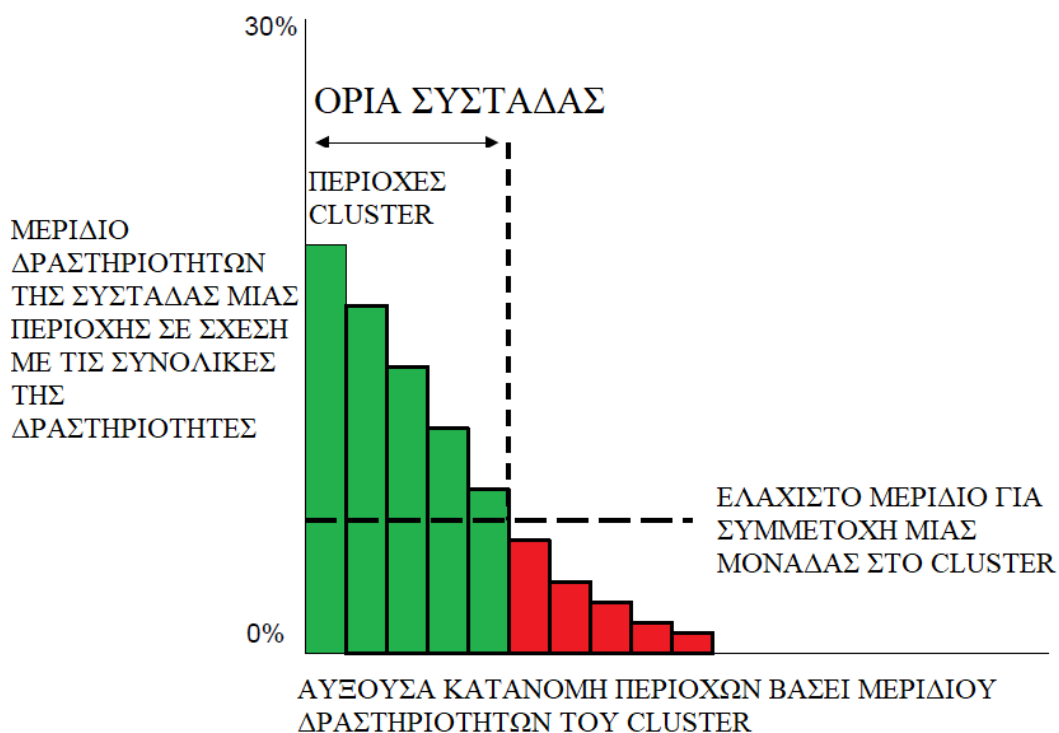
Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι οι οργανισμοί που αποτελούν μέλος του πληθυσμού μιας συστάδας δεν μπορούν να ομαδοποιηθούν όπως οι επιχειρήσεις, έτσι ο μόνος τρόπος για να αναγνωριστούν είναι ατομικά μέσα από συνεντεύξεις με ειδικούς. Συνεπώς η αναγνώριση των ενώσεων και οργανισμών μπορεί να γίνει μόνο εφόσον αυτοί που βρίσκονται στη συστάδα είναι λίγοι. Οι ενώσεις που περιλαμβάνονται σε έναν πληθυσμό είναι αυτές των οποίων τα μέλη που εξυπηρετούν περιλαμβάνονται επίσης στον πληθυσμό. Ο δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί περιλαμβάνονται σε μια συστάδα μόνο εφόσον έχουν στενούς δεσμούς με

επιχειρήσεις της συστάδας. Τέλος, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και οι σχολές συμμετέχουν σε μια συστάδα όπως ακριβώς τα κέντρα καινοτομίας, οι επιχειρήσεις μάρκετινγκ και οι συμβουλευτικές εταιρίες.

3. Ορισμός περιοχής

Μία βασική μέθοδος για τον προσδιορισμό της περιοχής είναι η localization analysis. Λειτουργεί ως εξής: διαιρείται ο αριθμός των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στη συστάδα με τον αριθμό των ενεργών επιχειρήσεων σε μια περιοχή που συνήθως είναι ένας δήμος, μια κοινότητα, μια πολιτεία, ένα κράτος. Ανάλογα με τη γεωγραφική μονάδα που θα επιλέξουμε από αυτές που προαναφέρθηκαν, παίρνουμε το σχετικό μερίδιο των δραστηριοτήτων του cluster. Μεγάλο ποσοστό δραστηριοτήτων μιας περιοχής την εντάσσει στις περιοχές της συστάδας. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένο ποσοστό που αποτελεί το κατώτατο όριο και πέρα από αυτό μια περιοχή εντάσσεται στον γεωγραφικό χώρο μιας συστάδας αλλά αυτό το ποσοστό είναι διαφορετικό σε κάθε περίπτωση. Μια διαγραμματική απεικόνιση της μεθόδου φαίνεται στην **Εικόνα 2.9-2**.

Εικόνα 2.9-2: Localization Analysis

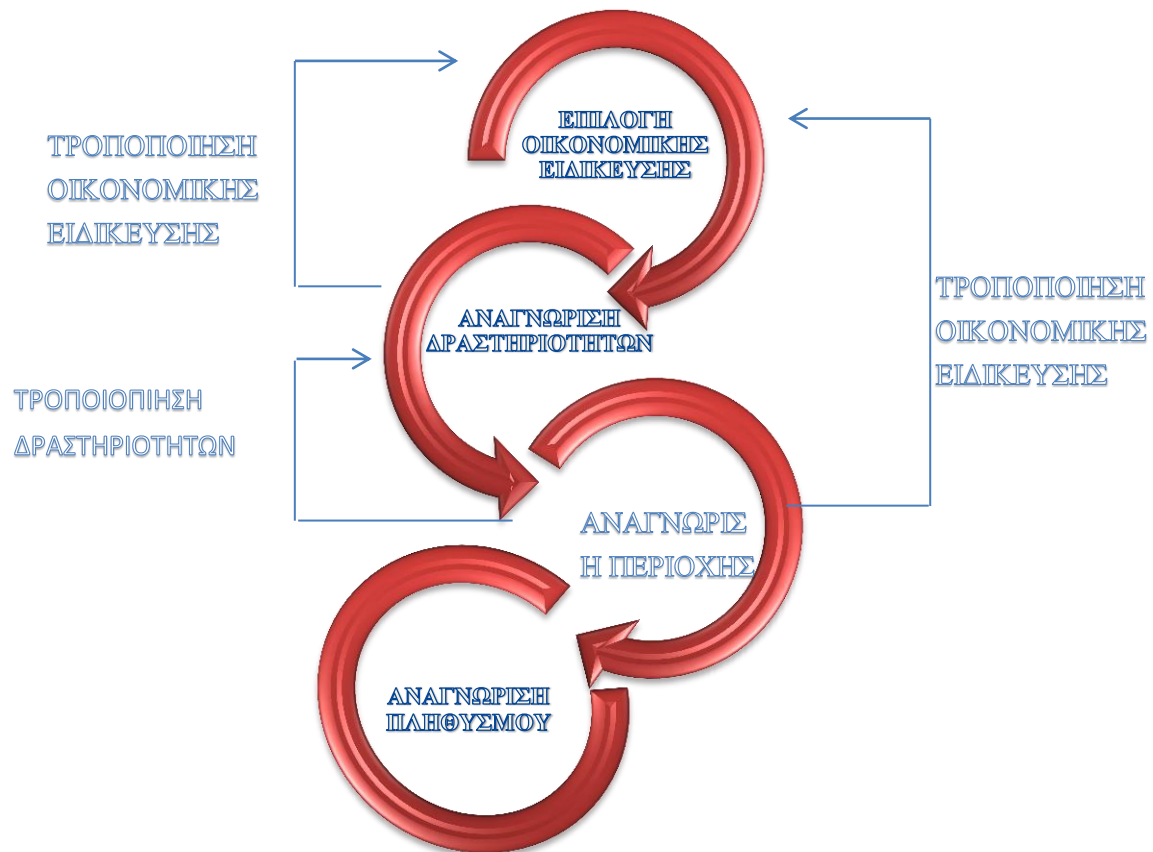

Πηγή: De Langen, 2004

4. Προσδιορισμός του πληθυσμού

Εφόσον ορίστηκε γεωγραφικά και οικονομικά η συστάδα, μπορεί να προσδιοριστεί και ο πληθυσμός της. Όπως έχουμε προαναφέρει, αυτός δεν αποτελείται μόνο από επιχειρηματικές μονάδες που σαφώς αποτελούν την πλειοψηφία, αλλά και από ενώσεις και οργανισμούς. Παρακάτω συνοψίζονται σχηματικά τα 4 βήματα που αναλύθηκαν για τον προσδιορισμό της συστάδας (**Εικόνα 2.9-3**).

Εικόνα 2.9-3: Βήματα για την κατασκευή συστάδας

Πηγή: De Langen, 2004

2.10 Βασικά στοιχεία επιτυχίας μιας συστάδας

Σύμφωνα με τη Rosabeth (1995) τρία είναι τα βασικά στοιχεία που συμβάλουν στην επιτυχία μίας συστάδας και αυτά είναι οι συνδέσεις, οι ικανότητες και οι ιδέες.

Στην κατηγορία των ιδεών περιλαμβάνονται οι καινοτομίες που απευθύνονται σε νέα προϊόντα, μεθόδους παραγωγής, εύρεση νέων αγορών. Επιπλέον η μίμηση και ο ανταγωνισμός ευνοούν τη διάχυση της καινοτομίας και σε αντίθεση με την καινοτομία που καθιστά μια επιχείρηση ακμάζουσα, καθιστούν ολόκληρο το cluster ισχυρό. Ωστόσο προϋποθέτουν δεκτικότητα από τη μεριά των επιχειρήσεων (Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, 2009). Τέλος στην κατηγορία αυτή εντάσσεται η επιχειρηματικότητα που αποτελεί τη βάση για την ίδρυση νέων επιχειρήσεων και κατά συνέπεια την επέκταση της συστάδας (Rosenfeld, 2002 & 1997).

Σε ότι αφορά τις *συνδέσεις*, αυτές αποτελούν το μηχανισμό εξάπλωσης των ιδεών και της καινοτομίας όποτε και παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία της συστάδας, που εξαρτάται από τη δυναμική της συστάδας ως σύνολο. Ο όρος αναφέρεται στα δίκτυα επικοινωνίας και συνεργασίας που αποτελούν τη βάση για τη συνεργασία μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων και στους ενδιάμεσους που φέρνουν σε επαφή τα μέλη με πελάτες, προμηθευτές, γνώσεις, εργατικό δυναμικό (Rosenfeld, 2002).

Οι ικανότητες αποτελούν τον πιο σημαντικό παράγοντα που συμβάλει στο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας συστάδας. Πιο συγκεκριμένα, αυτό περιλαμβάνεται στο ειδικευμένο εργατικό προσωπικό που λόγω της μεγαλύτερης εξάρτησης των εταιριών πλέον από την τεχνολογία, η ύπαρξή του είναι σημαντική και στενά συνδεδεμένη με την τοποθεσία της επιχείρησης. Σύμφωνα με τον Bertini (1994) η γνώση που θα πρέπει να έχει το προσωπικό για να θεωρείται ειδικευμένο πρέπει να αφορά όχι μόνο τη χρήση τεχνολογίας που σχετίζεται με τον κλάδο αλλά και τις ανάγκες των πελατών και γενικότερα της αγοράς. Σύμφωνα με τον Rosenfeld (1997) η διασφαλισμένη μεταλαμπάδευση της ρητής γνώσης που συμπληρώνεται από την επίσημη εκπαίδευση προσφέρει στο προσωπικό ειδίκευση. Επιπλέον, η ύπαρξη μιας ηγέτιδας επιχείρησης που είναι σε θέση να καινοτομεί, είναι αφοσιωμένη στη συστάδα και είναι πρόθυμη να κινηθεί υπέρ του κοινού καλού είναι στοιχείο των πετυχημένων συστάδων ενώ σε συνδιασμό από ένα σύστημα μικρομεσαίων επιχειρήσεων που παίζουν το ρόλο του ενδιάμεσου μεταξύ της και του φορέα επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης μπορεί να επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα (Speed AE, 2012). Το ταλέντο επίσης είναι ένα στοιχείο που οδηγεί στην επιτυχία και ανήκει σε αυτήν την κατηγορία. Βρίσκεται στους ανθρώπους που προσπαθούν οι συστάδες να εντάξουν στο προσωπικό τους καθώς αυτοί με τη σειρά τους θα

προσελκύσουν νέες επιχειρήσεις. Οι άνθρωποι αυτοί προσελκύνονται όχι μόνο με υψηλούς μισθούς αλλά και με προοπτικές επαγγελματικής ανέλιξης ακόμα και με υψηλή ποιότητα ζωής προερχόμενη από το περιβάλλον που ζουν και εργάζονται. Τέλος, η ρητή γνώση επίσης συμβάλει στη βελτίωση της απόδοσης και φορείς της είναι οργανώσεις, ερευνητικά κέντρα και απλοί εργαζόμενοι. Περιλαμβάνει συνήθως περισσότερες πληροφορίες από όσες είναι καταγεγραμμένες ενώ το περιεχόμενό της δεν περιορίζεται μόνο στο πως λειτουργεί μια επιχείρηση (Rosenfeld, 2002).

Η ύπαρξη των βασικών μεταβλητών της δομής και της διακυβέρνησης του cluster έτσι όπως διατυπώθηκαν από τον De Langen (2002 & 2004) δηλαδή οι οικονομίες συσσώρευσης, ο εσωτερικός ανταγωνισμός, τα εμπόδια, η ετερογένεια, η εμπιστοσύνη, οι ενδιάμεσοι, η ηγέτιδα επιχείρηση και η συλλογική δράση αποτελούν επίσης παράγοντες που συμβάλουν στην αύξηση της απόδοσης της συστάδας. Στην αναγραφόμενη μελέτη ο De Langen μέτρησε την αύξηση της απόδοσης ως προστιθέμενη αξία που παράγεται από τη συστάδα μέσα από δύο βασικούς μηχανισμούς: την αύξηση των αρμοδιοτήτων (που προκύπτει λόγω της ανάπτυξης των επιχειρήσεων που είναι μέλη) και την αύξηση του πληθυσμού (που προκύπτει από το πλεόνασμα των επιχειρήσεων που γίνονται μέρος του πληθυσμού σε σχέση με αυτές που αποχωρούν και πτωχεύουν).

Επιπλέον σύμφωνα με τη μελέτη της Speed AE (2012) που προορίζονταν για το υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και είχε σκοπό την προετοιμασία δράσεων για την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για σύσταση και επέκταση επιχειρηματικών συστάδων, αλλά στοιχεία που επηρεάζουν την επιτυχία μιας συστάδας είναι:

- Η ύπαρξη ερευνητικού κέντρου ή πανεπιστημίου κρίνεται καθοριστική στο βαθμό που αυτά παρέχουν επιστημονική και τεχνολογική γνώση στα μέλη της συστάδας. Η επιδίωξη της συνεργασίας με τη συστάδα αποτελεί στρατηγική επιτυχίας που πρέπει να αναλαμβάνεται κατά το στάδιο της σύστασης. Επίσης σημαντικό στοιχείο είναι και ο βαθμός στον οποίο τα κέντρα αυτά προσφέρουν γνώση που επιλύει προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις (Rosenfeld, 1997)
- Απαραίτητο στοιχείο αποτελεί η δομή διοίκησης που δεν αποσκοπεί στο κέρδος, έχει μορφή οργανισμού, είναι αποτέλεσμα συνεργασίας δημόσιου και

ιδιωτικού τομέα και έχει ουσιαστικά υπό την αιγίδα της τα μέλη της συστάδας.

- Οι σαφώς καθορισμένοι στόχοι που αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής και ενός ευρύτερου οράματος. Η φύση των στόχων αλλάζει όσο η συστάδα μεταβαίνει από το ένα στάδιο του κύκλου ζωής στο άλλο, και συγκεκριμένα οι στόχοι αυτοί ορίζονται σε πιο στενά πλαίσια. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, οι στόχοι πρέπει να προϋποθέτουν τη συγκατάθεση των μελών.

Επίσης σημαντικοί παράγοντες επιτυχίας σύμφωνα με το Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (2009) είναι οι παρακάτω:

- Σε ότι αφορά τους εξωτερικούς φορείς προώθησης της συστάδας, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με εμπιστοσύνη αλλά και οι πράξεις τους να είναι αποδεκτές.
- Η ευελιξία τόσο σε ότι αφορά το ανθρώπινο δυναμικό όσο και σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις. Συνήθως το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων μπορεί να τους εξασφαλίσει ευελιξία.
- Το στοιχείο της τοπικότητας στο βαθμό εκείνο που να εξασφαλίζει την αντίληψη ότι οι προκλήσεις και οι αλλαγές που σκιαγραφούν ένα κοινό περιβάλλον στο οποίο οι επιχειρήσεις θα δραστηριοποιηθούν.

Πέρα από τα στοιχεία που αναφέρθηκαν και που καθορίζουν την επιτυχία μιας συστάδας Rosenfeld (1997) συμπληρώνει με ορισμένα ακόμη τα οποία είναι:

- ✓ Η πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες. Τέτοιες υπηρεσίες προέρχονται από τον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα και αφορούν νομικές και οικονομικές συμβουλές, σχεδιαστές, λογιστήρια.
- ✓ Η ένταση των σχέσεων. Συγκεκριμένα το αν ανταλλάσσουν πληροφορίες, το εάν προσπαθούν από κοινού να λύσουν προβλήματα και το πόσο συχνά συμφωνούν και διαφωνούν.
- ✓ Κοινωνική υποδομή. Αφορά τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που υπάρχουν στην περιοχή, το κατά πόσο υπάρχουν δημόσιοι φορείς και οργανισμοί αλλά και κατά πόσο η δράση αυτών παίζει καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία της συστάδας. Επίσης η κοινωνική υποδομή αναφέρεται και στη

συμμετοχή των επιχειρήσεων στους τοπικούς φορείς και στο αν υπάρχουν άτυπα δίκτυα και προσωπικές επαφές με επιχειρήσεις της περιοχής.

- ✓ Η αίσθηση του ανήκειν. Αφορά την τάση των επιχειρήσεων να αισθάνονται ότι ανήκουν στο ίδιο σύστημα, έχουν κοινά οράματα και στόχους. Η αίσθηση αυτή είναι ένα χαρακτηριστικό που συνεπάγεται επιτυχία για τις συστάδες.

2.11 Εμπόδια στην απόδοση των συστάδων

Ο Rosenfeld (2002) στην έρευνά του σχετικά με τη δημιουργία cluster σε περιοχές που είναι λιγότερο ευνοϊκές, εντοπίζει ορισμένα χαρακτηριστικά που αποτελούν ανασταλτικοί παράγοντες σχετικά με την ανάπτυξη cluster. Πιο συγκεκριμένα, αυτά είναι:

- ✓ Ελαττώματα σε ότι αφορά τις φυσικές υποδομές της περιοχής που εδρεύει η συστάδα. Τέτοιου είδους ελαττώματα όπως η προσβασιμότητα της περιοχής περιορίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό την επιτυχία των επιχειρήσεων όσο αυτή εξαρτάται από τη ψηφιακή τεχνολογία και τα logistics.

- ✓ Περιορισμένη η πρόσβαση σε κεφάλαια. Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, έχει διαπιστωθεί (Rosenfeld, 2002) ότι στους καθοριστικούς παράγοντες για την επιτυχία ενός cluster ανήκουν η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία. Ωστόσο η ύπαρξη των δύο αυτών στοιχείων απαιτεί κεφάλαια. Τα κεφάλαια αυτά προέρχονται είτε από τις τοπικές πηγές είτε από μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί ότι και οι πολύ υψηλές επιδοτήσεις δεν επιφέρουν θεμιτά αποτελέσματα καθώς διαστρεβλώνουν τις δυνάμεις της αγοράς (Speed up, 2012). Βασικό στοιχείο είναι επίσης και το κατά πόσο οι πηγές που υπάρχουν στην περιοχή αντιλαμβάνονται τις ανάγκες κλάδου (Rosenfeld, 1997)

- ✓ Χαμηλό επίπεδο των τεχνολογικών υποδομών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα παρέχουν στα μέλη ενός cluster πληροφορίες σε ότι αφορά την εξέλιξη της τεχνολογίας, οικονομικές αναλύσεις και εκπαίδευση . Ωστόσο είναι συχνό το φαινόμενο, τα περισσότερα από αυτά είτε να μην εστιάζουν στις συστάδες και στην οικονομική ανάπτυξη είτε να μην διαθέτουν τα μέσα για να το πετύχουν. Η έλλειψη ενός τέτοιου στοιχείου αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη τους (Brenner & Mohlig, 2007).

- ✓ Ο συντηρητισμός που σχετίζεται με την τοπικότητα. Το στοιχείο αυτό αφορά τα περιορισμένα (χωρικά) δίκτυα που δεν ξεπερνούν τα όρια της περιοχής του cluster,

της πόλης, του κράτους. Πιο συγκεκριμένα, όσο πιο διευρυμένες χωρικά είναι οι οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται από το cluster, τόσες περισσότερες ευκαιρίες έχουν τα μέλη του να προσαρμοστούν και να αναπτύξουν νέες πρακτικές και καινοτομίες που προκύπτουν στην αγορά. Σε κάθε περίπτωση τα μέλη, η ρητή γνώση και τα τοπικά συμβόλαια, δεν αρκούν για την επιτυχία ενός cluster (Amin & Cohendet, 1999)

3 CLUSTER ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΦΟΔΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΛΥΣΙΔΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά σε ένα πιο συγκεκριμένο είδος συστάδας αλλά και σε ορισμένα στοιχεία που το χαρακτηρίζουν. Στόχος του κεφαλαίου είναι να μεταβούμε στην εμπειρική μελέτη με το κατάλληλο επιστημονικό υπόβαθρο.

3.1 TL Cluster

Ο τεράστιος τομέας των μεταφορών όχι μόνο μπορεί να υποστηρίξει την ομαλή διαμόρφωση συστάδων, αλλά μεταφορές και cluster μπορούν να συνδυαστούν και να δημιουργήσουν συνέργεια. Μία εξήγηση για αυτήν την κατάσταση θα μπορούσε να είναι ότι η εγγενής απαίτηση για αποτελεσματικότητα στις μεταφορές, που μπορεί να οδηγήσει σε ένα σχεδόν τέλειο πλαίσιο ανταγωνισμού που μπορεί να συνδυαστεί με τις εξωτερικότητες που γεννιούνται μέσα σε ένα cluster (Koliouisis et al., 2017).

Συνεπώς, αποτελεί συχνή μορφή cluster, η συγκέντρωση επιχειρήσεων που σχετίζονται με τη μεταφορά με αυτές που σχετίζονται με τη διαχείριση εφοδιαστικής αλυσίδας. Η συγκέντρωση αυτή προσφέρει στις επιχειρήσεις πλεονεκτήματα που οφείλονται στις οικονομίες συσσώρευσης (Kumar et al., 2017). Έτσι θα λέγαμε ότι οι επιχειρήσεις που διασυνδέονται και αποτελούν μέρος μιας εφοδιαστικής αλυσίδας προστιθέμενης αξίας μπορούν να σχηματίσουν μια συστάδα χωρίς να ισχύει η διπλή συνεπαγωγή καθώς δεν μπορούν όλες οι συστάδες να αποτελέσουν εφοδιαστική αλυσίδα (Antonyuk et al., 2018).

Συχνό φαινόμενο αποτελεί τα τελευταία χρόνια ο σχηματισμός συστάδων σε περιοχές όπου αποτελούν χώρο διασταύρωσης διαφορετικών ροών από φορτία και που φιλοξενούν εξειδικευμένες εγκαταστάσεις . Αυτός ο σχηματισμός έχει σαν

αποτέλεσμα την ενοποίηση διαφορετικών γεωγραφικά, λειτουργικά και οικονομικά διασυνδεδεμένων εφοδιαστικών αλυσίδων, με αποτέλεσμα οι διεθνείς διάδρομοι μεταφορών, οι κόμβοι μεταφοράς, τα κέντρα μεταφοράς και διαχείρισης της εφοδιαστικής αλυσίδας και οι αυτοκινητόδρομοι να αποτελούν ένα ενιαίο σύστημα που έχει τη δυνατότητα να παρέχει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες μεταφοράς και logistics με ελάχιστο κόστος (Antonyuk et al., 2018).

Σύμφωνα με τον Sheffi (2012, 2013) αυτά ορίζονται ως κόμβοι των διεθνών εμπορικών διαδρόμων και δικτύων εφοδιαστικής αλυσίδας στους οποίους περιλαμβάνονται (Verduzco & Aleu 2017) :

- Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών Logistics (μεταφορείς, επιχειρήσεις αποθήκευσης και παρόχοι 3PLS).
- Επιχειρήσεις των οποίων οι λειτουργίες που σχετίζονται με την εφοδιαστική αλυσίδα, είναι συγκριτικά μεγαλύτερες από τις υπόλοιπες δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας στις οποίες απασχολούνται.
- Βιομηχανίες με δραστηριότητες που σχετίζονται με τα logistics όπως διανομή.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι τα TLC υπάρχουν σε διάφορες χώρες του κόσμου και παίρνουν συνήθως διαφορετικά ονόματα όπως “Χωριά Logistics” στη Γερμανία, “Πάρκα Διανομής” στην Ιαπωνία, “Πλατφόρμες Logistics” στην Ισπανία ενώ υπάρχουν και άλλα όπως “Cluster Διανομής”, “Ζώνες logistics”, “Κέντρα δραστηριοτήτων logistics”, “Πάρκα Logistics” και “Κόμβοι Logistics” (Rodrigue, 2020).

3.2 Κατηγορίες TLC

Τα TLC ή logistics parks μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε κατηγορίες με βάση διαφορετικά κριτήρια, χωρίς όμως οι κατηγορίες αυτές που θα προκύψουν να είναι απόλυτες. Συγκεκριμένα με βάση το μέσο μεταφοράς προκύπτουν οι εξής (Sheffi, 2012):

- ✓ Τα πάρκα logistics που αφορούν αερομεταφορές.
- ✓ Τα πάρκα logistics που αφορούν λιμάνια.
- ✓ Τα πάρκα logistics που αφορούν μεταφορές με τρένο. Συνήθως εγκαθίστανται σε περιοχές που έχουν πρόσβαση τουλάχιστον δύο μέσα.

✓ Τα πάρκα logistics που αφορούν οδικές μεταφορές. Αυτού του είδους τα πάρκα συνήθως δεν βρίσκονται σε απομόνωση καθώς οι οδικές μεταφορές και κυρίως οι μεταφορές που πραγματοποιούνται με φορτηγά αποτελούν το βασικό τρόπο για τη διανομή φορτίου που χρησιμοποιούν πάρκα logistics στα οποία κυριαρχεί άλλο μέσο μεταφοράς. Επιπλέον, πάρκα για καθαρά οδικές μεταφορές εξυπηρετούν κατά βάση είτε αστικές περιοχές είτε συμπληρώνουν βιομηχανικά cluster. Όσα από αυτά είναι αυτόνομα και ανεξάρτητα από άλλα πάρκα, συνήθως καλύπτουν ανάγκες περιοχών σε απόσταση έως 100 μίλια.

Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι καθοριστικής σημασίας καθώς προσδιορίζει και το είδος των επιχειρήσεων που θα προσελκύσει η συστάδα. Έτσι από τα πάρκα logistics των αερομεταφορών έλκονται επιχειρήσεις που εμπορεύονται προϊόντα χρονικά ευαίσθητα, από αυτά που αφορούν λιμάνια έλκονται επιχειρήσεις που εμπορεύονται μεγάλες ποσότητες προϊόντων ενώ αυτά που σχετίζονται με μεταφορές τρένων ελκύουν επιχειρήσεις που εμπορεύονται χύδην φορτίο.

Στην περίπτωση που τα πάρκα αυτά εδρεύουν σε κόμβους μεταφόρτωσης που ανήκουν στην παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα, δηλαδή σε λιμάνια, αεροδρόμια και σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις μεταφόρτωσης, τότε προσφέρουν και εναλλαγή των φορτίων σε μεταφορικών μέσα.

Με κριτήριο το πεδίο εφαρμογής τα logistics parks χωρίζονται στα εξής:

Διεθνή δραστηριότητα. Τέτοια μπορεί να είναι τα πάρκα logistics που εδρεύουν σε λιμάνια ή αεροδρόμια που αποτελούν προορισμό ή αφετηρία για φορτία που μεταφέρονται σε παγκόσμια κλίμακα αλλά και χερσαία τερματικά που λειτουργούν ως κεντρικός κόμβος στη μεταφορά εμπορευματοκιβωτίων.

Τοπική δραστηριότητα. Εξυπηρετούν κατά βάση τοπικές ανάγκες σε εθνικό επίπεδο.

Αστική δραστηριότητα. Λειτουργούν συνήθως σαν κέντρα διανομής που εδρεύουν εκτός αστικού πολεοδομικού σχεδίου. Τέτοιου είδους πάρκα εδρεύουν έξω από κάθε μεγάλη πόλη όπως η Νέα Υόρκη και η Λυών.

Με βάση τη λειτουργία τους κατατάσσονται στις εξής κατηγορίες:

- *Τα πάρκα logistics με φορολογικά και τελωνειακά πλεονεκτήματα.* Αυτά μπορεί να βρίσκονται σε περιοχές όπως:

✓ Ζώνη ελεύθερου εμπορίου, όπου τα φορτία που εισάγονται στη ζώνη και ξαναεξάγονται δεν υπόκεινται σε φορολογία.

✓ Δεσμευμένο πάρκο logistics (Bonded logistics parks) όπου αποτελούνται από σημαντικό αριθμό αποθηκών όπου τα εμπορεύματα που εισάγονται μπορούν να αποθηκευτούν χωρίς να υπόκεινται σε φόρους. Πολλά πάρκα logistics έχουν μια περιοχή με τέτοιου είδους αποθήκες σε λιμάνια ή αεροδρόμια.

✓ Εξαγωγικές ζώνες επεξεργασίας (Export Processing Zones). Είναι περιοχές (κάποιες φορές είναι εντελώς εικονικές) στις οποίες οι κυβερνήσεις παρέχουν επιδοτήσεις σχετικές με την ενίσχυση εξαγωγών.

- Τα πάρκα logistics για την *εξυπηρέτηση ενός είδους φορτίου*. Συνήθως η εγκατάσταση τους οφείλεται στην υποστήριξη μιας βιομηχανίας.
- Τα πάρκα logistics που παρέχουν *εξειδικευμένες ανάγκες*. Οι υπηρεσίες αυτές μπορεί να είναι η διανομή και αποθήκευση αγαθών υπό ελεγχόμενη θερμοκρασία ή η διανομή επικίνδυνων υλικών ή φορτίων σε χύδην μορφή.

3.3 Τα βασικά χαρακτηριστικά των Transport & Logistics clusters

Τα Transport & Logistics clusters έχουν τα περισσότερα αν όχι όλα τα χαρακτηριστικά και πλεονεκτήματα που έχουν οι επιχειρηματικές συστάδες. Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας συστάδας TLC (Transport-Logistic Cluster) είναι (Antonyuk et al., 2018):

- Αποτελεί οργάνωση με αυτόνομη δομή.
- Προσφέρει δύο τύπους υπηρεσιών τις μεταφορές και τη διαχείριση εφοδιαστικής αλυσίδας, όπου κάθε μία έχει συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες.
- Το επίπεδο της ανάπτυξης του επηρεάζει όλους του τομείς της οικονομίας και τις εκφάνσεις της ζωής.
- Η ανάπτυξη τους οφείλεται κατά βάση στη συμβολή της τοπικής ή και εθνικής πολιτικής ηγεσίας ενώ συχνές είναι φορές που οφείλεται σε συνεργασία δημόσιου με ιδιωτικού τομέα και στη συμβολή τοπικής αρχής που είναι κατά βάση επικουρική. Επιπλέον, η συμβολή συνεταιρισμών, ενώσεων και επιμελητηρίων παίζει καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία του cluster (Juchelka & Brenienek, 2016). Ωστόσο μέσα σε μια συστάδα είναι πολύ πιθανό να αναπτυχθούν πάρκα logistics με καθαρά ιδιωτική πρωτοβουλία.

- Είναι συστάδα που σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με καινοτομίες και ενθαρρύνει την καινοτομία που σχετίζεται με IT σε όλα τα υποσυστήματα που αποτελούν μέρος της δομής του.

Ενώ ο Sheffi (2012 & 2013) συμπληρώνει σε αυτά:

- ✓ Η διαθεσιμότητα σε γνώση και σε εγκαταστάσεις εκπαίδευσης. Πολλές συστάδες που κυριαρχούν στον τομέα της εφοδιαστικής αλυσίδας επενδύουν σε πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις βελτιώνοντας με αυτόν τον τρόπο τις ικανότητες τους ή συνεργάζονται με διεθνή κέντρα αριστείας (center of excellence). Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί και καθοριστικό παράγοντα για την επιτυχία τους. Πέραν των εκπαιδευτικών κέντρων και η ύπαρξη επαγγελματικών σχολείων μπορεί να αποφέρει τα ίδια αποτελέσματα (Juchelka & Brenienek, 2016).
- ✓ Το φυσικό περιβάλλον και συγκεκριμένα η τοποθεσία της συστάδας είναι στοιχείο που τις περισσότερες φορές καθορίζει την ανάπτυξη της συστάδας (Heuvel et al., 2012). Σε περίπτωση που η συστάδα απευθύνεται στη βιομηχανία παραγωγής ενός προϊόντος το οποίο εξαρτάται από τις κλιματικές συνθήκες, τότε και η ανάπτυξη της συστάδας εξαρτάται από αυτές. Επίσης όταν η τοποθεσία εξασφαλίζει πρόσβαση σε κύριες εμπορικές τοποθεσίες μέσω ενός μεταφορικού δικτύου τότε ευνοείται η ανάπτυξη μιας συστάδας καθώς τα μελλοντικά μέλη της ενθαρρύνονται να συνεργαστούν. Εκτός αυτού, πολλά πετυχημένα clusters οφείλουν την επιχειρηματική τους κουλτούρα στην περιοχή που είναι εγκαταστημένα και έχει διαμορφωθεί κατά τη διάρκεια της ιστορίας.
- ✓ Η μη συμμετοχή της τοπικής διοίκησης στη διαχείριση της συστάδας είναι επίσης ένα στοιχείο που χρειάζεται μια πετυχημένη συστάδα.
- ✓ Η Ποικιλομορφία μιας συστάδας. Αναφέρεται στην ικανότητα της συστάδας να προσφέρει μια ολοκληρωμένη διαμεταφορική υπηρεσία (Lun, Lai, & Cheng, 2012) αλλά και στη μεταφορά ενός φορτίου μέσω περισσότερων του ενός μεταφορέων. Η ποικιλομορφία τους προσδίδει μεγαλύτερη ευελιξία, περισσότερες ευκαιρίες για καινοτομία και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα (Heuvel F. et al., 2012).
- ✓ Η εμπειρία των μελών μιας συστάδας στον τομέα των logistics έχει θετική σχέση με την επιτυχία της (Juchelka & Brenienek, 2016).

3.4 Τα πλεονεκτήματα ενός Transport & logistics cluster

Πολλά από τα πλεονεκτήματα που αναφέρθηκαν για τις επιχειρηματικές συστάδες είναι και πλεονεκτήματα για τις συστάδες Transport & Logistics (Keller, Markmann, & von der Gracht, 2015). Ωστόσο χάρις στα μοναδικά χαρακτηριστικά που έχουν που βασίζονται στο γεγονός ότι τα μέλη τους έχουν παρόμοια περιουσιακά στοιχεία ανεξάρτητα από τις επιχειρήσεις που εξυπηρετούν και το ότι βρίσκονται σε μέρη που αποτελούν προορισμό ή αφετηρία φορτίων πράγμα που ευνοεί τη συνεργασία μεταξύ τους (Riviera et. al., 2016), διαθέτουν και επιπλέον πλεονεκτήματα για τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν, τα οποία χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

3.4.1 Πλεονεκτήματα σχετικά με τις μεταφορές

✓ Οικονομίες Πεδίου. Ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα ενός TLC είναι αυτό της μείωσης του κόστους μεταφοράς μέσω της επανατοποθέτησης άδειων οχημάτων μεταφοράς. Πιο συγκεκριμένα, οι ροές προς και από μια περιοχή δεν είναι σχεδόν ποτέ εξισορροπημένες, με αποτέλεσμα πολλά φορτηγά να μεταβαίνουν σε μια περιοχή γεμάτα από φορτία και να επιστρέφουν από αυτήν άδεια, πράγμα που συνεπάγεται κόστος μεταφοράς χωρίς κέρδος. Οι συστάδες TLC αποτελούν περιοχές με ισορροπημένο ισοζύγιο εισερχομένων και εξερχομένων φορτίων και ιδιαίτερα όταν αποτελούν κόμβο μεταφόρτωσης μεταξύ διαφορετικών μέσων. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στις μεταφορικές επιχειρήσεις να επανατοποθετούν τα άδεια δρομολογία τους και να χρεώνουν λιγότερο. Επιπλέον αυτό αποτελεί και βασικό λόγο προσέλκυσης νέων επιχειρήσεων πράγμα που συνεπάγεται περισσότερες δυνατότητες για τη συστάδα να ισορροπήσει τις ροές φορτίων της.

✓ Οικονομίες κλίμακας. Το κόστος της μεταφοράς ενός φορτίου είναι ανεξάρτητο από το είδος φορτίου σε ότι αφορά τους μεταφορείς καθώς οι μισθοί των οδηγών, οι καταναλώσεις καυσίμων και η φθορά στα λάστιχα και τα φρένα είναι παρόμοιες χωρίς να παρουσιάζουν καμία σημαντική διαφορά. Συνεπώς το κέρδος των μεταφορικών επιχειρήσεων εξαρτάται από το ποσοστό που οι επιχειρήσεις αυτές καταφέρνουν να αξιοποιήσουν πλήρως το διαθέσιμο προς μεταφορά χώρο των οχημάτων τους. Συνεπώς οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε μια συστάδα τέτοιου είδους έχουν περισσότερες πιθανότητες να εκτελούν μεταφορές με φορτία που να προσεγγίζουν τη χωρητικότητα των οχημάτων τους και συνεπώς να μειώνουν το κατά μονάδα κόστος μεταφοράς τους. Επιπλέον, όσο αυξάνεται ο όγκος των φορτίων που εισέρχονται και εξέρχονται από τη συστάδα, τόσο οι επιχειρήσεις έχουν τη

δυνατότητα να χρησιμοποιούν μεγαλύτερα οχήματα μεταφοράς, πράγμα που μειώνει ακόμα περισσότερα το κατά μονάδα κόστος μεταφοράς. Τέλος, ένα ακόμα πλεονέκτημα της μεγάλης συγκέντρωσης φορτίων είναι ότι αυξάνονται τα απευθείας δρομολόγια έναντι αυτών που απαιτούν στάση σε άλλο κόμβο για εκφόρτωση και επιπλέον φόρτωση για τη μεταφορά στον τελικό αποδέκτη (όσο οι μεταφορές πραγματοποιούνται με πλήρη εκμετάλλευση του διαθέσιμου χώρου των μεταφορικών μέσων). Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους χειρισμού όσο περισσότερο αυξάνονται τα φορτία που εισέρχονται και εξέρχονται από το cluster. Επιπλέον οι προαναφερθείσες συστάδες εμφανίζονται σε μικρή απόσταση από κεντρικούς δρόμους. Κατά συνέπεια δημιουργούνται οικονομίες κλίμακας και σε ότι αφορά τη γρήγορη πρόσβαση σε κεντρικούς οδικούς άξονες (Mori and Nishikimi, 2002).

✓ Οικονομίες πυκνότητας. Βρίσκουν εφαρμογή σε οποιαδήποτε μέσο και να αναφερόμαστε και αφορούν την εξοικονόμηση κόστους εξαιτίας της χωρικής εγγύτητας προμηθευτών και πελατών (Mori & Nishikimi, 2002). Συνεπώς, αυξάνοντας τις παραγγελίες και τα δρομολόγια μεταφοράς (καθώς υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για συνέργεια) αυξάνονται οι περιοχές που στέλνονται οι μαζικές παραγγελίες για να χωριστούν και διανεμηθούν στους πελάτες ξεχωριστά. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, οι κόμβοι διαμετακόμισης να είναι σε κοντινότερες αποστάσεις από τους τελικούς πελάτες και κατά συνέπεια να αυξάνεται η απόδοση των διαδρομών προς τον τελευταίο πελάτη “last mile” που είναι συνήθως και οι πιο ακριβές διαδρομές και κατά συνέπεια να μειώνεται το κόστος των μεταφορικών υπηρεσιών. Η υψηλή πυκνότητα των επιχειρήσεων μπορεί να αγγίζει εκείνο το επίπεδο που εξασφαλίζει την κοινή οργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων για την περαιτέρω ειδίκευση των εργαζομένων των μελών της συστάδας (De Langen, 2010)

✓ Οικονομίες συχνότητας. Προκύπτουν από τις αυξημένες εισαγωγές και εξαγωγές που έχει μια συστάδα και συνεπάγονται τη δυνατότητα να γεμίσει γρήγορα ένα άδειο όχημα με εμπορεύματα πολλαπλών προορισμών εξαιτίας των συχνών εισροών από φορτία. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με εμπορευματοκιβώτια που έχουν προορισμό τη συστάδα και αποτελούνται από φορτία διαφορετικών προορισμών έπειτα από συνεννόηση των ιδιοκτητών τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της συχνότητας κίνησης των εμπορευματοκιβωτίων πράγμα που μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε εξοικονόμηση του χρόνου κίνησης. Η εξοικονόμηση αυτή φτάνει

ορισμένες φορές και το ύψος των βδομάδων, με αποτέλεσμα την εντονότερη ελκυστικότητα της συστάδας.

3.4.2 Λειτουργικά Πλεονεκτήματα

✓ Κοινή χρήση περιουσιακών στοιχείων. Τα στοιχεία που μπορούν να μοιραστούν οι επιχειρήσεις μέλη μιας συστάδας TL είναι οι αποθήκες και τα μέσα μεταφοράς στα οποία μπορεί να γίνει χρήση από έτερο μέλος πέραν του ιδιοκτήτη για σύντομο χρονικό διάστημα. Επιπλέον τα μέλη που δραστηριοποιούνται στον τομέα του 3PL μπορούν να μοιραστούν διοικητικά έξοδα, έξοδα διαχείρισης, ανυψωτικά μηχανήματα ακόμα και τις ίδιες εγκαταστάσεις. Κατά συνέπεια σε μια συστάδα τα κόστη μοιράζονται από την κοινή χρήση περιουσιακών στοιχείων.

✓ Η εξυπηρέτηση πελατών όταν οι πελάτες αλλάζουν. Είναι συχνό φαινόμενο οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε παγκόσμια κλίμακα να κάνουν χρήση υπηρεσιών logistics και συχνά να αλλάζουν πάροχο. Αυτό το φαινόμενο όταν λαμβάνει χώρα συνήθως προκαλεί μεταβολές στον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης όπως στη συλλογή προϊόντων, στη μεταφορά τους, στην παράδοση τους κτλ. Όταν η εναλλαγή γίνει μεταξύ δύο παρόχων που βρίσκονται στο ίδιο cluster, τότε ο “κερδισμένος” πάροχος μπορεί να μάθει γρήγορα και ολοκληρωμένα από το “χαμένο” πάροχο τις προτιμήσεις και ιδιαιτερότητες του πελάτη. Το κίνητρο για να γίνει αυτή η ανταλλαγή πληροφοριών από τον τελευταίο στον πρώτο είναι ότι το φαινόμενο της ανταλλαγής προμηθευτών όπως προαναφέρθηκε είναι συχνό και κατά συνέπεια μπορεί να αντιστραφούν οι ρόλοι μεταξύ των δύο παρόχων. Συνεπώς το μόνο που απασχολεί τους παρόχους υπηρεσιών logistics είναι η ποιότητα της υπηρεσίας που θα προσφερθεί συνολικά από τη συστάδα (Rivera et al., 2014).

Σύμφωνα με τον De Langen (2010) πέρα των αναφερθέντων από τα βασικότερα πλεονεκτήματα που έχει μια επιχείρηση που συμμετέχει σε μια συστάδα TL σε σχέση με τις επιχειρήσεις που δρουν ανεξάρτητα είναι:

- Η μεγάλη προσφορά και ζήτηση για μεταφορικές υπηρεσίες και υπηρεσίες διαχείρισης εφοδιαστικής αλυσίδας έχουν σαν αποτέλεσμα τη χαμηλή χρέωση των μεταφορών που αναλαμβάνεται από τον πληθυσμό μιας συστάδας (Jara & Basso, 2003)
- Προσφέρει υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας με την έννοια των ολοκληρωμένων πακέτων υπηρεσιών. Στα πλαίσια αυτά, παρέχει τη δυνατότητα να

προσφέρονται υπηρεσίες outsourcing εντός της συστάδας αλλά και τη δυνατότητα επίτευξης της αντίστροφης πορεία ενός φορτίου (reverse logistics) σε σύντομο χρονικό διάστημα για λόγους πχ επιδιόρθωσης σφαλμάτων (Riviera et al., 2016). Επιπλέον η περίπτωση της συστάδας TL μοιράζεται πλεονεκτήματα που έχουν οι κατεξοχήν επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες 4PL² (Jensen, 2012).

3.4.3 Πλεονεκτήματα τοπικής κοινότητας

Σε ότι αφορά τα πλεονεκτήματα που έχει μια συστάδα TL στην τοπική κοινότητα στην οποία είναι εγκαταστημένη, αυτά σύμφωνα με τον Sheffi (2012, 2013) είναι:

- Η δημιουργία μεγάλου αριθμού θέσεων εργασίας στις οποίες περιλαμβάνονται πέρα από θέσεις χαμηλής διοικητικής ευθύνης που αφορούν κυρίως χειρωνακτικές εργασίες, εργασίες part time, χειριστές μηχανημάτων, εργασίες σχετικές με τη διαχείριση πληροφοριών που αφορούν ολόκληρη την εφοδιαστική αλυσίδα και υψηλόμισθες θέσεις στελεχών. Επίσης δίνει τη δυνατότητα μεταπήδησης μεταξύ ειδικοτήτων που συνδέονται κάθετα ή οριζόντια (Riviera et al., 2016).
- Παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών logistics όπως την παροχή συμβουλών, οργάνωση, σχεδιασμό δικτύων και τεχνολογιών πληροφορίας. Οι υπηρεσίες αυτές προστιθέμενης αξίας έχουν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία επιπλέον θέσεων απασχόλησης.
- Η δημιουργία επαρκών εγκαταστάσεων που θα ευνοήσουν την εμφάνιση μικρότερων υποομάδων της συστάδας και θα αφορούν την υποστήριξη συγκεκριμένων βιομηχανιών. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα εν τέλει τη δημιουργία βιομηχανικών συστάδων και την περαιτέρω ανάπτυξη των επιχειρήσεων που τις αποτελούν μέσα από τα πλεονεκτήματα που προσδίδει μία συστάδα. Επιπλέον, παρέχεται υποστήριξη στις υπάρχουσες κοντινές βιομηχανίες και ευνοείται έτσι γενικότερα η τοπική οικονομία (Chetri et al, 2014). Βασικός παράγοντας που προκύπτει μέσω της συστάδας και ευνοεί τη περαιτέρω ενίσχυση των βιομηχανιών είναι το γεγονός ότι η συστάδα συμβάλει στη βελτιωμένη απόδοση της χρήσης γης που αφορά τη βιομηχανία (Boile et al., 2009).

² Ρυθμιστές εφοδιαστικής αλυσίδα που συγκεντρώνει και διαχειρίζεται πηγές, ικανότητες και τεχνολογία της δικιάς του οργάνωσης με αυτές από παρόχους συμπληρωματικών υπηρεσιών προκειμένου να προσφέρει ολοκληρωμένες υπηρεσίες logistics (Jensen, 2012)

- Μέσω των οικονομιών πεδίου, κλίμακας και πυκνότητας επιτυγχάνεται η μείωση των δρομολογίων των οχημάτων και συνεπώς η ελαττώνεται η κυκλοφοριακή συμφόρηση (Boile et al., 2009).
- Η μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα. Αυτό προκύπτει κατά βάση από το γεγονός της ύπαρξης πολλών επιχειρήσεων μεταφοράς που δημιουργούν πολλές ευκαιρίες για ανταλλαγή χωρητικότητας (Frank et al., 2014). Επιπλέον η βιώσιμη ανάπτυξη ενός logistics cluster που αποτελεί κόμβο ανταλλαγής φορτίων σε έναν από τους 9 κεντρικούς διαδρόμους που κατασκευάζονται για να διασχίζουν ολόκληρη την Ευρώπη, συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη βιώσιμη ανάπτυξη του διαδρόμου αυτού, δεν θα ήταν υπερβολή να αναφέραμε ότι υπάρχει σχέση εξάρτησης μεταξύ αυτών των δύο (Prause, 2014).

4 Ο ΕΛΑΙΩΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά την περιοχή για την οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Αρχικά αναφέρονται ορισμένα ιστορικά στοιχεία, στη συνέχεια το νομικό πλαίσιο που διέπει την περιοχή και τέλος παρουσιάζονται ορισμένα χαρακτηριστικά της τοποθεσίας του και οι υφιστάμενες χρήσεις γης.

4.1 Ιστορικά στοιχεία

Η ιστορία του Ελαιώνα ξεκινάει από την αρχαιότητα όπου αποτελούσε κοιλάδα με κύρια χρήση γης την καλλιέργεια όπου και λόγω της πλειονότητας των φυτών που υπήρχαν στην περιοχή, των ελιών, πήρε και το όνομα του. Συγκεκριμένα, μέχρι τον 6^ο αιώνα π.Χ. δεν υπήρχαν δέντρα στην Αττική σύμφωνα με το Δίον το Χρυσόστομο, ενώ η δενδροφύτευση ξεκίνησε εκείνη την εποχή με διαταγή του Πεισίστρατου, ενώ για την προστασία των δέντρων είχε εκδοθεί ειδική διαταγή (Μποφίλιας, 2007). Ο Ελαιώνας αποτελούσε το βόρειο τμήμα μιας κοιλάδας γεμάτης φυτά και κυρίως ελιών, όπου τα βόρεια σύνορα της ήταν η Πεντέλη και η Πάρνηθα, τα ανατολικά ο Υμητός, δυτικά το σημερινό Δαφνί και νότια ο Πειραιάς και το Φάληρο. Αξίζει να σημειωθεί ότι κοντά στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα η Γεωπονική Σχολή, υπήρχε η ελιά του Πλάτωνα, η οποία είχε ηλικία 2500 έτη και η οποία καταστράφηκε τα τελευταία χρόνια (ΣΜΠΕ, 2008) Το ίδιο το κύριο μέρος του εκτείνονταν κατά μήκος

του ποταμού Κηφισού (από όπου εξασφαλιζόνταν και το απαραίτητο νερό για τις καλλιέργειες της περιοχής) και έφτανε μέχρι τη σημερινή Πέτρου Ράλλη. Άλλες οικονομικές δραστηριότητες που λάμβαναν χώρα κατά την αρχαιότητα ήταν η κτηνοτροφία και η καλλιέργεια λουλουδιών, σταφυλιών, δημητριακών αλλά και λαχανικών (κυρίως στο νότιο τμήμα του, σημερινός δήμος Ρέντη) (Σωτηρίου, 1926).

Λαμβάνοντας υπόψιν την ιερότητα της ελιάς για τους αρχαίους Αθηναίους, καθώς αυτό πέρα από βασική πηγή εσόδων αποτελούσε και μέσο βράβευσης για τους νικητές των ολυμπιακών αγώνων, γίνεται εύκολα κατανοητή η σημασία της περιοχής, η οποία πέρα από μεγάλη έκταση, διέθετε και μεγάλη πυκνότητα σε ελιές, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται από πολλούς ιστορικούς και ως δάσος. Η περιοχή πέραν των καλλιεργειών χρησίμευε και για περίπατο και αναψυχή, οπότε και πήρε το όνομα «Κάλλιστον Προάστιο» (Σωτηρίου, 1926).

Κατά τη βυζαντινή περίοδο, ο Ελαιώνας εξακολουθεί να αποτελεί βασική πηγή πρώτων υλών για τα ελαιοτριβεία των κατοίκων της Αθήνας, ενώ κατά τη μετάβαση από την ειδωλολατρική πίστη στο Χριστιανισμό, ανεγέρθηκαν πολλοί ναοί στην Αθήνα μέρος αυτών και στην περιοχή του Ελαιώνα (Ρωπαίτου, 2006)

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας εμφανίστηκαν οι πρώτες μικρές επιχειρήσεις στην περιοχή όπως κεραμουργεία, σαπωνοποιεία, χαρτοποιεία, βυρσοδεψεία και ελαιοτριβεία σε περιοχές γύρω από τη σημερινή Λεωφόρο Αθηνών, όπου ένας μέρος αυτής ονομάζονταν και οδός ελαιοτριβείων (Σαρηγιάννης, 1989). Παρόλα αυτά, εξακολουθεί να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αγροτική παραγωγή της Αθήνας καθώς σύμφωνα με τον περιηγητή Randolph που επισκέφτηκε την Αθήνα το 1671, η περιοχή του Ελαιώνα περιελάβανε 50.000 ελαιόδεντρα και απλώνονταν σε 6 μίλια μήκος και 2 μίλια πλάτος (Καμπουρόγλου, 1920)

Κατά τον 19^ο αιώνα, η περιοχή γίνεται πόλος έλξης για βιομηχανίες καθώς κατασκευάστηκε πλησίον της η λεωφόρος Πειραιώς που αποτελούσε την οδική σύνδεση του κέντρου της πόλης με το λιμάνι και του σιδηρόδρομου που ένωσε την πρωτεύουσα με την υπόλοιπη Ελλάδα. Έτσι στην περιοχή εγκαθίστανται και μεταποιητικές μονάδες με αντικείμενο το μαρούτι, το αλεύρι και την κλωστοϋφαντουργία (Αργαντώνη, 2010).

Μέχρι το 1920 μία σημαντική μερίδα των ελαιόδεντρων είχε αντικατασταθεί από λαχανόκηπους κατόπιν έργων που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή και επέτρεπαν την άρδευση των καλλιεργειών από το ποτάμι του Κηφισού. Στη συνέχεια και μέχρι την έναρξη του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, ξεκινάει η εγκατάσταση βιομηχανιών και βιοτεχνών στην περιοχή του Ελαιώνα αλλά και οικισμών προσφύγων (Δρίτσας, 1990).

Τις επόμενες δεκαετίες μετά τον πόλεμο ακολουθεί βιομηχανική ανάπτυξη στη χώρα, μεγαλύτερη από αυτήν που υπήρχε πριν το 1940 (Τράπεζα της Ελλάδας), όπου είχε σαν αποτέλεσμα και την εγκατάσταση στον Ελαιώνα ορισμένων, ωστόσο μικρών στον αριθμό βιομηχανιών και πολυεθνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στην παραγωγή ηλεκτρικών συσκευών, προϊόντων χαρτιού, τροφίμων, ματισμού αλλά και επιχειρήσεις που σχετίζονται με την κατασκευαστική βιομηχανία (Γκιζίας & Μπουντουράκη, 2008). Την ίδια περίοδο ολοκληρώνεται η κατασκευή της Πέτρου Ράλλη και του Κηφισού μετατρέποντας έτσι την περιοχή σε κόμβο μεταξύ δρόμων με υψηλή εμπορική σημασία. Αποτέλεσμα ήταν η εγκατάσταση των πρώτων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στον τομέα των μεταφορών όπως και αποθηκών αλλά και επιχειρήσεων σχετικών με το χονδρικό εμπόριο. Εξίσου κομβικής σημασίας γεγονότα για την περιοχή είναι η εγκατάσταση του αμαξοστασίου του ΟΑΣΑ, των κέντρων για την εκκένωση βυτίων και του κέντρου υψηλών τάσεων της ΔΕΗ ενώ ορισμένοι χώροι αξιοποιήθηκαν και από τον ΟΤΕ ως αποθήκες. Τέτοιες εξελίξεις είχαν σαν αποτέλεσμα την έναρξη της υποβάθμισης της περιοχής που συνεχίστηκε και τις επόμενες δεκαετίες (Σαρηγιάννης, 2000).

4.2 Νομοθετικό πλαίσιο

Το νομικό πλαίσιο που διέπει την περιοχή έχει μεταβληθεί αρκετές φορές στο παρελθόν ενώ κάποια από τα προεδρικά διατάγματα που αφορούσαν την περιοχή αμφισβητήθηκαν, τροποποιήθηκαν είτε αποτέλεσαν αντικείμενο δικαστικής διαμάχης. Εξετάζοντας τα, καθίσταται πρόδηλο, η ύπαρξη δυναμικότητας της περιοχής σε ότι αφορά τη νομοθεσία. Επιπλέον πολλοί από τους Νόμους και τα Προεδρικά Διατάγματα που ρυθμίζουν τις χρήσεις γης της περιοχής και θεωρητικά δεσμεύουν τις επιχειρήσεις, στην πράξη δεν ισχύουν. Κάποια από τα τροχοπέδια για την ολοκλήρωση των ψηφισμένων σχεδίων είναι το γεγονός ότι ο Ελαιώνας διαθέτει

5 φορείς διακυβέρνησης (ανήκει σε πέντε διαφορετικούς δήμους) και το γεγονός ότι οι απαλλοτριώσεις που συνεπάγονται, απαιτούν κόστη που οι Δήμοι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να καλύψουν (Τσοδάρη, 2019). Στη συνέχεια παρατίθενται οι κυριότεροι νόμοι και προεδρικά διατάγματα που αφορούν την περιοχή και ορισμένοι από αυτούς επηρεάζουν την ύπαρξη και λειτουργία των επιχειρήσεων του τομέα των μεταφορών της περιοχής.

Α) ΠΔ 84/1984

Με βάση το Προεδρικό Διάταγμα που ρυθμίζει το καθεστώς εγκατάστασης-μετεγκατάστασης - συγχώνευσης των βιομηχανιών και βιοτεχνιών της Αττικής, επιτρέπει σε τμήμα της περιοχής του Ελαιώνα την εγκατάσταση συγκεκριμένων βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων.

Β) Νόμος 1515/1985

Βάσει του ανωτέρω νόμου που δημοσιεύτηκε με το ΦΕΚ 18 Α/18-2-85 και αποτελούσε ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας, Ο Ελαιώνας απεικονίζεται ως Βιοτεχνικό και Βιομηχανικό Πάρκο (ΒΙΟΠΑ- ΒΙΟΠΑ) και στο εξής ανήκει στις περιοχές της Αττικής που πρέπει και δύναται να συγκεντρώνονται “οχληρές” μεταποιητικές δραστηριότητες. Ορισμένα σημεία του όπως η Ιερά Οδός λόγω της ιστορικής τους σημασίας θέτονται από τον ίδιο νόμο ως περιοχές προς ανάδειξη.

Γ) Υπουργική Απόφαση 255/45

Βάσει της οποίας ο υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων εγκρίνει το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Αθηνών και ορίζει ότι στην περιοχή μεταξύ της Λεωφόρου Αθηνών, της Λεωφόρου Κηφισού και της Ακαδημίας Πλάτωνα θα δημιουργηθούν 3 βιοτεχνικά πάρκα και ένα βιομηχανικό.

Δ) ΠΔ του 1991

Περιέχει την έγκριση της Πολεοδομικής Μελέτης σχετικά με την Πολεοδομική ενότητα του Ελαιώνα, όπου ουσιαστικά παύει να ισχύει το σχέδιο για τη δημιουργία Βιομηχανικών και Βιοτεχνικών πάρκων και επιτρέπεται μόνο η παραμονή και επέκταση των υπαρχόντων βιοτεχνιών και βιομηχανιών μέσης και χαμηλής όχλησης ενώ οι αντίστοιχες δραστηριότητες υψηλής όχλησης υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν την περιοχή εντός 20 χρόνων. Στην περιοχή προβλέπεται η εγκατάσταση χώρων πρασίνου, κατοικιών, πάρκων, αθλητικών εγκαταστάσεων, εμπορικών καταστημάτων, πολιτιστικών κέντρων σε συγκεκριμένα σημεία ωστόσο

όπως και οι χρήσεις γης σχετικές με μεταφορές, αποθήκευση, χονδρικό εμπόριο. Επίσης κατέστησε υποχρεωτική και τη φύτευση δέντρων. Αξίζει να αναφερθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των στρεμμάτων που καλύπτει συνολικά ο Ελαιώνας προορίζονταν κατά βάση για την εγκατάσταση ή παραμονή οικονομικών δραστηριοτήτων απομονωμένες ή μεικτές με κατοικίες ενώ οι χώροι του πρασίνου, αυτών που προορίζονταν για αναψυχή και αυτών που προορίζονταν αποκλειστικά για κατοικίες ήταν εμφανώς λιγότερες.

Ε) ΠΔ του 1995

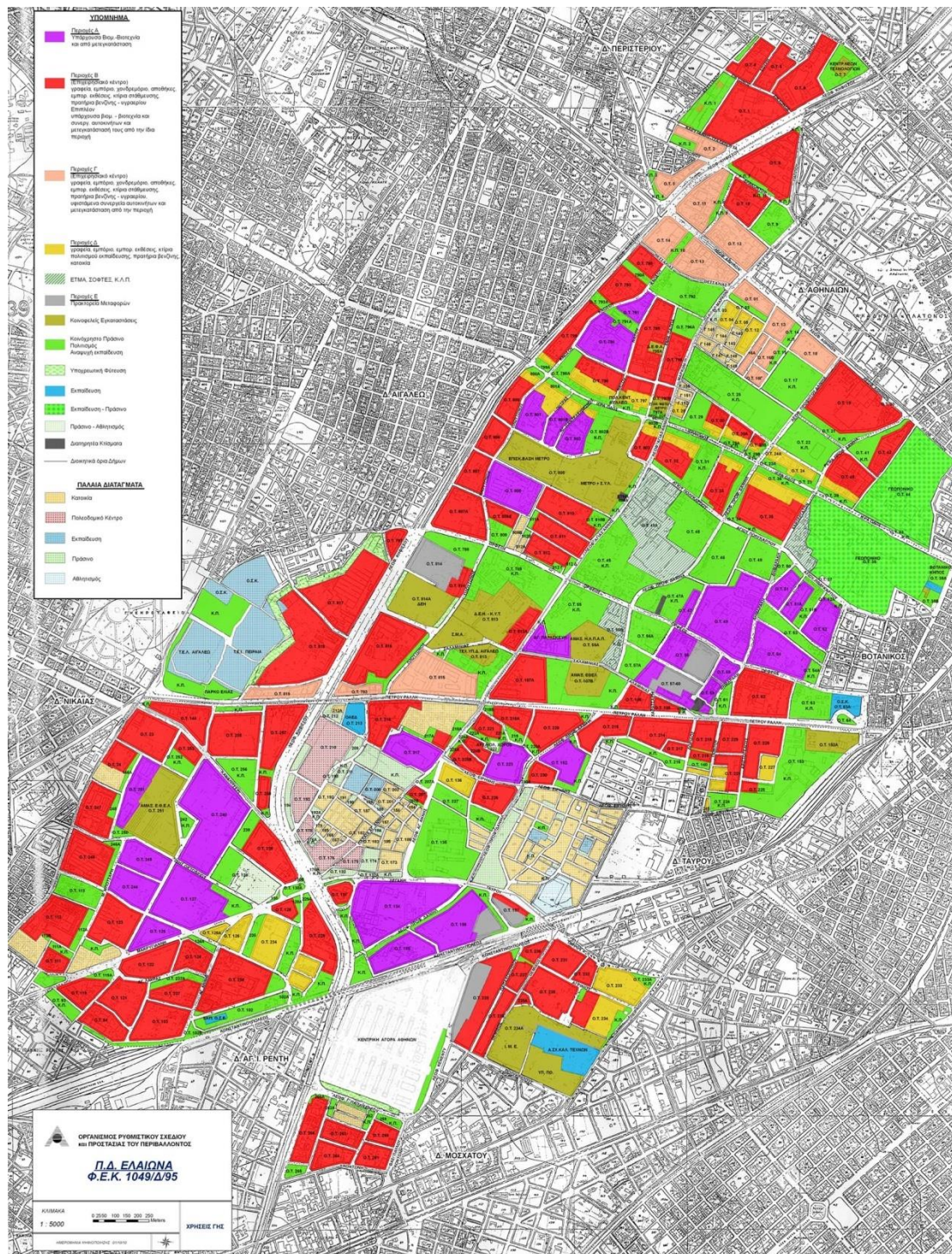
Αποτελεί επίσης έγκριση πολεοδομικής μελέτης που τροποποιεί αυτή του 1991. Σε σχέση με το διάταγμα που τροποποίησε, το συγκεκριμένο καθιστούσε υποχρεωτική την απομάκρυνση από ολόκληρο τον Ελαιώνα, των ιδιαίτερα ρυπογόνων δραστηριοτήτων όπως βυρσοδεψία, χυτήρια, κεραμοποιεία και να περιορίσει τις παραγωγικές δραστηριότητες σε λιγότερες περιοχές ανάμεσα τους και τα πρακτορεία μεταφορών μέρος των οποίων θα έπρεπε να μετεγκατασταθούν από την ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα. Η χρονική διορία που δόθηκε στις επιχειρήσεις για τη μετεγκατάσταση διέφερε ανάλογα με την οικονομική δραστηριότητα ενώ κυμαίνονταν από 5 έως 20 χρόνια. Επιπλέον αυξήθηκαν οι προτεινόμενοι κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου σε έκταση επιτρέποντας σε αυτούς και την εγκατάσταση υπόγειων χώρων στάθμευσης, προτεινόνταν η αναβάθμιση των αρχαιολογικών χώρων και τέλος περιόριζε τις εκτάσεις που σχετίζονταν με οργανισμούς κοινής ωφέλειας (**Εικόνα 4.2**). Το ΠΔ αυτό είναι ακόμα σε ισχύει παρά τις τροποποιήσεις που δέχεται κατά καιρούς, ωστόσο έχει εφαρμοστεί σε πολύ μικρό ποσοστό παρά το γεγονός ότι έχουν περάσει 25 χρόνια (Τσοδάρη, 2019). Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι τα μέσα της δεκαετίας, ο Ελαιώνας θεωρούνταν περιοχή εκτός σχεδίου και ουσιαστικά με το ΠΔ του 95 ο Ελαιώνας εντάσσεται στο σχέδιο της πόλης (Sapountzaki & Wassenhoven, 2004)

ΣΤ) Ν. 3481/2006

Με βάση τον ανωτέρω νόμο τροποποιείται το προγενέστερο Προεδρικό Διάταγμα σε ότι αφορά την περιοχή του Βοτανικού και πιο συγκεκριμένα το ενοποιημένο οικοπέδο 45-46-50 που άνηκε κατά ένα μεγάλο μέρος στην τεχνική εταιρεία Μπάμπης Βαβός Α.Ε όπως και σε άλλες επιχειρήσεις ενώ ένα μικρό του μονάχα μέρος αξιοποιούνταν ως κατοικίες. Επιπλέον στο ΠΔ του 1995 προορίζονταν για τη βιομηχανία ΕΤΜΑ και ένα μέρος αυτού αποτελούσε περιοχή πρασίνου. Το οικοπέδο εφόσον δεν ανήκε πλέον στην ΕΤΜΑ, με βάση το ΠΔ θα έπρεπε και αυτό να διατεθεί

για χώρο πρασίνου. Με το νέο νόμο, η περιοχή απαλλοτριώνεται από το Δήμο Αθηναίων για την κατασκευή νέου γηπέδου ποδοσφαίρου της ΠΑΕ Παναθηναϊκού, κλειστού γηπέδου μπάσκετ και ενός πολύ-λειτουργικού δημοτικού κέντρου. Επιπλέον στο οικόπεδο 45^α επίσης ιδιοκτησίας της εταιρεία Μπάμπης Βωβός ΑΕ, επιτρέπεται η κατασκευή εμπορικού κέντρου . Ο νόμος αυτός προέβλεπε ότι οι πράσινες περιοχές που θα στερούνταν ο Ελαιώνας εξαιτίας του γηπέδου και του εμπορικού κέντρου θα εγκαθιστόνταν στην περιοχή του παλαιού γηπέδου της ΠΑΕ Παναθηναϊκού στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας, πρόκειται ουσιαστικά για μια ανταλλαγή χρήσεων γης μεταξύ των δύο περιοχών που συνεπάγονταν και αλλαγή στο συντελεστή δόμησης με αποτέλεσμα το εμπορικό κέντρο στο οικόπεδο 45 να μπορεί να κατασκευαστεί με το διπλάσιο συντελεστή δόμησης από αυτόν που ίσχυε για τα διπλανά οικόπεδα. Αξίζει να αναφερθεί ότι στα προαναφερθέντα οικόπεδα εδρεύανε και επιχειρήσεις μεταφορών.

Εικόνα 4.2-1:Οι χρήσεις γης του Ελαιώνα βάσει ΠΔ 1995

Πηγή: ΠΔ, 1995

Ζ) ΣΤΕ 3059/2009

Αφορά την απόφαση του Συμβουλίου Της Επικρατείας σχετικά με το Νόμο 3481/2006 όπου και κρίνει την κατασκευή πολυλειτουργικού δημοτικού κτηρίου και

εμπορικού κέντρου που προβλέπονταν παράλληλα με την κατασκευή του γήπεδο ως αντισυνταγματικές.

Η) Ν.3982/2011

Αφορά νόμο που τροποποιεί τον 3481/2006 και ουσιαστικά καταργεί την κατασκευή του κλειστού γηπέδου μπάσκετ και του δημοτικού πολυχώρου ενώ περιορίζει παράλληλα την έκταση του εμπορικού κέντρου. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι το γήπεδο της ΠΑΕ Παναθηναϊκός με βάση τον τελευταίο νόμο δεν έχει προχωρήσει καθώς το 2012 η ένωση αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Έκτοτε υπήρξαν αρκετές υποψηφιότητες για περιοχές που θα φιλοξενούσαν το καινούργιο γήπεδο όπως το Γουδί ή το οικόπεδο στη λεωφόρο Αλεξάνδρας που φιλοξενεί το παλιό γήπεδο, ωστόσο σαν περιοχή ο Βοτανικός θεωρείται η επικρατέστερη (Γούλης, 2019). Επιπλέον αξίζει να αναφερθεί πως και η κατασκευή του εμπορικού κέντρου της εταιρεία Μπαμπης Βωβός ΑΕ έχει παγώσει, διότι καταρχάς η εταιρεία έχει πτωχεύσει και η ιδιοκτησία του έργου (που βρίσκεται στα θεμέλια) έχει μεταβιβαστεί κα δεύτερον σύμφωνα με το Ν. 3482/2006 για να συνεχίσει η κατασκευή θα πρέπει να εγκαινιαστεί το νέο γήπεδο στον Ελαιώνα και να γκρεμιστεί το παλιό στη Λεωφόρο (Capital.gr, 2019)

Θ) Ν.4277/2014

Αφορά το νέο ρυθμιστικό σχέδιο Αθήνας – Αττικής όπου υπογραμμίζει τη στρατηγικής σημασίας “αναπτυξιακής δυναμική και ανταγωνιστικότητα” της περιοχής για ολόκληρη την Περιφέρεια όπως επίσης τη χαρακτηρίζει και περιοχή “διασύνδεσης των Κέντρων Αθήνας και Πειραιά”. Επίσης σύμφωνα με το νόμο “Επιδιώκεται η ανάδειξη του σε υποδοχέα καινοτομικής επιχειρηματικής δραστηριότητας και εν γένει λειτουργιών υψηλής προστιθέμενης αξίας σε αναβαθμισμένο αστικό περιβάλλον, όπως μεταποιητικές δραστηριότητες σε συνδυασμό με ανεπτυγμένο τριτογενή τομέα, μεταφορές, εκπαίδευση και έρευνα, τεχνολογία, πολιτισμό, αθλητισμό, υγεία, περίθαλψη, πρόνοια”. Εκτός αυτού προτείνεται η δημιουργία επιχειρηματικού πάρκου³ τόσο για τον τομέα της

³ Σύμφωνα με το Ν. 3982/2011 επιχειρηματικό πάρκο αποτελεί Επιχειρηματικό Πάρκο (ΕΠ) είναι ένα οργανικά ολοκληρωμένο σύνολο δομών, υπηρεσιών και υποδομών που ιδρύεται και λειτουργεί για την υποστήριξη των εξής δραστηριοτήτων : 1) δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα, 2) αποθήκες, συγκροτήματα αποθηκών και επιχειρήσεις σχετικές με τη διαχείριση εφοδιαστικής αλυσίδα, 3) ερευνητικά κέντρα και εργαστήρια, 4) θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων, 5) υποστηρικτικές ως προς τη λειτουργία των επιχειρήσεων δραστηριότητες, 5) σχετικών με την παραγωγή ενέργειας με ανανεώσιμο τρόπο.

μεταποίησης και ερευνών όσο και για τριτογενή τομέα παραγωγής. Στόχοι για την περιοχή τίθενται:

- 1) Μετατροπή της περιοχής “σε υποδοχέα καινοτομικής επιχειρηματικής δραστηριότητας δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα και λειτουργιών υψηλής προστιθέμενης αξίας με αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής.”
- 2) Βελτίωση των όρων εγκατάστασης και λειτουργίας των επιχειρήσεων αλλά και υποδομών που στεγάζει η ευρύτερη περιοχή και θεωρούνται μητροπολιτικές.
- 3) Αναδιοργάνωση παραγωγικών δραστηριοτήτων με έμφαση στο συντονισμό και συνεργασία μεταξύ των δραστηριοτήτων δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα.
- 4) Έμφαση στην ιδιαιτερότητα της περιοχής μέσω ανάδειξης των πολιτικών της στοιχείων.
- 5) Έμφαση στην ετερογένεια της περιοχής που εξυπηρετεί πέρα από παραγωγικές δραστηριότητες και κατοικίες με διεύρυνση αυτών.
- 6) Προτεραιότητα στην υλοποίηση έργων υποδομής όπως οδικά δίκτυα.
- 7) Ενώ τέλος γίνεται αναφορά στην αναθεώρηση του υφιστάμενου πλαισίου που ορίζει τις χρήσεις γης της περιοχής.

Ι) Ν.4635/19

Ο νόμος αυτός τροποποιεί τον 4447/16 και στην ουσία ορίζει τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να μεταβάλλονται προγενέστερες πολεοδομικές ρυθμίσεις, θεσπίζοντας υπεύθυνους για τις προτάσεις μεταβολών του δήμους. Κάνοντας χρήση του νόμου του 2016 ο Δήμος Αθηναίων ξεκίνησε το 2018 διαδικασίες Ειδικού Χωρικού Σχεδιασμού για την περιοχή του Ελαιώνα (Τσαδάρη, 2019).

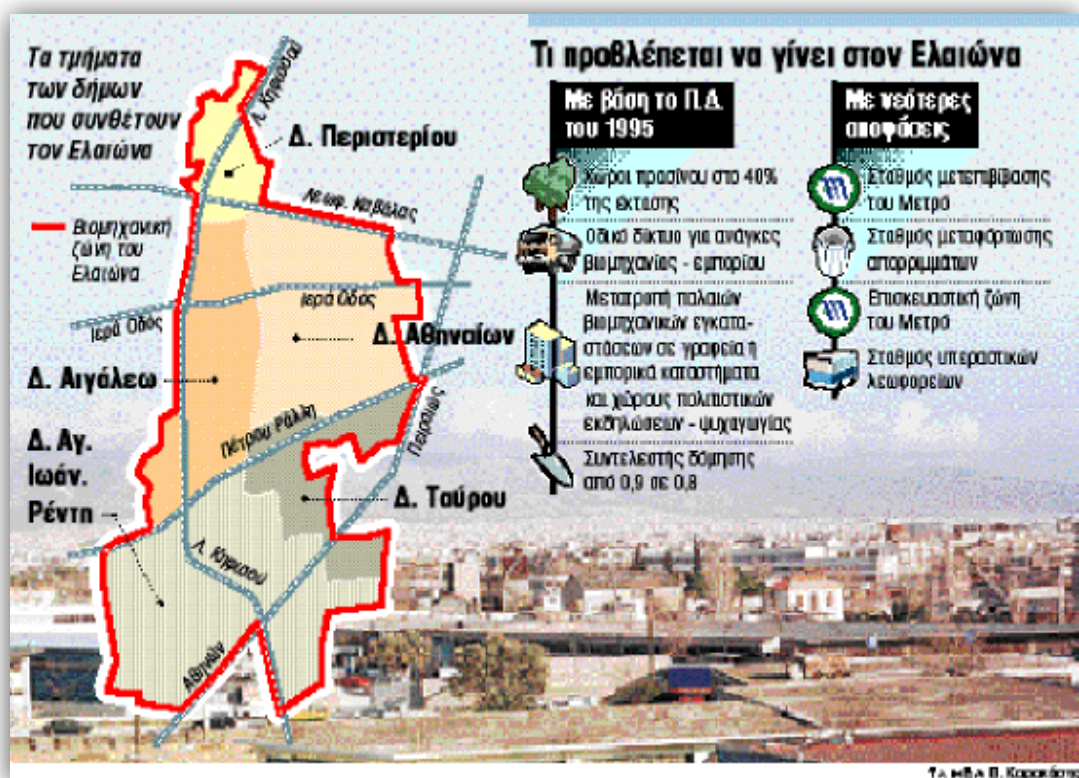
Άλλες αποφάσεις που αφορούν την περιοχή είναι από το Νόμο 4277/2014 που προβλέπει την εγκατάσταση πλησίον του μετρό των ΚΤΕΛ Κηφισού, η ΥΑ 20069 για τη δημιουργία Τεμενους στην περιοχή του Βοτανικού και σε εγκαταστάσεις του Πολεμικού Ναυτικού, η ΑΔΣ 906/15 του δήμου Αθηνών για την παραχώρηση οικοπέδου από την περιοχή του Ελαιώνα ως χώρο φιλοξενίας προσφύγων, που ωστόσο ανήκε στο δημόσιο και ο Ν.4495/2017 όπου εγκρίνει την κατασκευή αποτεφρωτηρίου σε κοινόχρηστο χώρο με βάση το ΠΔ του 1995.

4.3 Ο Ελαιώνας σήμερα

4.3.1 Η τοποθεσία του Ελαιώνα

Σαν περιοχή καλύπτει σύνολο 9.000 στρέμματα και βρίσκεται όπως λένε στην “Καρδιά” της Αθήνας. Η περιοχή του Ελαιώνα με βάση το ΠΔ του 1995 χωρίζεται διοικητικά σε 5 δήμους και συγκεκριμένα στους: Περιστερίου (6%), Ταύρου (14%), Αγίου Ιωάννη Ρέντη (39%), Αθηνών (23%) και Αιγάλεω (18%). Από τα βασικά χαρακτηριστικά της περιοχής είναι η θέση της σε σχέση με την υπόλοιπη Αθήνα, καθώς βρίσκεται σε κοντινή απόσταση τόσο από το κέντρο της Αθήνας όσο και από το λιμάνι του Πειραιά (Μποφίλιας, 2007). Καλύτερη εικόνα της κατανομής του Ελαιώνα σε Δήμους φαίνεται στην **Εικόνα 4.3-1**

Εικόνα 4.3-1: Η Κατανομή του Ελαιώνα σε δήμους

Πηγή: tanea.gr

Ο Ελαιώνας διέρχεται από μεγάλους οδικούς άξονες που συνδέουν την περιοχή όχι μόνο με την υπόλοιπη Αθήνα αλλά και με την Ελλάδα και κατ' επέκταση την Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Πιο συγκεκριμένα, βασικοί δρόμοι αποτελούν:

1) Λεωφόρος Κηφισού που στην προέκτασή της ενώνεται με την Εθνική οδό και κατά συνέπεια αποτελεί μέρος ενός από τους 9 διαδρόμους που συνδέουν ολόκληρη την Ευρώπη μέσω της χερσαίας οδού έτσι όπως έχει οριστεί από τον Κανονισμό 1315 της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχει τροποποιηθεί από τους Κανονισμούς 849/2017 και 254/2019. Στην **Εικόνα 4.3-2** στη συνέχεια φαίνεται η ανωτέρω σύνδεση.

Εικόνα 4.3-2: Ο Ευρωπαϊκός διάδρομος που διασχίζει την Ελλάδα

Πηγή: Κανονισμοί (ΕΕ) 1315/2013, 849/2017 και 254/2019

2) Η Λεωφόρος Αθηνών που επίσης οδηγεί σε έξοδο της Αθήνας και ενώνεται με την Ολυμπία οδό που συνδέει την Αθήνα με την Πελοπόννησο και αποτελεί επίσης τμήμα των 9 διαδρόμων που συνδέουν χερσαία την Ευρώπη.

3) Η Ιερά Οδός αποτελεί οδικό άξονα που συνδέει την περιοχή τόσο με το κέντρο της Αθήνας (που αποτελεί το μεγαλύτερο καταναλωτικό κέντρο της χώρας) όσο και με τη

Λεωφόρο Αθηνών και ενώνει και κομβικούς άξονες της Αθήνας, δηλαδή την οδό Θηβών με τη Λεωφόρο Αθηνών.

4) Η Πέτρου Ράλλη που ενώνει άξονες της Αθήνας που διασχίζουν σημαντικό μέρος της και συγκεκριμένα τη Λεωφόρο Κηφισού με την οδό Θηβών και την οδό Πειραιώς.

5) Μέρος της περιοχής του Ελαιώνα συνορεύει με την οδό Πειραιώς που αποτελεί συνδυαστικό κρίκο του κέντρου των Αθηνών με τον Πειραιά όπου αξίζει να αναφερθεί ότι το λιμάνι του Πειραιά με βάση το Review of Maritime Transport του 2019, αποτελεί το πιο συχνά επισκεπτόμενο λιμάνι της Μεσογείου για το 2019 ενώ ανήκει στα 10 λιμάνια του κόσμου που δέχονται Containerships με μέσο όρο μεγέθους 20,182 TEUs.

6) Η Κωνσταντινουπόλεως οποία αποτελεί αρτηρία που εξασφαλίζει ακόμα μία πρόσβαση στην Οδό Πειραιώς.

Επιπλέον, βοηθητικές οδοί που επιτρέπουν την κίνηση οχημάτων σε όλο το μήκος και πλάτος του Ελαιώνα και συνδέουν τα πιο κεντρικά οικόπεδα με τις μεγάλες κεντρικές οδούς της Αθήνας είναι:

- ✓ Οδός Ορφέως που διευκολύνει ουσιαστικά την έξοδο και είσοδο από τον Ελαιώνα στη Λεωφόρο Κηφισού και στην Οδό Πειραιώς
- ✓ Η οδός Αγία Άννας που διασχίζει την περιοχή του Βοτανικού και συνδέει κεντρικά οικόπεδα με τη Λεωφόρο Κηφισού, την οδό Πέτρου Ράλλη και την Ιερά Οδό.
- ✓ Η Σπύρου Πάτση που συνδέει την περιοχή του Βοτανικού με την Ιερά Οδό και τη Λεωφόρο Αθηνών ενώ σε ένα σημείο της ενώνεται και με την οδό Ορφέως (Δρόμος ΕΠΕ, 2006).

4.3.2 Οι χρήσεις γης στον Ελαιώνα

Στην περιοχή υπάρχει αρκετή ανομοιογένεια τόσο σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις αλλά και σε ότι αφορά τα κοινωνικά στρώματα στα οποία ανήκουν οι κάτοικοι. Συνεπώς εδρεύουν ταυτόχρονα καλλιέργειες όπως οι πειραματικές του βοτανικού κήπου δίπλα σε επιχειρήσεις με ρυπογόνες δραστηριότητες όπως επίσης και μάντρες που συλλέγουν και εμπορεύονται χρησιμοποιημένα προϊόντα σιδήρου δίπλα σε εγκαταστάσεις σύγχρονων επιχειρήσεων με πολυτελείς χώρους. Σύνολο στα τμήματα των 5 δήμων που αφορούν τον Ελαιώνα στεγάζονται 2500 νομικά πρόσωπα με βάση τη στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων που ολοκληρώθηκε το 2008. Πιο

συγκεκριμένα οι βασικές οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή είναι οι παρακάτω:

➤ Βιομηχανίες-Βιοτεχνίες

Στην περιοχή εδρεύουν τόσο μεγάλες Βιοτεχνίες και Βιομηχανίες όπως είναι το Εργοστάσιο της ΕΒΓΑ και των Μπισκότων Παπαδοπούλου όσο ένας μεγάλος αριθμός από μικρές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μεταποίησης. Παρακάτω αναγράφονται οι μεταποιητικές δραστηριότητες με τις περισσότερες επιχειρήσεις βάσει ΚΑΔ για το 2011, έτσι όπως δημοσιεύτηκαν από τη διδακτορική διατριβή της Τσοδάρη (2019) και έχουν ως πρωτογενή πηγή τους τη ΓΓΠΣ (Πίνακας 4.3.2-1).

Πίνακας 4.3.2- 1: Οι μεταποιητικές δραστηριότητες του Ελαιώνα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΚΑΔ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΕΛΑΙΩΝΑ
ΑΡΤΟΠΟΙΑ-ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΝΩΠΩΝ ΕΙΔΩΝ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ	188
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ	287
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ	240
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΟΡΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΥΡΩΝ	174
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΣΚΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΜΕΡΩΝ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΣΚΕΛΕΤΩΝ	124
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	169
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ	216

Πηγή: Τσοδάρη, 2019

Σημειώνεται ότι η ύπαρξη τους αν και αποτελούσε τη βασική παραγωγική δραστηριότητα της περιοχής με αποτέλεσμα τη συγκέντρωση γύρω από αυτές επιχειρήσεων με υποστηρικτικό χαρακτήρα σε ότι αφορά τις δραστηριοτητές τους, με την πάροδο των χρόνων οι βιοτεχνίες-βιομηχανίες της περιοχής αποκτούν σιγά σιγά δευτερεύοντα ρόλο σε σχέση με τις επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών της περιοχής (ΣΜΠΕ, 2008).

➤ Επιχειρήσεις σχετιζόμενες με τη Βιομηχανία οχημάτων

Οι επιχειρήσεις αυτές βρίσκονται κατά βάση στην Ιερά Οδό και τη Λεωφόρο Αθηνών, ωστόσο υπάρχουν και διάσπαρτες στην περιοχή του Ελαιώνα. Στις επιχειρήσεις αυτές που έχουν υποστηρικτικό χαρακτήρα σε σχέση με τις επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών συμπεριλαμβάνονται:

- Πρατήρια Καυσίμων
- Πλυντήριο Αυτοκινήτων
- Εταιρίες παροχής χώρου στάθμευσης
- Εταιρίες ασφάλισης οχημάτων
- ΚΤΕΟ
- Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εμπορία ανταλλακτικών για αυτοκίνητα, φορτηγά και λεωφορεία.
- Επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες συντήρησης και επισκευής οχημάτων.
- Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εμπορία αυτοκινήτων, φορτηγών και λεωφορείων.

Με βάση την έρευνα της Τσοδάρη (2019), οι πιο συχνά απαντώμενες δραστηριότητες σε ότι αφορά τους ανωτέρω κλάδους για το 2011 είναι:

Πίνακας 4.3.2- 2: Οι δραστηριότητες του Ελαιώνα σχετιζόμενες με τη Βιομηχανία οχημάτων

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΚΑΔ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΕΛΑΙΩΝΑ
ΠΩΛΗΣΗ ΜΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ	760
ΣΥΝΤΗΡΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ	862

Πηγή: Τσοδάρη, 2019

Άλλες επιχειρήσεις που έχουν υποστηρικτικό ρόλο σε σχέση με τις επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών, έχοντας ουσιαστικά το ρόλο του προμηθευτή (όπως και οι λοιπές επιχειρήσεις που αναφέρθηκαν) που απαντώνται στην περιοχή είναι σύμφωνα με τα ψηφιακά δεδομένα του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών:

- Επιχειρήσεις εκμίσθωσης φορτηγών και λεωφορείων
- Εταιρίες Εκμίσθωσης Εμπορευματοκιβωτίων
- Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της συσκευασίας
- Επιχειρήσεις σχετικές με πώληση και εκμίσθωση ανυψωτικών οχημάτων

➤ Χονδρεμπόριο-Λιανεμπόριο

Σε ότι αφορά το χονδρεμπόριο αυτό εμφανίζεται κυρίως σε περιοχές κοντά στην οδό Σαλαμίνας και την Ιερά Οδό (ΣΜΠΕ, 2008) ενώ καταστήματα υπάρχουν και διάσπαρτα σε όλο το μήκος και πλάτος της περιοχής του Ελαιώνα, έτσι όπως παρατηρήθηκε από τους διαδραστικούς χάρτες του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών. Σε ότι αφορά το λιανεμπόριο αυτό παρουσιάζει μεγάλη συγκέντρωση γύρω από τους μεγάλους εμπορικούς δρόμους που διασχίζουν την περιοχή του Ελαιώνα και συγκεκριμένα στην Πέτρου Ράλλη, την Ιερά Οδό και τη Λεωφόρο Αθηνών αλλά και σε περιοχές που βρίσκονται μακριά από εμπορικούς δρόμους. Οι πιο συχνές δραστηριότητες βάση ΚΑΔ που εμφανίζονται στην περιοχή σύμφωνα με την έρευνα της Τσολδαρη (2019) από πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τη ΓΓΠΣ για το 2011 είναι οι παρακάτω:

Πίνακας 4.3.2- 3: Οι δραστηριότητες χονδρικού εμπορίου του Ελαιώνα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΚΑΔ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΕΛΑΙΩΝΑ
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΦΟΥΡΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ	907
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ	268
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	444
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΛΛΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	470
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΞΥΛΕΙΑ, ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΥΓΙΕΙΝΗΣ	363

Πηγή: Τσολδάρη, 2019

Πίνακας 4.3.2- 4: Οι δραστηριότητες λιανικού εμπορίου του Ελαιώνα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΚΑΔ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
---------------------------	----------------------

ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΕΛΑΙΩΝΑ	
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΕ ΜΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΩΛΟΥΝ ΚΥΡΙΩΣ ΤΡΟΦΙΜΑ, ΠΟΤΑ Η ΚΑΠΝΟ	318
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΣΕ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	330
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ ΣΕ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	522
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΩΝ ΕΙΔΩΝ ΣΕ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	427
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΕ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥΣ ΠΙΑΓΚΟΥΣ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΣ	349

Πηγή: Τσολδάρη, 2019

➤ Επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών

Η παρουσία τους είναι έντονη στην περιοχή ενώ τα τελευταία χρόνια αποκτούν έναν πιο κεντρικό ρόλο στην περιοχή σε αντίθεση με την αρχική τους στην περιοχή που ήταν καθαρά για λόγους υποστήριξης της βιοτεχνίας και της βιομηχανίας (ΣΜΠΕ, 2008). Επιπλέον, σύμφωνα με τη ΣΜΠΕ του 2008 αλλά και την έκθεση του ερευνητικού προγράμματος για το σχεδιασμό αναδιοργάνωσης και μετεγκατάστασης των διαμεταφορικών επιχειρήσεων της περιοχής Ελαιώνα, οι επιχειρήσεις μεταφοράς εξυπηρετούν τις ανάγκες όχι μόνο της περιοχής αλλά και ολόκληρου του Λεκανοπεδίου Αττικής. Επιπλέον, σύμφωνα με τη μελέτη της Τσολδάρη (2019), οι Επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών αποτελούν το σήμα κατετεθέν της περιοχής και βασικό λόγο για την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων.

5. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Έχοντας προηγηθεί μια αναλυτική και πλήρης βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τις επιχειρηματικές συστάδες και τις συστάδες Logistics αλλά και μια σύντομη παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών της περιοχής του Ελαιώνα, σε αυτό το κεφάλαιο αναλύονται τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για να επιτευχθεί ο στόχος της έρευνας που ήταν η αναγνώριση των προοπτικών για τη συγκρότηση μεταφορικής συστάδας στην περιοχή του Ελαιώνα.

5.1 Μεθοδολογία έρευνας

Στο Κεφάλαιο αυτό ουσιαστικά, θα διερευνηθούν ο βαθμός που τα στοιχεία που αναφέρθηκαν στη βιβλιογραφία υπάρχουν στην περιοχή του Ελαιώνα. Στα πλαίσια αυτά, έγινε μικτή χρήση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας δηλαδή ερωτηματολογίου (**Βλέπε Παράρτημα**) και συνεντεύξεων με σκοπό την αποφυγή των μειονεκτημάτων που θα προέκυπταν στο ενδεχόμενο της αποκλειστικής χρήσης μιας κατηγορίας ερευνητικής μεθόδου. Ουσιαστικά, αν οι δύο μέθοδοι χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά, δρουν συμπληρωματικά έτσι ώστε να αποκτηθεί εικόνα για έναν ολόκληρο κλάδο, περιοχή, ομάδα επιχειρήσεων, την ετερογένεια που υπάρχει αλλά και την αιτία των φαινομένων που μπορούν να παρατηρηθούν (Kelle, 2006).

Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε το κλάσμα της τοποθεσίας LQ με σκοπό τη διαπίστωση οικονομικής ειδίκευσης στην περιοχή του Ελαιώνα. Τα δεδομένα που απαιτήθηκαν για τη χρήση των δύο τελευταίων εργαλείων, αντλήθηκαν από τα ψηφιακά δεδομένα του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Αθηνών και του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών.

Τέλος, εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων με σκοπό την εξαγωγή επιπλέον συμπερασμάτων ήταν ο αλγόριθμος arjioγι του οποίου τα συμπεράσματα θα δούμε παρακάτω.

5.2 Το ερωτηματολόγιο

Για την εξεύρεση των λοιπών προϋποθέσεων για τη δημιουργία ενός μεταφορικού cluster, καθόσον δεν υπήρχαν διαθέσιμα απαραίτητα δεδομένα για την εφαρμογή μιας input-output analysis ούτε κάποια θεσμοθετημένη κεντρική ένωση για cluster, αποφασίστηκε η σύνταξη ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων μέσω της πλατφόρμας

google forms και η διανομή τους ηλεκτρονικά μέσω email από τις βάσεις δεδομένων των επιμελητηρίων που προαναφέρθηκαν (**Βλ. Παράρτημα**). Αξίζει να σημειωθεί ότι για τη συγκέντρωση ηλεκτρονικών διευθύνσεων χρησιμοποιήθηκαν επίσης και η εφαρμογή χαρτών της google (google maps) σε συνδυασμό με τηλεφωνική επικοινωνία. Τέλος, στη διανομή του ερωτηματολογίου συνέβαλε και το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Πειραιά, το οποίο διένειμε στα μέλη του ηλεκτρονικά το ανωτέρω ερωτηματολόγιο. Ο βασικός λόγος που επιλέχθηκε η χρήση του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου για τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων είναι:

- Το γεγονός ότι μπορεί να απευθυνθεί σε μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων από ότι το έντυπο ερωτηματολόγιο και από ότι μέθοδοι όπως είναι η συνέντευξη (Jones et. al., 2008).
- Δεν συνεπάγεται επιπλέον κόστη εκτύπωσης, όπως το έντυπο ερωτηματολόγιο Jones et. al., 2008).
- Μπορεί να διανεμηθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους πέρα από email όπως ανάρτηση σε ιστοσελίδες, επίσκεψη και τηλεφωνικά (κυρίως για επιχειρήσεις που δεν έχουν πρόσβαση σε υπολογιστή) (Jones et. al., 2008).
- Εξοικονομεί χρόνο τόσο από τη διανομή των ερωτηματολογίων όσο και από τη συλλογή των απαντήσεων (Scmith, 1997). Είναι δηλαδή μια πολύ αποδοτική μέθοδος (Batagelj & Vehovar, 1998).

Η διανομή των ερωτηματολογίων αρχικά έγινε σε όσες επιχειρήσεις ανήκαν στις ανωτέρω βάσεις δεδομένων και επιπλέον είχαν την έδρα τους στις περιοχές που περιλαμβάνει η ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα δηλαδή στις περιοχές με ταχυδρομικού κώδικες 10442, 10447, 11855, 12131, 12241, 12242, 17778 και 18233. Ο λόγος που η περιοχή προσδιορίστηκε με βάση τους ΤΚ είναι για να γίνει πιο εύκολη η αναζήτηση των επιχειρήσεων μέσα από τις ψηφιακές βάσεις δεδομένων, καθώς τα μόνα κριτήρια αναζήτησης σε ότι αφορά την τοποθεσία ήταν οι ταχυδρομικοί κώδικες και οι δήμοι. Παρόλα αυτά, αυτό που παρατηρήθηκε από τη χαμηλή ανταπόκριση των εταιρειών, όσο και μέσα από τις συνεντεύξεις ήταν η αντίληψη των κατοίκων των ανωτέρω περιοχών σχετικά με το ότι η περιοχή του Ελαιώνα περιορίζεται μεταξύ των οδών: Λεωφόρου Κηφισού, Πέτρου Ράλλη, Λεωφόρο Αθηνών και Σπύρου Πάτση. Εκτός αυτών των περιοχών, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις, δεν υπάρχει η αίσθηση του ανήκειν, δεν ισχύουν οι ίδιες σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων και υπάρχουν διαφορετικοί λόγοι εγκατάστασης. Συνεπώς η

διανομή των ερωτηματολογίων εστιάσθηκε μόνο στις επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην περιοχή του Ελαιώνα που ταυτίζεται με την αντίληψη των κατοίκων της. Οι επιχειρήσεις αυτές αποτέλεσαν και τον πληθυσμό του ερωτηματολογίου.

Οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν και αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας έφτασαν τον αριθμό 102 που είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό 50 που θεωρείται το ελάχιστο αποδεκτό σε μια έρευνα τύπου Factor Analysis (Velicer & Fava, 1998). Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε σύνολο 1483 επιχειρήσεων που ανήκαν στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα μέσω mail, εκ των οποίων απαντήθηκαν τα 107. Έπειτα από τα απαντημένα ερωτηματολόγια επιλέχθηκαν αυτά των οποίων οι επιχειρήσεις εδρεύουν στην περιοχή του Ελαιώνα που ταυτίζεται με την αντίληψη των κατοίκων του. Συνεπώς, η μεθοδολογία δειγματοληψίας ήταν ομοιογενές δείγμα ευκολίας ως προς την περιοχή έδρας. Βασικός λόγος που χρησιμοποιήθηκε αυτού του είδους το δείγμα είναι ότι η διαδικασία συλλογής του δεν είναι συνεπάγεται υψηλά κόστη ενώ σε ότι αφορά τη γενίκευση συμπερασμάτων θεωρείται μια καλή εναλλακτική λύση σε σχέση με το ετερογενές δείγμα ευκολίας (Jager et al., 2017).

Η κωδικοποίηση των απαντήσεων των ερωτηματολογίων, η στατιστική επεξεργασία αυτών και η απεικόνιση των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε μέσα από των Ms Excel και του SPSS 24.0.

Στόχος του ερωτηματολογίου ήταν ο προσδιορισμός των παρακάτω παραμέτρων που αποτελούν προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός ανταγωνιστικού μεταφορικού cluster. Πιο συγκεκριμένα, οι παράμετροι αυτοί ήταν:

- ✓ Ο προσδιορισμός της ετερογένειας μεταξύ επιχειρήσεων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν μέλη του ενός μεταφορικού cluster.
- ✓ Η ένταση των σχέσεων τόσο μεταξύ διαφορετικών επιχειρήσεων στην περιοχή όσο και η σχέση τους με κρατικούς φορείς και ο βαθμός στον οποίο υπάρχουν για κάθε κλάδο επιχειρήσεων προμηθευτές και πελάτες στην περιοχή.
- ✓ Το μέγεθος των εμποδίων εισόδου και εξόδου στην περιοχή.
- ✓ Η ύπαρξη ηγέτιδων επιχειρήσεων στην περιοχή και η ύπαρξη ισότητας μεταξύ αυτών και των λοιπών επιχειρήσεων.

- ✓ Προθυμία των επιχειρήσεων για καινοτομία και συμμετοχή σε μια συστάδα όπως επίσης ο συντηρητισμός που ενδεχομένως να τους χαρακτηρίζει και η πρόθεση για δέσμευση στην επίτευξη στόχων.
- ✓ Τα πλεονεκτήματα που κατεξοχήν προσφέρονται από μια συστάδα TLC και τα οποία εξασφαλίζονται από την εγκατάσταση στην περιοχή όπως ο βαθμός επίτευξης της καινοτομίας, το φαινόμενο της διάχυσης της γνώσης και η ύπαρξη εξειδικευμένης γνώσης.
- ✓ Η ύπαρξη στοιχείων στην περιοχή όπως οι φυσικές υποδομές, η πρόσβαση σε κεφάλαια και οι ενδιάμεσοι.
- ✓ Ύπαρξη σημαντικού κοινωνικού κεφαλαίου που αποτελείται από ικανό προσωπικό και ο βαθμός στον οποίο μπορεί να υπάρξει η δυνατότητα ενός τέτοιου προσωπικού και η πρόσβαση σε εξειδικευμένη γνώση που είναι αποτέλεσμα της μετάδοσης από στόμα σε στόμα μέσω των εργαζομένων.
- ✓ Η διερεύνηση στοιχείων όπως η εμπιστοσύνη μεταξύ των επιχειρήσεων, ο εσωτερικός ανταγωνισμός που πιθανόν να υπάρχει μεταξύ τους αλλά και η οριζόντια συνεργασία, η πρόθεση για συλλογική δράση, η επιχειρηματικότητα και η αίσθηση του ανήκειν.
- ✓ Προτάσεις για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της περιοχής.

Ο σχηματισμός των ερωτήσεων και η ορθότερη διατύπωση τους πραγματοποιήθηκε βάσει της βιβλιογραφικής ανασκόπησης που προηγήθηκε στα κεφάλαια 2,3,4 & 5 ενώ σημαντική ήταν και η διεξαγωγή συνεντεύξεων με ιδιοκτήτες επιχειρήσεων και μέλη ενώσεων προς αυτήν την κατεύθυνση. Επιπλέον μελέτες που βοήθησαν στην σύνταξη ερωτήσεων ήταν της Παρδάλη (2013) και του Rosenfeld (1996). Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη σύνταξη του ερωτηματολογίου δίνονται στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Η πλειοψηφία των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου διατυπώθηκε σε μορφή κλίμακας Likert με δυνατότητα 5 επιλογών. Στις ερωτήσεις αυτές έγινε έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach, στο σύνολό τους αλλά και σε κάθε ερώτηση ξεχωριστά. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται για να αξιολογήσει την εσωτερική συνοχή σε μια ερώτηση κλίμακας. Ουσιαστικά μετράει την αξιοπιστία των δεδομένων και χρησιμοποιείται για να αξιολογήσει ερωτηματολόγια. Οι τιμές που παίρνει

κυμαίνονται από 0-1 ενώ οι αποδεκτές του τιμές για 0,7 και άνω (Tavakol & Dennick, 2011).

Το αποτέλεσμα του ελέγχου για το σύνολο των ερωτήσεων ήταν πάνω από τα αποδεκτά όρια και συγκεκριμένα:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,934	,936	72

5.3 Οι συνεντεύξεις

Επιπλέον στα πλαίσια της έρευνας διεξήχθησαν και ορισμένες συνεντεύξεις, για την ακριβέστερη και πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Χρησιμοποιώντας μια ποιοτική μέθοδο όπως η συνέντευξη, μπορεί κανείς να εκμεταλλευτεί (Ισαρη & Πουρκός, 2015):

- Τη δυνατότητα της επιπλέον επεξήγησης τυχών θεμάτων που προκύπτουν μέσω αυτής.
- Την ευελιξία τόσο στη σειρά που θα εκφωνηθούν οι ερωτήσεις αλλά τη δυνατότητα για μη εκφώνηση ορισμένων ερωτήσεων.
- Τη δυνατότητα διάδρασης μεταξύ των συμμετεχόντων.
- Τη δυνατότητα να ληφθεί υπόψιν στην έρευνα η πραγματική και πλήρη (χωρίς περιορισμούς) άποψη του συνεντευξιζόντα.

Οι συνεντεύξεις που διεξήχθησαν στα πλαίσια της έρευνας αφορούσαν επιχειρήσεις και φορείς που εδρεύουν στην περιοχή του Ελαιώνα και μπορούν να αντιπροσωπεύσουν σημαντική μερίδα των επιχειρήσεων της περιοχής. Είχαν ως στόχο από τη μία την ορθότερη σύνταξη του ερωτηματολογίου και την άλλη την ερμηνεία των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από αυτό. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή έρευνας η μόνη ένωση που υπάρχει είναι η Πανελλήνια Ένωση Επιχειρήσεων Διαμεταφοράς (ΠΕΕΔ) πράγμα που προέκυψε μέσα από συνεντεύξεις

με επιχειρήσεις της περιοχής. Συγκεντρωτικά οι συνεντεύξεις που διεξήχθησαν είναι με τους εξής:

- ✓ Εκπρόσωποι ΠΕΕΔ
- ✓ Εκπρόσωποι Διαμεταφορικών Επιχειρήσεων
- ✓ Εκπρόσωποι Μεταφορικών Επιχειρήσεων
- ✓ Εκπρόσωποι Εταιριών Logistics
- ✓ Εκπρόσωποι Επιχειρήσεων Ταχυμεταφοράς
- ✓ Εκπρόσωποι Επιχειρήσεων - προμηθευτών ως προς τον τομέα της μεταφοράς
- ✓ Εκπρόσωπος Επιχειρήσεων - πελατών ως προς τον τομέα της μεταφοράς

Τέλος, η συνέντευξη βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας και είχε τους ίδιους θεματικούς άξονες.

5.4 Ανάλυση δεδομένων

Πριν ξεκινήσει η ανάλυση των δεδομένων, θα πρέπει να αποσαφηνιστούν ορισμένες έννοιες προκειμένου να είναι εφικτή μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση της ανάλυσης των δεδομένων που ακολουθεί. Πιο συγκεκριμένα διευκρινίζεται ότι:

- **Εφοδιαστική (Logistics)** είναι σύμφωνα με το Ν.4302/14 : «το σύνολο των διεργασιών που είναι απαραίτητες για το σχεδιασμό, την υλοποίηση και τον έλεγχο της ροής (της μεταφοράς, της διαμεταφοράς και της αποθήκευσης) αγαθών και εμπορευμάτων από οποιοδήποτε σημείο προέλευσης σε οποιοδήποτε σημείο προορισμού και αντιστρόφως, καθώς και για το σχεδιασμό, την υλοποίηση και τον έλεγχο της παροχής συναφών υπηρεσιών και της σχετικής πληροφορίας».
- Οι **επιχειρήσεις Logistics (3PL)** νοούνται αυτές που εκτελούν πολλαπλές ή όλες τις δραστηριότητες logistics εκ μέρους των πελατών τους (Hickson et al., 2008) .
- **Διαμεταφορείς** νούνται οι επιχειρήσεις που κανονίζουν μεταφορές και οργανώνουν τις κινήσεις των αγαθών, προετοιμάζουν τα απαραίτητα έγγραφα, κανονίζουν την αποθήκευση και την ασφάλιση των φορτίων τους (Hickson et al., 2008). Η βασική τους διαφορά με τους 3PL είναι ότι οι τελευταίοι είναι πάντα διαμεταφορείς ενώ το αντίθετο δεν ισχύει (Burnson, 2011).

- **Μεταφορικές εταιρίες** νοούνται βάσει Ν.383/76: «αι κεκτημένα νομικήν προσωπικότητα εμπορικά εταιρεία εις ας εισφέρεται η κυριότης ή μόνον η χρήσις φορτηγών αυτοκινήτων δημοσίας χρήσεως».

Ειδίκευση στην περιοχή του Ελαιώνα

Για την περιοχή του Ελαιώνα δεν έχει υπάρξει κάποια πρόσφατη επίσημη καταγραφή για τις επιχειρήσεις που υπάρχουν στην περιοχή τα τελευταία χρόνια με βάση τις συνεντεύξεις που προηγήθηκαν. Συνεπώς, όπως αναφέρθηκε και από τη μεθοδολογία, τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τα ψηφιακά δεδομένα του Επαγγελματικού και του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών.

Συνεπώς, υπολογίστηκαν τα κλάσματα LQ, με βάση τον τύπο που δόθηκε προηγουμένως στη θεωρία. Σαν μεταβλητή προς εξέταση τέθηκε ο αριθμός οικονομικών οντοτήτων για τις ανωτέρω οικονομικές δραστηριότητες, περιοχή έρευνας τέθηκε η ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα με βάση τους ΤΚ που αναφέρονται στη μεθοδολογία ενώ περιοχή αναφοράς τέθηκε η περιοχή της Αττικής.

Πίνακας 5.4- 1: Το LQ ανά δραστηριότητα βάσει ΕΒΕΑ

ΤΥΠΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	LQ	ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΜΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΤΕΟ	4,65	>1,25
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΕΙΣ	3,34	>1,25
ΤΟΠΙΚΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ	3,01	>1,25
ΠΩΛΗΣΗ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ	2,43	>1,25
ΠΡΑΚΤΟΡΕΥΣΗ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	2,4	>1,25
ΔΙΑΚΗΝΙΣΗ ΦΟΡΤΙΟΥ	2,28	>1,25
ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ	2,26	>1,25
ΠΩΛΗΣΗ ΟΧΗΜΑΤΩΝ	2,25	>1,25
ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΕΣ	2,04	>1,25
ΣΥΣΚΕΥΑΣΗ	1,97	>1,25
ΤΑΧΥΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	1,64	>1,25
ΔΙΑΜΕΤΑΦΟΡΑ	1,57	>1,25
ΒΥΤΙΟΦΟΡΑ	1,35	>1,25
LOGISTICS	1,35	>1,25

ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	1,31	>1,25
ΠΩΛΗΣΗ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΩΝ	1,27	>1,25
ΠΩΛΗΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	1,22	>1
ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΓΑΘΩΝ	1,08	>1

Πηγή: ΕΒΕΑ

Εφόσον τα αποτελέσματα αυτού του πίνακα προέρχονται από το διάγραμμα του ΕΒΕΑ, παρατηρούμε ότι τα ΚΤΕΟ, οι επιχειρήσεις που απασχολούνται με τις μετακομίσεις, την τοπική συγκέντρωση και διανομή, την πώληση ανταλλακτικών για οχήματα, την πρακτόρευση μεταφορών, τη διακίνηση φορτίου, τα συνεργεία, την πώληση οχημάτων, τη συσκευασία φορτίου, τις ταχυμεταφορές, τη διαμεταφορά, τα logistics, την αποθήκευση, την πώληση συσκευασιών για φορτία και οι επιχειρήσεις που απασχολούνται στις μεταφορές φορτίων παρουσιάζουν LQ μεγαλύτερο του 1,25 πράγμα που φανερώνει σημαντική εξειδίκευση. Αξίζει να αναφερθεί ότι η διαμεσολάβηση στη μεταφορά αγαθών και η πώληση υποστηρικτικού εξοπλισμού, παρόλο που σαν δραστηριότητες παρουσιάζουν εξειδίκευση, δεν είναι τόσο σημαντική.

Πίνακας 5.4- 2: Το LQ ανά δραστηριότητα βάσει ΕΕΑ

ΤΥΠΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	LQ	ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΜΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΔΙΑΜΕΤΑΦΟΡΑ	1,61	>1,25
ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ	1,58	>1,25
ΤΟΠΙΚΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ	1,37	>1,25
LOGISTICS	1,33	>1,25
ΠΡΑΚΤΟΡΕΥΣΗ	1,16	>1
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ	1,08	>1

Πηγή: ΕΕΑ

Σε ότι αφορά το ΕΕΑ ως βάση δεδομένων και κατόπιν επεξεργασίας του διαγράμματος που παρουσιάστηκε προηγουμένως, συντάχθηκε ο ανωτέρω πίνακας σχετικά με το LQ. Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι οι δραστηριότητες : διαμεταφορά, διαμεσολάβηση στη μεταφορά, τοπική συγκέντρωση και διανομή και διαχείριση εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics) παρουσιάζουν σημαντική εξειδίκευση, ενώ η

πρακτόρευση και η μετακόμιση σαν δραστηριότητες δεν παρουσιάζουν τόσο σημαντική εξειδίκευση.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων, υπάρχουν αντιφατικά αποτελέσματα σε ότι αφορά τις δυο βάσεις δεδομένων. Αυτό που παρατηρήθηκε είναι ότι ορισμένες δραστηριότητες όπως π.χ. τα ΚΤΕΟ ή οι επιχειρήσεις πώλησης ανταλλακτικών παρουσιάζουν σημαντική ειδίκευση κάνοντας χρήση μιας βάσης δεδομένων και ελάχιστη εξειδίκευση κάνοντας χρήση δεδομένων άλλης βάσης, με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολη η εξαγωγή ασφαλούς συμπεράσματος. Ωστόσο, αυτό που μπορεί να αποτελέσει συμπέρασμα είναι ότι οι οικονομικές δραστηριότητες της διαμεταφοράς, διαχείρισης εφοδιαστικής αλυσίδας και η τοπικής συγκέντρωσης και διανομής παρουσιάζουν σημαντική συγκέντρωση, καθώς αυτό προκύπτει και στις δύο περιπτώσεις δεδομένων.

Ανάλυση Ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων

Κλάδος δραστηριοποίησης και οικονομικές δραστηριότητες

Αρχικά ζητήθηκε από τις επιχειρήσεις να προσδιορίσουν τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται και να ονομάσουν τις κύριες δραστηριότητες τους αλλά και τις δευτερεύουσες δραστηριότητες στην περίπτωση που υπάρχουν. Ο σκοπός που τοποθετήθηκε αυτή η ερώτηση είναι για να γίνει ομαδοποίηση των επιχειρήσεων κατά την απεικόνιση των αποτελεσμάτων. Ωστόσο, αυτό που παρατηρήθηκε ήταν ότι ορισμένες επιχειρήσεις ασκούσαν περισσότερες από μία κύριες δραστηριότητες όπως επίσης και δευτερεύουσες δραστηριότητες που θα τις κατέτασσαν σε περισσότερες από μία κατηγορίες. Για να αποφευχθεί το φαινόμενο της διπλής καταχώρησης απαντήσεων, κατηγοριοποιήθηκαν με βάση την κύρια δραστηριότητα που δήλωσαν πρώτη. Παρακάτω αναπαριστούνται οι κυριότερες κατηγορίες επιχειρήσεων που περιλαμβάνουν διαφορετικά είδη βασικών δραστηριοτήτων.

Πίνακας 5.4- 3: Οι πρόσθετες δραστηριότητες των επιχειρήσεων του Ελαιώνα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΑΞΙΜΟΜΗΣΗΣ	ΆΛΛΕΣ ΚΥΡΙΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΤΑΧΥΜΕΤΑΦΟΡΕΣ		
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ	

ΔΙΑΜΕΤΑΦΟΡΑ		
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ	
	ΤΑΧΥΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	
LOGISTICS		
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ	ΤΑΧΥΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
	ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ	ΔΙΑΜΕΤΑΦΟΡΑ
		ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ
		ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ		
		ΤΑΧΥΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
		ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ
ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ		
	ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	
ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ		
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ	
ΠΡΑΤΗΡΙΑ		
		ΠΩΛΗΣΗ ΛΙΠΙΑΝΤΙΚΩΝ
ΠΩΛΗΣΗ ΟΧΗΜΑΤΩΝ		
		ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΝΕΡΓΕΙΩΝ
		ΠΩΛΗΣΗ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ
ΠΩΛΗΣΗ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ		
		ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΥΝΕΡΓΕΙΩΝ
		ΕΜΠΟΡΙΟ ΟΧΗΜΑΤΩΝ
		ΠΩΛΗΣΗ BENZINΗΣ
		ΠΩΛΗΣΗ ΛΙΠΙΑΝΤΙΚΩΝ
		ΠΛΥΝΤΗΡΙΟ ΟΧΗΜΑΤΩΝ
ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ		
		ΠΩΛΗΣΗ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ
		ΕΜΠΟΡΙΟ ΟΧΗΜΑΤΩΝ

ΕΜΠΟΡΙΟ		
	LOGISTICS	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ- ΒΙΟΤΕΧΝΙΕΣ		
		ΕΜΠΟΡΙΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ
		ΕΠΙΣΚΕΥΗ/ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ		
		ΛΙΠΑΝΤΙΚΑ
		ΑΝΤΑΛΑΚΤΙΚΑ ΓΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ

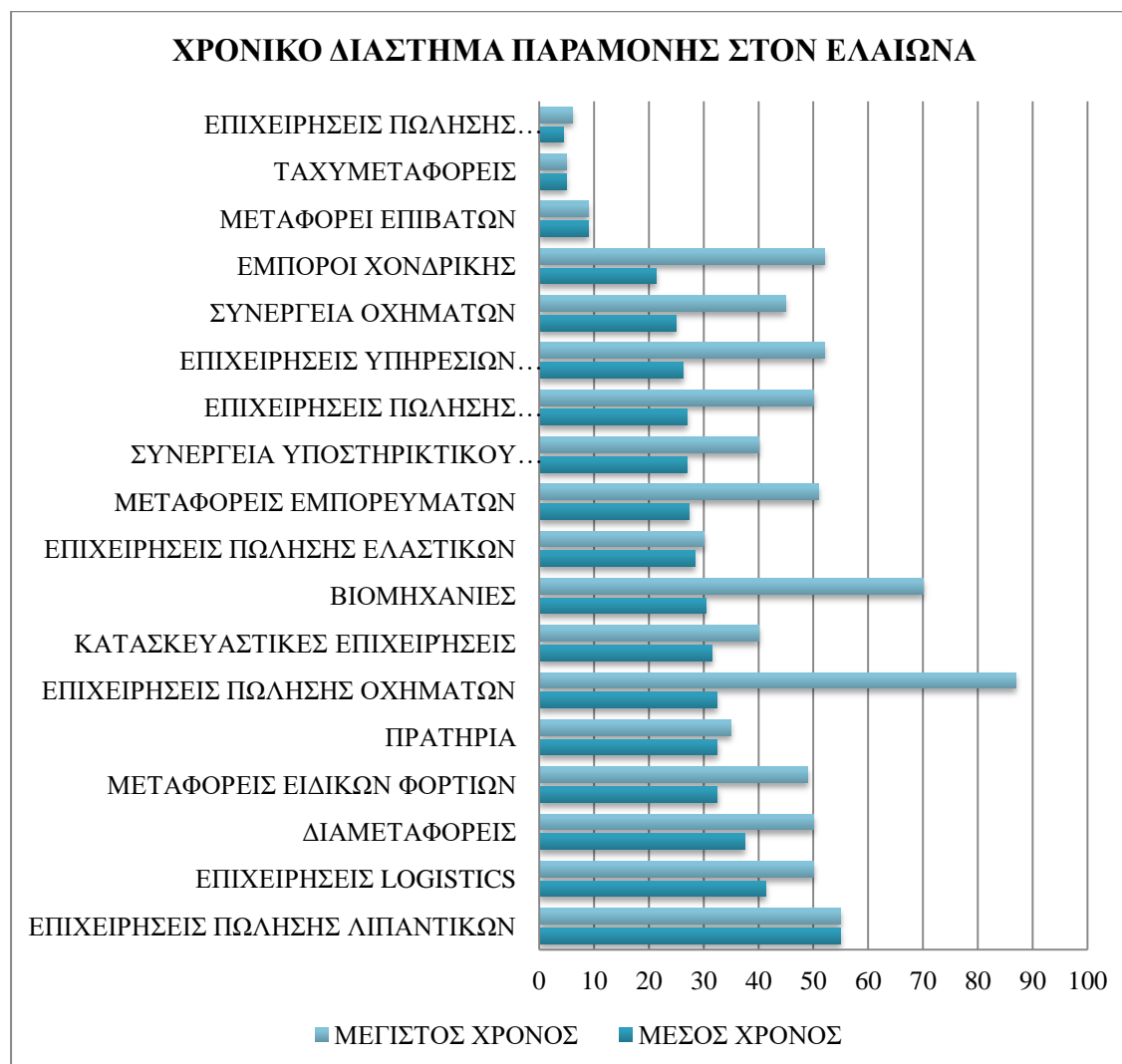
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Όπως φαίνεται από την απεικόνιση του πίνακα, οι μεταφορές εμπορευμάτων παρατηρούνται σε πολλές κατηγορίες επιχειρήσεων ως ασκούμενη οικονομική δραστηριότητα όπως επίσης και η αποθήκευση. Έχοντας υπόψιν τον ορισμό των μεταφορικών επιχειρήσεων, έτσι όπως αυτός αναφέρεται στο νόμο, συμπεραίνουμε ότι ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων που βρίσκεται στον Ελαιώνα και ανήκει στον τομέα των μεταφορών, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεταφορική επιχείρηση. Επιπλέον, ορισμένοι τύποι επιχειρήσεων ασκούν πολλές βασικές και δευτερεύουσες δραστηριότητες σε σχέση με άλλες, όπως είναι οι επιχειρήσεις logistics και οι επιχειρήσεις πώλησης ανταλλακτικών για οχήματα. Αυτές οι παρατηρήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πολλές επιχειρήσεις εκφέρουν άποψη και αντιπροσωπεύουν και γνώμες και για άλλες κατηγορίες επιχειρήσεων.

Ετη δραστηριότητας στο χώρο

Οι επιχειρήσεις στις οποίες διανεμήθηκε το ερωτηματολόγιο κλήθηκαν να προσδιορίσουν τα χρόνια στα οποία δραστηριοποιούνται στην περιοχή του Ελαιώνα. Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν οι εξής:

Διάγραμμα 5.4- 1: Χρονικό διάστημα παραμονής των επιχειρήσεων στον Ελαιώνα

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

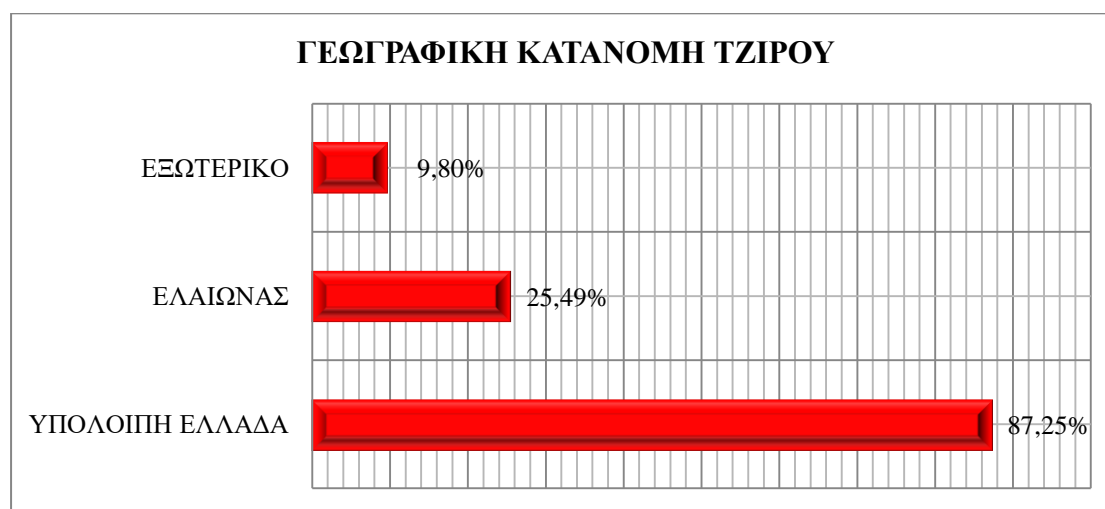
Όπως φαίνεται από το διάγραμμα που αναπαριστά τους μέσους χρόνους παραμονής στην περιοχή του Ελαιώνα για τα διάφορα είδη επιχειρήσεων αλλά και το χρονικό διάστημα της παραμονής της γηραιότερης επιχείρησης στην περιοχή, οι επιχειρήσεις πώλησης λιπαντικών ελαίων, οι επιχειρήσεις logistics και οι διαμεταφορείς παρουσιάζουν κατά μέσο όρο τα περισσότερα χρόνια στην περιοχή, με τη μέση διάρκεια ζωής τους να ξεπερνά τα 35 χρόνια ενώ η παρουσία των γηραιότερων επιχειρήσεων από αυτές τις κατηγορίες εγκαθίσταται στην περιοχή εδώ και 50 χρόνια. Οι γηραιότερες κατηγορίες επιχειρήσεων στην περιοχή από τη σκοπιά των

μέγιστων χρόνων εγκατάστασης είναι οι επιχειρήσεις πώληση οχημάτων, οι βιομηχανίες και οι έμποροι χονδρικής, πράγμα που ερμηνεύεται από μέσα από την ιστορική αναδρομή που έγινε ανωτέρω και αναφέρθηκε η αυξητική τάση εγκατάστασης βιομηχανιών στην περιοχή μετά το Β' ΠΠ που ήταν αποτέλεσμα της γενικότερης βιομηχανικής ανάπτυξης της Ελλάδας την ίδια περίοδο. Ενώ στις γηραιότερες από άποψη μέγιστου χρόνου εγκατάστασης στην περιοχή είναι και οι μεταφορικές επιχειρήσεις με παρουσία άνω των 50 χρόνων στο χώρο πράγμα που έχει τις ρίζες του στην περίοδο που στην περιοχή κατασκευάστηκαν μεγάλες οδοί που τη συνδέσαν με το λιμάνι και το κέντρο της πόλης. Επιπλέον και αυτή η ερώτηση αναφέρεται στην ετερογένεια του πληθυσμού σε ότι αφορά την ηλικία των επιχειρήσεων. Όπως προκύπτει από την ανωτέρω ανάλυση, υπάρχει σημαντική ετερογένεια σε ότι αφορά τα χρόνια λειτουργίας καθώς υπάρχουν επιχειρήσεις που βρίσκονται στην περιοχή σχεδόν 90 χρόνια και άλλες που δεν έχουν συμπληρώσει δεκαετία.

Τοπικός καταμερισμός του τζίρου

Οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να προσδιορίσουν τοπικά τον τζίρο τους. Πιο συγκεκριμένα, έπρεπε να περιγράψουν αν προέρχεται από την περιοχή του Ελαιώνα, την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό. Βασικό σκοπός αυτής της ερώτησης είναι να αξιολογηθεί η τοπικότητα της περιοχής. Οι απαντήσεις που δόθηκαν περιγράφονται παρακάτω:

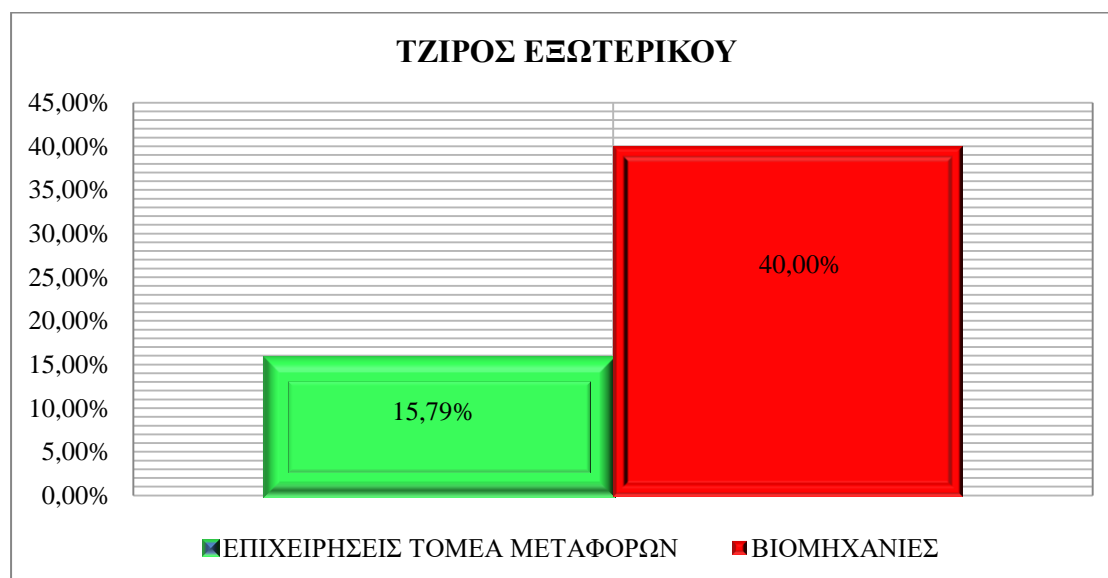
Διάγραμμα 5.4- 2: Γεωγραφική κατανομή τζίρου

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Από το διάγραμμα παρατηρούμε ότι οι επιχειρήσεις του Ελαιώνα δεν έχουν μόνο τοπικό χαρακτήρα αλλά οι δραστηριότητες τους επεκτείνονται και σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό σε μικρό ποσοστό, πράγμα που αυξάνει τις ευκαιρίες για καινοτομία. Οι τομείς με δραστηριότητα στο εξωτερικό είναι οι παρακάτω:

Διάγραμμα 5.4- 3: Κατανομή του τζίρου στο εξωτερικό

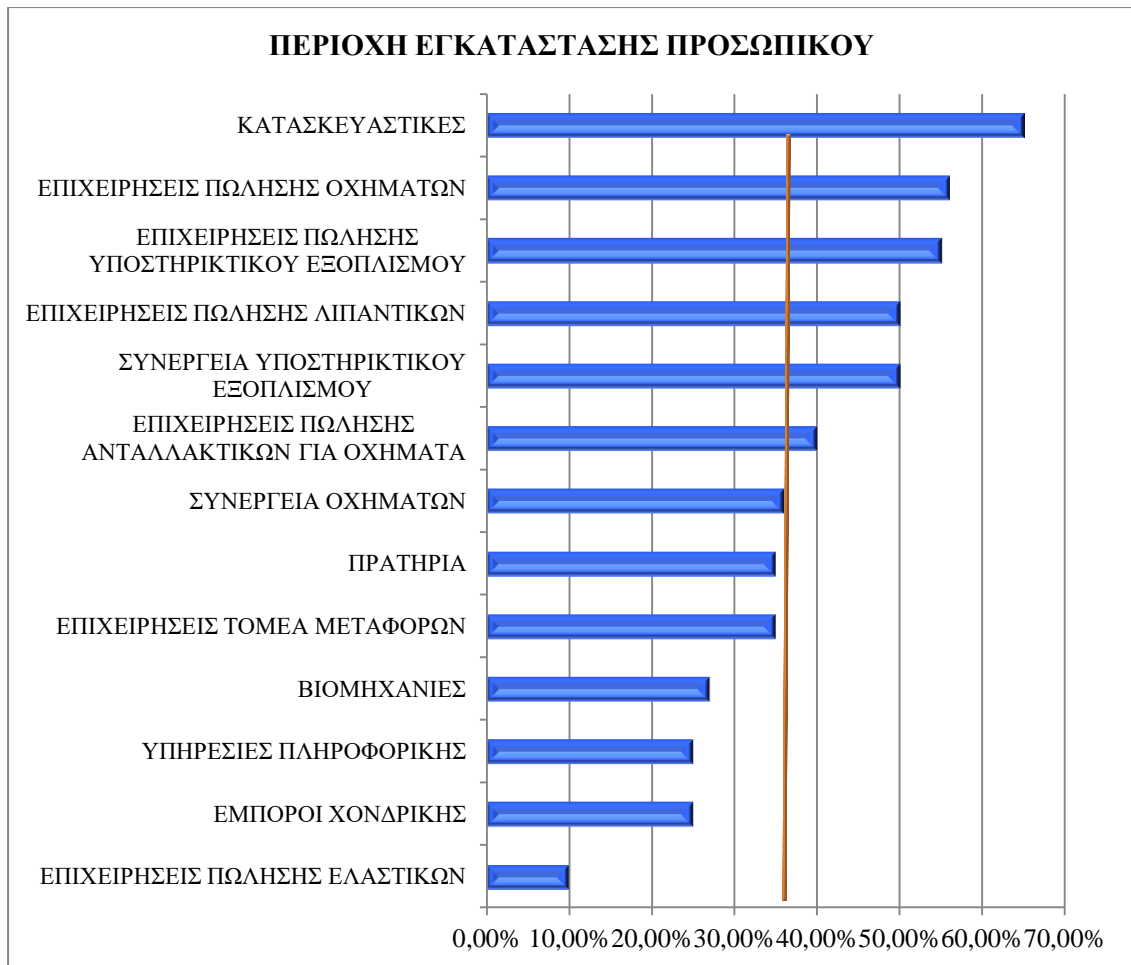
Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Από το διάγραμμα προκύπτει ότι οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται και στο εξωτερικό είναι αυτές του κλάδου των μεταφορών και οι βιομηχανίες, με τις δεύτερες να έχουν έσοδα από το εξωτερικό σε μεγαλύτερο βαθμό. Σε κάθε περίπτωση, οι κλάδοι αυτοί με τα δίκτυα που έχουν στήσει που περιλαμβάνουν και επιχειρήσεις του εξωτερικού έχουν περισσότερες ευκαιρίες να καινοτομήσουν μέσα σε ένα ενδεχόμενο cluster.

Περιοχή εγκατάστασης του προσωπικού

Η ερώτηση αυτή τέθηκε με σκοπό να προσδιοριστεί ο βαθμός στον οποίο μπορεί να συμβαίνει κάποιου είδους cafeteria effect μεταξύ των εργαζομένων του Ελαιώνα. Συνεπώς ζητήθηκε να προσδιοριστεί το ποσοστό του προσωπικού που κατοικεί στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα. Τα αποτελέσματα περιγράφονται παρακάτω:

Διάγραμμα 5.4- 4: Περιοχή εγκατάστασης εργαζομένων Ελαιώνα

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Όπως γίνεται σαφές από το διάγραμμα, οι εργαζόμενοι των επιχειρήσεων του Ελαιώνα κατοικούν στη ευρύτερη περιοχή σε ποσοστό 35%. Παρόλα αυτά, ορισμένες κατηγορίες επιχειρήσεων έχουν μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων στην περιοχή όπως οι κατασκευαστικές, οι επιχειρήσεις πώλησης οχημάτων, λιπαντικών και υποστηρικτικού εξοπλισμού με ποσοστό που ξεπερνάει το 50% και καθιστά πιο εύκολο προς επίτευξη το cafeteria effect.

Μεγέθη επιχειρήσεων στον Ελαιώνα

Ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να χαρακτηρίσουν τα μεγέθη των επιχειρήσεων που υπάρχουν στην περιοχή του Ελαιώνα, με κριτήριο το προσωπικό που απασχολούν. Η αξιολόγηση της παρουσίας τους βρίσκεται παρακάτω:

Πίνακας 5.4- 4: Τα μεγέθη των επιχειρήσεων του Ελαιώνα

ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΜΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
----------------------	----	----------

Πολύ μικρές (< 10 άτομα)	4,02	ΙΣΧΥΡΗ
Μικρές (< 50 άτομα)	3,15	ΜΕΤΡΙΑ
Μεσαίες (<250 ατόμων)	2,13	ΑΔΥΝΑΜΗ
Μεγάλες (>250 ατόμων)	1,79	ΑΔΥΝΑΜΗ

Πηγές: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Όπως φαίνεται στον πίνακα, η περιοχή του Ελαιώνα χαρακτηρίζεται από ισχυρή παρουσία επιχειρήσεων που απασχολούν λιγότερα από 10 άτομα, και μέτρια παρουσία επιχειρήσεων που απασχολούν έως 50 άτομα. Επιπλέον, η παρουσία των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων είναι αδύναμη. Αυτή η κατάσταση, σύμφωνα με τον Rosenfeld, ευνοεί την ανάληψη του συντονισμού σε ένα ενδεχόμενο cluster από μια ηγέτιδα επιχείρηση. Επιπλέον, η ερώτηση αυτή απευθύνεται και στην ετερογένεια των επιχειρήσεων σε ότι αφορά το μέγεθος του, ενώ όπως παρατηρούμε η περιοχή εμφανίζει έντονη ετερογένεια, καθώς υπάρχουν όλα τα μεγέθη επιχειρήσεων είτε σε μεγάλο είτε σε μικρό βαθμό.

Επιπλέον, επειδή αυτή ερώτηση διατυπώθηκε σε μορφή κλίμακας Likert, πραγματοποιήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha με το πρόγραμμα SPSS 24.0 . Η τιμή του δείκτη ήταν πάνω από το ελάχιστο επιτρεπτό όριο που είναι το 0,7 και αναγράφεται παρακάτω:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,711	,711	4

Ένταση σχέσεων με λοιπές επιχειρήσεις του Ελαιώνα

Στους ερωτηθέντες του ερωτηματολογίου ζητήθηκε να αξιολογηθεί η ένταση των σχέσεων με τα λοιπά είδη επιχειρήσεων που υπάρχουν στην περιοχή του Ελαιώνα. Οι απαντήσεις που μπορούσαν να δώσουν ήταν σε κλίμακα Likert και κυμαίνονταν από Ανύπαρκτη έως Πολύ ισχυρή (1-5). Οι μέση όροι τις σχέσεις των λοιπών επιχειρήσεων για κάθε τύπο επιχείρησης είναι οι εξής:

Πίνακας 5.4- 5: Αξιολόγηση της έντασης των σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων

ΤΥΠΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΜΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Επιχειρήσεις μεταφοράς	4,27	ΙΣΧΥΡΗ
Συνεργεία και επιχειρήσεις ανταλλακτικών	3,59	ΙΣΧΥΡΗ
Forwards	3,5	ΙΣΧΥΡΗ
Επιχειρήσεις logistics	3,37	ΜΕΤΡΙΑ
Πρατήρια καυσίμων & Πλυντήρια	3,3	ΜΕΤΡΙΑ
Βιοτεχνίες -Χονδρικό Εμπόριο-Κατασκευαστικές	3,23	ΜΕΤΡΙΑ
Επιχειρήσεις πώλησης υποστηρικτικού εξοπλισμού για μεταφορικές	2,51	ΜΕΤΡΙΑ
Επιχειρήσεις εκμίσθωσης και πώλησης οχημάτων	2,13	ΑΔΥΝΑΜΗ
Επιχειρήσεις Πάρκινγκ	2,04	ΑΔΥΝΑΜΗ
Φορείς, οργανισμοί και ενώσεις	2,03	ΑΔΥΝΑΜΗ
Σύμβουλοι-νομικά γραφεία-επιχειρήσεις μελετών	1,66	ΑΔΥΝΑΜΗ
Πανεπιστήμια	1,54	ΑΔΥΝΑΜΗ

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Όπως προκύπτει από το διάγραμμα, οι επιχειρήσεις του Ελαιώνα έχουν την εντονότερη σχέση με τις επιχειρήσεις μεταφοράς. Στη συνέχεια ακολουθούν τα συνεργεία και οι επιχειρήσεις πώλησης ανταλλακτικών για οχήματα και τέλος οι επιχειρήσεις διακίνησης- πρακτόρευσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα συμφωνούν με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τον υπολογισμό του LQ και των μέσων όρων, καθώς και οι 3 αυτές δραστηριότητες παρουσίαζαν σημαντική εξειδίκευση στην περιοχή.

Επιπλέον, όπως παρατηρούμε από το **Πίνακα 5.4.5**, οι επιχειρήσεις δεν αναπτύσσουν έντονες σχέσεις με τα πανεπιστήμια της περιοχής, πράγμα που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην ανταγωνιστικότητα ενός ενδεχόμενου cluster καθώς δεν εξασφαλίζεται έτσι η επιστημονική και τεχνολογική σχέση στα μέλη της ενδεχόμενης συστάδας

Σε ότι αφορά τις σχέσεις με εξειδικευμένες υπηρεσίες όπως νομικοί σύμβουλοι και επιχειρήσεις μελετών, παρατηρούμε ότι και εδώ οι σχέσεις με τις επιχειρήσεις δεν είναι έντονες, πράγμα που επίσης επιδρά ανασταλτικά.

Εκτός αυτού, το γεγονός ότι δεν υπάρχουν έντονες σχέσεις με φορείς και ενώσεις αποτελεί ένδειξη ότι η κοινωνική υποδομή της περιοχής είναι περιορισμένη. Αυτό αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη μιας συστάδας ενώ θα εξακριβωθεί στη συνέχεια η ποιότητα της κοινωνικής υποδομής.

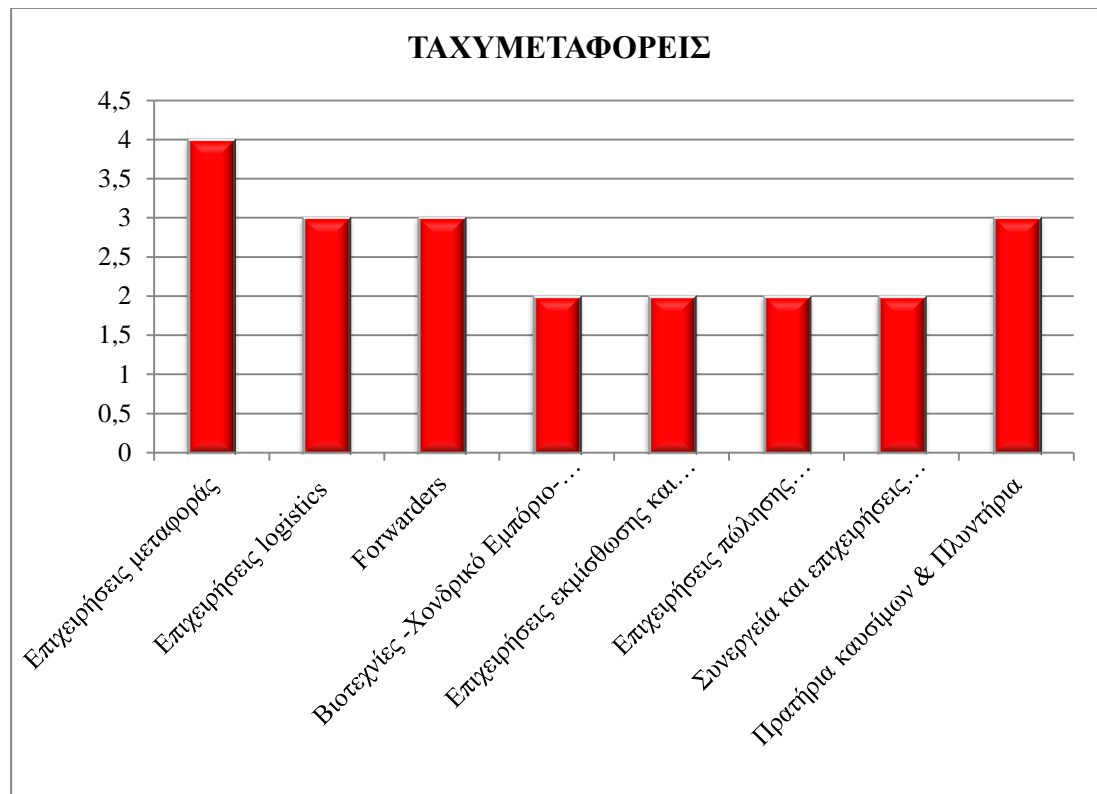
Επιπλέον, επειδή και αυτή ερώτηση διατυπώθηκε σε μορφή κλίμακας Likert, πραγματοποιήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha με το πρόγραμμα SPSS 24.0 . Η τιμή του δείκτη ήταν πάνω από το ελάχιστο επιτρεπτό όριο που είναι το 0,7 και αναγράφεται παρακάτω:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,813	,817	12

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι απαντήσεις ανά κατηγορία επιχειρήσεων με σκοπό να προκύψουν επιπλέον συμπεράσματα. Για λόγους ευκρινέστερης απεικόνισης, οι απαντήσεις της κλίμακας Likert ξανά κωδικοποιήθηκαν έτσι ώστε να κινούνται στο διάστημα 0-4.

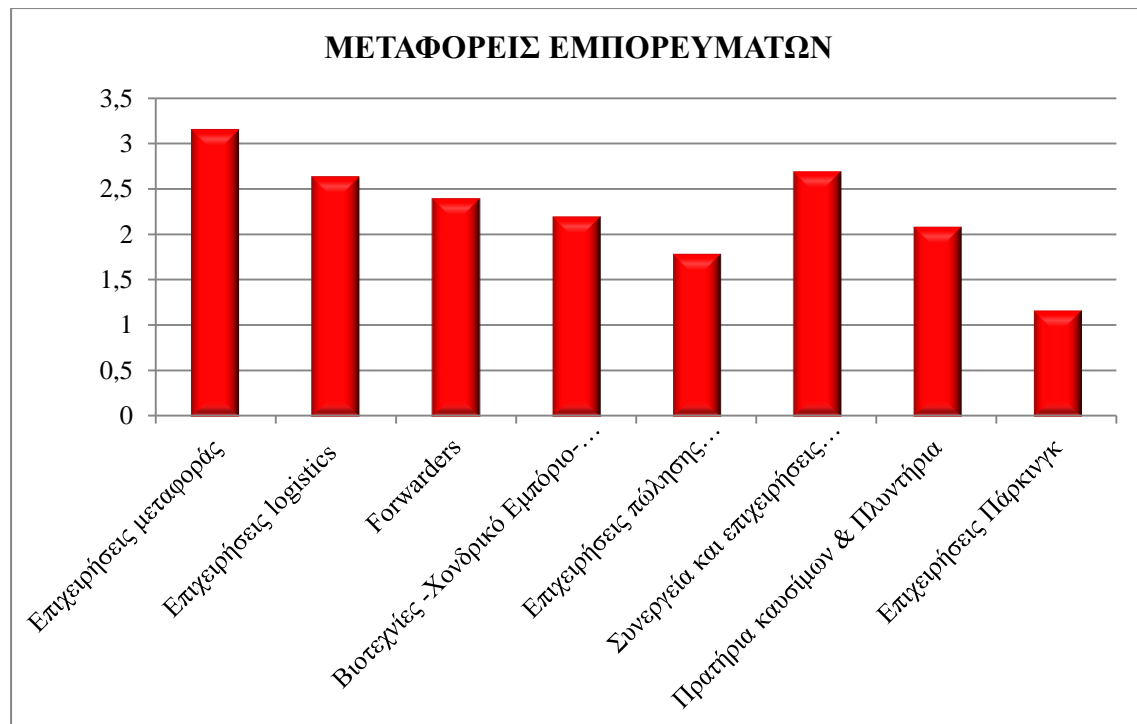
Σε ότι αφορά τους ταχυμεταφορείς, διαμεταφορείς, μεταφορείς εμπορευμάτων, τις επιχειρήσεις logistics και τις επιχειρήσεις αποθήκευσης στα διαγράμματα 5.4.7-5.4.10 παρατηρούμε ότι διατηρούν έντονη σχέση με τις επιχειρήσεις του τομέα των μεταφορών που εδρεύουν στην περιοχή του Ελαιώνα. Η σχέση αυτή είναι έντονη τόσο με επιχειρήσεις που ειδικεύονται στον ίδιο υποκλάδο των μεταφορών όσο και με επιχειρήσεις σε διαφορετικούς υποκλάδους. Το γεγονός ότι οι σχέσεις αυτές χαρακτηρίζονται από μέτριες έως πολύ ισχυρές, υποδηλώνει την ύπαρξη έντονης οριζόντιας συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων της περιοχής, πράγμα που επιδρά αποτελεσματικά στην ανταγωνιστικότητα ενός ενδεχόμενου cluster. Επιπλέον, το γεγονός ότι υπάρχουν σχέσεις συνεργασίας με ανταγωνιστές, αποτελεί στοιχείο που ευνοεί σε μεγαλύτερο βαθμό τη δημιουργία μιας συστάδας από ότι τη δημιουργία ενός δικτύου επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 5.4- 5: Ένταση των σχέσεων των ταχυμεταφορέων με άλλες επιχειρήσεις

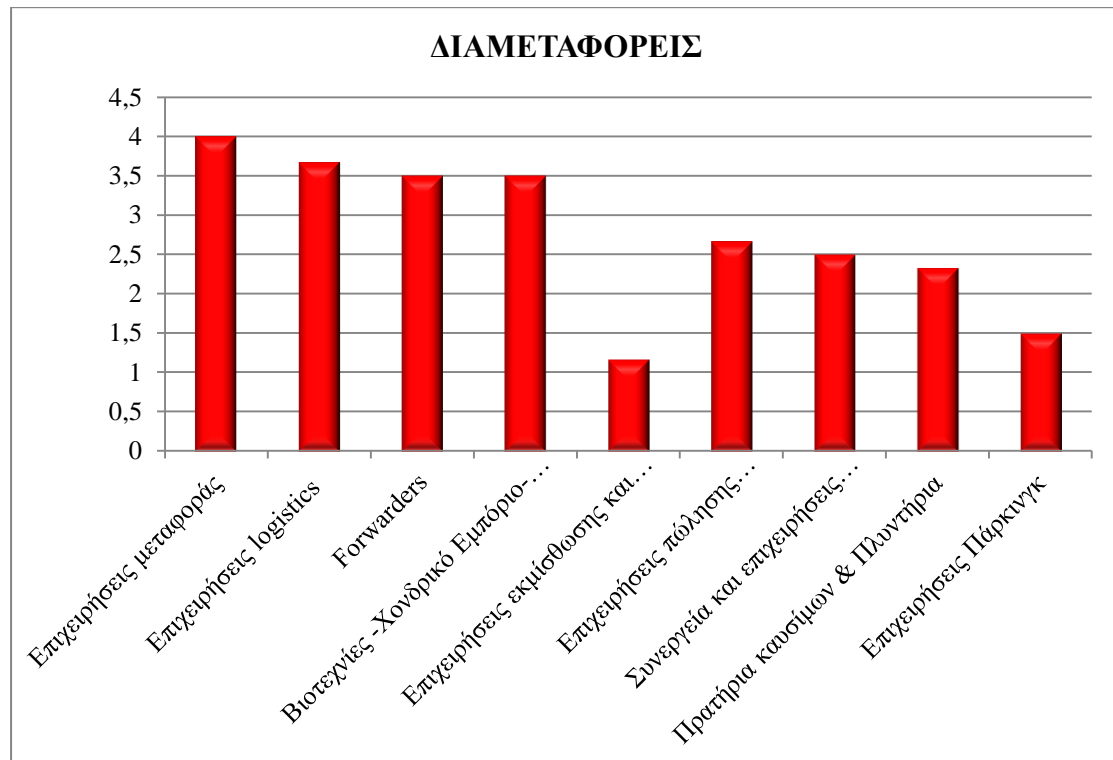
Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Διάγραμμα 5.4- 6: Ένταση των σχέσεων των μεταφορέων με άλλες επιχειρήσεις

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Διάγραμμα 5.4- 7: Ένταση των σχέσεων των διαμεταφορέων με άλλες επιχειρήσεις

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Διάγραμμα 5.4- 8: Ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων logistics με άλλες επιχειρήσεις

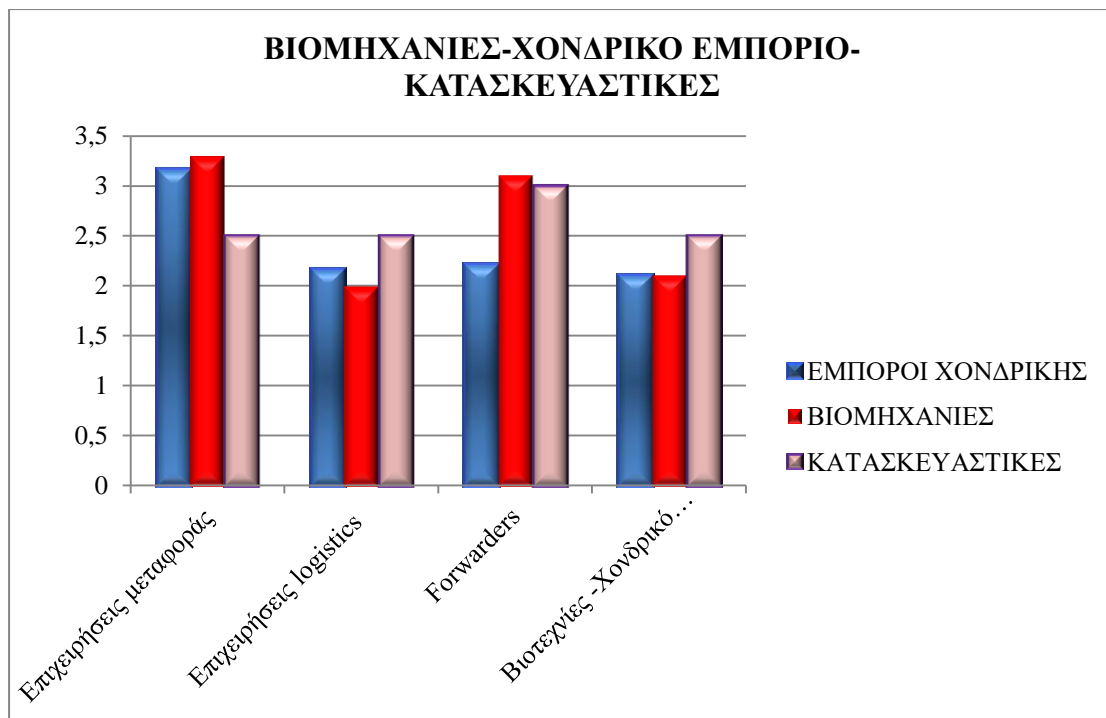
Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ανωτέρω τύποι επιχειρήσεων παρουσιάζουν από πολύ ισχυρή έως μέτρια σχέση με επιχειρήσεις που αποτελούν πελάτες τους και εδρεύουν στην περιοχή, δηλαδή βιοτεχνίες/βιομηχανίες, έμποροι χονδρικής και κατασκευαστικές επιχειρήσεις, πράγμα που φανερώνει την παρουσία πελατών στην περιοχή και αποτελεί θετικό στοιχείο για την κατασκευή μιας συστάδας.

Στην πλειονότητά τους οι επιχειρήσεις αυτές έχουν αναπτύξει σχέσεις και με επιχειρήσεις που βρίσκονται στην περιοχή και αποτελούν κατά βάση πελάτες τους, όπως είναι τα συνεργεία και οι επιχειρήσεις πώλησης ανταλλακτικών. Η σχέση τους κινείται από μέτρια έως ισχυρή και υποδηλώνει ότι υπάρχει πρόσβαση σε πελάτες στην περιοχή. Αυτό το στοιχείο δημιουργεί ένα ευνοϊκό κλίμα για την ανάπτυξη μιας συστάδας. Επιπλέον στην περιοχή υπάρχουν και άλλες υποστηρικτικές δραστηριότητες ως προς τον τομέα των μεταφορών με τις οποίες αναπτύσσονται σχέσεις από αδύναμες έως ισχυρές όπως είναι τα πρατήρια καυσίμων, οι επιχειρήσεις πώλησης οχημάτων και οι επιχειρήσεις Parking.

Συνεπώς, η ένταση των σχέσεων μεταξύ των επιχειρήσεων του κλάδου των μεταφορών με τις λοιπές επιχειρήσεις χαρακτηρίζεται στην πλειονότητα αυτών, άνω του μετρίου. Αυτό δημιουργεί ένα ευνοϊκό κλίμα για τη συγκρότηση μίας συστάδας μεταφορών η οποία θα στηρίζεται στις έντονες σχέσεις μεταξύ πολλών και διαφορετικών επιχειρήσεων, όπου δηλαδή θα χαρακτηρίζεται από ετερογένεια και σε ότι αφορά το αντικείμενο ενασχόλησης.

Διάγραμμα 5.4- 9: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων-πελατών με άλλες επιχειρήσεις

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Όπως γίνεται φανερό από το ανωτέρω διάγραμμα, οι επιχειρήσεις του τομέα των μεταφορών, εξυπηρετούν όλες τις κατηγορίες επιχειρήσεων-πελατών που υπάρχουν στην περιοχή δηλαδή κατασκευαστικές, βιομηχανίες/βιοτεχνίες και εμπόρους χονδρικής εφόσον οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους χαρακτηρίζονται από μέτριες έως ισχυρές. Θα ήταν παράληψη να μην αναφερθεί ότι και μεταξύ των επιχειρήσεων-πελατών αναπτύσσονται σχέσεις συνεργασίας.

Στα παρακάτω διαγράμματα επαληθεύεται η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των επιχειρήσεων με χαρακτήρα προμηθευτή ως προς τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μεταφοράς καθώς αυτή αξιολογήθηκε από μέτρια έως πολύ ισχυρή. Μάλιστα αυτή η σχέση είναι η πιο έντονη σε σχέσεις με τις λοιπές σχέσεις που αναπτύσσουν στην περιοχή.

Σημείο ενδιαφέροντος αποτελεί και το γεγονός ότι αυτές οι επιχειρήσεις αναπτύσσουν συνεργασία, που χαρακτηρίστηκε από μέτρια έως πολύ ισχυρή, με επιχειρήσεις-πελάτες των μεταφορικών επιχειρήσεων. Αυτό συμβαίνει στο βαθμό που οι επιχειρήσεις-πελάτες αναπτύσσουν δραστηριότητες σχετικές με τη μεταφορά, σύμφωνα με τον εκπρόσωπο των συνεργείων, ενώ σαν φαινόμενο επισημάνθηκε και νωρίτερα στον **Πίνακα 5.4.3** που αναγράφει τις επιπλέον κύριες και δευτερεύουσες δραστηριότητες που καταγράφηκαν μέσω του ερωτηματολογίου.

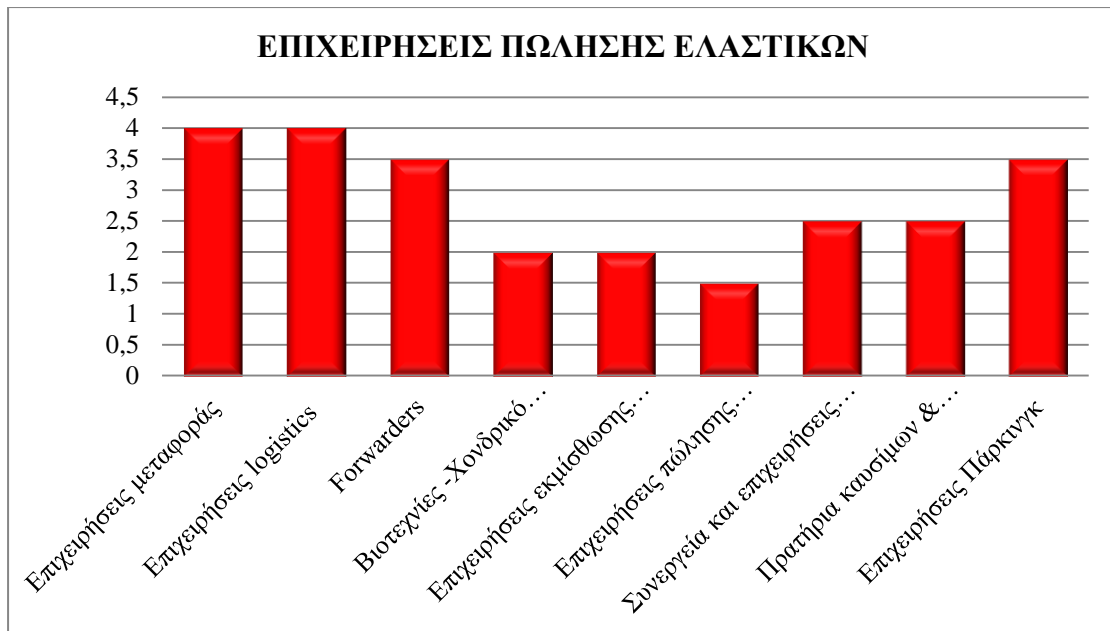
Διάγραμμα 5.4- 10: Η ένταση των σχέσεων των πρατηρίων με άλλες επιχειρήσεις

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

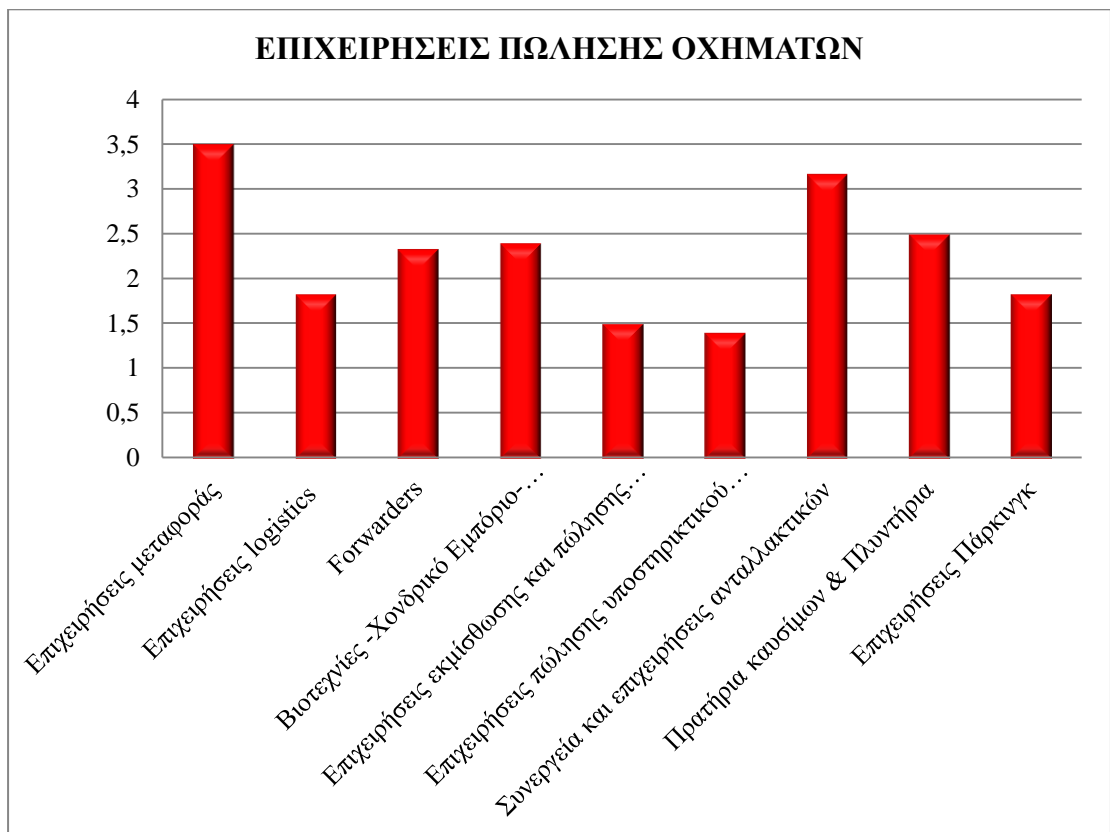
Τέλος, οι επιχειρήσεις που αποτελούν πελάτες των επιχειρήσεων που εντάσσονται στον τομέα των μεταφορών αναπτύσσουν και μεταξύ τους σχέσεις που όμως είναι οι πιο αδύναμες από τις σχέσεις που αναπτύσσουν με τις λοιπές επιχειρήσεις του Ελαιώνα.

Διάγραμμα 5.4- 11: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων πώλησης ελαστικών με άλλες επιχειρήσεις

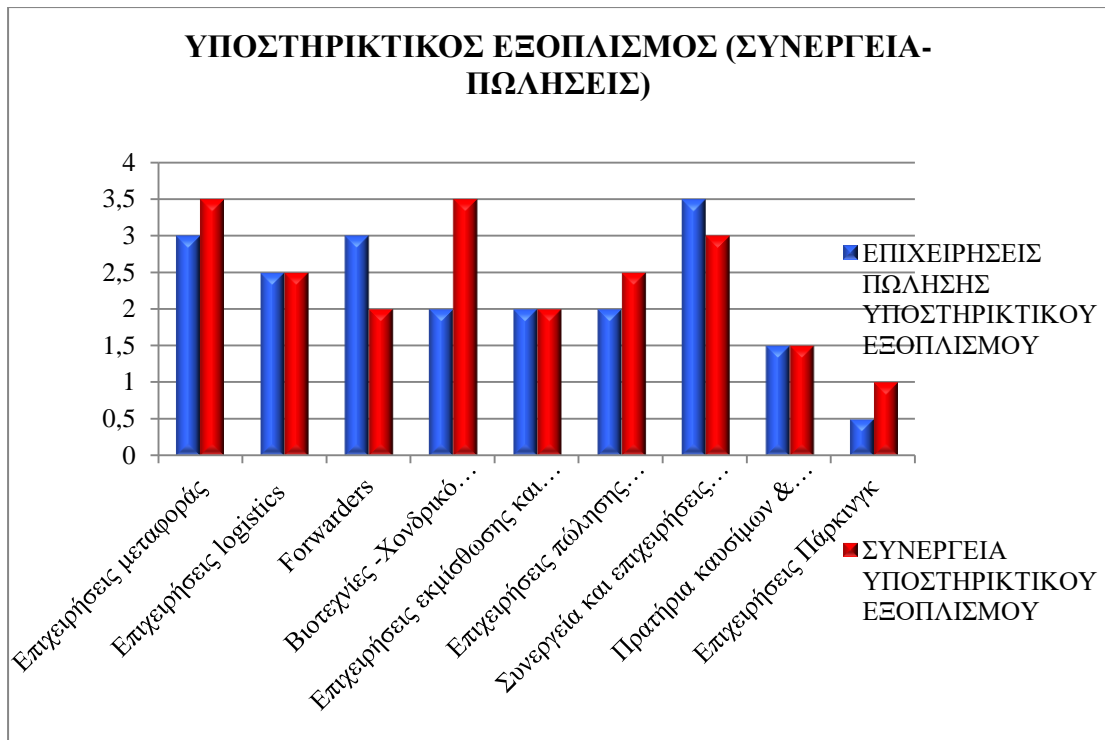
Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Διάγραμμα 5.4- 12: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων πώλησης οχημάτων με άλλες επιχειρήσεις

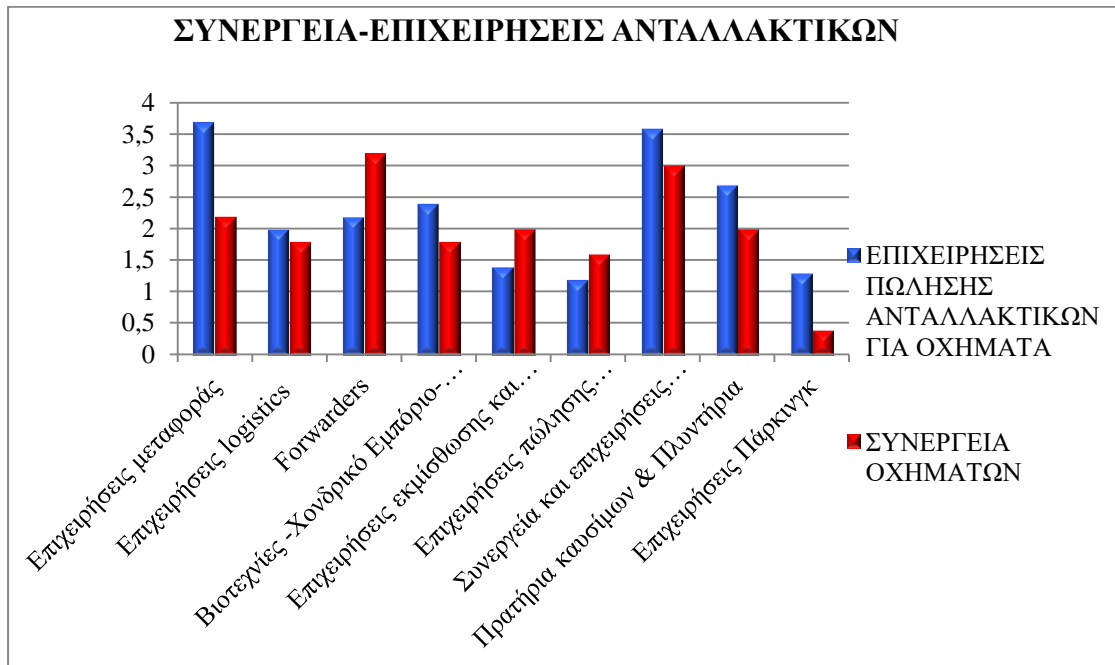
Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Διάγραμμα 5.4- 13: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων-προμηθευτών με άλλες επιχειρήσεις

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Διάγραμμα 5.4- 14: Η ένταση των σχέσεων των επιχειρήσεων-προμηθευτών με άλλες επιχειρήσεις

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Λόγοι εγκατάστασης στην περιοχή

Ζητήθηκε από τις επιχειρήσεις να μας γνωστοποιήσουν τους λόγους εγκατάστασης στην περιοχή, αξιολογώντας ουσιαστικά ορισμένους από τους λόγους που εμείς υποθέσαμε ότι αποτελούν λόγους εγκατάστασης στην περιοχή. Οι λόγοι αυτοί αξιολογήθηκαν από καθόλου σημαντικός έως πολύ σημαντικός λόγος εγκατάστασης κάνοντας χρήση της κλίμακας Likert. Οι χαρακτηρισμοί κωδικοποιήθηκαν σε κλίμακα από 1 έως 5 και οι απαντήσεις παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Πίνακας 5.4- 6: Λόγοι εγκατάστασης στην περιοχή του Ελαιώνα

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	Μ.Ο.	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Ύπαρξη μεταφορικών επιχειρήσεων	4,27	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Ύπαρξη επαρκούς χώρου	4,24	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Απόσταση από Κέντρο Αθήνας και λιμάνι Πειραιά	4,08	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Πρόσβαση σε κεντρικό εθνικό και εσωτερικό δίκτυο	3,86	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Γειτνίαση με συνεργάτες	3,55	ΑΡΚΕΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Φθηνές εγκαταστάσεις	3,3	ΜΕΤΡΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Γειτνίαση με πελάτες	3,21	ΜΕΤΡΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Γειτνίαση με προμηθευτές	3,15	ΜΕΤΡΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Γειτνίαση με ηγέτιδες επιχειρήσεις	2,51	ΜΕΤΡΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ
Κάτοικος της ευρύτερης περιοχής	2,4	ΛΙΓΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Βασικότερος λόγος εγκατάστασης στην περιοχή αποτελεί η ύπαρξη των επιχειρήσεων μεταφοράς, πράγμα που επιβεβαιώνει ότι ο τομέας των μεταφορών αποτελεί τη δραστηριότητα πυρήνα στην περιοχή. Αυτό συμβαίνει διότι από τη μία οι μεταφορές αποτελούν σημαντική δραστηριότητα για τη περιοχή (αφού καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την εγκατάσταση των επιχειρήσεων στην περιοχή) και από την άλλη πλευρά οι υπόλοιπες δραστηριότητες αποκλείονται από δραστηριότητες πυρήνα, διότι η εγκατάσταση τους οφείλεται πρωτίστως στην ύπαρξη άλλων επιχειρήσεων και δευτερευόντως στη φυσική υποδομή της περιοχής.

Άλλοι σημαντικοί λόγοι εγκατάστασης στην περιοχή είναι η επάρκεια του χώρου που αποτελεί με μικρή διαφορά από τον πρώτο, το δεύτερο πιο σημαντικό λόγο εγκατάστασης στην περιοχή. Στα πλεονεκτήματα επίσης της περιοχής είναι οι

κοντινές αποστάσεις από το λιμάνι και το κέντρο τη πόλης και η εύκολη πρόσβαση στο κεντρικό εθνικό και εσωτερικό δίκτυο.

Σε αυτό το σημείο τονίζεται, αυτό που αναφέρθηκε και στην ανάλυση των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των επιχειρήσεων στην περιοχή του Ελαιώνα, ότι υπάρχει παρουσία πελατών, προμηθευτών και συνεργατών στην περιοχή του Ελαιώνα, γεγονός που αποτελεί και λόγο εγκατάστασης στην περιοχή από μέτρια έως αρκετά σημαντικό.

Συνεπώς, η περιοχή εξασφαλίζει την πρόσβαση σε συνεργάτες πράγμα που αποτελεί ευνοϊκή συνθήκη για τη δημιουργία ενός μεταφορικού cluster. Σε αυτό το σημείο αναφέρεται ότι ο εκπρόσωπος της ΠΕΕΔ τόνισε ότι στον Ελαιώνα υπάρχουν όλες οι κατηγορίες επιχειρήσεων που χρειάζεται μια επιχείρηση που δραστηριοποιείται στο τομέα των μεταφορών πλην από τις επιχειρήσεις 3PL και τις επιχειρήσεις αποθήκευσης. Σε αυτό συμφώνησαν και οι υπόλοιποι εκπρόσωποι επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μεταφορών. Αυτό το στοιχείο αιτιολογεί πλήρως το γεγονός ότι η ύπαρξη συνεργατών αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά πλεονεκτήματα της περιοχής.

Μετά από έλεγχο αξιοπιστίας στην ερώτηση αυτή με τη μέθοδο Cronbach alpha με την εφαρμογή SSPS 24.0, διαπιστώθηκε ότι και αυτή η ερώτηση ξεπερνάει τα αποδεκτά όρια του 0,7 όπως άλλωστε φαίνεται και παρακάτω:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,731	,728	10

Χαρακτηριστικά επιχειρήσεων που εύνουν τη συγκρότηση Cluster και η αίσθηση του ανήκειν

Ζητήθηκε από τις επιχειρήσεις να αξιολογήσουν σε κλίμακα Likert, την ισχύ ορισμένων προτάσεων σχετικά με δικά τους χαρακτηριστικά. Οι επιλογές που είχαν για να κρίνουν την ισχύ των προτάσεων ήταν από διαφωνώ απόλυτα έως συμφωνώ

απόλυτα . Οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν αργότερα με τους αριθμούς 1-5 για να γίνει η εφικτή η επεξεργασία τους. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω:

✓ Στην ερώτηση σχετικά με το αν οι επιχειρήσεις αξιοποιούν νέες τεχνολογίες, οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν επί το πλείστον θετικές καθώς το 72% είτε αποκρίθηκε ότι συμφωνεί είτε ότι συμφωνεί απόλυτα. Η ευρύτερη χρήση της τεχνολογίας από επιχειρήσεις επιδρά θετικά στη δημιουργία μιας συστάδας καθώς ευνοεί την επικοινωνία μεταξύ των επιχειρήσεων και συνεπώς τη συνεργασία. Μετά από ανασκόπηση και επεξεργασία των διαθέσιμων στο διαδίκτυο πληροφοριών για κάθε επιχείρηση και αλλά και των πληροφοριών που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις με επιχειρήσεις της περιοχής, διαφαίνεται να υπάρχει η τάση για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις της περιοχής να αξιοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό νέα τεχνολογικά επιτεύγματα από ότι οι μεσαίες και μεγάλες.

Διάγραμμα 5.4- 15:Βαθμός αξιοποίησης της τεχνολογίας

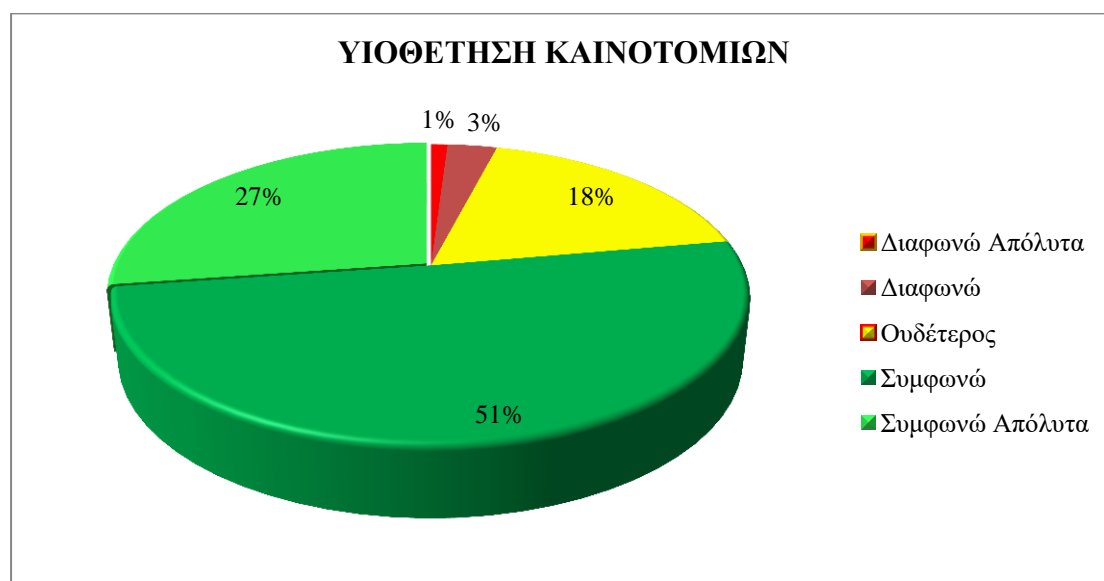
Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Επιπλέον, η επιτυχία των επιχειρήσεων logistics εξαρτάται από την εξοικείωση των επιχειρήσεων με τη χρήση νέας τεχνολογίας. Συνεπώς αποτελεί βασικό στοιχείο και για την επίτευξη μιας συστάδας με δραστηριότητα πυρήνα τα logistics.

✓ Σε ότι αφορά την πρόθεση για υιοθέτηση καινοτομιών, οι επιχειρήσεις αποκρίθηκαν θετικά στο 78%. Σε αυτό το σημείο διευκρινίστηκε ότι ο όρος καινοτομία αναφέρεται σε νέες μεθόδους παραγωγής, είσοδο σε νέες αγορές και παραγωγή νέων προϊόντων. Η δεκτικότητα στην καινοτομία είναι ένα επιπλέον στοιχείο που καθιστά το έδαφος για τη δημιουργία ενός cluster, εύπορο. Ωστόσο, σε αυτήν την ερώτηση διαφαίνεται η απροθυμία των μεγάλων επιχειρήσεων να

αξιοποιήσουν νέες καινοτομίες σε σχέση με τις μικρές επιχειρήσεις, με βάση την ίδια επεξεργασία δεδομένων που έλαβε χώρα και στη προηγούμενη ερώτηση.

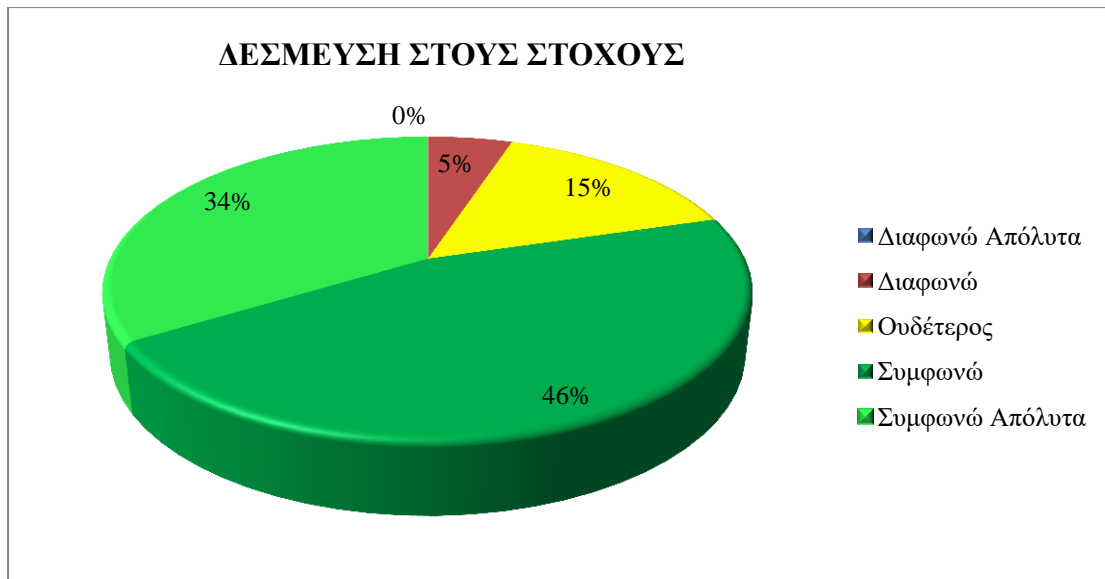
Διάγραμμα 5.4- 16: Βαθμός υιοθέτησης καινοτομιών

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

✓ Οι επιχειρήσεις ρωτήθηκαν επιπλέον αν δεσμεύονται να πετύχουν στόχους που θέτουν οι ίδιοι. Η απόκριση σε αυτή την ερώτηση ήταν θετική στο 80% των περιπτώσεων. Το ανωτέρω στοιχείο είναι σημαντικό για την ανταγωνιστικότητα ενός ενδεχόμενου cluster σύμφωνα με το διαμάντι του Porter. Όπως και στην προηγούμενη ερώτηση έτσι και εδώ διαφαίνεται η αρνητική σχέση της τάσης για δέσμευση στην επίτευξη στόχων και του μεγέθους των επιχειρήσεων.

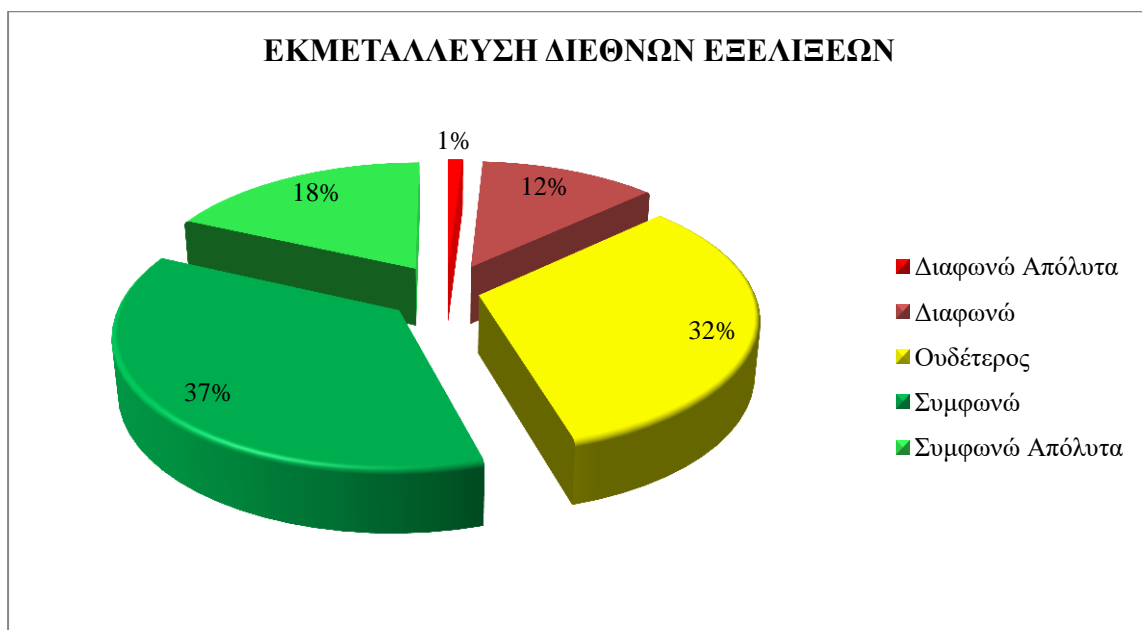
Διάγραμμα 5.4- 17: Βαθμός δέσμευσης στο στόχο

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

✓ Οι επιχειρήσεις απάντησαν θετικά και στην ερώτηση σχετικά με αν εκμεταλλεύονται ευκαιρίες στη διεθνή αγορά σε ποσοστό 55%. Η ύπαρξη αυτού του στοιχείου επιδρά θετικά στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και κατά συνέπεια και στο cluster που μελλοντικά θα μπορούσε να σχηματιστεί, καθώς το διεθνές περιβάλλον αποτελεί χώρο στον οποίο δημιουργούνται ευκαιρίες. Και σε αυτή την ερώτηση διαφαίνεται ότι το μέγεθος των επιχειρήσεων κινείται αντίθετα από την τάση για εκμετάλλευση διεθνών εξελίξεων.

Διάγραμμα 5.4- 18:Βαθμός εκμετάλλευσης διεθνών εξελίξεων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Πίνακας 5.4- 7: Η αίσθηση του ανήκειν

ΕΡΩΤΗΣΗ	ΜΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Η επιχείρηση ανήκει σε ευρύτερο σύστημα παραγωγής	3,68	ΣΥΜΦΩΝΩ
Κεντρικό πόλος αυτού είναι οι μεταφορές	3,98	ΣΥΜΦΩΝΩ
Κεντρικό πόλος αυτού είναι τα logistics	3,47	ΟΥΔΕΤΕΡΟΣ

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

✓ Οι ερωτηθέντες επίσης ανταποκρίθηκαν στο βαθμό που αισθάνονται ότι ανήκουν σε ένα ευρύτερο σύστημα παραγωγής. Η απάντηση που δόθηκε είναι ότι υπάρχει η αίσθηση του ανήκειν σε ένα σύστημα, πράγμα που λειτουργεί προς όφελος της ύπαρξης μιας συστάδας.

✓ Στη συνέχεια οι επιχειρήσεις μας πληροφόρησαν ότι θεωρούν σαν πυρήνα του συστήματος αυτού τις μεταφορές και σε πολύ μικρότερο βαθμό τα logistics. Και αυτό το στοιχείο βεβαιώνει πως η δραστηριότητα πυρήνα στην περιοχή του Ελαιώνα είναι οι μεταφορές.

✓ Στην ερώτηση σχετικά με το αν μοιράζονται περιουσιακά στοιχεία οι επιχειρήσεις, οι επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών αποκρίθηκαν αρνητικά. Η ερώτηση απευθύνονταν μόνο σε αυτήν την κατηγορία επιχειρήσεων, καθώς αυτό το φαινόμενο επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα των logistics clusters. Ωστόσο επισημάνεται ότι στο στάδιο των συνεντεύξεων, ο εκπρόσωπος της ΠΕΕΔ και εκπρόσωποι άλλων μεταφορικών επιχειρήσεων συμφώνησαν με το γεγονός ότι έχει συμβεί αρκετές φορές στο παρελθόν και ότι συμβαίνει αλλά μόνο μεταξύ συγκεκριμένων επιχειρήσεων της περιοχής και ότι δεν υπάρχει η ίδια άνεση για να συμβεί με όλες τις επιχειρήσεις του Ελαιώνα.

Σε αυτήν την κλίμακα ερωτήσεων έγινε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha. Τα αποτελέσματα ήταν αποδεκτά καθώς ξεπερνούσαν τα ελάχιστα αποδεκτά δηλαδή 0,7.

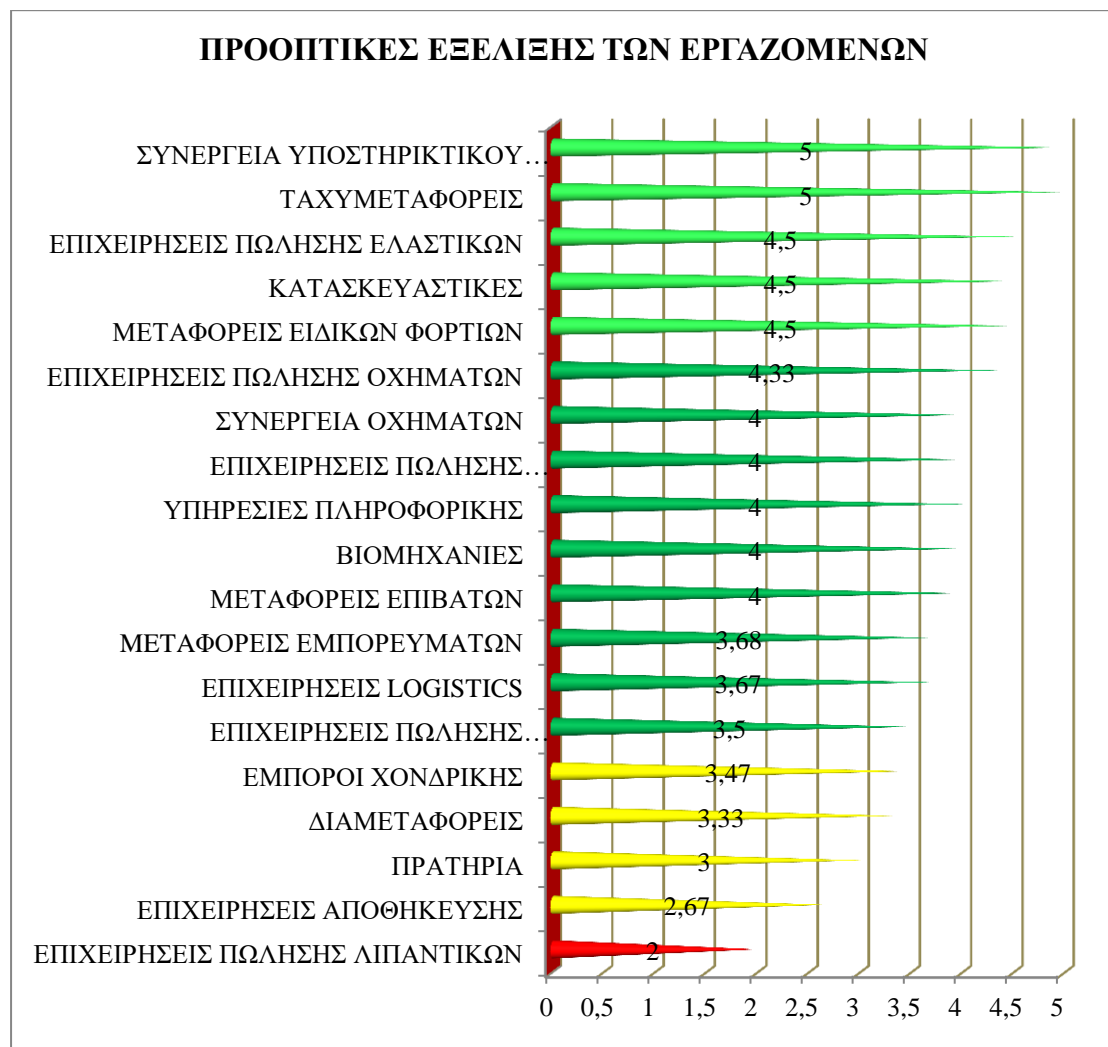
Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on	N of Items

	Standardized Items	
,760	,772	8

Προοπτικές εξέλιξης των εργαζομένων

Οι εργαζόμενοι αποκρίθηκαν σχετικά με το αν ένας εργαζόμενος στον κλάδο τους έχει σημαντικές προοπτικές για εξέλιξη. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε κλίμακα Likert και κυμαίνονταν από διαφωνώ απόλυτα έως συμφωνώ απόλυτα. Αυτέ κωδικοποιήθηκαν με τους αριθμούς 1-5 και απεικονίζονται παρακάτω:

Διάγραμμα 5.4- 19: Προοπτικές εξέλιξης εργαζομένων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Στο διάγραμμα με κόκκινο χρώμα είναι οι κλάδοι με ασήμαντες προοπτικές, με κίτρινο χρώμα είναι οι κλάδοι με αδιάφορες προοπτικές εξέλιξης ενώ με πράσινο και

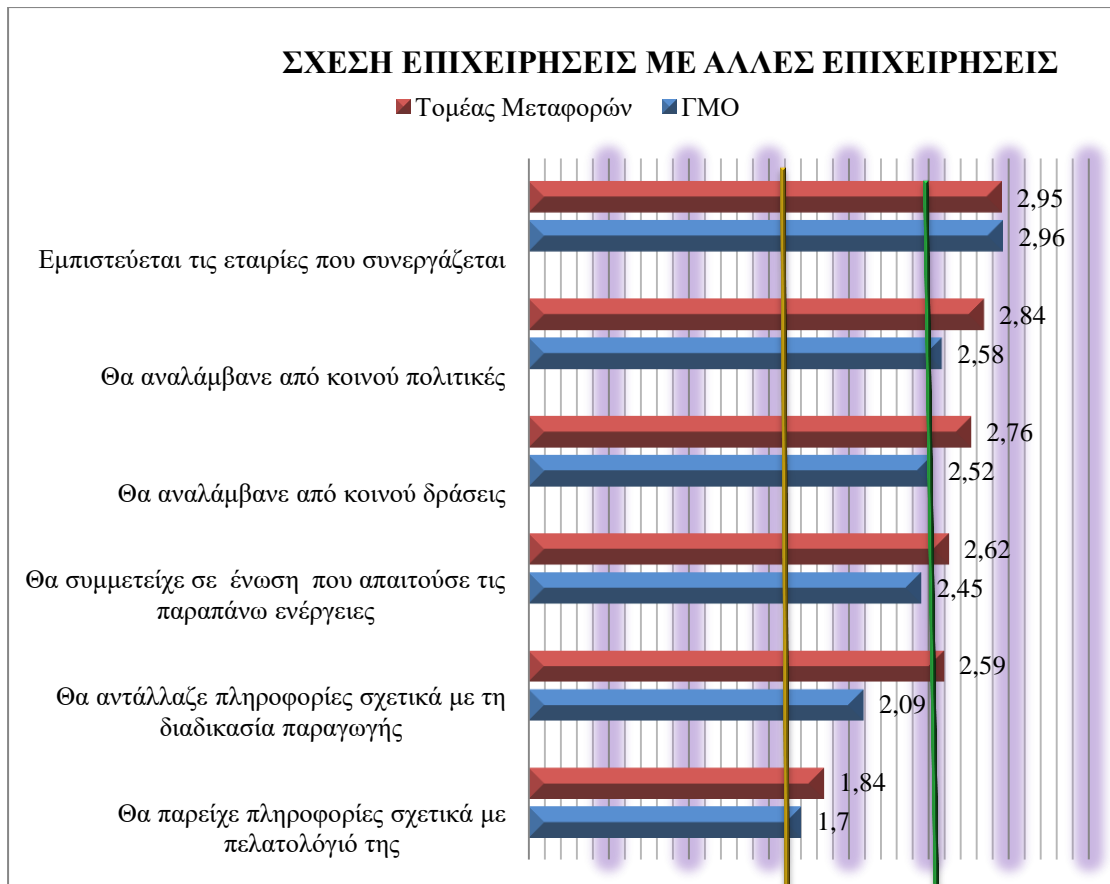
λαχανί είναι οι κλάδοι με σημαντικές και πολύ σημαντικές προοπτικές αντίστοιχα. Όπως παρατηρούμε, στην πλειονότητα των περιπτώσεων υπάρχουν σημαντικές έως πολύ σημαντικές προοπτικές εξέλιξης για το προσωπικό, πράγμα που αποτελεί σημαντικό παράγοντα προσέλκυσης εργαζομένων με ταλέντο, και επιδρά θετικά στην ανταγωνιστικότητα ενός ενδεχόμενου cluster στην περιοχή του Ελαιώνα.

Με εξαίρεση τις επιχειρήσεις διαμεταφοράς, οι υπόλοιπες κατηγορίες επιχειρήσεων που ανήκουν στον κλάδο της μεταφορά παρουσιάζουν από σημαντική έως πολύ σημαντική προοπτική εξέλιξης, πράγμα που ενισχύσει το ενδεχόμενο ύπαρξης ενός transport cluster. Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο ότι η πλειοψηφία των εκπροσώπων των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μεταφορών, με τους οποίους πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις, στα πρώτα στάδια της καριέρας τους ξεκίνησαν από πόστα με μικρό μερίδιο ευθύνης και κατέληξαν να ιδρύσουν και να διοικούν πετυχημένες επιχειρήσεις του κλάδου.

Σχέσεις με λοιπές επιχειρήσεις του Ελαιώνα

Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν και σε ερωτήσεις σχετικά με τις σχέσεις τους με άλλες επιχειρήσεις του Ελαιώνα. Πιο συγκεκριμένα, θα δήλωναν σε μια κλίμακα Likert το βαθμό συμφωνίας τους (από διαφωνώ απόλυτα έως συμφωνώ απόλυτα) σχετικά με ορισμένες προτάσεις. Οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν σε κλίμακα 0-4 και παρουσιάζονται παρακάτω:

Διάγραμμα 5.4- 20: Το είδος της σχέσης με άλλες επιχειρήσεις

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

✓ Από το διάγραμμα προκύπτει ότι στις σχέσεις των επιχειρήσεων του Ελαιώνα επικρατεί η εμπιστοσύνη. Το στοιχείο της εμπιστοσύνης είναι μια σημαντική παράμετρος για την ανταγωνιστικότητα του ενδεχόμενου cluster, αφού η ύπαρξη της ευνοεί τη διάχυση γνώσης και πληροφορίας. Επίσης, συνεπάγεται ευκολότερο συντονισμό και μικρότερο κόστος συναλλαγών. Στη συνέντευξη του ο εκπρόσωπος των εμπόρων χονδρικής ανέφερε ότι ο πιο παλιές επιχειρήσεις εμπιστεύονται ακόμα περισσότερο μεταξύ τους.

✓ Οι ερωτήσεις σχετικά με την ανάληψη κοινών πολιτικών και δράσεων και της πρόθεσης για συμμετοχή σε ένωση αφορούν το βαθμό στον οποίο μπορεί να επιτευχθεί συλλογική δράση μεταξύ των επιχειρήσεων του Ελαιώνα. Όπως γίνεται σαφές από το διάγραμμα και στις 3 αυτές ερωτήσεις, οι επιχειρήσεις απάντησαν με παρόμοιο τρόπο συμφωνώντας και με τις τρεις. Τα αποτελέσματα μεταξύ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μεταφορών ήταν ελαφρώς καλύτερα, πετυχαίνοντας υψηλότερους μέσους όρους.

✓ Η ερώτηση αφορά ουσιαστικά το βαθμό στον οποίο μπορεί να επιτευχθεί η διάχυση γνώσης μεταξύ επιχειρήσεων στον Ελαιώνα. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα

οι απαντήσεις σχετικά με όλους τους κλάδους των επιχειρήσεων είναι ουδέτερες σε αυτό το στοιχείο. Παρόλα αυτά, οι επιχειρήσεις που ανήκουν στον τομέα των μεταφορών είναι αρκετά δεκτικές, πράγμα που κάνει πιο εφικτή την επίτευξη οικονομιών συσσώρευσης μεταξύ τους.

✓ Σχετικά με τη πρόθεση για ανταλλαγή πληροφοριών, παρατηρούμε μια μετριοπάθεια στις απαντήσεις, με τον κλάδο των μεταφορών να εμφανίζει μεγαλύτερο μέσο όρο. Αυτό το στοιχείο είναι απαραίτητο για τα logistics clusters, καθώς επιτρέπει την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών τους.

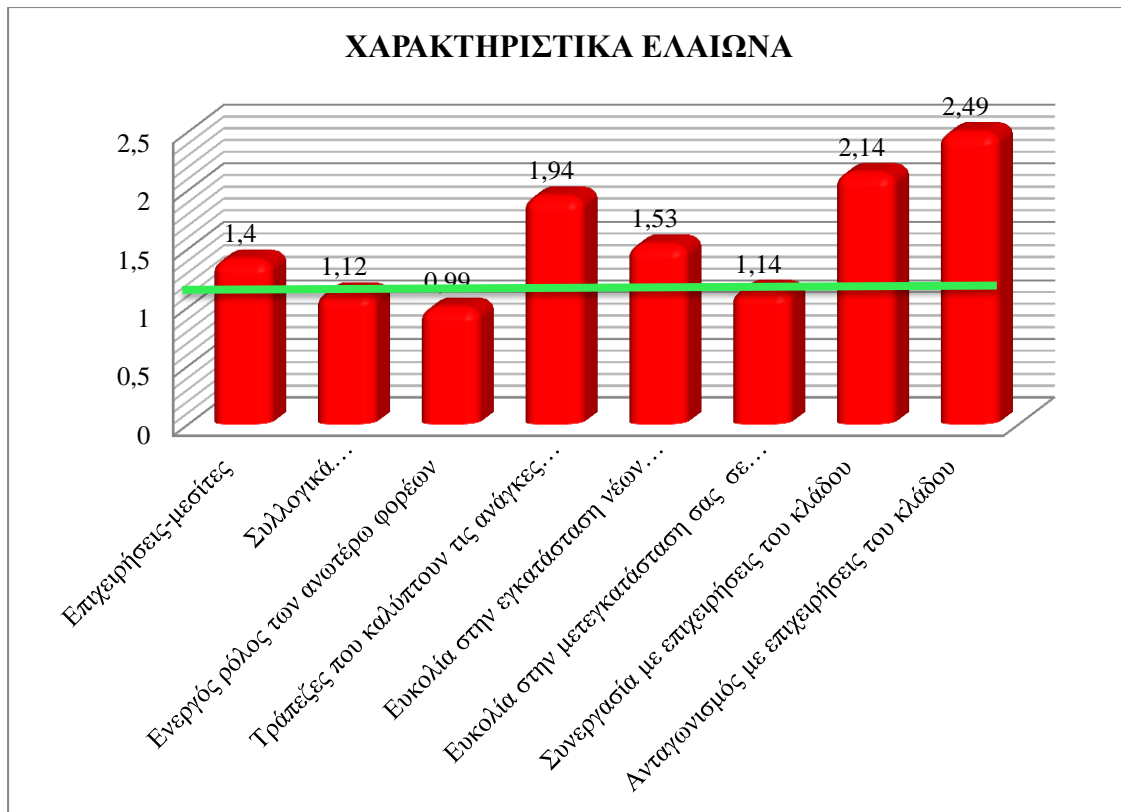
Στην ερώτηση αυτή έγινε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha μέσω του προγράμματος SSPS 24.0 και τα αποτελέσματα ξεπερνούσαν τα ελάχιστα αποδεχτά δηλαδή 0.7 όπως φαίνεται παρακάτω:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,828	,830	6

Χαρακτηριστικά της περιοχής

Η επόμενη ομάδα ερωτήσεων αφορούσε τη διερεύνηση ορισμένων χαρακτηριστικών της περιοχής με χρήση κλίμακας Likert. Οι απαντήσεις κυμαίνονταν από καθόλου έως πολύ και στη συνέχεια παρουσιάζονται κωδικοποιημένα σε κλίμακα από 0-4 και παρουσιάζονται παρακάτω:

Διάγραμμα 5.4- 21: Τα χαρακτηριστικά της περιοχής του Ελαιώνα

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

- ✓ Όπως καθίσταται σαφές από το διάγραμμα η ύπαρξη των ενδιάμεσων στην περιοχή είναι μικρή, πράγμα που επιδρά ανασταλτικά στην ανταγωνιστικότητα ενός μελλοντικού cluster καθώς αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα διακυβέρνησης .
- ✓ Σχετικά με την ερώτηση για τα συλλογικά όργανα, παρατηρούμε ότι τόσο η παρουσία τους όσο και ο ρόλος τους είναι αδύναμα. Αυτό το στοιχείο διαπιστώθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις καθώς όλοι οι συνεντευξιάζοντες συμφώνησαν ότι δεν υπάρχουν ενώσεις και συνεταιρισμοί επιχειρήσεων, ενώ όσοι υπάρχουν, έχουν πολύ ασθενείς αρμοδιότητες. Το γεγονός αυτό συμφωνεί και με την ερώτηση σχετικά με τις σχέσεις που αναπτύσσουν οι επιχειρήσεις στην περιοχή, όπου διαπιστώθηκε ότι με τους φορείς αναπτύσσουν αδύναμη σχέση.
- ✓ Η ύπαρξη τραπεζών που καλύπτουν τις ανάγκες των επιχειρήσεων της περιοχής, χαρακτηρίζεται ως μέτρια από τους ερωτηθέντες. Η ύπαρξη αυτών εξασφαλίζει πρόσβαση σε κεφάλαια που καλύπτουν τις ανάγκες μιας συστάδας.
- ✓ Τα εμπόδια εισόδου που αποτελούν στοιχείο της δομής μιας συστάδας υπάρχουν σε μέτριο βαθμό πράγμα που επιδρά αρνητικά στην απόδοση μιας μελλοντικής συστάδας ενώ τα εμπόδια εξόδου είναι ισχυρά, πράγμα που επίσης δυσχεραίνει την ύπαρξη μιας συστάδας. Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις, το μεγαλύτερο

εμπόδιο εισόδου είναι η γραφειοκρατία ενώ εξόδου είναι πέρα απο τη γραφειοκρατία και το κόστος που συνεπάγεται η ενοικίαση και μετακόμιση γραφείων, αποθηκών και πάρκινγκ. Επιπλέον το γεγονός της απομάκρυνσης από την περιοχή αυξάνει και τα κόστη συναλλαγής με προμηθευτές και πελάτες σύμφωνα με τον εκπρόσωπο των μεταφορικών επιχειρήσεων.

✓ Σε ότι αφορά τον εσωτερικό ανταγωνισμό στην περιοχή του Ελαιώνα, παρατηρούμε ότι υπάρχει και ανταγωνισμός και συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων στην περιοχή με τον ανταγωνισμό να υπάρχει σε μεγαλύτερο βαθμό ενώ η συνεργασία χαρακτηρίζεται μέτρια. Σε κάθε περίπτωση αποτελεί ένα στοιχείο της δομής μιας συστάδας που η ύπαρξη του συνεπάγεται μεγαλύτερη απόδοση. Ο εσωτερικός ανταγωνισμός είναι μεγαλύτερος σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις του τομέα των μεταφορών, καθώς βαθμολογήθηκε με 3,45/5 η συνεργασία και 3,82/5 ο ανταγωνισμός.

Στην ερώτηση αυτή έγινε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha μέσω του προγράμματος SSPS 24.0 και τα αποτελέσματα ξεπερνούσαν τα ελάχιστα αποδεχτά δηλαδή 0.7 όπως φαίνεται παρακάτω:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,723	,732	8

Υπαρξη ηγέτιδων επιχειρήσεων

Η ομάδα αυτή των ερωτήσεων, προσπάθησε να καλύψει το βαθμό στον οποίο υπάρχουν ηγέτιδες επιχειρήσεις στην περιοχή, γεγονός που αποτελεί βασικό στοιχείο της διακυβέρνησης μιας συστάδας. Οι ερωτήσεις διατυπώθηκαν σε μορφή κλίμακας Likert ενώ οι απαντήσεις διακυμάνθηκαν από διαφωνώ απόλυτα έως συμφωνώ απόλυτα. Για ευκρινέστερη απεικόνιση κωδικοποιήθηκαν με τους αριθμούς 1-5, όπως φαίνεται παρακάτω:

Πίνακας 5.4- 8: Ύπαρξη ηγέτιδας επιχείρησης

ΥΠΑΡΞΗ ΗΓΕΤΙΔΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ	ΜΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Κατευθύνουν τη δραστηριότητα επιχειρήσεων της περιοχής	2,9	ΜΕΤΡΙΑ
Οι επενδύσεις τους ευνοούν άλλες επιχειρήσεις	3,24	ΜΕΤΡΙΑ
Θα μπορούσαν να αναλάβουν τους παραπάνω ρόλους	3,18	ΜΕΤΡΙΑ
Επιβάλλουν τις θέσεις τους	2,85	ΜΕΤΡΙΑ

Πηγή: Ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις

Όπως καθίσταται σαφές από τον πίνακα, στην περιοχή του Ελαιώνα υπάρχουν επιχειρήσεις που ενεργούν ως ηγέτιδες είτε προβαίνοντας σε επενδύσεις που ευνοούν και άλλες επιχειρήσεις είτε κατευθύνουν με τη δραστηριότητα τους. Επιπλέον βασικό στοιχείο που επιδρά θετικά στο ενδεχόμενο ύπαρξης μιας συστάδας είναι το γεγονός ότι υπάρχουν και εν δυνάμει ηγέτιδες επιχειρήσεις στην περιοχή.

Η τελευταία ερώτηση αφορά στο κατά πόσο υπάρχει ισότητα στις επιχειρήσεις της περιοχής ή ιεραρχία. Παρατηρήθηκε το γεγονός ότι υπάρχουν επιχειρήσεις που επιβάλλονται, γεγονός που δημιουργεί ένα δυσμενές κλίμα για τη συγκρότηση μιας συστάδας, καθώς αποτελεί βασική αιτία για να μην απολαμβάνουν όλα τα μέλη μιας συστάδας τα οφέλη που απορρέουν από αυτήν.

Στην ερώτηση αυτή έγινε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha μέσω του προγράμματος SSPS 24.0 και τα αποτελέσματα ξεπερνούσαν τα ελάχιστα αποδεχτά δηλαδή 0.7 όπως φαίνεται παρακάτω:

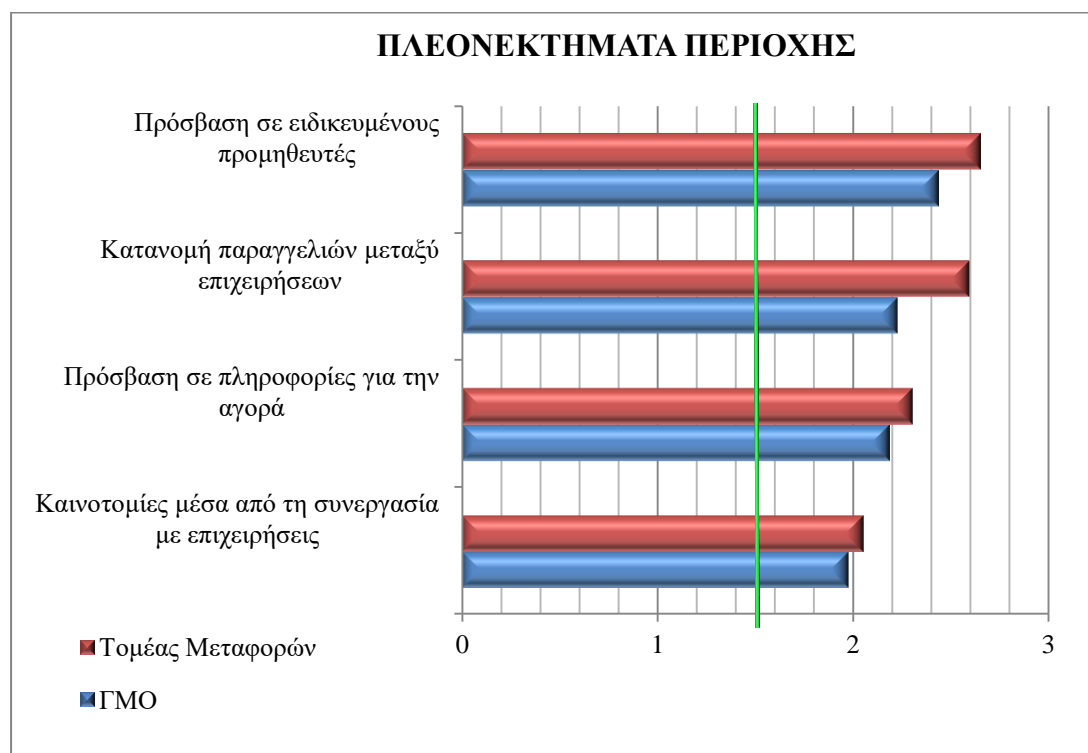
Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,853	,853	4

Πλεονεκτήματα από την εγκατάσταση στον Ελαιώνα

Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούσαν οφέλη που αποκομίζουν από την εγκατάστασή τους στην περιοχή. Οι ερωτήσεις αυτές

διατυπώθηκαν με χρήση της κλίμακας Likert. Οι διαθέσιμες απαντήσεις κυμάνθηκαν από διαφωνώ απόλυτα έως συμφωνώ απόλυτα. Για την καλύτερη απεικόνιση κωδικοποιήθηκαν με τους αριθμούς 1-4 και τα αποτελέσματα που προέκυψαν απεικονίζονται ως εξής:

Διάγραμμα 5.4- 22: Τα πλεονεκτήματα εγκατάστασης στον Ελαιώνα

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

✓ Η ύπαρξη ειδικευμένων προμηθευτών αποτελεί βασικό στοιχείο οικονομιών συσσώρευσης για τη συστάδα. Όπως καθίσταται σαφές από το διάγραμμα, η ερώτηση αυτή παρουσίαζε αποκλίσεις μεταξύ όλων των επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων του τομέα των μεταφορών. Έτσι, ενώ στην πρώτη περίπτωση η απάντηση ήταν ουδέτερη, στη δεύτερη ήταν καθαρά θετική, πράγμα που από τη μια αποτελεί μια ακόμη ένδειξη για το ότι η δραστηριότητα πυρήνα του Ελαιώνα είναι οι μεταφορές και από την άλλη, ότι οι επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών έχουν καταφέρει σε κάποιον βαθμό την επίτευξη οικονομιών κλίμακας.

✓ Η κατανομή των παραγγελιών, όπως παρατηρούμε από το **διάγραμμα 5.4.20** εφαρμόζεται σε μέτριο βαθμό μεταξύ όλων των επιχειρήσεων του Ελαιώνα, ενώ μεταξύ των επιχειρήσεων που σχετίζονται με τη μεταφορά συμβαίνει σε μεγάλο

βαθμό, πράγμα που θεωρείται συχνό φαινόμενο μεταξύ επιχειρήσεων-μελών ενός μεταφορικού cluster.

✓ Οι επιχειρήσεις αποφάνθηκαν ότι η εγκατάσταση στην περιοχή εξασφαλίζει πρόσβαση σε πληροφορίες σε μέτρια επίπεδα. Το στοιχείο αυτό αποτελεί μια προοπτική για δημιουργία συστάδας, καθώς αποτελεί από τα βασικά πλεονεκτήματα που προσφέρει μια συστάδα και ευνοεί την αύξηση της παραγωγικότητας.

✓ Οι ιδέες κατά Rosenfeld που παίρνουν τη μορφή των καινοτομιών αποτελούν ένα τα στοιχεία που συντελούν στην επιτυχία μιας συστάδας. Επιπλέον, αποτελεί και ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα μιας συστάδας. Όπως παρατηρήθηκε, ενώ ο μέσος όρος των επιχειρήσεων θεωρεί μέτρια την επίτευξη καινοτομιών, οι επιχειρήσεις που σχετίζονται με τη μεταφορά τείνουν πιο πολύ προς την έντονη επίτευξη.

Οι λοιπές υποερωτήσεις αυτής της ερώτησης κωδικοποιήθηκαν με τους αριθμούς 1-5 και παρουσιάζονται παρακάτω:

Πίνακας 5.4- 9: Πλεονεκτήματα της περιοχής του Ελαιώνα 2

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΕΙ:	ΜΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Υποστήριξη από την τοπική διοίκηση	2,28	ΑΔΥΝΑΜΗ
Υποστήριξη από κεντρική κυβέρνηση	2,1	ΑΔΥΝΑΜΗ

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Όπως γίνεται αντιληπτό, για τις επιχειρήσεις του Ελαιώνα η υποστήριξη από τοπική διοίκηση και κυβέρνηση είναι αδύναμη. Το γεγονός αυτό επιδρά αρνητικά σε μια ενδεχόμενη ύπαρξη cluster, καθώς θεωρείται απαραίτητο για την επιτυχία του.

Στην ερώτηση αυτή πραγματοποιήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha μέσω του προγράμματος SPSS 24.0 και τα αποτελέσματα ξεπερνούσαν τα ελάχιστα αποδεχτά δηλαδή 0.7 όπως φαίνεται παρακάτω:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized	N of Items

	Items	
,854	,856	6

Πλεονεκτήματα ανταγωνισμού

Οι ερωτήσεις της ενότητας αυτής αφορούσαν το κατά πόσο υπάρχουν πλεονεκτήματα από τον εσωτερικό ανταγωνισμό που αναπτύσσεται μεταξύ των επιχειρήσεων του Ελαιώνα. Οι ερωτήσεις αυτές διατυπώθηκαν σε κλίμακα Likert και είχαν τις τιμές από καθόλου έως πολύ. Στη συνέχεια κωδικοποιήθηκαν με τιμές από 1-5 για ευκρινέστερη απεικόνιση και περιγράφονται παρακάτω:

Πίνακας 5.4- 10: Πλεονεκτήματα που πηγάζουν από τον ανταγωνισμό

Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΕΥΝΟΕΙ:	ΜΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων	2,73	ΜΕΤΡΙΑ
Την περαιτέρω ειδίκευση επιχειρήσεων	2,99	ΜΕΤΡΙΑ

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

✓ Όπως παρατηρούμε, ο ανταγωνισμός μεταξύ επιχειρήσεων στον Ελαιώνα, ευνοεί σε μέτριο βαθμό την εμφάνιση νέων επιχειρήσεων. Αυτό συνεπάγεται μετρίου βαθμού ύπαρξη εσωτερικού ανταγωνισμού πράγμα που δημιουργεί υπόβαθρο για τη δημιουργία μιας συστάδας. Ταυτόχρονα, συνεπάγεται και μετρίου βαθμού επιχειρηματικότητα, πράγμα που επίσης θεωρείται σημαντικό για τη συγκρότηση μιας συστάδας.

✓ Γίνεται αντιληπτό, ότι ο εσωτερικός ανταγωνισμός των επιχειρήσεων προκαλεί σε μέτριο βαθμό ειδίκευση των επιχειρήσεων. Το γεγονός αυτό, συνεπάγεται επίσης μετρίου βαθμού εσωτερικό ανταγωνισμό.

Υπαρξη δεξαμενής προσωπικού στον Ελαιώνα

Η ομάδα αυτήν των ερωτήσεων αποσκοπούσε στη διαπίστωση του βαθμού ύπαρξης προσωπικού στην περιοχή του Ελαιώνα που είναι φορέας άρρηκτης γνώσης, σε ότι αφορά τις παραγωγικές διαδικασίες αλλά και κατά πόσο φέρει εικόνα της αγοράς. Ουσιαστικά αποπειράθηκε η διαπίστωση ύπαρξης δεξαμενής ειδικευμένου προσωπικού ή κοινή αγορά εργασίας για τις επιχειρήσεις που εδρεύουν στην περιοχή, πράγμα που οδηγεί σε οικονομίες συσσώρευσης. Οι ερωτήσεις διατυπώθηκαν με

κλίμακα Likert. Οι απαντήσεις κυμαίνονταν από διαφωνώ απόλυτα έως συμφωνώ απόλυτα, κωδικοποιήθηκαν από 1-5 για πιο κατανοητή απεικόνιση και περιγράφονται παρακάτω:

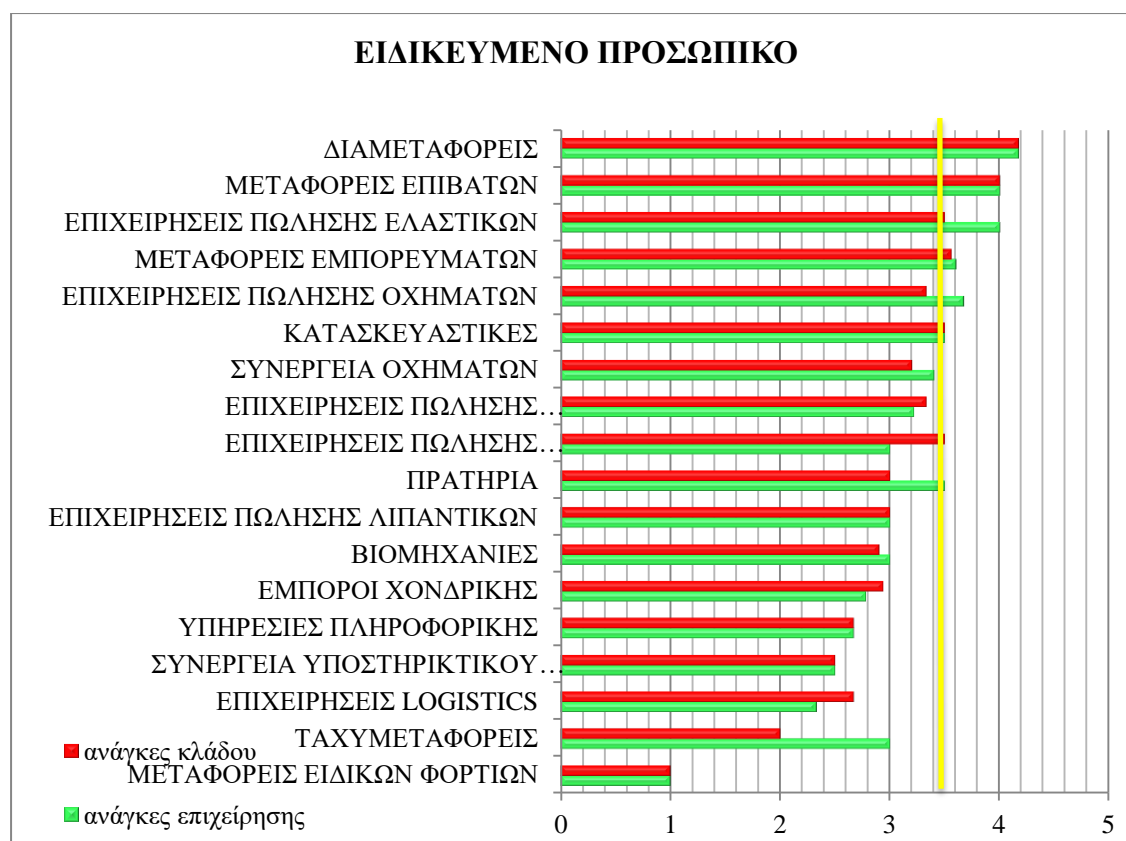
Πίνακας 5.4- 11: Ύπαρξη ειδικευμένου προσωπικού

ΟΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΠΟΥ:	ΜΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Καλύπτουν τις ανάγκες της επιχείρησης	3,23	ΜΕΤΡΙΑ
Αφορούν ολόκληρο τον κλάδο	3,21	ΜΕΤΡΙΑ

Πηγή: Ερωτηματολόγιο & συνεντεύξεις

Όπως παρατηρήθηκε, οι γνώσεις του προσωπικού που εργάζεται στον Ελαιώνα καλύπτουν σε μέτριο βαθμό τις ανάγκες των επιχειρήσεων όπως και οι γνώσεις τους σχετικά με τον κλάδο, ωστόσο στο παρακάτω πίνακα, παρατηρούμε ότι ορισμένες κατηγορίες επιχειρήσεων έχουν σε μεγαλύτερο βαθμό ειδικευμένο προσωπικό:

Διάγραμμα 5.4- 23: Ύπαρξη ειδικευμένου προσωπικού

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

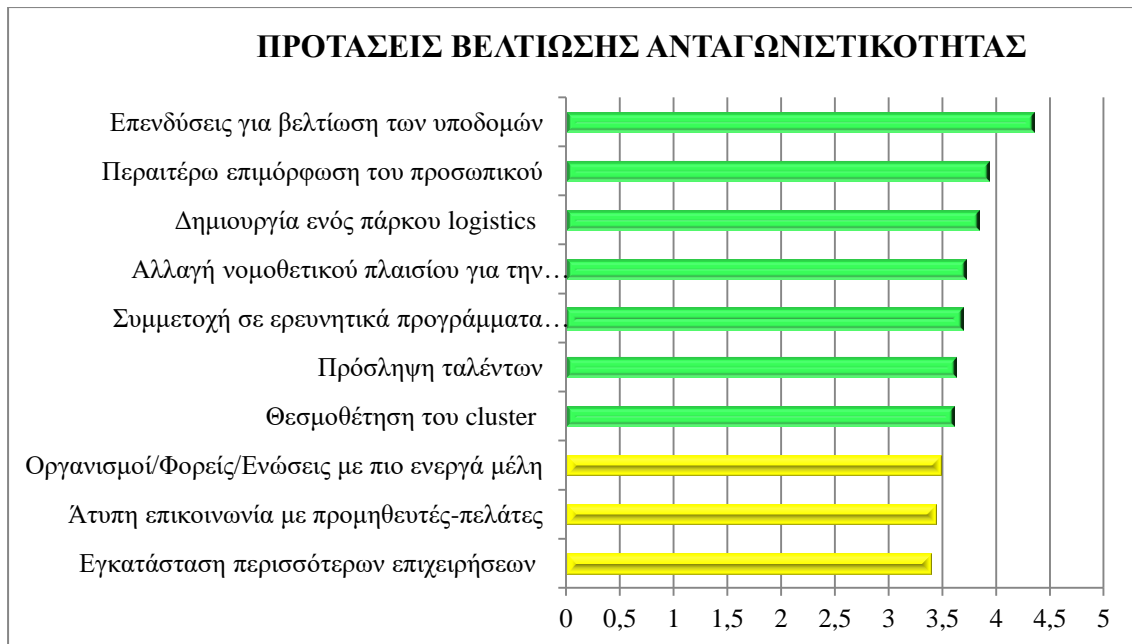
Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι διαμεταφορείς και οι μεταφορείς εμπορευμάτων που αποτελούν και δραστηριότητες στις οποίες ειδικεύεται η περιοχή του Ελαιώνα είναι

από τις επιχειρήσεις με το πιο εξειδικευμένο προσωπικό. Συγκεκριμένα, οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων διαμεταφοράς, logistics και μεταφορικών επιχειρήσεων ανέφεραν ότι προτιμούν να προσλάβουν προσωπικό που έχει δουλέψει πρόσφατα στον Ελαιώνα και πως είναι εφικτό ένας εργαζόμενος στον κλάδο τους να βρει σχετικά εύκολα δουλειά εάν έχει προϋπηρεσία στην περιοχή καθώς λαμβάνει σημαντικό μέρος των απαραίτητων γνώσεων “on the job training” πράγμα που μαρτυρεί το ότι το προσωπικό αποτελεί φορέα άρρητης γνώσης. Σε κάθε περίπτωση παρατηρούμε ότι έχει σχηματιστεί σε άλλες κατηγορίες επιχειρήσεων έντονα και σε άλλες λιγότερο μια σημαντική δεξαμενή προσωπικού που φέρει άρρητη γνώση, σχηματισμένη από την εμπειρία του.

Προτάσεις βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας

Η ομάδα αυτή των ερωτήσεων είχε σαν σκοπό, να διατυπώσει ορισμένες προτάσεις σχετικές με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον Ελαιώνα και ταυτόχρονα να διαπιστώσει την ύπαρξη στοιχείων που ενδεχομένως να αποτελέσουν τροχοπέδη στη συγκρότηση ενός cluster. Στους ερωτηθέντες ζητήθηκε να βαθμολογήσουν την τυχόν βελτίωση της απόδοσης τους στην περίπτωση εφαρμογής ορισμένων προτάσεων, σε κλίμακα Likert από καθόλου έως πολύ. Οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν από 1-5 και παρουσιάζονται παρακάτω:

Διάγραμμα 5.4- 24: Προτάσεις βελτίωσης ανταγωνιστικότητας

Πηγή: Ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις

✓ Όπως παρατηρήθηκε, το μέτρο που θα βοηθήσει περισσότερο είναι οι επενδύσεις στις υποδομές της περιοχής. Αξίζει να αναφερθεί ότι βάσει συνεντεύξεων, η περιοχή παρουσιάζει πολλά προβλήματα σε ότι αφορά τη φυσική της υποδομή. Συγκεκριμένα, το πλάτος των οδών εσωτερικά του Ελαιώνα είναι κατασκευασμένο για να εξυπηρετεί οχήματα από άλλες δεκαετίες, πράγμα που προκαλεί συχνά συμφόρηση στην περιοχή και περιορίζει την πρόσβαση. Επιπλέον προβλήματα που αναφέρθηκαν είναι:

- Υψηλά δημοτικά τέλη
- Έλλειψη αποχετευτικού συστήματος
- Έλλειψη αντιπλημμυρικών έργων
- Έλλειψη φωτισμού στους δρόμους
- Απουσία συντήρησης των δρόμων με αποτέλεσμα να εμφανίζουν λακκούβες
- Υψηλή εγκληματικότητα
- Ελλιπής πεζοδρόμηση
- Πολλά από τα κτήρια που στεγάζουν επιχειρήσεις, είναι κατασκευασμένα από υλικά που σήμερα θεωρούνται επικίνδυνα για την υγεία των ανθρώπων.

Τα προβλήματα αναφέρθηκαν από όλους τους συνεντευξιζόμενους και αποτελούν κατά τη γνώμη τους βασικό μειονέκτημα για την αύξηση της απόδοσης τους. Σύμφωνα με τη θεωρία τα στοιχεία αυτά δημιουργούν δυσμενές κλίμα για την ανάπτυξη μιας συστάδας.

- ✓ Η επιμόρφωση του προσωπικού είναι ένα στοιχείο απαραίτητο για τη δημιουργία μίας ανταγωνιστικής συστάδας. Όπως παρατηρούμε, χρήζει βελτίωσης. Ο εκπρόσωπος των επιχειρήσεων Logistics, υπογράμμισε την έλλειψη προσωπικού με ακαδημαϊκή γνώση στην περιοχή και την ανάγκη για πρόσληψη τέτοιων ανθρώπων.
- ✓ Όπως καθίσταται σαφές και η θεσμοθέτηση συστάδας αλλά και η δημιουργία πάρκου Logistics είναι προτάσεις που βρίσκουν σύμφωνες τις επιχειρήσεις της περιοχής, καθώς αναγνωρίζουν ότι αυτό θα συνεπάγεται ενδεχόμενα οφέλη για αυτούς.
- ✓ Το νομοθετικό πλαίσιο της περιοχής όπως διαπιστώσαμε και πιο πάνω είναι αρκετά περίπλοκο, πράγμα που δημιουργεί προβλήματα στην εγκατάσταση και την παραμονή των επιχειρήσεων στην περιοχή, ενώ καθιστά το μέλλον τους στην περιοχή αβέβαιο. Συνεπώς, δημιουργεί προβλήματα εκκίνησης και υποβαθμίζει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων στην περιοχή.
- ✓ Η συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα πανεπιστημίων, είναι μια πρόταση που επίσης βρίσκει σύμφωνες τις επιχειρήσεις του Ελαιώνα, γεγονός που επαληθεύει την ύπαρξη αδύναμων σχέσεων των επιχειρήσεων με τα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα. Σε κάθε περίπτωση είναι ένα στοιχείο που θα πρέπει να υπάρχει για να συγκροτηθεί μια συστάδα.
- ✓ Η πρόσληψη ανθρώπων με ταλέντο αποτελεί ένα στοιχείο που βελτιώνει την απόδοση των επιχειρήσεων και δημιουργεί προϋποθέσεις για ένα ανταγωνιστικό cluster. Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων αλλά και από τις συνεντεύξεις όπως προαναφέρθηκε, καθίσταται σαφές ότι δεν υπάρχει στην περιοχή σημαντικός αριθμός προσωπικού με ικανότητες που καλύπτουν τις ανάγκες του κλάδου.
- ✓ Η παρουσία ενεργών μελών, είναι ένα στοιχείο το οποίο, όπως ανέφεραν οι εκπρόσωποι των εμπόρων χονδρικής, της ΠΕΕΔ και των ταχυμεταφορέων, βρίσκεται σε έλλειψη. Ωστόσο, αποτελεί παράγοντα που ευνοεί τη συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων και τη δημιουργία συστάδας. Συνεπώς, αν και βρίσκεται σε έλλειψη, παρατηρούμε ότι οι επιχειρήσεις δεν το θεωρούν τόσο απαραίτητο.
- ✓ Η άτυπη επικοινωνία είναι ένα στοιχείο που ευνοεί τη διάχυση γνώσης και την επίτευξη καινοτομιών. Σαν γεγονός λαμβάνει χώρα στην περιοχή του Ελαιώνα σύμφωνα με τις συνεντεύξεις και γι αυτό και στο ερωτηματολόγιο συγκέντρωσε χαμηλό μέσο όρο σημαντικότητας.
- ✓ Η εγκατάσταση περισσότερων επιχειρήσεων είναι ένα γεγονός που θα επιφέρει ο σχηματισμός μια συστάδας ενώ θα ευνοήσει και την αύξηση της

ανταγωνιστικότητας της. Όπως γίνεται αντιληπτό, δεν θεωρείται τόσο σημαντικό από τα μέλη της συστάδας.

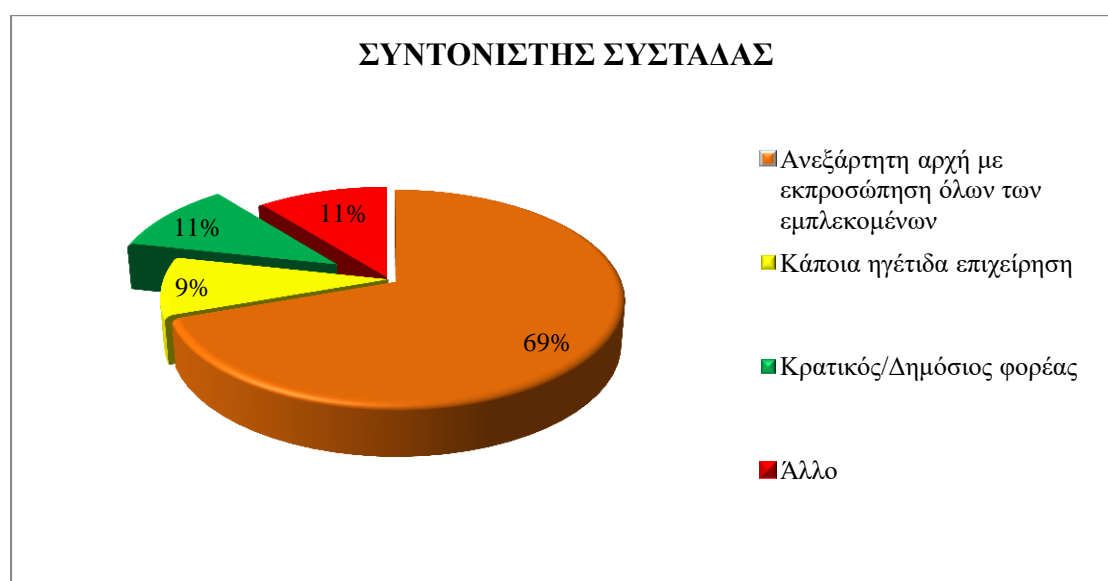
Στην ερώτηση αυτή έγινε έλεγχος αξιοπιστίας με τη μέθοδο Cronbach alpha μέσω του προγράμματος SPSS 24.0 και τα αποτελέσματα ξεπερνούσαν τα ελάχιστα αποδεχτά δηλαδή 0.7 όπως φαίνεται παρακάτω:

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,871	,869	9

Συντονιστής της συστάδας

Στο ερωτηματολόγιο, τέθηκε σαν ερώτημα ο προσδιορισμός του φορέα που θεωρείται κατάλληλος. Η ερώτηση τέθηκε σε μορφή πολλαπλής επιλογής με μια μόνον δυνατή απάντηση. Τα αποτελέσματα είναι τα εξής:

Διάγραμμα 5.4- 25: Κατάλληλος συντονιστής συστάδας

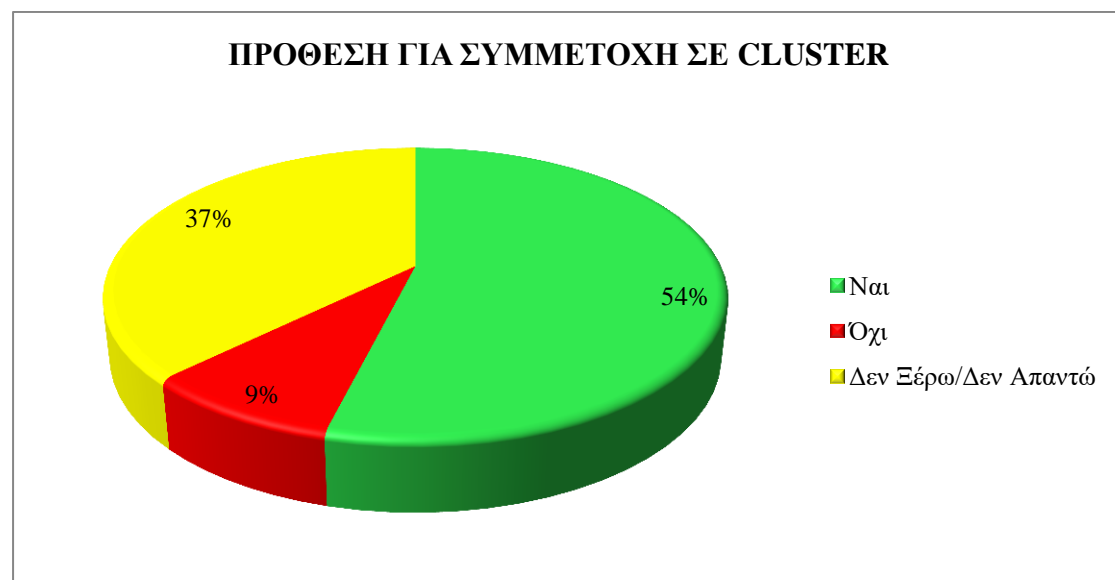
Πηγές: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Όπως παρατηρούμε, η πλειονότητα των επιχειρήσεων αποκρίθηκε ότι μια ανεξάρτητη αρχή με εκπροσώπηση όλων των εργαζομένων είναι η καταλληλότερη. Στη συνέχεια προτιμούν οι δημίσιοι φορείς ή κάποια άλλη μορφή συντονιστή και στην τελευταία θέση βρίσκεται η επιλογή της ηγέτιδας επιχείρησης.

Πρόθεση για συμμετοχή σε συστάδα

Η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε την πρόθεση για συμμετοχή σε συστάδα με άλλες επιχειρήσεις στην περιοχή του Ελαιώνα. Η ερώτηση αυτή ήταν διατυπωμένη με μορφή πολλαπλής επιλογής και δυνατότητα μιας απάντησης. Τα αποτελέσματα γίνονται ορατά στη συνέχεια:

Διάγραμμα 5.4- 26: Η πρόθεση για συμμετοχή σε Cluster

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Όπως παρατηρούμε, η πλειονότητα των επιχειρήσεων αποκρίθηκε θετικά στη συμμετοχή σε μια συστάδα. Παρόλα αυτά, ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων ήταν επιφυλακτικό και αποκρίθηκε ότι δεν ξέρει ή δεν απαντάει στην ερώτηση. Οι ενδιασμοί αυτοί, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις, οφείλονται στο γεγονός ότι οι επιχειρήσεις θεωρούν ιδεατή μια τέτοια συνεργασία, διότι κατά τη γνώμη τους ο συντονισμός και η εξασφάλιση ίσων ωφελειών για όλους είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν.

5.5 Ανάλυση με τον αλγόριθμο Apriori

Στα πλαίσια ανάλυσης των απαντήσεων του ερωτηματολογίου και με σκοπό την εξαγωγή πιο ολοκληρωμένων αποτελεσμάτων, έγινε προσπάθεια να εντοπιστούν συσχετίσεις μεταξύ των απαντήσεων. Πιο συγκεκριμένα, μέσω του αλγορίθμου Apriori εξάγαμε ορισμένους κανόνες συσχέτισης.

Η χρήση του αλγορίθμου έγινε μέσω της γλώσσας προγραμματισμού python (python 3.7) και της βιβλιοθήκης Apriori. Για να γίνει η χρήση του ανωτέρου αλγορίθμου, τα δεδομένα μας έπρεπε να κωδικοποιηθούν σαν “ Καλάθια Αγοράς” ως εξής:

- Οι δραστηριότητες των επιχειρήσεων κωδικοποιήθηκαν με αύξοντα αριθμό εφόσον κατηγοριοποιήθηκαν σύμφωνα με τον **Πίνακα 5.4-3**
- Τα χρόνια δράσεις στην περιοχή κατηγοριοποιήθηκαν ανά δεκάδες και κωδικοποιήθηκαν με αύξοντα αριθμό.
- Οι απαντήσεις των ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής κωδικοποιήθηκαν με αύξων αριθμό από το 1 έως τον αριθμό των δοθεισών απαντήσεων.
- Οι απαντήσεις των ερωτήσεων κλίμακας Likert κωδικοποιήθηκαν με αύξων αριθμό 1-5 όπως στον **Πίνακα 5.4-5**
- Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου κωδικοποιήθηκαν επιπλέον με αύξων αριθμό από το 1 έως το 72 με κάθε υποερώτηση να κωδικοποιείται με διαφορετικό αριθμό.

Η τελική μορφή της κάθε απάντησης του ερωτηματολογίου ήταν της μορφής n-αριθμός ερώτησης από το 1 έως το 72-γα-αριθμός απάντησης με βάση την ανωτέρω κωδικοποίηση. Έτσι, ο κωδικός v35ya2 σήμαινε ότι στην ερώτηση 35 δόθηκε η απάντηση 2.

Τα όρια που θέσαμε στον αλγόριθμο για την εξαγωγή κανόνων ήταν τα εξής:

- ✓ Support > 0.1
- ✓ Confidence > 0.9
- ✓ Lift > 3
- ✓ Μέγεθος set: 2 στοιχεία

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν ήταν τα παρακάτω:

Left Hand Side	Right Hand Side	Support	Confidence	Lift
----------------	-----------------	---------	------------	------

v70ya1	v69ya1	0.156863	1.000000	5.100000
v70ya5	v75ya5	0.107843	0.916667	3.596154
v67ya1	v68ya1	0.254902	0.962963	3.069444

Ερμηνεία αποτελεσμάτων:

- Ο πρώτος κανόνας υποδηλώνει ότι όσοι δήλωσαν ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων του Ελαιώνα δεν οδηγεί στην περαιτέρω ειδίκευση των επιχειρήσεων, επέλεξαν επιπλέον ότι δεν οδηγεί στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Η σχέση αυτή μεταξύ των δύο απαντήσεων οφείλεται στο υπάρχουν επιχειρήσεις στην περιοχή όπου δεν τις είναι αισθητά τα οφέλη του ανταγωνισμού.
- Ο δεύτερος κανόνας υποδηλώνει ότι όσοι έχουν δηλώσει ότι ο ανταγωνισμός που υπάρχει στην περιοχή οδηγεί έντονα σε περαιτέρω ειδίκευση, κατά 92% θεωρούν ότι η θεσμοθέτηση cluster στην περιοχή θα βελτίωνε σημαντικά την ανταγωνιστικότητα τους. Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι επιχειρήσεις που θεωρούν ότι ευνοούνται από τον ανταγωνισμό είναι και πιο έντονα πρόθυμες για τη συγκρότηση συστάδας και συνεπώς γίνεται αντιληπτό το πόσο σημαντικά είναι τα αποτελέσματα του ανταγωνισμού για να πειστεί μια επιχείρηση να συμμετάσχει σε μια συστάδα.
- Ο τρίτος κανόνας υποδηλώνει ότι ένα μεγάλο ποσοστό των υποψηφίων της τάξης του 25% δήλωσε ότι η εγκατάσταση στην περιοχή δεν εξασφαλίζει την υποστήριξη από την τοπική διοίκηση και κατά 96% δήλωσε επιπλέον ότι δεν εξασφαλίζει υποστήριξη και από την κυβέρνηση. Αυτό αποτελεί μία ακόμα ένδειξη της ύπαρξης του βασικού αυτού ανασταλτικού παράγοντα για την επιτυχία μιας επιχειρηματικής συστάδας.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έχοντας πραγματοποιήσει μια πλήρη ανάλυση σχετικά με τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων και των ερωτηματολόγιο, σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει μια συγκέντρωση και ανακεφαλαίωση των κυριότερων προϋποθέσεων που εξετάστηκαν στην περιοχή του Ελαιώνα. Στη συνέχεια θα γίνει μια σύγκριση με τα αντίστοιχα

αποτελέσματα από την περιοχή του Πειραιά. Τέλος, θα αναφερθούν τα συμπεράσματα, προτάσεις σχετικά με την περιοχή και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

6.1 Ανακεφαλαίωση

Κατόπιν της ανάλυσης του ερωτηματολογίου και των συνεντεύξεων που προηγήθηκαν στην προηγούμενη ενότητα αλλά και τη θεωρία που αποτέλεσε τη βάση της ανάλυσης, καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα σε σχέση με το βαθμό στον οποίο ισχύουν στην περιοχή του Ελαιώνα προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός cluster μεταφορικών επιχειρήσεων:

➤ Με βάση τα χαρακτηριστικά από τους ορισμούς που έχουν δοθεί για τη συστάδα, οι επιχειρήσεις του Ελαιώνα:

- *Πληθυσμός*: Στην περιοχή υπάρχει μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων, κατά βάση μικρών και πολύ μικρών και σε καμία περίπτωση δεν υπάρχει κάποια μορφή ολότητας.
- *Γεωγραφική συγκέντρωση*: Με βάση τα ψηφιακά δεδομένα από τα δύο επιμελητήρια, υπάρχουν συγκεντρώσεις ποικίλων ειδών επιχειρήσεων.
- *Η συμμετοχή στις συστάδες ιδιωτικών-δημόσιων οργανισμών*: Υπάρχει ελάχιστη έως μηδαμινή παρουσία οργανισμών και φορέων του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα στην περιοχή, όπως επίσης και η δραστηριότητα αυτών είναι ανίσχυρη.
- *Οικονομική εξειδίκευση*: Στον Ελαιώνα υπάρχει ειδίκευση σε διάφορες οικονομικές δραστηριότητες που ανήκουν στον κλάδο των μεταφορών. Αυτό το γεγονός επαληθεύτηκε τόσο από τα ψηφιακά δεδομένα των επιμελητηρίων όσο και από τις σχέσεις των επιχειρήσεων μεταξύ τους, το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι ανήκουν σε ένα ενιαίο σύστημα παραγωγής που έχει σαν έδρα του τον Ελαιώνα και το γεγονός ότι ο πιο σημαντικός λόγος για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων στην περιοχή πέρα από τα ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα, είναι η ύπαρξη επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη μεταφορά.
- *Αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ μελών*: Όπως προέκυψε από την εξέταση των σχέσεων μεταξύ των επιχειρήσεων του Ελαιώνα, έχουν αναπτυχθεί σχέσεις μεταξύ τους, που είναι έντονες και διέπονται από εμπιστοσύνη.

- *Κρίσιμη μάζα:* Εφόσον στην περιοχή δεν υπάρχει συστάδα, δεν είχε νόημα να εξεταστεί αυτός ο παράγοντας.

➤ Δομή συστάδας

- *Οικονομίες συσσώρευσης:* Το στοιχείο αυτό επιτυγχάνεται μεταξύ των επιχειρήσεων του Ελαιώνα, καθώς είναι υπαρκτές και οι τρεις οικονομίες συσσώρευσης, έτσι όπως περιγράφησαν από τον Krugman. Πιο συγκεκριμένα, επιτυγχάνεται μεταξύ των επιχειρήσεων η διάχυση γνώσης αφού όπως παρατηρήθηκε, η εγκατάσταση στην περιοχή εξασφαλίζει πληροφορίες αλλά και από το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις είναι πρόθυμες να μοιραστούν στοιχεία για την παραγωγή και το πελατολόγιο τους με άλλες επιχειρήσεις της περιοχής. Ένας άλλος λόγος για τον οποίο δύναται να λαμβάνει χώρα η διάχυση γνώσεων είναι η έντονη παρουσία εμπιστοσύνης μεταξύ των επιχειρήσεων. Σε ότι αφορά την παρουσία πελατών και ειδικευμένων προμηθευτών, παρατηρήθηκε ότι υπάρχει παρουσία στην περιοχή. Τέλος, στην περιοχή παρατηρήθηκε η ύπαρξη κοινής αγοράς εργασίας διότι οι εργαζόμενοι φέρουν γνώσεις τέτοιες που καλύπτουν την αγορά και αφορούν και ολόκληρο τον κλάδο.

- *Τα εμπόδια:* Στην περιοχή υπάρχουν τόσο εμπόδια εισόδου όσο και εξόδου, με τα δεύτερα μάλιστα να έχουν έντονη παρουσία. Η ύπαρξη τους δυσχεραίνει την ανταγωνιστικότητα ενός ενδεχόμενου cluster.

- *Ετερογένεια:* Η ετερογένεια στην περιοχή του Ελαιώνα είναι έντονη τόσο σε σχέση με τα χρόνια εγκατάστασης στην περιοχή και τα μεγέθη των επιχειρήσεων, όσο και με το αντικείμενο δραστηριότητας τους.

- *Εσωτερικός ανταγωνισμός:* Αποτελεί στοιχείο με έντονη παρουσία καθώς μεταξύ των επιχειρήσεων της περιοχής που δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο υπάρχει και συνεργασία αλλά και ανταγωνισμός. Η παρουσία του καθίσταται πρόδηλη και από τα αποτελέσματα του, δηλαδή τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και την περαιτέρω ειδίκευση των υπαρχόντων.

➤ Διακυβέρνηση συστάδας

- *Συλλογική δράση:* Η παρουσία συλλογικής δράσης στην περιοχή γίνεται κατανοητή από το γεγονός ότι υπάρχει κατανομή παραγγελιών μεταξύ επιχειρήσεων αλλά και από το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις είναι πρόθυμες να συμμετέχουν σε ενώσεις που προϋποθέτουν τη λήψη κοινών πολιτικών και δράσεων. Επιπλέον αρνητικά στοιχεία στα πλαίσια της συλλογικής δράσης είναι η απουσία ενώσεων

στην περιοχή και το γεγονός ότι υπάρχει απουσία κοινής χρήσης περιουσιακών στοιχείων.

- *Ηγέτιδα επιχείρηση:* Στην περιοχή υπάρχουν τόσο ηγέτιδες επιχειρήσεις όσο και επιχειρήσεις που έχουν την ικανότητα να αναλάβουν ένα τέτοιο ρόλο.
- *Ενδιάμεσοι:* Είναι στοιχείο που έχει παρουσία στην περιοχή του Ελαιώνα.
- *Εμπιστοσύνη:* Όπως αναφέρθηκε στη διάχυση, έχει έντονη παρουσία.
- Άλλοι παράγοντες που επιδρούν στην ανταγωνιστικότητα μιας ενδεχόμενης συστάδας:
 - *Η δεκτικότητα σε ότι αφορά την εφαρμογή νέων καινοτομιών:* Οι επιχειρήσεις δήλωσαν την έντονη προθυμία τους για υιοθέτηση καινοτομιών.
 - *Η πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες:* Είναι περιορισμένη η πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες και εκπαιδευτικά ιδρύματα.
 - *Η ένταση των σχέσεων:* Οι επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών έχουν τις πιο ισχυρές σχέσεις με τις λοιπές επιχειρήσεις. Επιπλέον οι επιχειρήσεις διατηρούν και υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης μεταξύ τους.
 - *Κοινωνική υποδομή:* Το επίπεδο της κοινωνικής υποδομής είναι πολύ χαμηλό διότι υπάρχει και μικρός αριθμός ενώσεων και ο ρόλος τους δεν είναι τόσο δραστικός. Επιπλέον είναι ένα στοιχείο που χρήζει βελτίωσης στην περιοχή.
 - *Η επιχειρηματικότητα:* Η επιχειρηματικότητα έχει παρουσία και στην περιοχή του Ελαιώνα, καθώς υπάρχουν νέες επιχειρήσεις και κλάδοι στην περιοχή . Σε αυτό συμβάλει το γεγονός ότι δεν είναι έντονα τα εμπόδια εισόδου αλλά και από το ότι ο ίδιος ο ανταγωνισμός στην περιοχή παρέχει τη δυνατότητα να αναδυθούν νέες επιχειρήσεις.
 - *Η αίσθηση του ανήκειν:* Οι επιχειρήσεις στην περιοχή του Ελαιώνα, έχουν έντονο το αίσθημα ότι ανήκουν σε ένα ενιαίο σύστημα παραγωγής που μάλιστα έχει σαν πυρήνα του τον τομέα των μεταφορών.
 - *Ελαττώματα σε ότι αφορά τις φυσικές υποδομές της περιοχής:* Στην περιοχή υπάρχει μεγάλος αριθμός ελαττωμάτων που απαριθμήθηκαν παραπάνω και σχετίζονται με τις φυσικές υποδομές.
 - *Η πρόσβαση σε κεφάλαια:* Είναι εφικτή η πρόσβαση των επιχειρήσεων στα κεφάλαια τόσο μέσω τραπεζών όσο μέσω επιχειρήσεων που πραγματοποιούν επενδύσεις.

- *Συντηρητισμός που σχετίζεται με την τοπικότητα και εκμετάλλευση ευκαιριών :* Υπάρχει συντηρητισμός σε σχέση με το εξωτερικό καθώς δεν υπάρχει έντονη συνεργασία με επιχειρήσεις του εξωτερικού, μόνο από συγκεκριμένους κλάδους ενώ δεν υπάρχει συντηρητισμός σε σχέση με επιχειρήσεις από την υπόλοιπη Ελλάδα, που υπάρχει συνεργασία. Πέρα από τη συνεργασία, είναι ξεκάθαρη και η δήλωση των επιχειρήσεων να εκμεταλλευτούν ευκαιρίες που προκύπτουν από τη διεθνή αγορά.
- *Η έλλειψη ικανοτήτων και η αδυναμία απόκτησης τους:* Η παρουσία προσωπικού με ικανότητες στην περιοχή είναι γεγονός, όπως και οι προοπτικές για προσέλκυση προσωπικού με ικανότητες καθώς οι κλάδοι προσφέρουν προοπτικές για εξέλιξη του προσωπικού.
- *Η ιεραρχία σε μία συστάδα:* Είναι ένας ανασταλτικός παράγοντας που υπάρχει στην περιοχή καθώς υπάρχουν επιχειρήσεις που επιβάλλουν τις θέσεις τους.
- *Υποστήριξη από Κυβέρνηση και τοπικές αρχές και σχέσεις μαζί τους:* Οι επιχειρήσεις της περιοχής του Ελαιώνα, δεν λαμβάνουν υποστήριξη από οποιαδήποτε δημόσια αρχή. Επιπλέον, δεν διατηρούν έντονες σχέσεις μαζί τους.
- *Τεχνολογικές υποδομές:* Η χρήση νέας τεχνολογίας έχει έντονη παρουσία στην καθημερινή δραστηριότητα των επιχειρήσεων του Ελαιώνα.
- *Δέσμευση στην επίτευξη στόχων:* Το στοιχείο αυτό έχει έντονη παρουσία στις επιχειρήσεις του Ελαιώνα.
- *Πλεονεκτήματα συστάδας:* Στην περιοχή προκύπτουν πλεονεκτήματα που είναι αποτέλεσμα συγκρότησης μιας συστάδας. Τέτοια είναι η επίτευξη καινοτομίας, η διάχυση γνώσης και οι επενδύσεις από επιχειρήσεις που ευνοούν και άλλες επιχειρήσεις.
- *Πλεονεκτήματα συστάδας logistics:* Στην περιοχή υπάρχει η προοπτική για να υπάρξουν και πλεονεκτήματα συστάδας logistics καθώς οι επιχειρήσεις είναι διατεθειμένες να ανταλλάξουν πληροφορίες σχετικά με το πελατολόγιο τους και να κατανέμουν παραγγελίες και σε ανταγωνιστές τους.

Στη συνέχεια περιγράφονται συνοπτικά τα παραπάνω:

Πίνακας 6-1: Ανακεφαλαίωση προϋποθέσεων

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΛΕΓΧΘΗΚΑΝ	ΕΝΤΟΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ	ΠΑΡΟΥΣΙΑ	ΑΠΟΥΣΙΑ
--------------------------------	--------------------	----------	---------

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ	✓		
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ	✓		
ΕΜΠΟΔΙΑ ΕΞΟΔΟΥ	✓		
ΕΤΕΡΟΓΕΝΕΙΑ	✓		
ΑΙΣΘΗΣΗ ΑΝΗΚΕΙΝ	✓		
ΕΝΤΑΣΗ ΣΧΕΣΕΩΝ	✓		
ΔΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ	✓		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	✓		
ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗ ΤΑΛΕΝΤΩΝ	✓		
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	✓		
ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΣΤΟΧΩΝ	✓		
ΕΓΓΥΤΗΤΑ ΜΕ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ		✓	
ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥΣ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ		✓	
ΕΓΓΥΤΗΤΑ ΜΕ ΠΕΛΑΤΕΣ		✓	
ΔΙΑΧΥΣΗ ΓΝΩΣΗΣ-ΥΠΑΡΞΗ ΕΞΙΔΕΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ		✓	
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ		✓	
ΕΜΠΟΔΙΑ ΕΙΣΟΔΟΥ		✓	
ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ		✓	
ΥΠΑΡΞΗ ΗΓΕΤΙΔΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ		✓	
ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗ		✓	
ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΣΥΣΤΑΛΑΣ		✓	
ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ		✓	
ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ		✓	
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ		✓	
ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ		✓	
ΙΕΡΑΡΧΙΑ		✓	
ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ		✓	
ΑΠΟΛΑΜΒΟΥΝ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ		✓	

LOGISTICS CLUSTER			
ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ-ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ			✓
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ			✓
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ			✓
ΥΠΑΡΞΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ			✓
ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΟΣ			✓
ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΣΜΟΣ	✓ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ		✓ΕΛΛΑΔΑ
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	✓ΕΛΛΑΔΑ	✓ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	

Πηγή: Ερωτηματολόγιο και συνεντεύξεις

Σε σχέση με το στάδιο της συστάδα που υπάρχει στην περιοχή, ανήκει κατά πάσα πιθανότητα στο στάδιο του **αναδύμενου cluster** καθώς υπάρχει συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων που είναι γεωγραφικά συγκεντρωμένες και η αίσθηση του ανήκειν, ενώ δεν έχει θεσμοθετηθεί για να χαρακτηριστεί ως αναπτυσσόμενο cluster.

Με βάση την ένταση των σχέσεων, οι επιχειρήσεις στον Ελαιώνα αποτελούν ένα στάδιο μεταξύ των **υποεπίτευξη** και **wannabe cluster** καθώς λείπουν ορισμένα στοιχεία όπως η κρίση μάζα ενώ ταυτόχρονα έχουν γίνει αντιληπτά ορισμένα από τα πλεονεκτήματα της συνέργειας που επιτυγχάνεται μεταξύ τους.

Σε σύγκριση με ένα απλό δίκτυο, παρατηρούμε ότι στην περιοχή υπάρχει γεωγραφική συγκέντρωση επιχειρήσεων ενώ επικρατεί συνεργασία τόσο μεταξύ επιχειρήσεων με κάθετη σχέση όσο και με ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, στην περιοχή εγκαθίστανται σχετικά εύκολα επιχειρήσεις που οδηγούνται σε συνεργασία με παλιές και κατά συνέπεια δεν υπάρχει καθορισμένος αριθμός μελών στις συνεργασίες τους. Το μόνο στοιχείο που παραπέμπει πιο πολύ σε δίκτυο από ότι σε συστάδα είναι η ύπαρξη ιεραρχίας από επιχειρήσεις που επιβάλλουν τις θέσεις τους.

6.2 Σύγκριση με την περιοχή του Πειραιά

Το 2012 πραγματοποιήθηκε έρευνα στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά με σκοπό τη διερεύνηση προϋποθέσεων για τη δημιουργία επιχειρηματικής συστάδας στην περιοχή (Pardali et al, 2013). Συγκρίνοντας τα ευρήματα παρατηρούμε ότι:

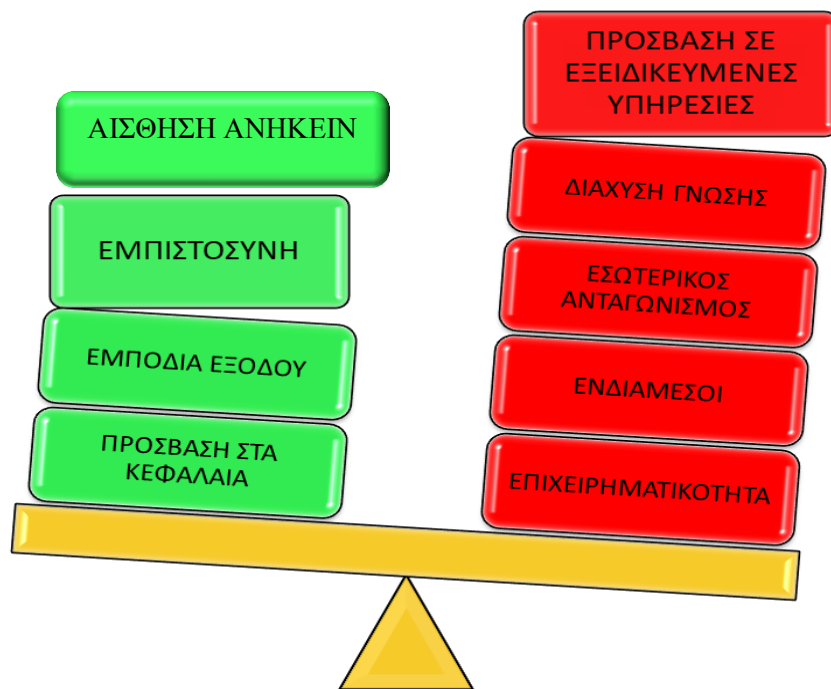
✓ Ορισμένα στοιχεία υπάρχουν και στις δύο περιοχές σε έντονο βαθμό όπως η ετερογένεια και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της περιοχής. Επιπλέον, και στις δύο περιπτώσεις υπάρχει παρουσία ηγέτιδων επιχειρήσεων και ικανού προσωπικού. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι αποτέλεσμα της χρόνιας παρουσίας στην περιοχή και της εγκατάστασης στην περιοχή επιχειρήσεων με δραστηριότητες που σχετίζονται με τις δραστηριότητες πυρήνα πράγμα που ευνοεί τη συνεργασία, τις οικονομίες συσώρευσης και τα παράγωγά τους. Σε ότι αφορά τα μειονεκτήματα των δύο περιοχών, αυτά είναι η ύπαρξη εμποδίων εισόδου στον ίδιο βαθμό και η παντελής έλλειψη υποστήριξης από την κυβέρνηση ή άλλες τοπικές αρχές

✓ Στην περιοχή του Ελαιώνα υπάρχει περισσότερη εμπιστοσύνη και αίσθηση του ανήκειν σε ένα ενιαίο σύστημα παραγωγής λόγω και της χρόνιας παρουσίας ορισμένων επιχειρήσεων στην περιοχή αλλά και λόγω των πολύ μικρών αποστάσεων μεταξύ των επιχειρήσεων, καθώς ο Ελαιώνας καταλαμβάνει πολύ μικρότερη έκταση σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή του Πειραιά. Η κατεύθυνση στην περιοχή του Ελαιώνα είναι πιο συγκεκριμένη και αφορά, τις μεταφορές ενώ στη περιοχή του Πειραιά εντοπίστηκαν περισσότερες δραστηριότητες πυρήνα. Τέλος, στην περιοχή του Ελαιώνα, η πρόσβαση στα κεφάλαια είναι σε μεγαλύτερο βαθμό εξασφαλισμένη.

✓ Στην περιοχή του Πειραιά επιτυγχάνεται σε μεγαλύτερο βαθμό διάχυση γνώσης σε σχέση με τον Ελαιώνα που υπάρχει αλλά όχι σε τόσο έντονο βαθμό, κάτι το οποίο ισχύει και για τον εσωτερικό ανταγωνισμό. Επιπλέον, στον Πειραιά υπάρχει πιο έντονο το στοιχείο της επιχειρηματικότητας και των ενδιάμεσων, που στην περιοχή του Ελαιώνα υπάρχουν σε μικρότερο βαθμό, καθώς το αβέβαιο νομικά περιβάλλον της περιοχής και οι φυσικές της υποδομές λειτουργούν περισσότερο ανασταλτικά σε σχέση με τον Πειραιά όπου οι συνθήκες και στις δύο αυτές παραμέτρους είναι σε καλύτερο επίπεδο. Μια ακόμη από τις πιο βασικές ελλείψεις της περιοχής σε σύγκριση με τον Πειραιά είναι η σχέση με εκπαιδευτικά ιδρύματα που είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Παρακάτω βλέπουμε συνοπτικά τις διαφορές των δύο περιοχών:

Εικόνα 6.2-1: Σύγκριση Πειραιά με Ελαιώνα

Αν και η περιοχή του λιμανιού στον Πειραιά αποτελεί κέντρο που παραδοσιακά προσελκύει επιχειρήσεις με σχετικές δραστηριότητες και αποτέλεσε τη βάση για την έρευνα προϋποθέσεων για τη δημιουργία cluster, η περιοχή του Ελαιώνα της οποίας η υποβάθμιση έχει ξεκινήσει εδώ και πολλά χρόνια διατηρεί επίσης σημαντικές προϋποθέσεις για συγκρότηση cluster. Όπως μπορεί κανείς να συμπεράνει από την ανωτέρω σύγκριση, υπάρχουν ορισμένες διαφορές σε σχέση με ορισμένες παραμέτρους που καθορίζουν την ύπαρξη και ανταγωνιστικότητα μιας συστάδας, όμως υπάρχουν και ομοιότητες αλλά και περιπτώσεις που περιοχή του Ελαιώνα έχει ορισμένα στοιχεία σε πιο έντονο βαθμό.

Η ύπαρξη συνδυαστικά και των δύο αυτών συστάδων που παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες θα μπορούσε να ευνοήσει τόσο την ανταγωνιστικότητά τους όσο και την ίδια την περιοχή εγκατάστασής τους. Αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη από την πολιτεία, αναλογιζόμενου του γεγονότος, ότι από τις βασικότερες ελλείψεις και στις δύο περιπτώσεις είναι η υποστήριξη της πολιτείας και τα εμπόδια εισόδου, που συμπεριλαμβάνονται στο δικό τους τομέα ευθύνης.

6.3 Συμπεράσματα

Μέσα από την έρευνα προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα που αφορούν τις επιχειρήσεις του Ελαιώνα:

Αρχικά το γεγονός ότι η περιοχή του Ελαιώνα οριοθετείται με διαφορετικό τρόπο βάσει των Προεδρικών Διαταγμάτων σε σχέση με την άποψη των κατοίκων, γεγονός που καθόρισε τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας καθώς περιόρισε τον πληθυσμό που απευθύνονταν.

Αν και δεν ήταν σε πλήρη ταύτιση οι απαντήσεις που δόθηκαν από τη συνέντευξη με αυτές του ερωτηματολογίου, ωστόσο αποτέλεσαν χρήσιμο εργαλείο στην ερμηνεία ορισμένων στοιχείων που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια αλλά και στη σύνταξη αυτών.

Σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων στην περιοχή πέρα των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μεταφοράς έχει σαν δευτερεύουσα δραστηριότητα τις μεταφορές, γεγονός που αποτέλεσε την αφετηρία για την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων που αποτελούν πελάτες του κλάδου των μεταφορών με αυτούς που αποτελούν προμηθευτές. Αυτός είναι και ένας από τους βασικούς λόγους που οι επιχειρήσεις που εμπορεύονται ανταλλακτικά για οχήματα εμφανίζουν τις πιο έντονες σχέσεις στην περιοχή μετά τις επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών. Επιπλέον, βάσει των δραστηριοτήτων που δήλωσαν οι επιχειρήσεις του τομέα των μεταφορών στην έρευνα, συμπεραίνουμε ότι οι πλειονότητα αυτών μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεταφορική επιχείρηση.

Εξαιτίας της διαφορετικής φύσεως των επιχειρήσεων που εγγράφονται στα δύο επιμελητήρια, υπήρχαν διαφορές στα αποτελέσματα που προέκυψαν, ωστόσο υπήρχαν και βασικά σημεία που επιβεβαιώθηκαν και από τις δύο πηγές.

Η περιοχή παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, συνεχίζει να ελκύει επιχειρήσεις που προβαίνουν σε επενδύσεις, με αποτέλεσμα να υπάρχουν επιχειρήσεις στην περιοχή που χρονολογούνται από το Β' ΠΠ έως επιχειρήσεις που δεν έχουν κλείσει δεκαετία. Καθεμία από αυτές τις επιχειρήσεις που εγκαταστάθηκαν διαφορετική δεκαετία στον Ελαιώνα, είχε και διαφορετικά κίνητρα και αιτίες.

Μελετώντας τις σχέσεις των επιχειρήσεων προέκυψε ότι ο μέσος όρος της έντασης που δήλωνε η μια κατηγορία επιχειρήσεων ήταν σε αρμονία με το μέσο όρο της έντασης από την άλλη κατηγορία.

Η συνεργασία με ανταγωνιστές δεν ήταν ίδια για όλες τις κατηγορίες επιχειρήσεων, καθώς ήταν έντονη για τις επιχειρήσεις του τομέα των μεταφορών και αδύναμη για τους πελάτες αυτών. Γεγονός που ερμηνεύεται από το γεγονός ότι και η εμπιστοσύνη μεταξύ των επιχειρήσεων αυτών είναι πιο έντονη και από το ότι αυτές οι επιχειρήσεις έχουν πιο έντονη πρόθεση για ανταλλαγή πληροφοριών και συνεργασία.

Πολλοί από τους παράγοντες που μελετήθηκαν αποτελούνταν από περισσότερες της μιας μεταβλητών που ωστόσο βρίσκονταν σε αρμονία, όπως οι σχέσεις με τους φορείς και συνεταιρισμούς που εμφανίστηκαν αδύναμες και στη συνέχεια προέκυψε ότι δεν είχαν έντονη παρουσία στην περιοχή. Παρόλα αυτά υπήρχαν και παράγοντες που οι μεταβλητές τους δεν ήταν σε απόλυτη αρμονία όπως η εμπιστοσύνη που εμφανίζονταν έντονα ενώ η προθυμία για κοινή χρήση περιουσιακών στοιχείων που είναι αποτέλεσμα αυτής δεν εμφάνιζε τόσο έντονη παρουσία.

Πολλοί από τους συμμετέχοντες αγνοούσαν έννοιες όπως η συστάδα και τα οφέλη που προκύπτουν από αυτήν, πράγμα που έγινε αντιληπτό από τις συνεντεύξεις όπου χρειάστηκε να δοθούν διευκρινίσεις.

Από την περαιτέρω επεξεργασία δεδομένων διαφαίνεται η τάση ότι οι μικρές επιχειρήσεις είναι πιο ενημερωμένες σε ότι αφορά την τεχνολογία και τις διεθνείς εξελίξεις από ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις. Σε κάθε περίπτωση όμως, η ένδειξη αυτή αποτελεί αφορμή για επιπλέον έρευνα.

Αναλύοντας την ακτίνα δράσης των επιχειρήσεων του Ελαιώνα, αναδεικνύεται η σημασία της περιοχής όχι μόνο για την τοπική κοινότητα αλλά και για ολόκληρη την Ελλάδα.

Σε σχέση με τη δημιουργία συστάδας:

Η περιοχή του Ελαιώνα αποτελεί μια πρώην Βιομηχανική Ζώνη στην οποία υπάρχουν πολλά προβλήματα που σχετίζονται με τις υποδομές και τα οποία κάνουν την περιοχή μη ελκυστική σε νέες επιχειρήσεις. Ωστόσο παρουσιάζει και ορισμένα χαρακτηριστικά που αποτέλεσαν το βασικό τόπο εγκατάστασης πολλών επιχειρήσεων

ενώ ιδίως για τις επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών τα χαρακτηριστικά αυτά έχουν μεγαλύτερη αξία.

Μετά την ανάλυση των δεδομένων και έχοντας υπόψιν τη θεωρία καταλήγουμε ότι στην περιοχή του Ελαιώνα αν και υπάρχουν αρκετές προϋποθέσεις για τη δημιουργία επιχειρηματικής συστάδας με δραστηριότητα πυρήνα τον κλάδο των μεταφορών που αποτελεί μια γενικευμένη κατηγορία, στην περιοχή δεν έχει γίνει η προσπάθεια για τη συγκρότηση και θεσμοθέτηση της.

Η ύπαρξη των ανωτέρω βασικών προϋποθέσεων αποτελεί και τη βασικότερη αιτία για το ότι οι επιχειρήσεις στην περιοχή λαμβάνουν ορισμένα από τα πλεονεκτήματα που λαμβάνουν οι επιχειρήσεις – μέλη συστάδας.

Αυτό ουσιαστικά που παρατηρήθηκε ήταν η ύπαρξη μιας επιχειρηματικής συστάδας σε πρώιμο στάδιο που όμως πληροί τις προϋποθέσεις για να γίνει πιο ανταγωνιστική, να αυξήσει την απόδοση των επιχειρήσεων που την αποτελούν και να ενισχύσει τόσο την τοπική όσο και την εθνική οικονομία, με τη δυνατότητα μάλιστα της διακριτής παρουσίας στην Ευρώπη αφού η θέση της είναι στρατηγικής σημασίας για την Ήπειρο.

Ειδικότερα σε σύγκριση με την περιοχή του Πειραιά, παρατηρήθηκε η έντονη ομοιότητα σε χαρακτηριστικά, χωρίς όμως εκλείπουν οι διαφορές που ωστόσο δεν είναι έντονες. Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι οι βασικότερες ελλείψεις που υπάρχουν από κοινού στις δύο περιοχές προέρχονται από τη δημόσια διοίκηση και όχι από τις επιχειρήσεις αυτές καθ' αυτές.

6.4 Προτάσεις

Η έρευνα καταλήγει με ορισμένες προτάσεις που προέκυψαν από τα ευρήματά της σε συνδυασμό με τη θεωρία.

Προτάσεις για την περιοχή του Ελαιώνα:

Σε κάθε περίπτωση για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων της περιοχής αλλά και για να μπορέσει να επιτευχθεί μια επιχειρηματική συστάδα στην περιοχή, οι παρακάτω προτάσεις θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν συμβουλευτικό οδηγό. Πιο συγκεκριμένα:

- ✓ Παγίωση ενός ενιαίου νομικού πλαισίου που θα αποσκοπεί σε ένα σίγουρο μέλλον για τις επιχειρήσεις της περιοχής, με σαφή και απαρέγκλιτη κατεύθυνση. Το μέτρο αυτό θα ενισχύσει την επιχειρηματικότητα στην περιοχή.
- ✓ Χρηματοδότηση από τις επιχειρήσεις της περιοχής, τις τοπικές τράπεζες αλλά και από τους δήμους που καταλαμβάνουν υποπεριοχές με σκοπό τη βελτίωση των φυσικών υποδομών που μεταφράζονται σε λειτουργικό κόστος για τις επιχειρήσεις.
- ✓ Ενίσχυση των σχέσεων των επιχειρήσεων με εκπαιδευτικά ιδρύματα, μέσω ανάληψης από κοινού ερευνητικών προγραμμάτων που θα απευθύνονται τόσο σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρώτες στα πλαίσια άσκησης της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας όσο και σε τρόπους για τη βελτίωση των προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρουν.
- ✓ Ίδρυση συνεταιρισμών και ενώσεων επιχειρήσεων που να αφορούν τον πληθυσμό των περιοχών του Ελαιώνα και προώθηση των πλεονεκτημάτων συμμετοχής σε αυτά μέσω ΜΜΕ, παρόλο που υπάρχει η πρόθεση για συμμετοχή με βάση την έρευνα που πραγματοποιήθηκε.
- ✓ Πρόσληψη ικανότερου προσωπικού μέσω προβολής των προοπτικών που προσφέρονται για αυτούς και επιμόρφωση του υπάρχοντος, που είναι φορέας άρρηκτης γνώσης, με σκοπό τη βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου που απασχολείται στην περιοχή και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Για την περίπτωση της θεσμοθέτησης ενός transport cluster, απαραίτητα στοιχεία πέραν των ανωτέρω είναι:

- ✓ Η εκμετάλλευση του νόμου Ν.4277/2014 περί της περιοχής του Ελαιώνα ως υποδοχέα επιχειρηματικής δραστηριότητας και μέσω του δήμου Αθηναίων πραγματοποίηση πρότασης με σκοπό την αλλαγή των χρήσεων γης της περιοχή του Ελαιώνα (έτσι όπως αυτή ταυτίζεται με την αντίληψη του των κατοίκων) και επέκταση των χρήσεων γης που αφορούν δραστηριότητες σχετιζόμενες με τον τομέα της μεταφοράς.
- ✓ Η υποστήριξη από την τοπική κοινότητα με σκοπό τη θεσμοθέτηση της συστάδας μεταφορικών υπηρεσιών τόσο από οικονομικής άποψης όσο και από την άποψη της ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των επιχειρήσεων της περιοχής σχετικά τα οφέλη ένταξης σε μια επιχειρηματική συστάδα και κυρίως σχετικά με τον τρόπο εξασφάλισης ίσων πλεονεκτημάτων για όσες επιχειρήσεις συμμετέχουν,

πράγμα που αποτελεί τη βασική ανησυχία των περισσότερων επιχειρήσεων του Ελαιώνα. Επιπλέον, θα αποτελέσει κίνητρο για εντονότερη συνεργασία και διάχυση της γνώσης σε μεγαλύτερο βαθμό.

✓ Η συγκρότηση μιας συντονιστικής επιτροπής που θα αποτελείται από αντιπροσώπους όλων των μελών ενώ θα δέχεται την υποστήριξη της τοπικής κοινότητας, χωρίς ωστόσο η τελευταία να εμπλέκεται σε θέματα συντονισμού και οργάνωσης.

✓ Παροχή κινήτρων για εγκατάσταση στην περιοχή επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένους τομείς, με στόχο την ενίσχυση της παρουσίας πελατών, προμηθευτών, ηγέτιδων επιχειρήσεων και ενδιάμεσων στην περιοχή. Επιπλέον, παροχή κινήτρων για ενίσχυση των εξαγωγικών δραστηριοτήτων, με σκοπό την αύξηση της εκμετάλλευσης των ευκαιριών που προκύπτουν από τη διεθνή αγορά.

✓ Εκμετάλλευση της νέας τεχνολογίας που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις για τη δημιουργία μιας ιστοσελίδας που θα ευνοήσει τη συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων και θα διατηρήσει την εγρήγορση για συνεχή επίτευξη στόχων.

✓ Βασική στρατηγική επιπλέον αποτελεί η θέσπιση αρχικά εύκολα επιτεύξιμων στόχων που απαιτούν ελάχιστη ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς μια πιθανή αρχική αποτυχία, θα μπορούσε να υποβαθμίσει τις προοπτικές μιας συστάδας, καθώς θα αποθάρρυνε πολλά μέλη να συνεχίσουν.

Άλλες προτάσεις σχετικά με την περιοχή με βάση τα ευρήματα, θα μπορούσαν να αποτελέσουν:

✓ Η δημιουργία πάρκου Logistics μέσα στο οποίο μπορεί να σχηματιστεί σε δεύτερο χρόνο μια TLC που θα αφορά οδικές μεταφορές και θα μπορούσε να εξυπηρετεί είτε τις κοντινές βιομηχανίες, είτε τις ανάγκες μιας μεγαλύτερης συστάδας TLC που μελλοντικά μπορεί να συγκροτηθεί σε κοντινή απόσταση. Η δράση της θα μπορούσε να κυμανθεί από αστική έως διεθνή. Ωστόσο και αυτή η πρόταση απαιτεί σχεδόν το σύνολο των μέτρων που απαιτεί και η προηγούμενη πρόταση.

✓ Εφόσον οι επιχειρήσεις της περιοχής διατηρούν μεταξύ τους έντονες σχέσεις που χαρακτηρίζονται από εσωτερικό ανταγωνισμό, διάχυση γνώσης, εμπιστοσύνη, συνεργασία, επίτευξη οικονομιών συσσώρευσης, υψηλού επιπέδου ετερογένεια και διατηρούν την αίσθηση ότι ανήκουν σε ένα ενιαίο σύστημα παραγωγής, θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο μετεγκατάστασης τους σε άλλη περιοχή που να

περιορίζει προβλήματα όπως αυτά του νομικού πλαισίου και των φυσικών υποδομών που παραμένουν άλυτα στην περιοχή για χρόνια και που διατηρεί ορισμένα από τα φυσικά πλεονεκτήματα του Ελαιώνα, όπως η εύκολη πρόσβαση στο εθνικό δίκτυο και η κοντινή απόσταση από το λιμάνι και το κέντρο της Αθήνας. Ωστόσο, η πραγματοποίηση ενός τέτοιου έργου προϋποθέτει την επίλυση του κόστους μετεγκατάστασης, που αποτελεί βασικό πρόβλημα στην περιοχή αλλά και του χαμένου τζίρου των επιχειρήσεων που έχουν στηρίξει την εγκατάστασή τους στις επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών που υπάρχουν στον Ελαιώνα, και δεν θα μετεγκατασταθούν.

✓ Η συγκρότηση μιας συστάδας με μικρό αριθμό μελών που να λάβει χώρα μεταξύ των επιχειρήσεων του τομέα της μεταφοράς που διατηρούν στενότερη συνεργασία μεταξύ τους και απολαμβάνουν πλεονεκτήματα όπως η κοινή χρήση περιουσιακών στοιχείων (πράγμα που εκλείπει στη γενικότερη περιοχή), αποτελεί επίσης μια εφικτή λύση εφόσον σε αυτήν συμμετέχει και κάποιο ερευνητικό ίδρυμα με κατεύθυνση τις μεταφορές. Η σύνθεση αυτή, στην περίπτωση που συγκροτηθεί παρά τα προβλήματα σχετικά με τις φυσικές υποδομές, τη νομοθεσία και την ανυπαρξία στήριξης από την πολιτεία, θα μπορούσε να ευαισθητοποιήσει τις λοιπές επιχειρήσεις της περιοχής και την τοπική δημοτική αρχή για ενέργειες που θα ευνοήσουν την ανταγωνιστικότητα μιας συστάδας, ή ακόμα και στην περίπτωση υποχρεωτικής μετεγκατάστασης των επιχειρήσεων μεταφοράς από την περιοχή σε άλλη με έντονη παρουσία επιχειρήσεων με παρόμοιες δραστηριότητες όπως είναι η περιοχή του Θριάσιου, να αποτελέσει τη βάση για τη δημιουργία μιας μεγαλύτερης συστάδας.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα θα μπορούσαν να αποτελέσουν:

- ❖ Η διερεύνηση των αναπτυξιακών προοπτικών για τη δημιουργία είτε επιχειρηματικής συστάδας είτε πάρκου logistics στην περιοχή του Θριάσιου, το οποίο βάσει της έρευνας της Παρδάλη (2012) παρουσιάζει έντονη παρουσία σε επιχειρήσεις του κλάδου των μεταφορών ενώ υπάρχει σύνδεση και με σιδηροδρομικό δίκτυο.
- ❖ Μέσω της χρήσης του κλάσματος LQ, αναγνώριση περιοχών που παρουσιάζουν ειδικευση σε συγκεκριμένες δραστηριότητες σε όλη την Ελλάδα και σύγκριση αυτών, με σκοπό την ανάδειξη αυτών με τις περισσότερες προοπτικές εξέλιξης σε επιχειρηματική συστάδα.

- ❖ Περιβαλλοντική και συγκοινωνιολογική μελέτη για τη δημιουργία συστάδας μεταφορικών επιχειρήσεων στην περιοχή του Ελαιώνα.
- ❖ Μελέτη για τους τρόπους ανάδειξης της περιοχής του Ελαιώνα ως υποδοχέα καινοτομιών μέσω της πλήρης καταγραφής κτηρίων και ενεργών επιχειρήσεων που στεγάζονται στην περιοχή.
- ❖ Έρευνα σχετικά με τον τρόπο αξιοποίησης της περιοχής του Ελαιώνα μέσα από τα μάτια των κατοίκων της αλλά και των επιχειρήσεων που εδρεύουν στην περιοχή.
- ❖ Μελέτη για την εξεύρεση περιοχής για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων της περιοχής του Ελαιώνα που η δραστηριότητα τους δεν αντιστοιχεί με τις χρήσεις γης της περιοχής που εδρεύουν, χωρίς να υποβαθμίζεται η απόδοσή τους και χωρίς να θίγονται τα συμφέροντα των επιχειρήσεων με τις οποίες συνεργάζονται.
- ❖ Έρευνα για τον προσδιορισμό της συμβολής ενός μεταφορικού cluster στην περιοχή του Ελαιώνα, στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας του λιμανιού του Πειραιά μέσω της διερεύνησης αντίστοιχων ευρωπαϊκών συστάδων.

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νομοθεσία

Απόφαση της Ολομέλειας ΣΤΕ 3059/2009

Κανονισμός (ΕΕ) 1315/2013

Κανονισμός (ΕΕ) 254/2019

Κανονισμός (ΕΕ) 849/2017

Ν.383/1976 στο ΦΕΚ 182 Α/20-7-1976

Ν. 1515/85 στο ΦΕΚ 18 Α/ 18-02-1985

Ν. 3481/2006 στο ΦΕΚ 162 Α/ 2-08-2006

N. 3982/2011 στο ΦΕΚ 143 Α/ 17-06-2011

N. 4277/2014 στο ΦΕΚ 156 Α/ 01-08-2014

N. 4302/2014 στο ΦΕΚ 225 Α/8-10-2014

N. 4495/ 2017 στο ΦΕΚ 167 Α /03-11-2017

N. 4635/2019 στο ΦΕΚ 167 Α/ 30-10-2019

ΠΔ 84/84 στο ΦΕΚ 33 Α / 21 -03-1984

ΠΔ του 1991 στο ΦΕΚ 74 Δ / 14-02-91

ΠΔ του 1995 στο ΦΕΚ 1049 Δ/ 30-11-1995

ΥΑ 255/45 στο ΦΕΚ 80 Δ/ 4-02-1988

ΥΑ 20069 στο ΦΕΚ 83 ΑΑΠ /06-05-2011

Διαδικτυακές εφημερίδες

Businessdaily.gr (2020), “Λύση για το «έμφραγμα» των courier με νέες υποδομές στον Ελαιώνα”, https://www.businessdaily.gr/oikonomia/22086_lysi-gia-emfragma-ton-courier-me-nees-ypodomes-ston-elaiona?fbclid=IwAR3ECIO-GFUW6E9_jm0R7nTcoT5j8zUHw5tsrouGtwjBrmSESrf037Elv9A (Τελευταία ανάκτηση 19-09-20)

Γούλης Σ. (2019), “Οι 16 φορές που «έφτιαξε» το δικό του γήπεδο ο Παναθηναϊκός!”, Έθνος, https://www.ethnos.gr/athlitismos/42196_oi-16-fores-poy-eftiaxe-diko-toy-gipedo-o-panathinaikos (Τελευταία ανάκτηση 23-04-2020)

Capital.gr (2019), “Σε νέες περιπέτειες η "Μπάμπης Βωβός"”, <https://www.capital.gr/epixeiriseis/3350549/se-nees-peripeteies-i-mpampis-bobos> (Τελευταία ανάκτηση 24-04-2020)

Κρίκης Σ. (2000), “Ο Ελαιώνας 20 χρόνια τώρα βουλιάζει στην αδιαφορία”, Τα Νέα, <https://www.tanea.gr/2000/03/03/greece/o-elaiwnas-20-xronia-twra-boyliazei-stin-adiaforia/> (Τελευταία ανάκτηση 23-04-20)

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αγριαντώνη Χ. (2010), “ Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα”, *Κατάρτι*.

Βασενχοφεν Λ. (1999), “Σχεδιασμός Αναδιοργάνωσης και Μετεγκατάστασης των Διαμεταφορικών Επιχειρήσεων περιοχής Ελαιώνα” (έκθεση ερευνητικού προγράμματος), *Εργαστήριο Χωροταξίας και Οικιστικής Ανάπτυξης*.

Γκιζίας Α. & Μπουντουράκη Γ. (2008), “Ελαιώνας: Συνέχειες και ασυνέχειες σε ένα μεταβαλλόμενο μεταβιομηχανικό τοπίο”, *Διάλεξη ΕΜΠ*.

Δρίτσας Μ. (1990), “Βιομηχανία και τράπεζες την περίοδο του Μεσοπολέμου”, *Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας*.

Δρόμος ΕΠΕ. (2006), “Κυκλοφοριακή προμελέτη του έργου ανάπλασης του Βοτανικού”.

ΕΟΜΜΕΧ. (2009), “Δίκτυα επιχειρηματικότητας (Networking) & Συστήματα-Συστάδες Επιχειρήσεων (Clustering)”, *Εθνικό παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις*.

Ίσαρη Φ. & Πουρκός Μ. (2015), “Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας.” [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: *Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*.

Καμπουρόγλου Δ. (1920), “ Ο Ανδρομάρης της Αττικής”, *Μιχαήλ Σ. Ζηκάκης*.

Μασουράκης Μ., Μητσόπουλος Μ. & Πρίντσιπας Θ. (2019), “Ανάπτυξη των logistics με ευρωπαϊκές προδιαγραφές: Καθοριστικός παράγοντας για την εξωστρέφεια της ελληνικής παραγωγής”, *Οικονομία και Επιχειρήσεις*, ΣΕΒ.

Μποφίλιας, Α. (2007), "Ανάδειξη του ιστορικού Ελαιώνα των Αθηνών", *Αρχαιολογία & Τέχνες 102*.

Παρδάλη, Α. (2012), “Το λιμάνι του Πειραιά Διαχρονικοί μετασχηματισμοί και η αναπτυξιακή του συμβολή”, *Σταμούλης Α.Ε.*

Ρωπαίτου - Τσοπαρέλη Ζ. (2006), “ Ο Ελαιώνας της Αθήνας”, *Φιλιππότη*.

Σαρηγιάννης, Γ. (1989), “Η νομοτέλεια της εξέλιξης του Αττικού τοπίου”, *Υπουργείο Πολιτισμού*.

Σαρηγιάννης, Γ. (2000), “Αθήνα 1830-2000: εξέλιξη-πολεοδομία-μεταφορές”, *Συμμετρία*.

ΣΜΠΕ. (2008), “Ειδική μελέτη (master plan) για την υλοποίηση του Προγράμματος Διπλής Ανάπλασης των Περιοχών Βοτανικού- Λεωφ. Αλεξάνδρας”, *Δήμος Αθηνών*.

Σωτηρίου, Γ.Α. (1926), “ Ημερολόγιο οδοιπορικού συνδέσμου”, *Εστία*.

Τράπεζα της Ελλάδος. (2016), “Η βιομηχανία της χώρας κατά το 1950 (από την έκθεσιν του Διοικητού της Τραπέζης της Ελλάδος)”, *Πανεπιστήμιο Πειραιά*.

Τσαδάρη, Σ. (2019), “ Αστικοί μετασχηματισμοί στην εποχή της κρίσης, με αφορμή τις μεταλλαγές των δραστηριοτήτων και των πολεοδομικών πολιτικών στον τομέα της Αθήνας”, *Διδακτορική Διατριβή της Αρχιτεκτονικής σχολής του ΕΜΠ*.

Speed Σύμβουλοι ανάπτυξης Α.Ε. (2012), “Προετοιμασία δράσεων ενίσχυσης των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων για σύσταση ή / και επέκταση Επιχειρηματικών Συνεργατικών Σχηματισμών ή αλλιώς συστάδων επιχειρήσεων (clusters) με οριζόντιες ή / και κάθετες διασυνδέσεις με έμφαση στο εμπόριο”, *ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ – ΥΠΑΑΝ*.

Ξένη Βιβλιογραφία

Amin, A. and Cohendet, P. (1999), "Learning and Adaptation in Decentralised Business Networks", *Environment and Planning D: Society and Space* Vol. 17. pp. 87-104.

Andersson, T., Serger, S., Sorvik, J. and Hansson E. W. (2004), The Cluster Policies Whitebook, *International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise Development (IKED)*.

Antonyuk V., Smerichevska S. &, Remyha Y. (2018), “Cluster Model of Supply Chains Management and Development of Transport-logistics Infrastructure”, *Transportation Management*.

ARIF, B. (2012). INDUSTRIAL CLUSTERS, SCHUMPETERIAN INNOVATIONS AND ENTREPRENEURS' HUMAN AND SOCIAL CAPITAL: A Survey of Literature. *Pakistan Economic and Social Review*.

Arrow, K. J. (1974), *The Limits of Organisation*, W.W., *Norton*, New York.

Batagelj, Z., & Vehovar, V. (1998). Technical and methodological issues in WWW surveys. *Paper Presented at the 53rd Annual Conference of the American Association for Public Opinion Research*. pp. 14-17.

Bain, J. S. (1956), *Barriers to New Competition*. Cambridge: *Harvard University Press*.

Bergman, E.M. and Feser, E. J. (1999), *Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications*, *The Web Book of Regional Science*.

Bertini, S. (1994), *SME Systems and Territorial Development in Italy*. Working paper No. 6. Bologna: *Nomisma, Laboratorio di Politica Industriale*.

Boile, M., Theofanis, S., & Strauss-Wieder, A. (2009), *Feasibility of freight villages in the NYMTC region: Tast 3-description of how typical freight villages work*. *Rutgers Center for Advanced Infrastructure and Transportation*.

Brenner, T. (2004), *Local Industrial Clusters: Existence, Emergence, and Evolution*. *London: Routledge*.

Brenner, T. & Mohlig, A. (2007), *Factors and Mechanisms causing the Emergence of Local Industrial Clusters - A Meta-Study of 159 Cases*, *Papers on Economics and Evolution, Evolutionary Economics Group*, Max Planck Institute of Economics.

Burnson, P. (2011). *Freight Forwarding: Choosing the Best*, *Logistics Management*, May.

Chetri, P., Butcher, T., & Corbitt, B. (2014), *Characterising spatial logistics employment clusters*. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, Vol. 44. No. 3. pp. 221-241.

Eurostat (2016), *Transportation and storage statistics - NACE Rev*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

[explained/index.php?title=Transportation_and_storage_statistics_-_NACE_Rev._2](https://www.nace.gr/explained/index.php?title=Transportation_and_storage_statistics_-_NACE_Rev._2)

(Τελευταία ανάκτηση 29-09-2020)

Frank P. van den Heuvel, Peter W. De Langen, Karel H. van Donselaar & Jan C. Fransoo (2014), Proximity matters: synergies through co-location of logistics establishments, *International Journal of Logistics Research and Applications*, Vol. 17. No. 5. pp. 377-395.

Glaeser, E. L., H. D. Kallal, J. A. Scheinkman and A. Shleifer (1992), Growth in cities. *Journal of Political Economy*, Vol. 100. No. 6, pp. 1126-1152.

Hickson, A., Wirth, B. & Morales, G. (2008). Supply Chain Intermediaries Study, University of Manitoba Transport Institute.

Jager J, Putnick DL, Bornstein MH. (2017), More than just convenient: The scientific merits of homogeneous convenience samples. *Monogr Soc Res Child Dev*. 2017 Jun;82(2):13-30.

Jara-Díaz, S.R. and Basso, L.J. (2003), Transport cost functions, network expansion and economies of scope, *Transportation Research Part E* Vol. 39. No. 7. pp. 271-288.

Juchelka, R., & Brenienek, J. (2016), Evaluation of Impacts of Logistics Clusters in the Corridor Rotterdam-Genoa. *Contributions to Economics*, Vol. 207. pp. 171-192.

Jensen, L.-M. (2012), Humanitarian cluster leads: lessons from 4PLs. *Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management*, Vol. 2. No. 2. pp. 148-160.

Jones, Steve & Murphy, Fiona & Edwards, Mark & James, Jane. (2008), Doing things differently: advantages and disadvantages of Web questionnaires. *Nurse researcher*. Vol. 15. pp. 15-26. 10.7748/nr2008.07.15.4.15.c6658.

Keller, J., Markmann, C., & von der Gracht, H. A. (2015), Foresight support systems to facilitate regional innovations: A conceptualization case for a German logistics cluster. *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 97, pp. 15-28.

Koliouisis I.-G., Papadimitriou S., Stavroulakis P.-J., Tsioumas V. (2017), The Culture of Maritime Clusters as a Paradigm for Competitiveness and Sustainability within

Global Supply Chains, 8TH *International Congress on Transportation Research in Greece*.

Krugman, P. (1991), *Geography and Trade*, Cambridge Massachusetts, The MIT Press.

Kulakova N. (2013), Business clusters formation in Latvia, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Vol. 11024. pp. 174-181.

Kumar I., Zhainin A., Kim A., Beaulieu J.L. (2017), “Transportation and logistics cluster competitive advantages in the U.S. regions: A cross-sectional and spatio-temporal analysis”, *Research in Transportation Economics*.

Langen de P. (2002), Clustering and performance: the case of maritime clustering in The Netherlands, *Maritime Policy & Management*, Vol. 29. No. 3. pp. 209-221.

Langen, de, P. W. (2004), Analyzing the performance of seaport clusters, Pinder, D. and Slack, B., *Shipping and Ports in the Twenty-first Century: Globalisation, technological change and the environment*, New York: Routledge, pp. 82.

Lorenzoni, G. and Baden-Fuller, C. (1995), Creating a Strategic Center to Manage a Web of Partners, *California Management Review*, Vol. 37. No. 3. pp.146.

Lun, Y. H., Lai, K.-H., & Cheng, T. C. (2012). Chapter 10: Intermodal Transport System. *En Shipping and Logistics Management* (págs. 135-149). London: Springer.

Mori, T. and Nishikimi, K. (2002), Economies of transport density and industrial agglomeration, *Regional Science and Urban Economics*, Vol. 32, pp. 167-200.

Martin, R., & Sunley, P. (2003). Deconstructing clusters: chaotic concept or policy panacea? *Journal of Economic Geography*.

Martínez B.G, González R. A, Salvador F. (2011), Modelo para medir el ciclo de vida de un Cluster; aplicacion en el cluster automotriz de Aguascalientes, *Red Internacional de investigadores en competitividad*.

Marshall A., (1920), *Principle of economics*, 8th ed., London, Macmillan.

Morosini, P. (2004), Industrial clusters, knowledge integration and performance. *World Development*, Vol. 32. No. 2. pp. 305-326.

Nadvi K.M. (1996), Small Firm Industrial Districts in Pakistan. DPhil Thesis. University of Sussex.

Nadvi, K. (1999), Collective efficiency and collective failure: The response of the Sialkot surgical instrument cluster to global quality pressures. *World Development*, Vol. 27. No. 9, pp. 1605-1629.

Nowakowska-Grunt, J. Jelonek, D., & Koscielniak, H. (2014), Logistics' clusters as a part of regional policy in Poland. 2014 International Conference on Advanced Logistics and Transport, ICALT 2014, art. no. 6866313, pp. 206-210.

OECD. (2005), Business Clusters: Promoting Enterprise in Central and Eastern Europe, OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Programme.

Pardali, A, Kounoupas, E, Lainos, I. (2013), Regional Development through port-maritime cluster formulation in the wider Piraeus area: Innovation and extroversion as an antidote to crisis, 53rd Congress of the European Regional Science Association: "Regional Integration: Europe, the Mediterranean and the World Economy", pp. 27-31.

Porter, M. E. (1990), The Competitive Advantage of Nations, *The Free Press*.

Porter, M. E. (1998), "Clusters and the New Economics of Competition", *Harvard Business Review*, The November-December, 1998 issue.

Porter, M. E. (1998), "Clusters and Competition: New Agendas for companies Governments and Institutions in Competition", Harvard Business Review Books.

Porter M. (2005) "The Competition" [Konkurentsia], the Publishing house «Williams», Moscow, pp. 608.

Prause, G. (2014). Sustainable development of logistics clusters in green transport corridors. *Journal of Security and Sustainability Issues*, Vol. 4 No. 1. pp. 59-68.

Rivera L., Sheffi Y, Welsch R. (2014), Logistics agglomeration in the US, *Transportation Research Part A*. Vol. 59. pp. 222–238.

- Rivera, L., Gligor, D., & Sheffi, Y. (2016), The benefits of logistics clustering. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, Vol. 46. No. 3. pp. 242-268.
- Roelandt, T. and den Hartog P. (eds) (1999), *Boosting Innovation: The Cluster Approach*. Paris: OECD.
- Rodrigue J-P. (2020), *The Geography of Transport Systems*, Routledge.
- Romer, M. (1986), Increasing returns and long run growth. *Journal of Political Economy*, Vol. 94. No. 5. pp. 1002-1037.
- Romer, M. (1989), Human capital and growth: Theory and evidence. NBER Working Paper No. 3173. National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Rosabeth Moss Kantor (1995), *World Class*, New York: Simon & Schuster.
- Rosenfeld S. A. (1995), *Industrial Strength Strategies: Regional Business Cluster and Public Policy*. Washington, DC. *The Aspen Institute*.
- Rosenfeld S. A. (1996), *OverAchievers Business Clusters that Work: Prospects for Regional Development*. *Regional Tehcnology Strategies, INC*
- Rosenfeld S. A., (1997), *Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development*. *European Planning Studies*, Vol. 5 No. 1.
- Rosenfeld S. A , Stuart. (2002), *Creating Smart Systems A guide to cluster strategies in less favoured regions*.
- Sainsbury L. (2008), *A Practical Guide to Cluster Development, A Report to the Department of Trade and Industry and the English RDAs by Ecotec Research & Consulting*.
- Sapountzaki P. & Wassenhoven L. (2004), “Spatial Discontinuities and Urban Transformation: The example of Elaionas in Athens”, *Third International Conference on Urban Regeneration and Sustainability*.
- Saxenian, A. (1988), The Cheshier Cat’s Grin: Innovation and Regional Development in England, *Technology Review*, February/March, pp. 67-75.

Schmitz, H. and Khalid Nadvi (1999), Clustering and industrialization: Introduction. *World Development*, Vol. 27. No. 9. pp. 1503-1514.

Schumpeter J. A. (1912), *The Theory of Economic Development*. New York: Oxford University Press.

Sheffi, Y. (2012), *Logistics Clusters Delivering Value and Driving Growth*. Massachusetts, USA: The MIT Press.

Sheffi, Y. (2013), Logistics-intensive clusters: Global competitiveness and regional growth. In J. H. Bookbinder (Ed.), *Handbook of global logistics*. New York: USA: Springer Science & Business Media.

Siegel D., Waldman, D. and Link, A. (2003), Assessing the Impact of Organizational Practices on the Productivity of University Technology Transfer Offices: An Exploratory Study, *Research Policy* Vol. 32 No. 1. pp. 27-48.

Smith, C. (1997), Casting the net: Surveying an internet population. *Journal of Computer-Mediated Communication*, Vol. 3. No. 1, pp. 214-235.

Sonobe, T. and K. Otsuka (2006), *Cluster-Based Industrial Development: An East Asian Model*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Staber, U. (1996), Accounting for Variations in the Performance of Industrial Districts: The Case of Baden-Württemberg, *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 20. No. 2. pp. 299-316.

Swann, P. and M. Prevezer (1996), A comparison of the dynamics of industrial clustering in computing and biotechnology. *Research Policy*, Vol. 25. No. 7, pp. 1139-1157.

Tavakol M, Dennick (2011), R. Making sense of Cronbach's alpha. *Int J Med Educ [Internet]*. Vol. 2. pp. 53-55.

The World Bank. (2009), *Cluster for Competitiveness: A practical Guide and Policy Implications for Developing Cluster Initiatives*, The World Bank.

Udo Kelle (2006), Combining qualitative and quantitative methods in research practice: purposes and advantages, *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3. No.4. pp. 293-311.

UNTAD. (2019), *Review of Maritime Transport*.

Van den Heuvel F. P., De Langen P. W., Van Donselaar K. H. & Fransoo, J. C. (2012), *Co-Location Synergies: Specialized versus diverse logistics concentration areas*. Beta publicatie: Working Papers No. 388, Eindhoven, pp. 1-15.

Van den Heuvel F. P., De Langen P. W., Van Donselaar K. H. & Fransoo, J. C. (2012), *Proximity Matters: Synergies through co-location of logistics establishments*. Beta publicatie: Working Papers No. 380, Eindhoven, pp. 1-24.

Velicer W. F. and Fava, J. L. (1998), Effects of variable and subject sampling on factor pattern recovery. *Psychological Methods*, Vol. 3. pp. 231–251.

Verduzco-Garza, T. & Aleu, F.G. (2017), *Increasing competitiveness through a logistics and transportation cluster: A Literature Review*. in *Proceedings of the International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*. OCT edn, vol. 2017, *Proceedings of the International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*.

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

8.1 Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο

Έρευνα για τον εντοπισμό των προϋποθέσεων δημιουργίας επιχειρηματικής συστάδας στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα.

Αυτό το ερωτηματολόγιο έχει δημιουργηθεί στα πλαίσια διπλωματικής εργασίας για το Πανεπιστήμιο Πειραιά και συγκεκριμένα στα Πλαίσια του ΠΜΣ στη Ναυτιλία . Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 20 ερωτήσεις και δεν χρειάζεται παραπάνω από 10 λεπτά για να συμπληρωθεί. Οι απαντήσεις είναι ανώνυμες και δεν θα δημοσιοποιηθεί κανένα προσωπικό δεδομένο ενώ τηρείται ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων 679/16 ΕΕ. Τα mail ζητούνται για να αποφευχθεί το φαινόμενο της διπλής συμπλήρωσης και θα διαγραφούν με το πέρας της έρευνας. Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας!

* Απαιτείται

Διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου *

Η διεύθυνσή σας ηλεκτρονικού ταχυδρομεί...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
UNIVERSITY OF PIRAEUS

1. Σε ποιόν κλάδο ανήκει η επιχείρησή σας;

Η απάντησή σας

2. Ποια είναι η βασική επιχειρηματική δραστηριότητα της εταιρείας σας

Η απάντησή σας

3. Αναφέρετε (εάν έχετε) τις δευτερεύουσες δραστηριότητές σας

Η απάντησή σας

4. Πόσα χρόνια παρουσία έχει η εταιρεία σας στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα;

Η ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα περιλαμβάνει τους Δήμους Αγ.Ι. Ρέντη, Αθηνών, Αιγάλεω, Περιστερίου, Ταύρου

Η απάντησή σας

5. Από ποιες γεωγραφικές περιοχές προέρχεται ο τζίρος της επιχείρησής σας;

(Σημειώστε όσες επιλογές εκφράζουν ορθότερα την πραγματικότητα) Η ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα περιλαμβάνει τους Δήμους Αγ.Ι. Ρέντη, Αθηνών, Αιγάλεω, Περιστερίου, Ταύρου

Ευρύτερη περιοχή Ελαιώνα

Ελλάδα

Ευρώπη

6. Τι ποσοστό των εργαζομένων σας (κατά προσέγγιση) ζει στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα :

Η ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα περιλαμβάνει τους Δήμους Αγ.Ι. Ρέντη, Αθηνών, Αιγάλεω, Περιστερίου, Ταύρου

10%

20%

30%

40%

50%

60%

70%

80%

90%

100%

7.Χαρακτηρίστε με τις λέξεις που ακολουθούν την παρουσία των παρακάτω επιχειρήσεων του κλάδου σας στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα:

	Ανύπαρκτη	Αδύναμη	Μέτρια	Ισχυρή	Πολύ ισχυρή
Πολύ μικρές επιχειρήσεις (έως 10 άτομα)	☐	☐	☐	☐	☐
Μικρές επιχειρήσεις (έως 50 άτομα)	☐	☐	☐	☐	☐
Μεσαίες επιχειρήσεις (έως 250 άτομα)	☐	☐	☐	☐	☐
Μεγάλες επιχειρήσεις (> 250 άτομα)	☐	☐	☐	☐	☐

8.Αξιολογήστε την ένταση των σχέσεων της εταιρείας σας με τους κάτωθι οργανισμούς/επιχειρήσεις που εδρεύουν στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα:

	Ανύπαρκτη	Αδύναμη	Μέτρια	Ισχυρή	Πολύ ισχυρή
Επιχειρήσεις μεταφοράς	☐	☐	☐	☐	☐
Επιχειρήσεις logistics (Διαχείριση ολόκληρης της εφοδιαστικής αλυσίδας)	☐	☐	☐	☐	☐
Forwarders (πχ. Διακίνηση,πρακτόρευση φορτίων)	☐	☐	☐	☐	☐
Βιοτεχνίες -Χονδρικό Εμπόριο-Κατασκευαστικές	☐	☐	☐	☐	☐
Επιχειρήσεις εκμίσθωσης και πώλησης οχημάτων	☐	☐	☐	☐	☐
Επιχειρήσεις πώλησης υποστηρικτικού εξοπλισμού για μεταφορικές	☐	☐	☐	☐	☐
Συνεργεία και επιχειρήσεις ανταλλακτικών	☐	☐	☐	☐	☐
Πρατήρια καυσίμων & Πλυντήρια	☐	☐	☐	☐	☐
Επιχειρήσεις Πάρκινγκ	☐	☐	☐	☐	☐
Πανεπιστήμια	☐	☐	☐	☐	☐
Φορείς, οργανισμοί και ενώσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Σύμβουλοι-νομικά γραφεία-επιχειρήσεις μελετών	☐	☐	☐	☐	☐

9. Αξιολογήστε το πόσο σημαντικοί είναι οι παρακάτω λόγοι για την εγκατάστασή σας στην περιοχή:

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Ύπαρξη μεταφορικών επιχειρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Ύπαρξη επαρκούς χώρου	☐	☐	☐	☐	☐
Φθηνές εγκαταστάσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Απόσταση από Κέντρο Αθήνας και λιμάνι Πειραιά	☐	☐	☐	☐	☐
Κάτοικος της ευρύτερης περιοχής	☐	☐	☐	☐	☐
Γειτνίαση με πελάτες	☐	☐	☐	☐	☐
Γειτνίαση με προμηθευτές	☐	☐	☐	☐	☐
Γειτνίαση με συνεργάτες	☐	☐	☐	☐	☐
Γειτνίαση με ηγέτιδες επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Πρόσβαση σε κεντρικό εθνικό και εσωτερικό δίκτυο	☐	☐	☐	☐	☐

10. Παρακαλούμε εκφράστε το βαθμό συμφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις, σχετικά με το αν η επιχείρησή:

	Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Ουδέτερος	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Αξιοποιεί νέα τεχνολογία	☐	☐	☐	☐	☐
Θα υιοθετούσε καινοτομίες (νέα προϊόντα, μέθοδοι παραγωγής, νέες αγορές)	☐	☐	☐	☐	☐
Αισθάνεστε ότι ανήκει σε ευρύτερο σύστημα παραγωγής	☐	☐	☐	☐	☐
Τοποθετεί σαν κεντρικό πόλο αυτού του συστήματος τις μεταφορές	☐	☐	☐	☐	☐
Τοποθετεί σαν κεντρικό πόλο αυτού του συστήματος τα logistics	☐	☐	☐	☐	☐
Δεσμεύεται να επιτύχει στόχους	☐	☐	☐	☐	☐
Εκμεταλλεύεται εξελίξεις στη διεθνή αγορά	☐	☐	☐	☐	☐
Μοιράζεται περιουσιακά στοιχεία με επιχειρήσεις του κλάδου της περιοχής	☐	☐	☐	☐	☐

11. Παρακαλούμε αναφέρετε την γνώμη σας, σχετικά με το αν οι επιχειρήσεις του κλάδου σας προσφέρουν προοπτικές για εξέλιξη των εργαζομένων.

- Διαφωνώ Απόλυτα
- Διαφωνώ
- Ουδέτερος
- Συμφωνώ
- Συμφωνώ Απόλυτα

12. Παρακαλούμε εκφράστε τον βαθμό συμφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις. Η επιχείρηση, σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της με τις λοιπές επιχειρήσεις στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ουδέτερος	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Θα παρείχε πληροφορίες σχετικά με πελατολόγιό της	☐	☐	☐	☐	☐
Θα αναλάμβανε από κοινού δράσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Θα αναλάμβανε από κοινού πολιτικές	☐	☐	☐	☐	☐
Θα συμμετείχε σε ένωση που απαιτούσε τις παραπάνω ενέργειες	☐	☐	☐	☐	☐
Εμπιστεύεται τις εταιρίες που συνεργάζεται	☐	☐	☐	☐	☐
Θα αντάλλαζε πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία παραγωγής	☐	☐	☐	☐	☐

13. Παρακαλώ αξιολογήστε την ύπαρξη των παρακάτω στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα:

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Επιχειρήσεις-μεσίτες	☐	☐	☐	☐	☐
Συλλογικά όργανα/συνεταιρισμοί/σμπράξεις δημοσίου	☐	☐	☐	☐	☐
Ενεργός ρόλος των ανωτέρω φορέων	☐	☐	☐	☐	☐
Τράπεζες που καλύπτουν τις ανάγκες του κλάδου	☐	☐	☐	☐	☐
Ευκολία στην εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Ευκολία στην μετεγκατάστασή σας σε άλλη περιοχή.	☐	☐	☐	☐	☐
Συνεργασία με επιχειρήσεις του κλάδου	☐	☐	☐	☐	☐
Ανταγωνισμός με επιχειρήσεις του κλάδου	☐	☐	☐	☐	☐

14. Καθορίστε το βαθμό στον οποίο ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις. Στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα υπάρχουν Επιχειρήσεις/οργανισμοί που:

	Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Ουδέτερος	Συμφωνώ	Συμφωνώ Απόλυτα
Κατευθύνουν τη δραστηριότητα επιχειρήσεων της περιοχής	☐	☐	☐	☐	☐
Οι επενδύσεις τους ευνοούν άλλες επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Θα μπορούσαν να αναλάβουν τους παραπάνω ρόλους	☐	☐	☐	☐	☐
Επιβάλλουν τις θέσεις τους	☐	☐	☐	☐	☐

15. Η εγκατάσταση στην περιοχή εξασφαλίζει :

	Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Ουδέτερος	Συμφωνώ	Συμφωνώ Απόλυτα
Καινοτομίες μέσα από τη συνεργασία με επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Πρόσβαση σε πληροφορίες για την αγορά	☐	☐	☐	☐	☐
Κατανομή παραγγελιών μεταξύ επιχειρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Πρόσβαση σε ειδικευμένους προμηθευτές	☐	☐	☐	☐	☐
Υποστήριξη από την τοπική διοίκηση	☐	☐	☐	☐	☐
Υποστήριξη από κεντρική κυβέρνηση	☐	☐	☐	☐	☐

16. Αναφέρετε το βαθμό στον οποίο ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις σχετικά με το ,αν η ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα ευνοεί:

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Την περαιτέρω ειδίκευση επιχειρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐

17. Εκφράστε το βαθμό συμφωνίας σας, για το εάν στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα είναι έντονη η παρουσία προσωπικού, με γνώσεις που :

	Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Ουδέτερος	Συμφωνώ	Συμφωνώ Απόλυτα
Καλύπτουν τις ανάγκες της επιχείρησης	☐	☐	☐	☐	☐
Αφορούν ολόκληρο τον κλάδο	☐	☐	☐	☐	☐

18. Κατά πόσο πιστεύετε ότι θα βελτιωθεί η απόδοση των επιχειρήσεων του κλάδου σας στην περιοχή με τις κάτωθι ενέργειες;

*1 Τοπικές συγκεντρώσεις από επιχειρήσεις που συνδέονται μεταξύ τους, ειδικεύονται σε παρόμοιες επιχειρηματικές δραστηριότητες και υποστηρίζονται από οργανισμούς *2 Επιχειρηματικό Πάρκο που αποσκοπεί στην υποστήριξη και ανάπτυξη της Εφοδιαστικής – Logistics

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Αλλαγή νομοθετικού πλαισίου για την εγκατάσταση στην περιοχή	☐	☐	☐	☐	☐
Επενδύσεις για βελτίωση των υποδομών (πχ διαπλάτυνση δρόμων)	☐	☐	☐	☐	☐
Θεσμοθέτηση του cluster (*1)	☐	☐	☐	☐	☐
Δημιουργία ενός πάρκου logistics (*2)	☐	☐	☐	☐	☐
Εγκατάσταση περισσότερων επιχειρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Οργανισμοί/ Φορείς/Ενώσεις με πιο ενεργά μέλη	☐	☐	☐	☐	☐
Πρόσληψη ταλέντων	☐	☐	☐	☐	☐
Άτυπη επικοινωνία με προμηθευτές- πελάτες	☐	☐	☐	☐	☐
Περαιτέρω επιμόρφωση του προσωπικού	☐	☐	☐	☐	☐
Συμμετοχή σε ερευνητικά	☐	☐	☐	☐	☐

προγράμματα
πανεπιστημίων

19. Ποίος πιστεύετε ότι πρέπει να είναι ο συντονιστής σε ένα cluster με έδρα τον Ελαιώνα;

- Κάποια ηγετίδα επιχείρηση
- Κρατικός/Δημόσιος φορέας
- Ανεξάρτητη αρχή με εκπροσώπηση όλων των εμπλεκομένων
- Άλλο

20. Είστε διατεθειμένος να συμμετάσχετε σε ένα cluster με άλλες επιχειρήσεις της περιοχής;

- Ναι
- Όχι
- Δεν Ξέρω/Δεν Απαντώ

8.2 Ανάλυση ερωτήσεων ερωτηματολογίου

Στην ενότητα αυτή του παραρτήματος περιγράφεται η ανάλυση της προέλευσης των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου.

Ερωτήσεις 1, 2, 3, 4 & 5: Αποτελούν ερωτήσεις δημογραφικού ενδιαφέροντος, ενώ εξυπηρετούν και στον προσδιορισμό της ετερογένειας που υπάρχει. Βασίστηκαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Παρδάλη Α. (2013) ενώ οι 1 & 3 δεν προέρχονται από έτερο ερωτηματολόγιο αλλά αποτελούν προσπάθεια επιβεβαίωσης των ευρημάτων της θεωρίας και συγκεκριμένα της ετερογένειας έτσι όπως προσδιορίστηκε από τον De Langen (2004). Στη διατύπωση των ερωτήσεων συνέβαλαν και οι συνεντεύξεις που είχαν προηγηθεί.

Ερώτηση 6. “Τι ποσοστό των εργαζομένων σας (κατά προσέγγιση) ζει στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα;”: Η ερώτηση δεν προέρχεται από έτερο ερωτηματολόγιο αλλά αποτελεί προσπάθεια διαπίστωσης της προοπτικής επίτευξης του cafeteria effect (Andersson et al., 2004) στην περιοχή του Ελαιώνα. Επιπλέον, η

ανάγκη για τη διαπίστωση αυτής της προοπτικής προέκυψε μέσα από τις συνεντεύξεις που προηγήθηκαν.

Ερώτηση 7. “Χαρακτηρίστε με τις λέξεις που ακολουθούν την παρουσία των παρακάτω επιχειρήσεων του κλάδου σας στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα.”:

Η ερώτηση αυτή είχε σκοπό να προσδιορίσει το βαθμό ετερογένειας των επιχειρήσεων της περιοχής έρευνας σε σχέση με το μέγεθος τους και προέρχεται από την έρευνα του De Langen (2004) και το βαθμό ύπαρξης μικρομεσαίων επιχειρήσεων για την καλύτερη επίτευξη συντονισμού (Speed AE, 2012). Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από κάποιο ερωτηματολόγιο ενώ η ανάγκη για τη διατύπωση της προέκυψε και μέσα από τις συνεντεύξεις που προηγήθηκαν.

Ερώτηση 8. “Αξιολογήστε την ένταση των σχέσεων της εταιρείας σας με τους κάτωθι οργανισμούς/επιχειρήσεις που εδρεύουν στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα.”:

Μέρος αυτής της ερώτησης βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) ενώ στην ορθότερη διατύπωση των ερωτήσεων συνέβαλαν οι ερωτήσεις που προηγήθηκαν. Σκοπός των ερωτήσεων ήταν ο προσδιορισμός του βαθμού έντασης των σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων της περιοχής βάσει Rosenfeld (1997). Επιπλέον μέσα από την ερώτηση αυτή επιχειρήθηκε να προσδιοριστεί ο βαθμός οριζόντιας συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου στην περιοχή του Ελαιώνα και κατά συνέπεια του εσωτερικού ανταγωνισμού (De Langen, 2004) που θα απέκλειε το ενδεχόμενο ύπαρξης στην περιοχή δικτύου αντί για cluster (Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, 2009). Εκτός αυτού η ερώτηση αυτή είχε επιπλέον σκοπό να προσδιορίσει το κατά πόσο υπάρχουν στη γύρω περιοχή προμηθευτές (Rosenfeld, 1997), υποστηρικτικές δραστηριότητες ως προς τη δραστηριότητα πυρήνα της περιοχής (De Langen, 2002 & 2004) και πελάτες των επιχειρήσεων πράγμα που δημιουργεί οικονομίες συσσώρευσης (Marshall, 1920). Από την άλλη μεριά η ερώτηση αυτή συμβάλει στον προσδιορισμό της σχέσης των επιχειρήσεων της περιοχής με ερευνητικά κέντρα, εξειδικευμένες υπηρεσίες και στην ποιότητα της κοινωνικής υποδομής μέσα από τη σχέση των επιχειρήσεων με φορείς και ενώσεις (Rosenfeld, 1997).

Ερώτηση 9. “Αξιολογήστε το πόσο σημαντικοί είναι οι παρακάτω λόγοι για την εγκατάστασή σας στην περιοχή.”:

Η ερώτηση αυτή αν και βασίζεται στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) και τις προτεινόμενες ερωτήσεις από την έρευνα του Rosenfeld (1996), τροποποιήθηκε και επαναδιατυπώθηκε μέσω των συνεντεύξεων που διεξήχθησαν πριν τη διατύπωση του

ερωτηματολογίου. Στόχος των ερωτήσεων ήταν να επαληθευτεί ότι η δραστηριότητα πυρήνα είναι μεταφορές αλλά και να αναδειχθούν οι λοιπές φυσικές υποδομές της περιοχής που σχετίζονται με τις μεταφορές. Επιπλέον στοιχείο που εξετάζεται μέσα από αυτήν την ερώτηση ήταν η ύπαρξη προμηθευτών, πελατών και συνεργατών στην περιοχή.

Ερώτηση 10. Η ερώτηση αυτή είχε 8 υποερωτήματα ενώ οι συνεντεύξεις που προηγήθηκαν του ερωτηματολογίου συνέβαλαν στην ορθότερη διατύπωση αυτών.

10.1 “Η επιχείρηση αξιοποιεί νέα τεχνολογία.”: Η ερώτηση αυτή βασίζεται στις προτεινόμενες ερωτήσεις της έρευνας του Rosenfeld (1996) και αφορά το επίπεδο τεχνολογικών υποδομών των επιχειρήσεων του Ελαιώνα (Brenner & Mohlig, 2007).

10.2 “Η επιχείρηση θα υιοθετούσε καινοτομίες.”: Και αυτή η ερώτηση βασίζεται στις προτεινόμενες ερωτήσεις της έρευνας του Rosenfeld (1996) και αφορά τη δεκτικότητα σε καινοτομίες των επιχειρήσεων του Ελαιώνα (Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, 2009)

10.3 “Η επιχείρηση αισθάνεστε ότι ανήκει σε ευρύτερο σύστημα παραγωγής.”: Η ερώτηση αυτή βασίζεται στις ερωτήσεις της έρευνας του Rosenfeld (1996) και στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) ενώ στόχο έχει να προσδιορίσει το βαθμό στον οποίο υπάρχει η αίσθηση του ανήκειν μεταξύ των επιχειρήσεων της περιοχής (Rosenfeld, 1997).

10.4 “Η επιχείρηση τοποθετεί σαν κεντρικό πόλο αυτού του συστήματος τις μεταφορές.”: Η ερώτηση αυτή βασίζεται στις προτεινόμενες ερωτήσεις της έρευνας του Rosenfeld (1996) και το ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) ενώ στόχο έχει να αναδείξει τη δραστηριότητα πυρήνα της περιοχής και το βαθμό που αυτή γίνεται αντιληπτή από τις επιχειρήσεις της περιοχής.

10.5 “Η επιχείρηση τοποθετεί σαν κεντρικό πόλο αυτού του συστήματος τα logistics.”: Η ερώτηση βασίζεται στις προτεινόμενες ερωτήσεις της έρευνας του Rosenfeld (1996) και στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) ενώ στόχο έχει να αναδείξει τη δραστηριότητα πυρήνα της περιοχής και κατά πόσο αυτή γίνεται αντιληπτή από τις επιχειρήσεις της περιοχής.

10.6 “Η επιχείρηση δεσμεύεται να επιτύχει στόχους.”: Η ερώτηση αυτή βασίζεται στις προτεινόμενες ερωτήσεις της έρευνας του Rosenfeld (1996) και αφορά τη διάγνωση του βαθμού ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της περιοχής (Porter, 1990).

10.7 “Η επιχείρηση εκμεταλλεύεται εξελίξεις στη διεθνή αγορά.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από έτερο ερωτηματολόγιο και τέθηκε στα πλαίσια της διάγνωσης του βαθμού ύπαρξης συντηρητισμού στην περιοχή του Ελαιώνα (Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, 2009).

10.8 “Η επιχείρηση μοιράζεται περιουσιακά στοιχεία με επιχειρήσεις του κλάδου της περιοχής.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από έτερο ερωτηματολόγιο ενώ σκοπό έχει τη διαπίστωση ύπαρξης οικονομιών συσσώρευσης (Marshall, 1920) και πλεονεκτημάτων που προκύπτουν μέσα στις μεταφορικές συστάδες (Riviera et al., 2016). Επιπλέον η ερώτηση αυτή προέκυψε και μέσα από τις συνεντεύξεις που προηγήθηκαν του ερωτηματολογίου.

11 Ερώτηση “Παρακαλούμε αναφέρετε τη γνώμη σας, σχετικά με το αν οι επιχειρήσεις του κλάδου σας προσφέρουν προοπτικές για εξέλιξη των εργαζομένων.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από έτερο ερωτηματολόγιο ενώ σκοπό έχει να προσδιορίσει το κατά πόσο οι κλάδοι των επιχειρήσεων της περιοχής του Ελαιώνα μπορούν να είναι ελκυστικοί για καταρτισμένο προσωπικό (Rosenfeld, 2002).

Ερώτηση 12. “Παρακαλούμε εκφράστε το βαθμό συμφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις. Η επιχείρηση, σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της με τις λοιπές επιχειρήσεις στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα.”: Στη διατύπωση αυτής της κατηγορίας των ερωτήσεων συνέβαλαν οι συνεντεύξεις που προηγήθηκαν με επιχειρήσεις της περιοχής.

12.1 “Θα παρείχε πληροφορίες σχετικά με πελατολόγιο της.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από κάποιο ερωτηματολόγιο αλλά βασίστηκε στη θεωρία και σκοπό έχει να προσδιορίσει το βαθμό στον οποίο υπάρχει έντονη σχέση και εμπιστοσύνη (Rosenfeld, 1997) μεταξύ των επιχειρήσεων της περιοχής έρευνας, το βαθμό στον οποίο μοιράζονται τα λειτουργικά πλεονεκτήματα μιας μεταφορικής συστάδας (Riviera et. al., 2016) και το βαθμό επίτευξης οικονομιών συσσώρευσης (Krugman, 1991).

12.2 “Θα αναλάμβανε από κοινού δράσεις.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από κάποιο ερωτηματολόγιο αλλά βασίστηκε στο θεωρητικό πλαίσιο και σκοπό έχει να προσδιορίσει την προοπτική για ανάληψη συλλογικών δράσεων (De Langen, 2004) στην περιοχή έρευνας και επίσης αποτελεί μέτρο για την ένταση των σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων (Rosenfeld, 1997).

12.3 “Θα αναλάμβανε από κοινού πολιτικές.”: Ισχύουν τα ίδια με την 12.2.

12.4 “Θα συμμετείχε σε ένωση που απαιτούσε τις παραπάνω ενέργειες.”: Ισχύουν τα ίδια με την 12.2

12.5 “Εμπιστεύεται τις εταιρίες που συνεργάζεται.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από κάποιο ερωτηματολόγιο και σκοπό έχει να προσδιορίσει το βαθμό εμπιστοσύνης μεταξύ επιχειρήσεων της περιοχής έρευνας (De Langen, 2004).

12.6 “Θα αντάλλαζε πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία παραγωγής.”: Ισχύουν τα ίδια με την ερώτηση 12.1

Ερώτηση 13. “Παρακαλώ αξιολογήστε την ύπαρξη των παρακάτω στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα.”: Στη διατύπωση αυτής της ερώτησης συνέβαλαν οι συνεντεύξεις που προηγήθηκαν.

13.1 “Επιχειρήσεις-μεσίτες.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από προγενέστερο ερωτηματολόγιο αλλά αποτελεί προσπάθεια διαπίστωσης του βαθμού ύπαρξης ενδιάμεσων στην περιοχή έρευνας (De Langen, 2004)

13.2 “Συλλογικά όργανα/συνεταιρισμοί/συμπράξεις δημοσίου.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) και σκοπό έχει να προσδιορίσει την ποιότητα της κοινωνικής υποδομής στην περιοχή έρευνας (Rosenfeld, 1997).

13.3 “Ένεργός ρόλος των ανωτέρω φορέων.” Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από έτερο ερωτηματολόγιο καθώς προέκυψε από το θεωρητικό πλαίσιο που αναλύθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια και έχει ως σκοπό τον προσδιορισμό της ποιότητας της κοινωνικής υποδομής στην περιοχή έρευνας (Rosenfeld, 1997).

13.4 “Τράπεζες που καλύπτουν τις ανάγκες του κλάδου.” Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) και σκοπό έχει να προσδιορίσει την πρόσβαση σε κεφάλαια στην περιοχή έρευνας (Rosenfeld, 2002).

13.5 “Ευκολία στην εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων.” Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) και σκοπό έχει να προσδιορίσει την ύπαρξη εμποδίων εισόδου στην περιοχή έρευνας (De Langen, 2004).

13.6 “Ευκολία στη μετεγκατάσταση σας σε άλλη περιοχή.” Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) και σκοπό έχει να προσδιορίσει την ύπαρξη εμποδίων εισόδου στην περιοχή έρευνας (De Langen, 2004).

13.7 “Συνεργασία με επιχειρήσεις του κλάδου.” Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Παρδάλη (2013) και σκοπό έχει να προσδιορίσει την ύπαρξη εσωτερικού ανταγωνισμού στην περιοχή έρευνας (De Langen, 2004).

13.8 “Ανταγωνισμός με επιχειρήσεις του κλάδου.” Ισχύουν τα ίδια με την ερώτηση 13.7.

Ερώτηση 14. “Καθορίστε το βαθμό στον οποίο ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις. Στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα υπάρχουν Επιχειρήσεις/οργανισμοί που.”: Οι ερωτήσεις αυτές διατυπώθηκαν με τη συνεργασία των επιχειρήσεων που έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις πριν τη διανομή του ερωτηματολογίου και δεν προέρχονται από προγενέστερο ερωτηματολόγιο.

14.1 “Κατευθύνουν τη δραστηριότητα επιχειρήσεων της περιοχής.”: Η ερώτηση αυτή σκοπό έχει την εξακρίβωση της ύπαρξης ηγέτιδων επιχειρήσεων στην περιοχή (De Langen, 2004).

14.2 “Οι επενδύσεις τους ευνοούν άλλες επιχειρήσεις.”: Ισχύουν οι ίδιοι λόγοι με 14.1. και επιπλέον σκοπός της ήταν η αναγνώριση της πρόσβαση σε ιδιωτικά κεφάλαια από την περιοχή έρευνας (Rosenfeld, 2002).

14.3 “Θα μπορούσαν να αναλάβουν τους παραπάνω ρόλους.”: Σκοπός της ερώτησης είναι η διαπίστωση ύπαρξης εν δυνάμει ηγέτιδων επιχειρήσεων (De Langen, 2004).

14.4 “Επιβάλλουν τις θέσεις τους”: Σκοπός της ερώτησης αυτής είναι η διαπίστωση ύπαρξης ισότητας μεταξύ επιχειρήσεων στην περιοχή έρευνας (Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, 2009)

Ερώτηση 15. “Η εγκατάσταση στην περιοχή εξασφαλίζει.”: Η ερώτηση αυτή διατυπώθηκε με τη βοήθεια των συνεντεύξεων που προηγήθηκαν από το ερωτηματολόγιο.

15.1 “Καινοτομίες μέσα από τη συνεργασία με επιχειρήσεις.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από έτερο ερωτηματολόγιο ενώ σκοπό έχει τον προσδιορισμό των πλεονεκτημάτων που προκύπτουν μέσα από τον εσωτερικό ανταγωνισμό (Schumpeter, 1912)

15.2 “Πρόσβαση σε πληροφορίες για την αγορά.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε κατά την έρευνα της Παρδάλη Α. (2013) και στις προτεινόμενες ερωτήσεις της έρευνας του Rosenfeld (1996) ενώ έχει σκοπό τον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις οικονομίες συσσώρευσης στην περιοχή (Krugman, 1991).

15.3 “Κατανομή παραγγελιών μεταξύ επιχειρήσεων.”: Η ερώτηση αυτή δεν προέρχεται από έτερο ερωτηματολόγιο ενώ βασίστηκε στη θεωρία που προηγήθηκε και συγκεκριμένα στα λειτουργικά πλεονεκτήματα μεταξύ των επιχειρήσεων σε ένα μεταφορικό cluster (Riviera et. al., 2016).

15.5 “Πρόσβαση σε ειδικευμένους προμηθευτές.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε κατά την έρευνα της Παρδάλη Α. (2013) ενώ είχε ως σκοπό τη διαπίστωση ύπαρξης εξειδικευμένων προμηθευτών στην περιοχή έρευνας και το βαθμό συνεργασίας με τις επιχειρήσεις της περιοχής (Krugman, 1991).

15.6 “Υποστήριξη από την τοπική διοίκηση.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε κατά την έρευνα της Παρδάλη Α. (2013) με σκοπό τη διαπίστωση ύπαρξης κρατικής υποστήριξης (Porter, 1990) & (Juchelka & Brenienek, 2016).

15.7 “Υποστήριξη από κεντρική κυβέρνηση.”: Ισχύουν τα ίδια με την ερώτηση 15.6.

Ερώτηση 16. “Αναφέρετε το βαθμό στον οποίο ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις σχετικά με το αν η ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα ευνοεί.”: Η ερώτηση αυτή διατυπώθηκε σε συνεργασία με τις επιχειρήσεις που έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις που προηγήθηκαν της σύνταξης του ερωτηματολογίου. Προέρχεται από τις προτεινόμενες ερωτήσεις του Rosenfeld (1996) ενώ βασίζεται στη θεωρία σχετικά με τα οφέλη του εσωτερικού ανταγωνισμού (De Langen, 2004). Επιπλέον σκοπός των ερωτήσεων αυτών ήταν η διαπίστωση του βαθμού επιχειρηματικότητας στην περιοχή έρευνας (Rosenfeld, 1997).

Ερώτηση 17. “Εκφράστε το βαθμό συμφωνίας σας, για το εάν στην ευρύτερη περιοχή του Ελαιώνα είναι έντονη η παρουσία προσωπικού, με γνώσεις που.”: Η ερώτηση αυτή μαζί με τα υποερωτήματα της βασίστηκαν στις προτεινόμενες

ερωτήσεις του Rosenfeld (1996) ενώ στη διατύπωση συνέβαλαν οι συνεντεύξεις που προηγήθηκαν με επιχειρήσεις της περιοχής έρευνας. Σκοπός τους ήταν η διαπίστωση των ικανοτήτων του προσωπικού (Rosenfeld, 2002).

Ερώτηση 18. “Κατά πόσο πιστεύετε ότι θα βελτιωθεί η απόδοση των επιχειρήσεων του κλάδου σας στην περιοχή με τις κάτωθι ενέργειες;”: Τα υποερωτήματα αυτής της ενότητας διατυπώθηκαν σε συνεργασία με τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις πριν τη συγκρότηση του ερωτηματολογίου. Σκοπό είχαν την εύρεση καταλληλότερων προτάσεων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της περιοχής.

18.1 “Αλλαγή νομοθετικού πλαισίου για την εγκατάσταση στην περιοχή.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στις συνεντεύξεις και στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Παρδάλη Α. (2013).

18.2 “Επενδύσεις για βελτίωση των υποδομών.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στις συνεντεύξεις, στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Παρδάλη Α. (2013) και στη θεωρία για τα εμπόδια της αποτελεσματικότητας των cluster (Rosenfeld, 2002).

18.3 “Θεσμοθέτηση του cluster.” : Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στις συνεντεύξεις και στη θεωρία για τα πλεονεκτήματα των cluster (Porter, 1998).

18.4 “Δημιουργία ενός πάρκου logistics.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στις συνεντεύξεις, στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Παρδάλη Α. (2013) και στη θεωρία για τα πλεονεκτήματα των πάρκων Logistics (Riviera et. al., 2016).

18.5 “Εγκατάσταση περισσότερων επιχειρήσεων.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στη θεωρία των οικονομιών συσσώρευσης (Marshall, 1920).

18.6 “Οργανισμοί/Φορείς/Ενώσεις με πιο ενεργά μέλη.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Παρδάλη Α. (2013) και στη θεωρία σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά της συστάδας (Pardali et al, 2013). αλλά και της κοινωνικής υποδομής (Rosenfeld, 1997).

18.7 “Πρόσληψη ταλέντων.”: Η ερώτηση αυτή στο ερωτηματολόγιο της έρευνας της Παρδάλη Α. (2013) και στη θεωρία σχετικά με τα βασικά στοιχεία επιτυχίας μιας συστάδας Rosabeth (1995).

18.9 “Άτυπη επικοινωνία με προμηθευτές-πελάτες.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της Παρδάλη Α. (2013) και στη θεωρία σχετικά τις οικονομίες συσσώρευσης (De Langen, 2004)

18.10 “Περαιτέρω επιμόρφωση του προσωπικού.”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στις συνεντεύξεις και στη θεωρία σχετικά με τα στοιχεία επιτυχίας μιας συστάδας (Rosenfeld, 2002) .

18.11 “Συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα πανεπιστημίων.”: Η ερώτηση αυτή προέρχεται από τη θεωρία σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά μιας συστάδας (Pardali et al, 2013) και τα βασικά στοιχεία επιτυχίας μιας συστάδας (Rosenfeld, 1997).

Ερώτηση 19. “Ποιός πιστεύετε ότι πρέπει να είναι ο συντονιστής σε ένα cluster με έδρα τον Ελαιώνα;”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της Παρδάλη Α. (2013) και στη θεωρία σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταφορικών συστάδων (Sheffi, 2012 & 2013)

Ερώτηση 20. “Είστε διατεθειμένος να συμμετάσχετε σε ένα cluster με άλλες επιχειρήσεις της περιοχής;”: Η ερώτηση αυτή βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της Παρδάλη Α. (2013) και στη θεωρία σχετικά με τη σύγκλιση των οργανωσιακών δομών των επιχειρήσεων (Porter, 1990) με απώτερο σκοπό τη διάγνωση της πρόθεσης για συμμετοχή σε συστάδα.